

OLTART

Revistă de cultură

Nr. 1 (38) • Februarie 2022

Slatina

OLTART

Redacția OLTART
Str. Acad. P. S. Aurelian nr. 44, Slatina, județul Olt
cod poștal 230076, tel: 0723 638 840
e-mail: voinescu.sandu@yahoo.com

Redactor-șef: C. VOINESCU
Redactor-șef adj.: Victor TIȚA
Secretar de redacție: Oana GLASU
Colegiul de redacție: Paul ARETZU, Aurelian Titu DUMITRESCU,
Felicia FILIP, Dorin POPESCU, Cornel NICULAE, Maria IONICĂ
Tehnoredactare: Florina GAVRILĂ
Corectura: Dumitru ȚICLEANU

Revistă editată de Biblioteca Județeană *Ion Minulescu*
cu sprijinul Consiliului Județean Olt

Tiparul realizat la imprimaria Editurii Hoffman

www.LibrariaHoffman.ro
Tel. 0740 984 910
ISSN 2285-598X
ISSN-L 2285 598X

Întreaga responsabilitate pentru conținutul articolelor aparține autorilor.
Revista publică articole conținând doar contribuții originale, din diverse domenii
ale culturii. © OltArt, 2022

Toate drepturile rezervate. Nicio parte din această ediție nu poate fi
copiată prin orice formă sau prin orice mijloace, electronic sau mecanic, incluzând
fotocopierea, înregistrarea sau orice alt suport de stocare-redare, fără acordul scris al
autorilor.

Coperta I: Foto - Tiberiu SPIRESCU

Cuprins

5	Editorial	Dorin POPESCU	<i>Exilul (nostru) din Țară se adaugă fugii (celorlalți) din Ea</i>
7	Poezie	Andrei ZANCA – Heilbronn, Germania	
12		Crisula ȘTEFĂNESCU – Eichendorf, Bavaria, Germania	
16		Christian W. SCHENK – Boppard pe Rin, Germania	
18		Alina Monica TURLEA – Roma	
19	Proză	Oto Pia LEON - Leeds	<i>Bătrânul și marioneta</i>
24	Cărțile diasporei	Theodor CODREANU	<i>Țiganiada arcadiană</i>
37	Cronică	Cristian-Paul MOZORU – Etterzhausen, Bayern, Germania	<i>Cu/în limba rumânească (de) dincolo de frontiere: Kara Molnar</i>
43	Agora		Simona DUMITRACHE – de vorbă cu Paul ARETZU <i>Ființele timpului</i>
45	Poezie	Dan ROTARU	<i>Zece sonete</i>
48	Eseu	Cornel NICULAE	<i>ALEXIS ZORBA în trei prieteni: Nikos Kazantzakis, Mikis Theodorakis, Panait Istrati</i>
54	Calendar		<i>Ianuarie</i>
60	Obârșii	Florian COPCEA	<i>Manuscrisul Tetraevangheliarul grecesc – hermeneutică și interpretări</i>
60	Obârșii	C. VOINESCU	<i>Copiști, tiparnițe, școli, arte</i>
64	Banatul literar	Cornel UNGUREANU	<i>Sorin Titel: aniversări, comemorări</i>
69	Soresciana	Maria IONICĂ	<i>Din consemnările Elenei PĂDURE despre Marin SORESCU și opera lui (II)</i>
77	Calendar		<i>Februarie</i>
78	Poeme	Ioan POPOIU	
82	Poezie	Serghie BUCUR	
84		Alexandru CAZACU	
86	Proză	Nicolae ROTARU	
90		George DAVID	
93		Ovidiu MIHALACHE	
96	Un poem de...	Virgil DUMITRESCU	

97	Raftul cu cărți	Teodor PRACSIU	<i>Simion Bogdănescu – Nesfânt</i>
99		Gela ENEA	<i>Poezia, ca spectacol existențial</i>
101		Corneliu VASILE	<i>Damian STĂNOIU – Monografie de Titi Damian</i>
104		Daniel MARIȘ	<i>Cuvintele de sticlă</i>
105			<i>Între Eres și Eros</i>
107		Cristian-Paul MOZORU	<i>Destin și Identitate.</i>
110	Poezie	Gheorghe NICOLĂESCU	
113		Mihai PĂCURARU	
116		Gabriel DRAGNEA	
118	Universală	Avdulla KËNAÇI	<i>Tată și fiu traducere din albaneză de Oana Glasu</i>
127	Calendar		<i>Martie</i>
128	Historia	Florin POPESCU -MOICEANU	<i>O filă a rezistenței anticomuniste în comuna Tufeni, Olt</i>
131	Etnografica	Claudia BALAȘ	<i>Colindatul, o datină arhaică</i>
135	Galeria de artă	C. VOINESCU	<i>Artele plastice în Slatina anilor '75</i>
136		Ioan IOVAN	<i>Paul TUDOR-BALȘ</i>
138		Loredana IANOVICI	<i>Gheorghe DICAN</i>
140	Vitralii	Mihail SOARE	<i>Oana</i>
142	Cartea zilelor noastre	Adrian SIMEANU	<i>Birlic Moșu</i>
143	Muzica	Dalma Lidia TOADERE	<i>„Carnavalul animalelor”, pentru copii?</i>
144	zilelor noastre	Viniciu MOROIANU	<i>Portret aniversar</i>

Materialele pentru numărul 39 al revistei vor fi trimise pe adresa de e-mail voinescu.sandu@yahoo.com până la data de 15 aprilie 2022, în Word, Times New Roman, 14, corectat, cu diacritice.

Editorial

Exilul (nostru) din Țară se adaugă fugii (celorlalți) din Ea

Dorin POPESCU

O radiografie a diasporei nu avem încă, la trei decenii de la puseul de libertate și rebeliune care a creat premisele pentru un exod masiv al românilor în Europa.

Știm doar că pe românii din diaspora îi unesc dorința de a avea, în alte țări, traiul mai bun și oportunitățile pe care și le doreau și pe care nu le-au putut găsi în Țară. Tot restul diferă secvențial în comunitățile din diaspora și în poveștile de viață, individuale și colective, ale acesteia. Unii au plecat strict pentru „pâinea cu unt” de care vorbea Noica în celebra sa „Scrisoare către un intelectual din Occident”. Alții au plecat pentru oportunitățile de carieră pe care nu le-au putut găsi sau construi în România. Alții – pentru școli mai bune pentru copiii lor. Cei mai mulți dintre ei – pentru standarde de viață mai ridicate. Unii, mai puțini, pentru a schimba România din afara Ei. Numitorul comun al fugii lor este certitudinea că nu pot găsi în Țară stilul de viață pe care și-l doresc, certitudine asociată speranței că acest stil de viață poate fi construit cu adevărat în afara României, precum și curajului de a înfrunta riscurile asociate ale „dezrădăcinării”.

Știm că diaspora românească este disperant de numeroasă și cu nostalgii din ce în ce mai reduse privind revenirea în România. Cele mai modeste cifre oficiale menționează cel puțin 6 milioane de

români plecați din România și înregistrați sau stabiliți în afara Țării. Aceștia li se adaugă însă uriașe categorii de români aflați într-o mobilitate permanentă între teritoriul național și exterior, iar această mobilitate are o dinamică imposibil de comprimat în corsetele cifrelor.

Mai știm că „diaspora” noastră este mai pestriță decât epitetele și judecățile limitative despre destinul ei, circulate fără multe pudori în spațiul nostru public. Diaspora este o lume întregă, un univers uriaș cu mecanisme și doruri, cu forțe și nostalgii, cu eroi civilizatori, prinți și cerșetori, cu destine ratate și destine realizate. Orice limitare a perspectivei privind diaspora românească (și sunt multe astfel de limitări, iar tendința de simplificare, cu efecte dramatice privind înțelegerea reală a legăturilor noastre cu ea, reduce la maximum efectul discuțiilor oneste ce pot clarifica rolul diasporei pentru funcționarea și/sau schimbarea, dezvoltarea, modernizarea României) este neproductivă și toxică.

Diaspora noastră este o Românie în oglindă, construită în exterior. Un univers cu adaptați absoluți și nostalgici neadaptați, între care se produc fapte de viață pe întregul spectru, de la banal la paradigmatic.

Sunt extrem de convins că fantoma României bântuie prin cele mai luxoase

sufragerii ale românilor din lume. „Dezrădăcinarea”, fie ea și benevolă, se produce cu nevroze, suferințe și tragedii ce însoțesc aproape obligatoriu poveștile de succes ale mării majorități a românilor din diaspora. Corolarul acestor suferințe, poate chiar cauza lor, este eșecul investițiilor lor afective în România: în marea lor majoritate, românii emigranți au sperat că vor trăi în Țară traiul mai bun pe care îl doreau, iar exilul lor începe din momentul zero în care nu și-au mai permis iluzii. Momentul zero al românilor exilați traduce sfârșitul iluziilor lor, sfârșitul credinței că România poate fi Țara aptă să hrănească sau să susțină proiectul lor de viață.

Noile simptome ale lumii globaliste reduc masiv din tensiunea alterării, ruperii și fugii (tensiune altădată inevitabilă, obligatoriu aproape de incandescență). Gena globalistă contemporană, alcătuită din firescul circulației libere, din amplitudinea și dinamica circulației dinspre și înspre România, căsătoriile mixte, fluidizarea frontierelor, relaxarea și chiar îmblânzirea dramelor psihologice provocate de ruperi și destrămări ale stilului tradiționalist, izolaționist și conservator, pare a fi alterat tensiunile și ruperile, iar noile generații trăiesc deja aerul social al altei lumi, o lume care levitează fără tensiuni peste toate granițele posibile.

Nu avem încă instrumentele necesare pentru a cuantifica beneficiile acestei lumi. Cert este că în această lume ne cresc copiii. O lume cu plecări temporare, cu plecări definitive, cu opțiuni fluide, cu dislocări rapide, cu mai multă adrenalină, cu mai multe șanse, cu mai puține ruperi interne. O lume cu libertăți și circulații fluide, care produc totodată rădăcini și

credințe fluide. Cu mai multe șanse și opțiuni, dar cu fidelități și credințe mai slabe. O lume diferită față de cea, comunistă și ticăloasă, în care ne-au crescut părinții și totodată o lume diferită față de cea (angelică) pe care ne-am imaginat-o mulți dintre noi în urmă cu 30 de ani. O lume care ne ia prin surprindere, care ne circulă zilnic imaginarul, care ne tulbură impredecibil, pentru care pare că nu suntem nici acum (când îi cunoaștem mai bine toanele și rutinele) pe deplin pregătiți.

Mai știm că agonia exilului românesc va continua și va deveni catastrofică. Prima opțiune de stil de viață a noilor generații este fuga din țară. Toate sondajele de opinie și simple discuții cu elevii din școlile românești confirmă această modă. Tinerii din România văd în exil (în fuga din România) prima lor opțiune de viață. România nu mai pare frecventabilă pentru marea majoritate a acestora. Sunt sate în România în care absolvenții promoțiilor din ultimii ani au părăsit în corpore țara. Conform unei studii recente, realizat de Rethink Romania, cca 730.000 de români ar avea intenția de a emigra în 2022, iar cei mai tentați sunt tinerii între 16 și 24 de ani. Dezastrul este complet dacă menționăm aici și absența oricărui proiect de țară apt să mobilizeze mici reveniri în țară ale diasporei. Nimeni nu (mai) pare a fi apt să creeze programe de țară care să stimuleze reveniri sistemice ale diasporei.

Este cert că diaspora, în general vorbind, nu va mai reveni vreodată în România în dimensiuni care să conteze cu adevărat. Depopularea masivă a României are deja efecte catastrofice pentru țară, iar efectele nocive ale exodului se vor agrava exponențial în anii ce vor urma.

Designul viitorului României nu arată bine, în acest context. Românii îmbătrânesc și fug din țară, iar efectele nocive ale depopulării și ale catastrofei demografice vor atinge rapid puncte de neîntoarcere. Discursul ipocrit al clasei noastre politice privind revenirea în România a diasporei nu mai convinge pe nimeni. Simplificând la maximum, pentru a obține o fotografie perceptibilă în imediat, nimeni nu mai vrea să revină în Țară și nimeni nu mai poate opri noile fugi colective. Visul de fugă al românilor a contaminat deja fatal noile generații. Legăturile dintre diaspora și rudele ei sărace din Țară slăbesc neconținut.

Scăderea demografică substanțială și ireversibilă a României a devenit deja prioritatea zero și problema prioritară a acestei țări, poate mai importantă decât tancurile rusești, analfabetismul funcțional sau neîncrederea în instituții.

Este adevărat că și situația din țară alimentează accelerat opțiunile fugii. Pare că procesul de dezvoltare și modernizare al României a atins un nou blocaj critic. Dezamăgirile colective ating din nou cote paroxistice. Exilul din Țară se adaugă fugii din Ea. România pare a-și fi pierdut

busola, iar majoritatea românilor își caută (și uneori găsesc) salvarea evadând disperăți din peisajul dezolant și mărunț al unei țări fără perspective de dezvoltare pe termen lung.

Mai jos și mai trist nu se poate.

Singura certitudine optimistă este că totuși istoria este ciclică. Nu știu cine „va stinge lumina” în România. Eu (ca modest exemplu) voi locui această Țară în pofida oricărui crepuscul al ei. Rămânând imun la tentațiile fugii și deopotrivă la tentațiile de a-mi pierde propria busolă etică în crepusculul ce crește acum în România.

Poate că cei puțini care rămân, împreună cu cei care pleacă din România tocmai spre a-i da o șansă de acolo, vor reuși din nou să creeze o țară cu oportunități și șanse, cu valori și cu standarde.

Avem nevoie de diaspora, de partea ei senină, demnă și curajoasă, spre a nu ne lăsa doborâți de propriul nostru exil. Spre a nu consimți crepusculului de care vorbeam. Avem nevoie de diaspora nu neapărat să revină în România, ci să folosească în mod creativ legăturile ei ombilicale cu Țara pentru a nu lăsa pradă acestei deriziuni etice care sporește cu fiecare zi.

Poezie

Andrei ZANCA
(Heilbronn, Germania)

portal
înțelegi, dragule, să n-ai unde te duce?
(Marmeladov, Crimă și pedeapsă)

într-adevăr, dincolo de contopire, câtă iubire mai rămâne

spre a înfiripa o blândețe, o smerenie eternă
când, doar o iubire neîmplinită nu se stinge niciodată?

și n-am murmurat, doar spre a spulbera polenul,
ci spre a pătrunde adânc, încercând să scot la suprafață

ceea ce ne definește.
există harul, ce rămâne
și există relațiile, caduce.

nu atât cele rostite – mai ales cele nespuse,
cele nerostite, în ele se răsfireă adevărata iubire.

însă noi așternem cu grijă cuvinte, vorbe și gânduri

în alb-negru.

unde, cunoscuți și prieteni vin și pleacă
lipsiți de umor și tot mai susceptibili, deși

doldora de certitudini

când, nici în rai de-ai ajunge, n-ai avea liniște
câtă vreme, semeni ar rătăci aici, oricât
de pervertiți ar fi acum, însă

nu poți decide din adânc
fără a nu-ți asuma moartea.

Doi oameni pot rosti aceeași frază
cu intonații umane și benevolente, însă

din sunetul glasului recunoști în unul
omul, în celălalt, acolitul beznei, încât

dealul cel mai greu e mereu,
pragul acestei Case a Reîntoarcerii

iar, de-am recunoaște că orice am face
cineva ne contemplă mereu, atunci?

unde, ceea ce trebuie să se întâmple,
deja s-a întâmplat – nu noi decidem

iubirea / ne decide

într-adevăr, dacă te hotărăști pentru un trai în lumină
ești deîndată asaltat de beznă, unde

tot ce e autentic
pătrunde, se înalță
adânc pe verticală
și nu spun nimic nou, doar reamintesc
întru trezire, căci n-a existat început.

doar pentru noi a fost la început Cuvântul
pe care va trebui să-l traversăm cu toții

și înaintea lui cu siguranță, o iubire
de care ne-am desprins de milenii

ajungând să invidiem morții și-așteptând
nerăbdători
sfârșitul.

Deși le-am spus să uite vorbele.
să-și deschidă doar inima.

ea se va ruga în locul lor
cum știe doar ea. fără de vorbe.
„Într-o zi mi se va opri inima, să pot
pleca mai departe” am mai spus

cum doar întru Hristos ne putem
recunoaște chipul genuin

unde, de și-ar întoarce cu toții fața spre lumină,
lăsând în urmă bezna, totul se va termina
în aceeași clipă.

Să fie însă posibil... ce mai rămâne
ce-a mai rămas sfânt?

Dacă am fi pur refuz
neclintiți și fermi, chiar dacă oricărei decizii

îi urmează consecințele, n-am fi cu toții
întru cel ce ne-a dat viață?

Respirăm. cât e îngăduit.
delatiuni. sârme ghimpate. distanțări.
Truda ne face liberi

pe când chipul tuturor oglindește o lipsă

o lipsă mai grea ca aerul, o lipsă

care se lăsa încet peste dalele de piatră ale pieței.

ninge cu lipsă.

ninge greu.

și mulți trec cu ochii în pământ

bolnavi de lume, bolnavi de jigodie, cunoscut

ori fost prieten, de care știam că a fost

un inadaptat incurabil. Acum, un adaptat

justificat, feroce

iar viermele e deja în fruct.
unde, nici ruga nu ajută
dacă nu vei îndrăzni mai întâi
să te întâmpini adânc, limpezindu-te

Însă, mulți nu mai așteaptă ceva
pe cineva anume. așteaptă un ordin.

și nu-i poți nici măcar condamna, mai ales
dacă ești un vagabond al duhului, acum

când departe de meleagul natal
se moare lent în limba română.

într-adevăr, tot mai puțini își poartă până-n ultima clipă
crucea grea a iubirii și iertării,

fiindcă dacă există catastrofa, răul, bezna, atunci
ele-s în fiecare din noi, homeopatic disipate

în nepăsarea, lașitatea, setea de siguranță
slugărnicia și supușenia mai fiecăruia

o generație a capului plecat

venim pe lume cu chipul inimii
și-o părăsim cu masca morții.
azi, când toate compartimentele și castele
sunt înșesate cu eunuci, pentru care omenia,

demnitatea și onoarea sunt anacronice

cum medievală e și atitudinea lor
față de cei aflați sub ei

Când îți este egal, dacă trăiești ori nu
când nu mai e în tine nici o urmă de teamă
asta se simte în jur

Nu ajunge, doar să mergi la catedrale și biserici.

acceptarea e transcendere.

Nu se cerșește la poarta luminii, mai ales acum
când bezna încearcă, să ne despoaie, să ne
dividă până și duhul

Oriunde aș fi fost, mă întrebam
doamne, ce caut aici?

acum. când bântuie un război camuflat
un război grav și lin ca moartea de după moarte.

ceea ce ieri era o teorie a conjurației e azi practică.

ceea ce ieri era ficțiune științifico-fantastică
e azi film documentar, acum

când se pierde libertatea cu aceeași ușurință
și nepăsare cu care se pierde timpul, altminteri

ar mai fi spus mulți, cu o anume teamă
dacă îl accept pe Dumnezeu, pierd totul?

viața dăinuie ca taină mereu, unde cerul
nu e un țel, ci o stare a conștiinței

acum, când mai toți trăim în minciună
dar o justificăm mereu, neîncetat.

când puțini și-au dat seama că mai efectiv
decât un act terorist e lenta și furișă

infiltrare

Poezie

Crisula ȘTEFĂNESCU
(Eichendorf, Bavaria, Germania)

Orașul în care m-am născut

nu-și mai amintește de mine.
Pietrele dorm toropite de soare.
Păsări împietrite în zbor,
țipă ascuțit,
decupând cu spaimele lor
cerul bolnav de nepăsare.

Visez mereu același vis

Visez mereu același vis...
Sunt singură pe-un drum de țară
și nu e nimeni împrejur,
doar umbrele ce-au mai rămas
din cei ce-au fost odinioară.
Se lasă noaptea și mi-e frig
și merg mai repede, alerg,
dar nu-mi ajută cu nimic,
mă-nvârt cumva numai în cerc.
Visez mereu același vis...
Sunt singură pe-un drum de țară
și nu e nimeni împrejur,
doar umbrele ce-au mai rămas
din cei ce-au fost odinioară.

Pe undeva, se aude o moară,
iar când mă apropii,
văd că în ea
se macină fără răgaz
ce-a mai rămas din viața mea.

Pe un drum ciudat

Am pornit desculță
pe un drum ciudat
și nici nu mai știu
de unde am plecat.
Iar unde-o să fiu,
nici atât nu știu.
Și merg cu sfială,
mersul mi-i timid,
la fiecare pas
pipăi cu piciorul
de parcă mi-e teamă
că n-am să-l mai simt.
Drumul se așterne,
prin văi mi se cerne
și merg cu sfială
plină de-ndoială.

Și merg, și tot merg,
și merg înainte,
sperând să dezleg
cest secret adânc:
oare unde merg?
Ce mi s-o întâmpla?
Voi vedea ceva?
Ajung undeva?
Sau mă voi trezi
mâine-n zori de zi
pe-aceiași cărare
care duce-n zare?
Și merg, și tot merg,
sperând să dezleg
marea taină a firii,

'cest secret adânc:
unde duce drumul
pe care l-am luat,
unde duce drumul
ce am apucat?
Se întinde-o vreme,
dar, când mă opresc,
într-un mod absurd,
total nefiresc,
de nu-s în mișcare,
drumul îmi dispare!

Vai ce drum ciudat
am mai apucat!
Și nici nu mai știu
de unde-am plecat,
dacă e un drum
sau doar o cărare.

Și mai e ceva...
N-ar fi de mirare
de nici capăt n-are!

Caracaleni

Orașul în care m-am născut
nu cunoaște tăcerile ostile.
Orice străin e primit ca un fiu
întors acasă după o lungă absență,
i se arată minunile locului
și simțul umorului i se pune
discret la încercare,
fiecare adăugând orașului
propria-i minune,
cât mai mare,
aproape fără egal.
Seara se întâlnesc toți pe Farfurie
și joacă table, cărți și țintar,
mănâncă înghețată
sau covrigi cu sare
și, în tihnă, fără pic de grabă,

pun lumea la cale.
Sami evreul are pe colț o cofetărie
cu cea mai bună înghețată de fistic
în cornete făcute de Bibi turcul,
care, la o tarabă încărcată
cu mizilicuri orientale, halviță și susan,
îi face, în glumă,
concurență lui Theodoracopulos,
ce vinde covrigi și plăcintă la Grecul
bălan.

Neamțul Kaneta, zis și Marioneta,
trage de sfori un prinț și un motan,
în timp ce Schirger,
prietenul lui de-o viață,
deghizat în paiață,
dăruiește tuturor
figurine de teracotă viu colorate.
Gigi Opincaru plimbă un curcan,
întărâtat de cei ce-i ies în cale:
„Sic că n-ai mărgele, roșii ca ale mele!”
Neață laudă, cu mult talent, pere:
„Luați giuvaere crescute în plop!
Faceți-i domnului loc! Cât să fie?
Un kil, două?
N-am pungă!
Să vi le pun în pălărie?
Așa, pică pară mălăeață în gura lu'
nătăfleață!
Veniți, veniți cu toții la Neață!”
Didina-i o vestală între papornice și
rogojini.
Plini de admirație pentru opulența-i
carnală,
vreo trei vecini își fac de lucru
și găsesc rogojinilor tot felul de vini.
Tabacu, cizmarul, cu gura plină de cuie,
și-a adus calapodul afară și repară
pantofi.
Nevastă-sa, Florica, într-o rochie
înflorată,
plimbându-se în sus și-n jos în sandale
cu toc
din piele de porc, îi servește, în taină,

de reclamă.

În față la măcelărie,
unde de mult nu se mai vinde carne, ci
sare,
un circ ambulant prezintă două numere
senzaționale:
omul jumătate-față-de-bou, jumătate-
față-de-om,
îndrăgostit de femeia jumătate-față-de-
om,
jumătate-față-de-vacă,
și femeia fără picioare,
care sare la trambulină
trasă dintr-o țeavă de tun.

Un pitic cu felinar
plânge amar
și cu tichia în mână
ne roagă să-i aruncăm un ban,
cât de mic, pentru masă.
După ce-i dăm și ultimul bănuț,
brusc se stinge lumina
și se pornește o vijelie feroasă
care ne ridică-n văzduh
și ne duce pe toți, pe sus,
cu mic, cu mare, acasă.

Strada cu nume imperial

M-am născut în Noaptea de Sânziene,
când se aprind focurile pe deal,
pe o stradă cu nume imperial,
într-o casă ca un gălbenuș de ou,
inundată de lumina amurgului,
la numărul șaizeci și patru,
unde din cauza gardului până la cer,
nu putea pătrunde nici dracu'.

Mama spunea
că m-a găsit în cenușa din sobă,
dar, cum își dorise un băiat,
să-l ajute pe tata la treabă,
și nu o fată,
a avut ceva îndoieli
până să mă scoată la lumină.
Tata, cu o față senină, ar fi zis:
„Ana, tot e mai bine
decât un purcel sau o broască!
Dac-a fost să ne fie dată, ei, bine, fie!”
Tatăl meu avea acest dar:
să accepte ce nu mai putea fi evitat.
„Ei, bine, fie!” nu era doar o expresie,
ci cuprindea o întregă filozofie.

Bulevardul Antonius Caracalla era lung și
prăfos
și pe el treceau vara care încărcate cu
stele,
răsuna de chiote și de râsetele înalte ale
unor iele
de care mama încerca să-l ferească pe
tata
invocând tot cerul cu mâinile împreunate
în rugăciuni lungi și întortocheate.

Din strada cu nume imperial
porneau ulcioare cu case vechi
și grădini și cu cârciumioare
toamna împodobite cu frunze de viță
și știuleți de porumb,
unde se lăfăiau grătare cu pastramă și
mici.
Mustul curgea înțepător din ulcioare
și se auzeau până-n zori
cântecele vrăjitorilor tucurii,
care, cu capul sprijinit de vioară,
trezeau morții din suflet
și-i aduceau printre cei vii.

Tata se întorcea spre dimineață
 cu lăutari și cu mare alai
 într-o trăsură trasă de șase cai
 și striga de afară, din stradă,
 să-i deschidă mama ușa încuiată,
 că a venit cu prieteni să petreacă.

Din camerele de la etaj,
 plimbând peste toți o privire absentă,
 mama, cu mâna ei albă și fină,
 trăgea draperiile ca pe o cortină.
 Ascunsă după un nor,
 uimită luna privea
 cum rând pe rând stelele mor,
 și tata e încă la poartă,
 și ușa e tot încuiată.

Spectacolul se termina puțin ireal.
 Se juca însă stagiune de stagiune,
 pe strada cu nume imperial.

Furtuna

S-a dezlănțuit deodată furtuna.
 Prin aer zboară cireșe și frunze
 și o capră vioară amăgind luna.
 Mama ține de geam
 să nu-l ia vântul.
 Eu țip cât pot
 și tot țipând
 mă tai la limbă
 cu cuvântul.
 Deasupra casei trece-un horn.
 Coșarul îmi face semn s-adorm.
 Un vecin cântă la clavecin
 să potolească stihiiile.
 Mama uită de geam
 și sar cioburi cu miile.

Cântă de-acum prea multe viori.
 Tata și-astupă urechile
 și se acoperă cu flori.

Teatrul Național din Caracal

Poezie

Christian W. SCHENK
(Boppard pe Rin, Germania)

Mormintele vorbesc

Mormintele vorbesc alene
Printr-un suspin de crizanteme
Cu veșnicia-n care toate
Cuprinse-s în singurătate.

Cei morți vorbesc acelor care
Umblând pioși pe o cărare
Își amintesc cu drag de-acei
Plecați în pace dintre ei.

„ – Noi am trecut peste nevoi,
Ce suntem noi veți fi și voi,
Dar nu se trece orișicum;
Doar de trăiești vei știi și cum!”

Pași poticniți

Ca un fum dintr-o țigară
se împrăștie puterea
fiecărei zi ce trece,
nimeni nu mai vrea porunca
logicului
A Urma.

Lacrimile atârinate
de frânghiile luminii
– nori de zdrențe –
își sugrumă libertatea
gravitației
și tristeții.

Bocetele sugrumate
lângă catafalcuri goale
nu-și mai plâng
decât destinul.

Drumului i-e dor de casă;
vatra doarme fără visul
fiului rătăcitor.
Mâinile-s împreunate

Vita brevis

Străzile se-nchid în urma
Celui ce ascunde frica
Mielului pierdut în turma
Dintre Moarte și Nimic.

Rugăciuni se pierd prin spice:
Unul tace – altul zice
Ce trecutul îi prezice;

Apoi tăcând flămânzii-n cor
Se-opresc în zori la abator.

Nu e frică, nici curaj,
Doar speranță de furaj –.

Mâinile împreunate
Se desprind de suferința
Greului lăsat în suflet
De o coamă și-o copită
Părăsită,
Adormită...

Satul a rămas în urmă,
Drumurile defundate
Și-au pierdut farmecul vremii,
Casele mici și plăpânde
Și-au pierdut grinzile sure
Și obloanele și lumea
Forfotindă – și pe mine.

Nu mai știu unde mi-e casa,
Am uitat cum se pășește
Într-un sat în care muma
Își aruncă pruncii-n baltă
Într-un sac legat la gură.

Curcubeu

Un vers s-a înălțat spre cer
Când pe pomi ca un mister
Prin degetele unui zeu
Sclipi pe cer un curcubeu.

Metafore se-adună-n stele
Sclipind mai tare printre ele,
Sclipind în ochi ca dorul meu
Dup-un adânc de curcubeu.

Dactilele străbat lumina
Din Israel pân la Medina
Unde profeții-n semizeu
Așteaptă clipa-n curcubeu.

Cuvântul cade pe pământ
Nici prea frumos și nici prea sfânt,
Ca un profet în mausoleu:
Cuvântu-i doar un curcubeu...

O, Doamne!

Ești liniștea dintre cuvinte,
Ești intervalul dintre dangăte de clopot,
Ești liniștea din susur de izvoare
Și zorile ce nu au să apună,
Ești veșnicia întrupat-n toate
Ce sunt și ce nu sunt pe astă lume!

Cum pot să mă aplec privirii Tale
Când totu-n jur, și dincolo de ființă
Tu strângi în brațe și-mi visezi adâncul
Trecutelor și viitoarelor marea
Ce-ar îneca ce nu mai pot cuprinde?

Cine ești tu, acel ce palid, trist
Copilul și-a jertfit ființei noastre
Netrebnice și fără umilință?
Cine ești tu, lumină ce n-apune?

Eu nu te știu, dar Tu mă știi pe mine
Căci sunt amurgul tău de conștiință
Și nu mă lași inert între cuvinte
Ci mă împaci cu ele să te chem!

Cine ești tu?! Ești veghe ființei mele!

Eu sfârșesc scoică pe tine

S-a risipit în mii de cioburi viața
umplând cu ele cerul nopții mele
urcându-se spre tine Doamne
spre tine cel neînceput
de frica mea
de oboseală
de noaptea ultimelor frunți
neadăpate de lumină.

Primește mâini împreunate
cu ale tale mâini deschise
spre pavăza simțirii noastre
și nu orbite-ntunecate.

Întinde-mă ușor pe-o lastră
să-mi curgă fruntea înspre bine
căci Tu ești contopirea noastră
iar eu sfârșesc scoică pe Tine!

Suflet obosit

Mâinile sunt catedrale,
degetele ture-nalte
unde clopote se-nclină
sufletului obosit.

Palmele se-mpreunează,
degetele se îmbină
și-un culcuș se naște-n mâna
veghețorului de veci.

Poezie

Alina Monica TURLEA

Te beau în liniște

De la fereastră zăresc larve de oameni
ce se târăsc pe pământ pentru o gură de aer
cu treizeci și trei de slăbiciuni în spate,
în diminețile când limbile clopotelor se
dezleagă,
în infernul perpetuu al străzilor lucioase.
Numai stăm lipiți pe bancă, îmi spun,
nu ne mai acoperim cu veșmântul
îmbrățișărilor,
am uitat de acel déjà-vu al mersului
până la capăt,
al crăpăturilor pe cordul uscat.

Știi că te beau în liniște
de atâta singurătate cenușie
și plâng bătând la ușa
din camera singură ?

À rebours

În dimineața dimineților spre sfârșite,
am tot stors zeama cuvântului
ca să dau de adevăr;
niște palpații verbale, rostiri neînchegate,
urme de cerneală,
nimic mai mult,
un nod nedelegat în mijlocul ghemului,
cu fire întinse în mii de zări
numai bune de țesut o nouă geneză a lumii.

Cuvântul e ca un zmeu fără coardă,
ce se tot ridică, se tot ridică.

Îmi legăn tăcerile

fotonii s-au risipit
prin pielea albă precum floarea de nufăr
în ziua în care am prevestit

pântecului meu nemurirea.
Gheara pereților reci
continuă să străpungă,
încăperea a devenit o catedrală mută,
doar aici îmi legăn tăcerile.

În întunecimea de nepătruns
chiar și îngerii rămân invizibili.

Înăuntrul trupului

Din ce mină să tot mai extrag gânduri
aurite?

Dependența de suficient
s-a oprit.

Vorbește-i!
Mângâie-i teama ascunsă,
sărută-i lacrima sfioasă,
din palma lui Dumnezeu,
zâmbește-i privirii cu parfum de iasomie,
îndepărtează-i bandajele murdare,
murmură-i cum se ține stigmatul
în inima descuțată,
cum plesnesc sânii copti
sub ceruri noi în pași de ciuleandă;
cum scânteiază timpul
în cumințenia pașilor,
să șoptești
precum zăpezile în taină,
cum să înfigi ghearele
în metafora țipătului din tâmpla singurătății,
cum să botezi clipa în lacrima versului.

Întreabă-l cum există,
cum moare
înăuntrul trupului
cu mireasmă de icoană?

Proză

Bătrânul și marioneta

Oto Pia LEON – Leeds

1.

Sună alarma. Bâjbâi după telefon. Pe noptieră sunt multe căcățișuri. Îl nimerești. Te chiorăști. 4.30. Fuck. O oprești. Aprinzi veioza. Viteză. Duș. Dinți. Haine. Of! Of! Un pantof. Medicamentele. Pachet. Cafea. 5.30. Când dracu' a trecut ora asta? Mai ai opt minute și vine autobuzul. Ai închis prizele? Robinete? Filtru? Și acum vrea și colonu' – ieși odată. Gone off to work. Gata l-ai prins. Ușile se deschid. Good morning! All right! All right! Ta, pal! Se închid la loc. Ești salvat. Ziua va curge în albia ei.

2.

– Johnnie ai greșit!

– La ce? La care?

– Medicamente de depresie ai pus în loc de antialergice. A1 în loc de A10.

– Nu se poate, sunt pe tablou la distanță de patru metri. Nu are cum. E greșeală de sistem. Eu pun după becul aprins automat la scanarea barcode-ului. Nu extrag identități, ci locații.

– Nu e de la niciun sistem, Johnnie, sistemul nu greșește niciodată. Să nu mai greșești! Fii atent!

Supervisor-a se întoarce și plecă pe culoar. Toată lumea, packer-ii de la stațiile de ambalare auziseră cum poloneza îl certa umilitor pe Johnnie.

Johnnie care se mândrește că lucrează perfect.

– Bătrânul Johnnie a greșit din nou!

3

Neliniștit. Mai erau 10 minute și ziua s-ar fi terminat mulțumitor. Blonda vine iar la locul lui de la bandă ; vocea ridicată. Ține basketul sub braț. Se uită cu priviri de oțel:

– Johnnie? Îți trec greșeala în raport! Asta e a treia. A mai fost una iertată. Aceași – A1 cu A10. Plecă repede. Johnnie era învins.

4

Furios părăsește locul de muncă. Urcă trei trepte deodată. Lumea vede. Camerele filmează și înregistrează nonstop. Johnnie – la tabloul de comandă al roboților, desfigurat, cu bărbia tremurând, cu glas alterat de disperare, strigă la inginer:

– Tu crezi că sunt idiot să fac de trei ori aceeași greșeală? Derulează camera pe time-ingul execuției comenzilor. Vezi ora, minutul, secunda, pune slow motion și vezi! Am greșit sau n-am greșit?

– Johnnie, verific. Dar voi nu realizați, faceți mecanic mii de mișcări... se poate să nu realizați...

– Cu alte cuvinte, crezi că eu...

– Nu, dar...

5

Apare directoarea. Indispusă de incident. Johnnie gesticulează, se bâlbâie penibil în engleză, își pierde controlul, o tutuie spontan pe șefa lui, urlă:

– Dacă mă scoți în curte și pui plutonul de execuție să mă împuște, și tot nu recunosc această greșeală. Pentru că nu eu, nu eu am făcut-o. Înțelege?

– Coboară imediat la bandă! îi ordonă.

6

Pe scări se lovește orbește de cineva. Prietena lui. Șoptește ventriloc.

– Te dă Mark afară! L-am auzit. „Cine-i împuțitul ăsta?” se interesă. M-au pus să investighez. Du-te la locul tău! Vorbim când ieșim. M-ai făcut de rușine.

7

În curte. Schimbul doi intră, schimbul unu iese. Cei de dimineață – cam mototoliți. Motoare turate în parcare. Inginerul se îndreaptă sportiv către bmw-ul lui alb. Strigă:

– Johnnie, uit-o! Du-te acasă și bea o bere!

8

Către ieșire. Prietena lui mai în urmă. Se ascund. E diferență prea mare de ani între ei: 30. Și mereu se găsește câte o viperă să le plângă de milă. Ei, fetei, îi zic așa socratic prin întrebări:

– Ei, dar de ce l-ai luat așa bătrân?

– E bogat măcar?

– Da mai poate?

Lui îi zic altele. Oricum nu contează ce răspunzi. Ei sunt directorii tăi de conștiință, știu mai bine.

– De ce ai luat-o? Înseamnă că de aia

ai dat faliment. Ți-ai mâncat banii cu ea, este? Și te și înșală, nu-i așa? Ooo, ce rău ai ajuns, gătești! Ești femeie în casă! Faci și curat?

9

O lume de o răutate și agresivitate incredibile. Oameni găunoși, fără viață personală gata să reducă la meschinăria lor orice idee nobilă, orice sentiment, curat numai să fie după morala lor.

Situația era exact pe dos. Ea îl salvase pe Johnnie de la faliment. Îi înregistrase cererea de asigurări, national insurance number, îl luase în spațiu în camera ei, îi cumpărase bilet de avion, îl condusese la interviu, îi completase dosarul pentru angajare, îi dăduse adresa agenției de muncă la care sigur primea jobul de a doua zi. Îl salvase de la moarte că Johnnie era disperat. Voia să se sinucidă. Avea un miliard -- bani vechi -- datorie, o juma de casă. Dar și așa, cu toate necazurile lui, îl iubise din prima clipă cu adevărat de la ușa sălii de curs, când el cu un aer de jenă îi spusese ca adaos la salut.

– Nu sunt profesor. Sunt student. Și eu aștept profesorul.

De atunci.

10

Pe jos către casă.

– Înțelege, nu mai fi căpos! Se poate să greșești. Nu te penalizează. E doar de analiză raportul.

– Dar tu, tu personal ce crezi, am greșit?

– Nu știu! Verific tot jurnalul de operațiuni în seara asta... sunt cearșafuri întregi.

– Dincolo de verificat. De ani și ani mă știi, cât sunt de atent sau neatent. Flerul tău ce zice?

– Îmi doresc din toată inima să nu fi

greșit. Dar scandalul m-a dezamăgit. Ai făcut scandal fără să te gândești la mine. La consecințe. Șefa știe de noi...

– Eu te-am întrebat altceva.

– Ce? Ce cred eu și nu controlorul? Mai mult de 5% să ai dreptate nu-ți dau...

– Bune și alea. Intrăm la Lidl?

– Da. După scandalul ăsta aș bea un vin.

– Și eu.

11

Pe culoare la Lidl, Johnnie simți pericolul. Greșise cu izbucnirea lui. Putea fi dat afară. Dar nu greșise la muncă. Începu să repete mecanic, în timp ce pune absent produse în troler. „A1 – A10” de ce seamănă adresele astea?” Se luminează imediat. Caragiale. 12 și 12 bis 6 și 9 întors din greșeală. Strigă:

– Agnetha, vino!

12

Apare dinspre frigidere. Mereu caută înghețată.

– Ce-i? Tot la aia te gândești? Ți-am promis. Zi!

– De ce seamănă A1 cu A10?

– Înțeleg. Nu te baza. Comenzile intră automat în sistem. Nu le pune o minte, o mână, adresele sunt date de softul calculatorului. Softul nu dă eronat adrese.

– Cum, nu se operează manual? Dar mie șefii de distribuție cum îmi schimbă locațiile când se ard semnalizatoarele? Nu manual?

– Aha!

Segândi o clipă.

– Daa. S-ar putea să bem de bucurie. Munții ăia de lădițe cu comenzi anulate, alea se repun manual în sistem. Acolo, la viteză, operatorii pot tasta adrese eronate – unu în loc de zece sau zece în loc de unu ... și șefele operează voluntar acolo... cred că scandalul tău va folosi, pentru că la ședință de obicei dau vina pe

voi, cei de la bandă. Bravo, prostule! Hai să ne sărutăm. Chiar dacă ne văd ăștia.

13.

Ajunși acasă. Cu emoția rezultatului necunoscut. Agnetha dirijă seara.

– Lasă-mă singură că nu mă pot concentra. Pregătește cina că sper să i descopăr repede. Ai time-ul?

– Uite aici. Sunt scrise de inginer 12 34, 13 52 și 14 29.

Segheboșă pe ecranul laptopului.

– Adu înghețata în cupa mare de șampanie că am draci... curvele astea... abia aștept să le văd mutrele mâine.

Johnnie se ocupă tensionat de altădată dulcele dans de farfurii și tacâmuri prin bucătărie. Aștepta întunecat. De ce să-l acuze?

14

– Johnnie, asta e, uraa, n-ai greșit tu! Vino încoace!

Se aplecă peste umărul ei. Niște încercuiri ovale făcute cu markerul virtual roșu indicau erorile.

– Tu vezi aici pe linia asta? Fluoxetin A1!

– Cum? protestă el. Fluoxetina e din veci la A10.

– Exact. Au pus greșit adresa. Suntem salvați!

Se îmbrățișară.

15

Până la urmă s-au despărțit amiabil. Agnetha voia un copil. Medicii nu garantau reușita. Johnnie s-a mutat pe aceeași stradă. E singur. Scrie un fel de jurnal de autobuz. Iată câteva pagini. Am dat chiar la început un paragraf. Restul e reconstituirea mea de la Agnetha.

Ninge în Leeds. La 6.10, am fost primul călător în autobuzul 40. La stația de coborâre a ajuns simultan coast line-er 843. Venea de departe de la Whitby. Din el au coborât doar câteva somnoroase peisaje marine.

#

câte datorii mai sunt? trei rate. douășpe mii. nevoia de a te aduna de pe front, e un război să fii, un război lung, de uzură, cu multe așteptări în tranșee săpate febril, cu mulți morți, prea mulți ani uciși, așa de cald ibricul de ceai, așa cald impulsul de a ceda tot teritoriul: să nu mai vrei nimic, să pui capul pe patul armei, să ațipești – da, da mai bine te retragi în cazarmă la cazona disciplină a nevoilor simple, și nici cea mai mică urmă de vanitate, și atât. cobori în copilărie ca de pe un deal.

#

atât de multe depind de o roabă veche ruinată printre dovleci strălucind de urme de rouă cu niște grăunțe rămase prin colțuri niște găini sar în ea chiar și un cocoș cu pene lucioase verzi aurii maronii și roșii își desface aripile și cântă apoi liniștea toate fac vrejurile să urce pe gard. ăsta nu salută niciodată. de dincolo urcă negresa cu căruciorul. unde o fi ducând copilul la șase dimineața?

#

ei, dar și după aia, o mie de lire pe lună pusă deoparte. e ceva. nu ești contele de monte cristo. ce faine sunt casele astea de cărmidă. aș face la Slivna una așa cu ziduri roșii și bovindouri albe.

#

mulți oameni cred, privindu-te, că așa ai fost totdeauna, bătrân. doar bătrân. ești aproape neobservabil. dar eu, în

autobuzul 40, cu care mă duc uneori la muncă, autobuz în care marea majoritate a călătorilor e de a treia vârstă, eu fac altfel. pare joc dar nu e!

#

obișnuit, sunt preocupat doar de mine, nu văd nimic în jur, mintea, fluxul mental, gândurile fragmentare sau înlănțuite au în centrul lor o obsesie, o grijă, repeți to do listul zilei, reiei poemul de ieri ca la o repetiție șnur, sare arcu pe ceva de demult, te cerți cu ăla.... numeri zilele până la leafă, desenezi amenajări interioare la casa de la slivna... câte nu...

#

dar mă pot abandona total autobuzului. și aici am vrut să ajung, te lași în voia piesei de teatru care se joacă în autobuz, de la o stație la alta. urcă tremurând, cu mersul lor târșit, trăgând după ei un cărucior sacoșă de cumpărături, sunt tăcuți, sau vorbesc în șoaptă. îi privești cu atenție. ghicești sub tegumentul pergamentos, strălucirea de altădată, vezi pașii elastici, de dans, proiectezi cinematograful, vizitezi aleile cum erau în vremea lor, le auzi iubirile, încrederea, energia. mă las total în voia tinereții lor care există și joacă mai departe piesa.

#

Simt că timpul meu se unește cu timpul lor – plimbări pe corso, privirile flirt, bezele, cafenele, săruturi lungi, dragoste, extaz, oftat, lacrimi, verighete, cununii, platitudine, singurătate, adică tot ciclul până aici în autobuzul în care îi privesc ca la teatru. În fond e chiar o piesă de teatru. Oprește autobuzul, se deschid ușile, cineva se ridică și coboară, altcineva urcă, în fond aceste aparent ne semnificative mișcări în scenă spun totul despre personaj, așa cum într-o

linie există o infinitate de puncte așa și cu coborârea și plecarea către o destinație. În fond, ceea ce este prin ceea ce se vede. Un om urcă în autobuz și se așază pe scaun. Autobuzul pleacă. La o altă stație omul se dă jos. Asta-i tot. Regizorii profesori Cristian Ioan, Mihai Lungeanu nu m-ar contrazice. That's your life is all about. Dar sunt și surprize...

#

În jocul tău evazionist de-a tinerețea, realitatea crudă o poți ocoli doar pe scurtă durată. Prelungirea „jocului de-a vacanța” dă în patologic. Într-o dimineață, în zori, pe la 6 – din stația următoare stației mele, a urcat o femeie în vârstă. Prin părul rărit se vedea pielea capului. Pungi sub ochii umezi.

Piei atârnavă discret sub mandibulă. Dar rotunjimea obrazului cu desenul ochilor și al gurii, dădeau chipului ei încă o impresie de școlăriță, se vedea ceva din fetița de altădată. Ce atrăgea violent atenția însă era un prunc pe care îl ținea la piept.

– O fi al ei? a fost primul gând când am văzut-o. S-a așezat pe scaunul rezervat handicapatilor, era orientată cu spatele spre mine. A coborât după doar o stație, ceea ce mi s-a părut iarăși ciudat.

– Ai văzut? i-am atras atenția asupra faptului Agnethei. Atât de bătrână și avea un copil, un bebe la piept... ce delicat înfășat, scutece albe de mătase, cum o fi făcut?

– Nu era un copil, era o marionetă foarte bine executată!

– Ce? Nu cred! Părea viu, o privea...

– Ești prost? Cum să fie copil!...N-ai văzut că e nebună? A mai urcat și altădată fără... dar n-ai băgat-o tu de seamă...

Nu știam că de fapt imaginea aceea era destinul în avatarul lui cel mai rău al iubitei mele Agnetha. De asta se temea cel mai mult – să nu poată avea copil.

#

Odată am fost frumos. Nu-mi păsa de timp. Râdeam. Fumam pipă. Probam biografii și costume. Știam monologul lui Miroiu pe de rost. Mă tulbura sinuciderea lui Martin Eden. Adolescent, mergeam pe alei transformate de lună în ecouri. Am stat într-o noapte de iarnă sub valurile uriașe ale mării care spălau faleza de la cazino până în rondoul statuii lui Eminescu, la Constanța. Drept, nemișcat ca o stâncă. Îmi plăceau dezlănțuirea, mugetul mării, aveam pieptul plin. Furtuna de afară o împăca pe cea dinlăuntru, am stat acolo ore, nu le uit, am ajuns ud leoarcă la vapor și înfrigorat, dar fericit: tot cosmosul cât putea cuprinde inima mea era cu mine, văzusem stihia din mijlocul ei...

#

Poate bătrân odată voi urca în autobuz cu o marionetă. La o altă stație voi coborî. Nimeni nu va avea atâta atenție să observe că e ceva în neregulă cu marioneta aia...

Cărțile Diasporei

Țiganiada arcadiană

Theodor CODREANU

L.M. Arcade (13.VII.1921, Vaslui-4.IX.2001, Paris), prozator, eseist, dramaturg, poet deșărat, la vreme, în 1946, când a obținut o bursă de studii la Paris, din partea guvernului francez¹, rămânând acolo pentru tot restul vieții², a lăsat în urmă o operă nu prea întinsă, dar de o stranie criptică pe care foarte puțini au reușit, până azi, s-o deznoade, atât de bine este încapsulată într-un păinjenis stilistic, pus în vecinătatea lui Matei I. Caragiale, chiar a lui I.L. Caragiale, Ion Creangă, Franz Kafka, Gabriel García Márquez sau a lui Ion Barbu. Opera lui Arcade este, cu adevărat, de o concentrare barbiană, deși ne aflăm în fața unui prozator și dramaturg. Dicționarele nu înregistrează, practic, decât trei cărți: *Poveste cu țigani* (la editura revistei „Caietele Inorogului”, Neuilly-sur-Seine, 1966),

Revoluție culturală (tot acolo, 1983) și *Teatru* (București, Editura Cartea Românească, cu o prefață de Manuel de Diéguez, 1996), cuprinzând două piese: *Ultima cauză a marelui Just* (*La Crypte et la Chèvre*, scrisă în 1971) și *Scrisorile lui Conducică*, dramatizare după *Revoluție culturală*. În 1953, scria primul său roman, în cheia literaturii absurdului, *Timbrele de altădată*, abandonat, din păcate. La acestea, se adaugă nuvela *Pe vremea șoferilor ruși...* (1997, în revista „L'Authenticité”), publicistica începută în Țară, în 1943, cu *Cele două Europe* („Vremea”) și eseistica, din care se remarcă textele despre Eugen Ionescu, apoi *Marele Arhitect*, închinat lui Mircea Eliade, și *Afectivitatea și cele trei materii*, despre gândirea filosofică a lui Ștefan Lupașcu.

Această operă minidimensionată fie că a fost total neglijată, fie minimalizată, fie că a fost ridicată la cota marilor români din exil (Eliade, Cioran, Ionescu).

¹ Cf. *Dicționarul general al literaturii române*, ediția a II-a revizuită și adăugită (articolul semnat de Nicolae Florescu din ediția I (2004), fiind ilizibil din pricina unor defecțiuni editoriale de ordin tehnic), București, Editura Muzeului Literaturii Române, 2016, p. 325-326.

² Hotărârea de a rămâne în exil pentru tot restul vieții, observă Aurel Sasu, a survenit în anul 1947, când a *istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Dacoromână, 2006, p. 1130. devenit limpede că România căzuse, iremediabil, sub tăvălugul bolșevismului. (*Dicționarul biografic al literaturii române (A-L)* Pitești, Editura Paralela 45, 2006, p. 65).

Nicolae Manolescu³, în *Istoria...* sa, nici măcar nu-i înregistrează numele; la fel, Ion Negoitescu⁴, în *Istoria literaturii române* (București, Editura Minerva, 1991). Ion Rotaru, într-o *Addenda*, cu fonturi de subsol, îi rezervă opt rânduri, semnalându-l numai fiindcă a fost prețuit de Mircea Eliade și de Horia Stamatu, istoricul recunoscând, totuși, în *Revoluție culturală* „o analiză pertinentă a evoluției contorsionate, schilodite de amestecul autorității de stat comuniste în domeniul creator național⁵”. Cu André Scrima, Monica Lovinescu, Horia Stamatu, Ion Simuț, Cornel Regman, Mircea Ghițulescu, Mircea Muthu, Cornel Ungureanu, Nicolae Florescu ș.a. opera îi este semnalată și comentată din varii puncte de vedere. Cu unele excepții, întâmpinatorii nu ies din „complexele de cultură” ale vremii, atât din punct de vedere estetic, cât și problematic, variațiunile de ton oglindind personalitatea fiecăruia.

Prima revelație, nu lipsită de „stupoare”, o are Mircea Eliade, exprimată într-o scrisoare din mai 1966, imediat după lectură: „Am citit-o pe nerăsuflăte (și asta nu-i bine, nu e așa?) întrebându-mă mereu ce cunoaștem și ce nu cunoaștem din acest prodigios text. Vreau să te laud pentru un lucru de care nici măcar nu sunt sigur că e adevărat – dar m-a cucerit în cartea dumitale – *ne-rezistența față de daimon*, faptul că te-ai abandonat

fără restricție unei inspirații torențiale, inventivității pure (fenomen original cum ar fi spus Blaga)”. Și ca dovadă a celor împărtășite, Eliade simte nevoia să *recitească* fulguranta poveste cu țigani. Nu știu dacă a mai reacționat prin vreun text, după relectură. Elocvent rămâne însă diagnosticul *ne-rezistență la daimon*, care ascunde o dublă față: una de admirație și alta de ambiguă neaderență la torențiala umbră cioraniană a *neantului valah* învăluitor al noii *Țiganiade*. Căci despre asta este vorba, în esență, textul arcadian putând foarte bine fi utilizabil atât de cioranianul veritabil, cât și de fantomele lui posibile, cum s-au dovedit a fi *Politicele* lui Horia-Roman Patapievicu sau „demitizările” unui mistificator de talia lui Lucian Boia.

Foarte interesant că nici *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu nu scapă de asemenea spectru al ambiguității, ca și ermetismul barbian denaturat copios de „hermeneuți” de duzină sau de anvergură, unii confundându-l cu ermetismul filologic de factură mallarméano-valéryană, spre protestul acid al autorului *Jocului secund*, căci, în realitate, era vorba de o nouă formă de ermetism: *ermetismul canonic*⁶. Privitor la *Țiganiada* clasică, disjunția a fost sesizată de Cornel Ungureanu, care a înțeles că în opera lui Budai-Deleanu se disting două niveluri de Realitate, două *Țiganiade*: una asumată de poet (deci, la

³ Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008. Îl consemnează, totuși, în *Enciclopedia*, p. 53-55.

⁴ În schimb, îi acordă un spațiu de aproape trei pagini în *Scriitori contemporani*, București, 1994, p. 24-26.

⁵ Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române București*, Editura Dacoromână, 2006, p. 1130

⁶ Pentru decelarea acestei fundamentale distincții, a se vedea Theodor Codreanu, *Ion Barbu și spiritualitatea românească modernă. Ermetismul canonic*, București, Editura Curtea Veche, 2011.

nivel estetic/ontologic), alta asumată de „hermeneutul” raționalist Mitru Perea, masca raționalistă a primului (nu ne aflăm oare în plin *iluminism*?), prezentă în textele de escortă de la subsol, încărcate „ideologic”. În lumea țiganilor lui Budai-Deleanu, sesizează Cornel Ungureanu, „e și petrecere, voieșie, bucurie de a trăi”, pe când, în cea a lui Mitru Perea, țiganii, „ca și românii lui Cioran”, sunt „predispuși spre rele și candidați la sinucidere”, nicicum „veseli, pofticioși, iubăreți”⁷. Această excepțională distincție, cu invocarea lui Cioran, este valabilă și-n cazul Arcade, dar și al lui I.L.Caragiale (cu care scriitorul vasluian a fost comparat), și asta se întâmplă în interpretarea insolită, „abisală”, a lui N. Steinhart (prefigurată încă în *Valorile* lui Mihai Ralea⁸ din 1935, apoi confirmată de Al. Paleologu⁹), interpretare prin care salva eroii *Scrisorii pierdute* de la condamnarea lor la *degradare* absolută (cum o fac, de pildă, Eugen Ionescu¹⁰ și, deopotrivă, toți ceilalți exegeți ai lui Caragiale¹¹).

⁷ Cornel Ungureanu, *O istorie secretă a literaturii române*, ediția a doua revăzută și adăugită, Editura Tracus Arte, 2016, p. 80.

⁸ „Lumea lui Caragiale e un minunat antidot pentru preocupările tragice de astăzi. Acesta e farmecul său cel mai actual. (...) Lumea lui Caragiale e minunată: e o lume absolut paradisiacă, fără grijă și fără, cum se spune azi, în limbaj mistic, fără cine știe ce probleme interne. Oamenii râd, petrec și se bucură. (...) Nimic fioros, nimic feroce, nimic de caracter balzacian. Chiar delincvenții de atunci sunt șmecheri, dar nu sunt bandiți. Lume patriarhală, lume idilică, fără griji și fără preocupări.” (Mihai Ralea, *Scrieri*, 2, București, Ed. Minerva, 1977, p. 611-612).

⁹ Scrie Al. Paleologu: „pe mine unul râsul lui Caragiale m-a reconfortat întotdeauna, liniștindu-mă, împăcându-mă cu lumea, în tot cazul cu Creațiunea. Vreau să spun: cu lumea lui Dumnezeu. Și mai vreau să spun ceva: anume că lumea lui Caragiale este, în fond, lumea lui Dumnezeu.” (*Caragiale, cinicul*, prefață la I. L. Caragiale, *Nimic fără Dumnezeu*, București, Editura Anastasia, 1997, p. 7).

„Țiganiada” lui L.M. Arcade nu se rezumă la cartea din 1966, ci se constituie din întreaga operă, într-o unitate de viziune stilistică exemplară. Consemnându-i dramaturgia, Mircea Ghițulescu tratează cele două piese de teatru ca transpuneri dramatice ale romanelor *Poveste cu țigani* și *Revoluție culturală*. În personajul Pierre Jean Just („ultimul marxolog”), un duplicat-anamorfoză al Jean Paul Sartre, întrevede, ca și în *Scrisorile lui Conducă*, aceeași „țiganiadă”, în care, după modelul eroilor lui Budai-Deleanu, se vrea o „revoluție”, una radicală, o *revoluție a revoluțiilor*, tratată stilistic în concordanță cu ceea ce Eliade numea *daimon*: „Autorul se lasă în voia unei inspirații furibunde, exprimată printr-un paradoxal «dicteu dialogat». De aceea, piesele sale arată ca o «massă literară» nediferențiată, în care o replică cheamă pe alta, în timp ce memoria (o memorie ce rămâne după ce s-au șters toate detaliile) furnizează, sincopat, alte și alte deviații ale dialogului. Fire de cele mai

¹⁰ Eugen Ionescu, *Note și contranote*, trad. și cuvânt introductiv de Ion Pop, București, Ed. Humanitas, 1992, p. 155-156.

¹¹ N. Steinhardt, *Cartea împărtășirii*, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof, 1995. Eseistul sublinia în acest mod omenia creștină a lui Cațavencu de către Zoe: „De argumentul acesta nu mă tem – zice eseistul. Nu numai că nu mă feresc de el, ci îl întâmpin cu bucurie, pentru că iertarea lui Cațavencu de către Zoe și de pupăturile din Piața Independenței înteleg să mă folosesc ca de cele mai formidabile argumente pentru a întemeia afirmația că lumea lui Caragiale ne descoperă sufletul românesc în toată minunata lui dulceață și creștinătate, în faza machiavelismului relativ, când răutatea nu era încă absolută, când oamenii se mai puteau împăca și încă știa uieră, când totul încă nu era pierdut.” (p. 33).

diferite culori sunt înnodate într-o țesătură pestră și informală cu sensul, cel mai adesea facultativ. Scrierea este criptică: ai impresia că autorul este în posesia unui teribil secret pe care îl divulgă cu zgârcenie, prin referințe sofisticate și învăluri tenebroase. Ostentația esopică nu este egală decât cu apetitul zeflemist. L.M. Arcade redescoperă teatrul deriziunii, dar nu al condiției umane, ci al ideologiilor de stânga¹².

După cum reiese din această radiografiere de înalt profesionalism, criticul consideră că „dicteul dialogat” vizează un singur nivel de Realitate, al *ideologiilor de stânga*, dar nu și al *condiției umane*, ratând posibilitatea interpretativă în dublu referențial, pe care am constatat-o în cazurile Budai-Deleanu și Caragiale, prin intuițiile critice ale lui Mihai Ralea, N. Steinhardt, Al. Paleologu și Cornel Ungureanu. Ceea ce era ezitare la Mircea Eliade, devine certitudine uni-referențială la Mircea Ghițulescu. Faptul dovedește cât de importantă este schimbarea de paradigmă hermeneutică în sensul deschis de transdisciplinaritate în fața metodelor tradiționaliste, moderniste, avangardiste și postmoderniste, care au dominat secolele XIX-XX¹³. Interpreții monoreferențiali ai operei lui L.M.

Arcade ignoră două aspecte esențiale din viața și opera sa: faptul că l-a cunoscut bine pe Ștefan Lupașcu (cel mai important precursor al conceptului de transdisciplinaritate), căruia i-a dedicat eseul *Afectivitatea și cele trei materii*, pe de o parte, iar pe de alta – că a fost, de timpuriu, unul dintre cei mai apropiați prieteni ai lui Basarab Nicolescu (promotorul transdisciplinarității alături de Edgar Morin și Lima de Freitas), căruia i-a tradus, în românește, una dintre operele capitale: *Théorèmes poétiques* (Monaco, Éditions du Rocher, 1994)¹⁴. Neavertizat asupra complexității personalității lui L.M. Arcade, nu e de mirare că Mircea Ghițulescu îl statuează pe dramaturg doar ca autor de dicționar în *Istoria...* sa¹⁵. Și este de înțeles, luând în considerare cantitatea redusă a operei dramatice.

Între criticii literari români, o exegează exemplară, în felul ei, a conturat Marian Popa, probabil cel mai important istoric literar din a doua jumătate a secolului al XX-lea, în ciuda obiecțiilor aduse masivei *Istoria literaturii române de azi pe mâine*. Pentru prima oară, într-o lucrare de anvergură, L.M. Arcade este așezat aproape unde i se cuvine, într-un capitol singularizant (*Realism magic și etnografie; obiceiuri și ciudățenii*), în vecinătate

12 Mircea Ghițulescu, *Istoria literaturii române. Dramaturgia*, ediția a II-a, București, Editura Tracus Arte, București, 2008, p. 621.

13 Articolul 2 din Carta Disciplinarității sună astfel: „Recunoașterea existenței unor diferite niveluri de Realitate, guvernate de logici diferite, este inerentă atitudinii transdisciplinare. Orice tentativă de reducere a Realității la un singur nivel de realitate, guvernat de o singură logică, este incompatibilă cu transdisciplinaritatea.”

14 Vezi eleganta ediție bilingvă, Basarab Nicolescu, *Théorèmes poétiques / Teoreme poetice*, traducere din franceză, L.M. Arcade, viziune grafică și ilustrații, Mircea Dumitrescu, București, Editura Curtea Veche, 2013.

15 Modelul de structurare a scriitorilor în personalități de istorie literară și autori de dicționar a fost preluat și de Nicolae Manolescu, în *Istoria critică a literaturii române*, cu diferența că acesta oferă doar simple liste, pe când Mircea Ghițulescu le alocă succinte spații exegetice.

cu Mircea Eliade, Fănuș Neagu, Ștefan Bănuțescu, Marius Tupan și Vasile Andru. *Poveste cu țigani* abordează lumea satului românesc în trei stratificări sociale și etnice, care sunt tot atâtea niveluri de Realitate, chit că Marian Popa nu lucrează cu conceptele transdisciplinarității: țăranii români, țiganii și Cavalerii, cartezieni/ilumiști ai forței militare și politice, care decid existența tuturor, ierarhizați strict, la rândul-le, în Cavaleri Arzători, Luminători, Pustiitori, Gâtuitori, Sfâșietori, Năpăstuitori, Spintecători, sfârșind cu Domnii Poruncitori. Ei sunt apărători admirați sau temuți ai unor legi inaccesibile celor supuși coerciției. Întrupează, altfel spus, Puterea, fiind veșnic pe drumuri, în campanii desfășurate în regiuni indeterminate, în câteșpatru colțurilor lumii, cum ar spune Eminescu. În sate, românii și țiganii conviețuiesc suportabil, deși cei din urmă sunt „hoți, exorciști, nomazi, instabili, dar nu decisiv distructivi”¹⁶. Noua „țiganiadă” începe din clipa când Cavalerii pornesc o expediție „de curățare a lumii de țigani”, aceștia fiind puși pe fugă, exterminați, la care persecuții răspund cu blesteme și vrăji care produc o adevărată sminteală în sate, o disoluție apocaliptică, demnă de *neantul valah* cioranian, sorbind în nestăvilita degradare și natura, tabloul fiind descris astfel de Marian Popa: „Și natura a fost vrăjită: bântuie seceta, stricarea pământului este indicată de invazia unor ciuperci

negre. Morții zac neîngropați, și foamea ajută răsturnării generale a mentalităților; viii oscilează în exhibări de puteri supraumane și nemernicie fizică; rosturile utilitare și-au pierdut atracția, nimeni nu mai e capabil să mai tragă un clopot de biserică sau să mai deschidă gura pentru o slujbă religioasă, căreia de altfel i s-au uitat cuvintele; hrana este redusă la ce oferă întâmplarea. Apocalipsa deci, vrajă-oroare venită subit, fără a fi consecința vreunui păcat local, dar totuși nu detașabilă de existența cavalerilor”¹⁷.

Ambiguitatea care plutește asupra Cavalerilor și neantizării lumii ar putea fi decelabilă în consecințele catastrofice trăite de România în urma invaziei bolșevice a Cavalerilor „marxologi”, descrisă și de Mircea Eliade încă din 1953, în conferința-eseu *Destinul culturii românești*. Între altele, Eliade trăgea astfel semnalul de alarmă: „Adevărata primejdie începe, însă, pentru întreg neamul românesc, abia după ocuparea teritoriului de către Soviete. Pentru întâia oară în istoria sa, neamul românesc are de a face cu un adversar nu numai excepțional de puternic, dar și hotărât să întrebuițeze orice mijloc pentru a ne desființa spiritualicește și culturalicește, ca să ne poată, în cele din urmă, asimila. Primejdia este mortală, căci metodele moderne îngăduie dezrădăcinările și deplasările de populații pe o scară pe care omenirea n-a mai cunoscut-o de la asirieni. Chiar fără

¹⁶ Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, vol. II, versiune revizuită și augmentată, București, Editura Semne, p. 742.

¹⁷ *Ibidem*.

masivele deplasări de populații, există primejdia unei sterilizări spirituale prin distrugerea sistematică a elitelor și ruperea legăturilor organice cu tradițiile culturale autentice naționale. Neamul românesc, ca și atâtea alte neamuri subjugate de Soviete, riscă să devină, culturalicește, un popor de hibrizi”¹⁸. Și mai interesant este faptul că nu doar L.M. Arcade, vede, din exil, neantizarea României, odată cu satul tradițional, ci, în Țară, și un mare prozator ca D.R. Popescu, în aceiași ani '60-'70. În ciclul de romane *F*, cum am demonstrat într-un studiu¹⁹, prozatorul dă seamă asupra unei *apocalipse fără finalitate*, încât este de mare mirare că tovarășii Cavaleri ai cenzurii vremii și nici criticii literari n-au văzut-o, sau n-au avut curajul s-o semnaleze (cu foarte puține excepții, precum Cornel Ungureanu). Întrebarea se pune dacă și apocalipsa lui L.M. Arcade este *fără finalitate*, în contrasens cu *Apocalipsa lui Ioan*, adică de un pesimism sumbru ca al cinicului Emil Cioran.

În roman, dascălul Antim pare să creadă în măreția Cavalerilor și în justetea luptei lor, așteptând de la ei mântuirea de sub spectrul bântuitoarei vrăji a țiganilor, deveniți împărați ai satelor, în vreme ce Cavalerii s-au metamorfozat în oameni de duzină, pierduți în masa comună. Unii au ajuns să strige *Moarte Cavalerilor, moarte!*, pe când alții au rămas la lozinca *Viață*

Cavalerilor, viață! Antim e dintre cei care cred în *lumina* Cavalerilor și-l atrage, spre convingerile sale, și pe prietenul său, cântărețul bisericesc Pavel Moldovanu. Amândoi hotărăsc să plece în căutarea Cavalerilor pierduți, făcând patru călătorii în cele patru puncte cardinale. Însă de fiecare dată nu găsesc nimic consistent, doar fantome și eresuri, urme ale trecerii lor. În călătoria spre Apus, dau însă de un cărămidar care le vorbește deschis, cu omenie, care încearcă să dea un răspuns la comportamentul ciudat al oamenilor: „de la trecerea Domnilor” Cavaleri au rămas încropiți de-o silă neagră câtă nici ei nu și-o cunosc și înclieați într-o deznădejde de toate, că nici mai vor de atunci să se desputrezească. De-nvățat te-nveți cu ei, încât de la o vreme nu-i mai vezi”²⁰. Negritudinea țigănească a apocalipsei foamei („jumătatea de noapte a lumii”, cum o numește Andrei Scrima) a fost impusă, ca pedeapsă, de chiar Domnii Cavaleri, pentru ca apoi să-i trimită pe țigani cu porunca „să se târâie în cele patru zări, cu nasurile frecuş, întru dibuirea gropilor de grâne rămase desigur din vechime, ca aceea gustoasă, din miazăzi”. Doar Cucură (Mărgărint) a găsit, într-o săptămână, cinci gropi, spre bucuria Cavalerilor, care, la a cincea groapă s-au sfădit și s-au dezbinat, luându-i capul țiganului și folosindu-i nasul drept plug defrișător în căutare de gropi cu grâne. Cu această țigvă, Cavalerii

¹⁸ Mircea Eliade, *Profetism românesc*, I, București, Editura „Roza vânturilor”, 1990, p. 143.

¹⁹ Cf. Theodor Codreanu, „*AntiGeneza*” lui D.R. Popescu, în *Lumea românească în zece prozatori*, București, Editura Contemporanul, 2017, p. 134-228.

²⁰ L.M. Arcade, *Poveste cu țigani*, București, Editura Albatros, 1991, p. 123

s-ar fi îmbogățit în aventura lor spre Răsărit. Crucea însăși a fost transformată în rât/plug, lingură și cuțit. Scârbiți de atâtea cruzimi, Antim și Pavel se-ntorc în satul lor, pe fondul marelui îngheț, cu speranța că or să găsească puteri să-i gonească pe țigani, bănuți a fi „rădăcina răului”. În sat însă găsesc relele și mai adâncite. Antim presupune că nu Cavalerii au greșit, pierzându-și virtuțile și provocând apocalipsa, ci trebuie să fi fost folosiți ca unelte de către alții, încât s-a ajuns la țiganizarea românilor și la românizarea țiganilor: „Iar prin amestecul acela de iad, nu că românul ni se smolise întreg mai țigan ca țiganii, dar – fapt de neînchipuit! – coga țiganu ni se înfățișă mai român ca românul²¹”. (Nu s-a spus că nu Cavalerii Marx și Lenin sunt vinovați de apocalipsă, ci aceia din umbră care au pus rău în practică lumina comunismului?). Ambiguitatea îl invadează și pe țiganul Găoace, care pleacă să-l ucidă pe Antim, în urma halucinantului episod cu urșii, dar sfârșește prin a-l salva de la moarte. În Găoace, Antim regăsește fantoma Cavalerilor deghizați. Antim este, la întoarcere, în primejdie de moarte, zăcând șase săptămâni. Pavel crede că slăbiciunea lui Antim vine de la inimă: „Că prea ai râvnit spre Cavaleri și ți-ai spăriet-o”²². Se dovedește că agresivitatea lui Găoace se restrânge la aceea că vrea ca Antim să-și ceară iertare ursului. Antim, care e și voce naratorială,

înțelege, în cele din urmă: „Îmi zisei numai în sinea mea că țiganii erau țigani, dar că nu ne erau dușmani”²³. Finalul este tonic, simbolizat, după marele îngheț, de nașterea *copilului primăverii*, sintagmă care dă și titlul ultimului capitol. După șase săptămâni de agonie, Antim are viziunea pruncului, de ambiguă sorginte biblică, iisusiacă, părând să fie Antim însuși, renăscut ca din apocalipsa neagră a pătratului negru al lui Kazimir Malevici.

Revenind la Marian Popa, acesta găsește că lumina finală se datorează geniului așteptării răbdătoare a românilor, opusă celei godotiene: „Final optimist pentru românul fatalist, supraviețuind privat de eschatologic, răbdându-și soarta, știind că totul va trece”²⁴. În acest fel, criticul remarcă și el solidaritatea operei lui Arcade cu alegoria din *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu, dar și cu *Un veac de singurătate*, capodopera lui Gabriel García Márquez, apărută un an mai târziu, în 1967. În continuare, insistă pe arta epico-lirică a scriitorului, subliniindu-i „o imaginație dezlănțuită de tip sudamerican”, hrănită însă de eresuri românești care trimit la Ion Creangă, dar, mai ales, la Horia Stamatu: „O sminteală narativă pentru sminteala care a cotropit lumea; altfel, terifiantul încordat între distructiv și restructurant seamănă izbitor cu cel folosit în cazurile cuvenite de amicul Horia Stamatu, la

²¹ *Ibidem*, p. 127.

²² *Ibidem*, p. 141.

²³ *Ibidem*, p. 144.

²⁴ Marian Popa, *op. cit.*, p. 742.

care se găsește până și motivul ciuper-cilor rele. Și unicul termen de stabilizare pentru instabilitatea generală rămân cuvintele și invariantele sentenți-oase, parenetice și concluzive cu origine folclorică subliniată prin extinderea versificării”²⁵.

Celelalte cărți nu fac decât să completeze și să dezvolte stilistic și problematic *Poveste cu țigani*, cum ar fi *Revoluția oaselor* împotriva intenției guvernului de a ridica în locul cimitirului o fabrică de săpun, evenimentele derulându-se, de astă dată, direct în anii socialismului: „Sub raport stilistic și lexical, au fost evocate tradiția *Țiganiadei* și balcanismul lui Ion Barbu: mai precis, Arcade valorifică șmecheria de periferie citadină, argoul studentesc și supra-realismul folcloric: mișto simandicos, erudiție trivializată, măsura justă nu interesează. Cu impresia că istoria le aparține ființial, tinerii se înnămolesc în discuții și aluzii ermetice; prin verva dezvoltată între incoerență și inventivitate, spiritul de excepție e învecinat cu parafrazele școlărești ieftine și forțate ale idiomatiei politice și textului patriotic sacralizat: «*ciuma noastră-i ciumă sfântă de când scrie la cazanii, care puse în lozincă electrică țărani*»” etc. Augmentată în teatru, stilistica lui Arcade îl irită, în cele din urmă: „Dar în ansamblu, Arcade e ridicol-penibil, voind să fie comic. Similară este *Scrisorile lui Conducătorul*,

dezvoltată din *Revoluția culturală*”²⁶. După o incursiune magistrală în „ermetismul” arcadian, Marian Popa riscă să-l reducă la o aventură filologică, recte la un singur nivel de realitate, credibilă așa cum s-a decis și în cazul ermetismului canonic barbian.

În schimb, prefațatorul volumului de *Teatru*, Manuel de Diéguez, intuiește dubla referențialitate a viziunii arcadiene²⁷ (sesizată și de Marian Popa, fără însă a-i înțelege rosturile afunde), adâncind-o într-o concentrare demnă de toată admirația: „*ARCADE este un gânditor al tragi-comicului. Piesa sa pătrunde până la temeliile quijotismului. Dar spre deosebire de CIORAN, analistul descompunerii Occidentului, și de IONESCO, suveran al absurdului care denunță pactul planetar al atrocității cu grotescul, ARCADE rămâne un filosof al tiraniei. Ca atare e singurul dintre cei trei în măsură să arate că esența quijotismului este o dialectică a salvării prin ideologie, o cheie nouă a mântuirii, că seria de raționamente evanghelizatoare se înscrie în posteritatea degenerată a platonismului; că «procesul istoric» e o Dulcinee a Logicii care a amețit armate de teoreticieni ai cetății ideale. / Maestru al tragi-comicului, înțelegând bine că Don Quijote nu este nicidecum o «ficțiune realistă», ARCADE pătrunde sensul profund al Istoriei. Fiindcă scrie: «de teama morții în viață, este aleasă viața în*

²⁶ Ibidem, p. 744

²⁷ Prefer forma derivată *arcadian*, consonând cu vechiul adagiu *Et in Arcadia ego*. Am bănuiala că intenționalitatea dublei referențialități a operei sale l-a și determinat să-și contracareze numele țărănesc Mămăligă cu mitica Arcadie, luându-și pseudonimul Arcade nu la întâmplare.

²⁵ Ibidem, p. 743

moarte». Dar știm că «viața în moarte» este tocmai definiția hegeliană a oricărei filosofii. Rămâne întrebarea: cum să reprezentăm într-un teatru «viața în moarte»?²⁸. Tocmai de aici, consideră prefațatorul, vine originalitatea lui Arcade. Comparația cu Ionesco, Cioran și Chateaubriand vine în favoarea lui L.M. Arcade chiar în spiritul ethosului transdisciplinar invocat, mai sus, în cazul umanității creștine a lui I.L. Caragiale și a lui Ion Budai-Deleanu. La fel, Eminescu se delimita de condiția *morților de vii* în favoarea *vieții în moarte* („O, oameni morți de vii!” – *Junii corupți*; vezi și capodopera *Odă – în metru antic*). Manuel de Diéguez înțelege un fapt esențial: anume că, spre deosebire de Cioran și de Ionesco, Arcade a dat „ascultare teologiei ortodoxe care refuză de două mii de ani conceptualismele lui ARISTOT și PLATON. Toată mistica bisericii ortodoxe este întemeiată pe respingerea planificărilor mântuirii prin «Idea» debarcată în temporal, pe când Occidentul a întemeiat, sprijinindu-se deopotrivă pe Sfântul Thomas și pe Karl Marx, o teologie în spirit juridic și o filosofie a istoriei plasată sub flamura triumfală a Conceptului.”

Dar cel mai pătrunzător exeget al lui L.M. Arcade, estetic și ontologic vorbind, este André Scrima (1925-2000), în cronică *Semantica unei alte întoarceri: o „Poveste cu Țigani”* („Prodromos”, Paris și Freiburg, nr. 6/1967, p. 28-34). Andrei

Scrima pornește de la identificarea că, în pofida titlului, tema romanului nu este a existenței țiganilor, ci, metonimic, „un fragment din istoria satului românesc”, ceea ce ar fi o altă formulă decât cea alegorică din *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu. Astfel, Arcade stăruie „într’o altă zonă de sens, refuzând să se lase cuprins” în interpretări subalterne. Se vrea, altfel spus, pătruns *în sine*, acolo de unde povestea își extrage seva – *cuvântul* ca Logos primordial. Și, de aici, începe aventura hermeneutică, într-un spirit profund eminescian, cum n-a mai încercat nici un comentator al său. *Povestea* este a poporului român, dar, prin extensie, și a civilizației europene. Și încă nu doar atât: *povestea poveștii*, desigur nu în sensul sintagmei crengiene, deși spiritul stilistic al lui Creangă nu este absent, ci în al lui Eminescu, cel din excepționalul eseu *Archaeus*, care era destinat să fie un preludiu ontologic la o „poveste”²⁹. În *Archaeus*, ca *singura realitate pe lume*, zice poetul, se ascunde povestea, Cuvântul generator de lume, după model divin: „S-ascultăm poveștile, căci ele cel puțin ne fac să trăim și-n viața altor oameni, să ne amestecăm visurile noastre cu ale lor... În ele trăiește *Archaeus*... // Poate că povestea este partea cea mai frumoasă a vieții omenești. Cu povești ne legănă lumea, cu povești ne adoarme. Ne trezim și murim cu ele...”³⁰. Iată de ce a optat L.M. Arcade pentru titlul *Poveste cu țigani*. Andrei

²⁸ Manuel de Diéguez, *Prefață* la L.M. Arcade, *Teatru*, București, Editura Cartea Românească, 1996, p. 5-6.

²⁹ Exegeții trimit la proza postumă, editată și comentată de G. Călinescu cu prilejul tezei de doctorat despre *Avatariile faraonului Tlă*.

³⁰ M. Eminescu, *Opere*, VII, *Proza literară*, București, Editura Academiei Române, 1977, p. 282.

Scrima nu face trimitere la arheitatea eminesciană, dar interpretarea lui reverberează și eminescian, căci în povestea pură apare *sensul*³¹, nu la modul grosier, descriptiv sau ideologic, ci mallarmean, căci poetul francez „vroise la origini” să acceadă la „o somptuoasă ceremonie a cuvântului de sine grăitor”, dat fiind că „literatura contemporană constată abolirea spațiului unde sensul împlinește, descifrându-le, mereu crescuta extază a lucrurilor”. Cu desemnificarea, „Cuvântul nu mai ajunge lumea”. Or, Arcade, venind „de altundeva”, ocult poate, înalță povestea românească în „orizontul ei absolut”, asumându-și „funcțiunea organică, suprem dificilă, a adevăratei povestiri. Acolo unde discursul literar încetează, reîncepe povestea”, care nu mai spune nimic despre lume, despre eroi, ci „povestește lumea”, direct, tranzitiv, ca în felul copilei adormite a lui Rilke: „în peisajul orfic *dormea lumea*: «Sie schliefe die Welt», răsfrângând aproape nemijlocit în cuvinte, tainica înălțare a sensului de la chiar originile ființei grăitoare”. Este chiar specificul poveștii orientale, care privilegiază realul arheic, „unde se sărbătoreasc ascuns, marile reîmpăcări între om și lumea înstrăinată”, în sensul lui Ion Barbu din *Desen pentru cort*: „Să prade tremuratul plai de vis, prielnic potrivirilor de stele”. Acest fel *românesc-de-a-povesti*, participă,

singular, la tradiția orientală a celor *O mie și una de nopți*, ca la Mateiș I. Caragiale sau Ion Barbu. Cu Arcade, povestea se întoarce la Șeherezada, trecând *din poveste în poveste*, dincolo de fabulă, nemaștiindu-se cine vorbește, unde-i începutul etc. Astfel, Arcade ne călăuzește spre miezul de sens al poveștii, *spre noimă*, povestea întâmplându-se ființei, „fără să iasă din discreția tărâmului originar”.

După opinia mea, *povestea* lui Arcade se apropie mult mai vizibil de puritatea *lumii ca teatru* din drama prințului Hamlet, în decriptarea exemplară a lui Nietzsche din *Nașterea tragediei* și din alte texte, în subtilă consonanță cu *povestea* descifrată de Eminescu în *Archaeus*, dar și de Andrei Scrima în povestea orientală și în cea românească. Nu întâmplător L.M. Arcade a simțit nevoia să-și *dramatizeze* prozele, intuind izomorfia poveste-teatru. Atât la Shakespeare, cât și la Arcade, situația existențială se raportează la eterna poveste a *răzbunării*. *Hamlet* este cotate ca fiind între primele capodopere ale răzbunării din literatura lumii, alături de *Iliada*, *Don Quijote*, *Contele de Monte-Cristo*, la care D.R. Popescu³² adaugă, în chip neașteptat, *Miorița* noastră. Putem foarte bine să numim, tot de la noi, *Baltagul* și *Poveste cu țigani*. Îndrăznesc să spun că situația din „țiganiada” arca-diană este mai complicată/ sofisticată,

³¹ Exegeții trimit la proza postumă, editată și comentată de G. Călinescu cu prilejul tezei de doctorat despre *Avatariile faraonului Tlă*.

³⁰ M. Eminescu, *Opere*, VII, *Proza literară*, București, Editura Academiei Române, 1977, p. 282.

³² Dumitru Radu Popescu, *Corul morilor de vânt*, Focșani, Editura Pallas Athena, 2015, prefață, de Constantin Coroiu.

într-un fel, decât în capodopera lui Shakespeare, cu toate că e departe de a se ridica la geniu și celebritatea piesei „divinului brit”. Nietzsche observă că, deși Hamlet are certitudinea crimei comise de Claudius, în mod surprinzător se arată indecis în fața răzbunării morții tatălui său. Întrebarea celebră rezultată de aici: *A fi sau a nu fi?* nu se naște din incertitudinea adevărului, în numele unei chibzuiei înțelepte, ci din moartea voinței de a acționa: „Nu chibzuiala, ci adevărata cunoaștere, privirea aruncată asupra adevărului înspăimântător învinge orice motiv de acțiune...”³³. Nici o acțiune, nici un cuvânt nu pot contracara adevărul abominabil, observă, într-o splendidă abordare, filosoful Ștefan Afloroaei, întrucât toate idealurile omenești s-au prăbușit. Or, acțiunea e posibilă numai în virtutea unor iluzii ale rațiunii. Hamlet se postează între două tipologii umane, între utopia dreptății în istorie și visătoarea veșnic indecisă: „Acțiunea celui dintâi instituie adevărul voinței subiective, indecizia celui de al doilea o atrage în fața unei dileme nesfârșite”³⁴. Salvarea între aceste două niveluri de Realitate adverse, spune Nietzsche, nu este soluția creștină a iertării, ci *arta ca acces la adevăr*, singura în stare să contracareze nelegiuirea uzurpatorului. Arta, crede Nietzsche, este *activitatea metafizică esențială a vieții*, încât „noblețea noastră cea mai înaltă constă în a fi opere de artă”. Iată

soluția lui Hamlet atunci când înlocuiește răzbunarea sângeroasă cu spectacolul *Cursa de șoareci*, în care-l prinde pe Claudius. Dacă voința de răzbunare ar fi primat, Hamlet ar fi găsit imediat o soluție „cu divulgarea publică a crimei și pedepsirea celor vinovați”³⁵, însă, după fina observație a lui Nietzsche, indecizia eroului, contrazisă de instinctul răzbunării, se transfigurează în „instinctul superior al artei”, pe care o consideră infinit mai eficientă comparativ cu banala vendetă. Indecizia devine „voință afirmativă” în zona artei. E un mod de a substitui justiția divină a iubirii creștine cu estetismul mitic precreștin al *nașterii tragediei* antice, marele pariu al lui Nietzsche pentru care filosoful a sacrificat Dumnezeuul creștin. Aceasta este semnificația plină de cruzime, adaug, a sacrificării iubirii pentru Ofelia. Erezia lui Nietzsche se vede splendid confirmată de uriașa dramă renascentistă a lui Shakespeare.

Să comparăm măsura sângeroasă a Puterii lui Claudius cu Domniile Cavaleri care fac ravagii printre țigani pentru a-i pune, apoi, stăpâni peste sate. Între Cavaleri și țigani, se interpune *răbdarea* țăranului român. Poate fi citită această nouă situație existențială în cheia cumpenei panestetismului nietzschean? Greu fără recurgerea la soluția din a cincea capodoperă a *răzbunării* din ierarhia lui D.R. Popescu: *Miorița*. La crima cainică a fraților uzurpatori de

³³ Friedrich Nietzsche, *Nașterea tragediei*, trad. de Ion Dobrogeanu-Gherea, Ion Herdan, București, Editura Meridiane, 1978, p. 209.

³⁴ Ștefan Afloroaei, *op. cit.*, p. 19.

³⁵ *Ibidem*, p. 24.

statut social și de avere, ciobanul moldovean răspunde, la o primă vedere, tot cu o punere în scenă, dar la antipodul cruzimii estetice a lui Hamlet: spectacolul nunții cosmice, altfel spus, răspunde cu un *recurs la splendoare*, în viziunea creștină a lui N. Steinhardt³⁶ care merge pe urmele teologului Hans Urs von Balthasar. Dacă Nietzsche fundamenta panestetismul metafizic secular occidental, balada românească îi restituie dimensiunea creștină, în sensul *creștinismului cosmic* românesc (Mircea Eliade), cel al *iertării*. Pe această cale merge și L.M. Arcade.

Povestea lui Arcade începe cu descoperirea „hamletiană” a țaranului Vifor (Năpârleaz), în pivniță, a unui țigan viu, ascuns acolo, semn de mare năpastă, „ca un potop d'ngheț”, căci în acea vreme țiganii fuseseră declarați de Domnii Cavaleri dușmani de moarte: „arătări de negreață, năpârce pitite, strigoi la drumu' mare”, încât toți cei prinși au fost tăiați în bucăți. „O, veacul legiuise militar...”, cum spusese Ion Barbu în *Desen pentru cort*, satul rămânând „ca un ou curățat”, tocmai opusul *oului dogmatic*. S-a ajuns la ceea ce Nietzsche numise în *Genealogia moralei*, a doua inocență. Cavalerii, însetați de ateism, caută inocența la origini, iar spre a o regăsi trebuia stârpită „jumătatea de noapte a lumii”, negritudinea țigănească. Ei devin „îngerii” cărora, în Evanghelie, le este dat să curețe grâul de neghină. Strigățul Cavalerilor

(*Ilove, Aove*) pare o celebrare a „marilor eleusii”, observă Andrei Scrima, simțind strania vecinătate a lui Nietzsche. Aidoma Marelui Inchizitor dostievskian, Cavalerii luptă împotriva ordinii originale, ca legiuitori despotici. Satul românesc însă rezistă prin *răbdare*. În această încleștare, avertizează Andrei Scrima, Domnii Cavaleri îi transformă pe țigani în arme curățătoare: „Revoltați împotriva stihiiilor (și zugrăvind deruta Domnilor Cavaleri L.M. Arcade urcă până la înălțimea unei încleștări metafizice demnă de bătrâne apocrize gnostice, fără să părăsească o clipă, orizontul românesc unde totul se umanizează)”. Până și țiganul impostor travestit în preot este umanizat. Schema naratologică este Focul-Noaptea-Înghețul-Copilul Primăverii: „Acolo unde Craii (mateini, n.n.) asfințesc, răsare *Povestea* lui L.M. Arcade”, căci omul așa cum ni-l prezintă el, *este pentru a fi*. Călătoria spre cele patru zări ale lumii se întoarce, purificator, prin îngheț, descoperindu-se că „dincolo de suferință, cât albul zăpezii dintre zări”, se întinde frățietatea umană, iată semnificația contrastului negru-alb. Oamenii descind din *semn*, nu din *cultură*: „Rostul lor nu e de a intra în conflict cu «istoria», ci de a nu lăsa să se piardă taina ființei: iar aceasta nu este «datină arhaică», ci «dar actual», cunoașterea din inimă, în inima lucrurilor, *grai a-nume* (și chiar anume istorie)”. Astfel, biruința Binelui este

³⁶ N. Steinhardt, *Un caz de recurs la splendoare: „Miorița”, în Prin alții spre sine*, București, Editura Eminescu, 1988, p. 103-105.

întrevăzută la sfârșit, „sculându-se dintr-un lung somn (un fel de revelație hipnotică: «mirum somniavi somniam», sub chipul «Copilului Primăverii»), singur accesibil omului în suferința cumplită”. Finalmente, povestea se-ntoarce asupra ei însăși, în inima ei, restul fiind „adăugat”. În această interpretare, și-a pus amprenta, neîndoielnic, pregătirea teologică a celui trecut prin *Rugul aprins*.

Toate celelalte posibile comentarii, emise deja sau potențiale, devin simple detalii, fie în confirmarea demersului transdisciplinar, fie pentru reducția la un singur nivel de Realitate, contrazisă de ethosul transmodern chiar pe terenul celei de a doua revoluții cuantice care a înlocuit monoreferențialitatea științistă și ideologică printr-o perspectivă holomerică, profund teologică, în hermetismul ei, izvorâtă din dogma Sfintei Treimi, din care au crescut logicile nonaristotelice. Noica (*De Dignitate Europae*, 1988) a înțeles că din *absurdul* dogmei Treimice s-a născut uimitoarea civilizație și cultură europeană căreia noii promotori neomarxiști ai „corectitudinii

politice” vor să-i curme, suicidar, rădăcinile creștine. Vizionar, L.M. Arcade utilizează, neobișnuit, „*absurdul*” logicii Treimice, atestând că din neantul/vidul negru al *țiganiadei* se naște o lume a speranței, cum, de altfel, lumea s-a născocit din vidul cuantic, după cum stă scris și-n Cartea Sfântă. Intră în joc, subtil, cele trei logici/etici lupasciene (bine cunoscute și înțelese de Arcade), încifrate în Cavaleri, țigani și români (raționalitatea carteziană, deviată în marxologie, vijelia telurică, dionisiacă, daimonică a negritudinii existențiale și răbdarea *terțului tainic inclus* (Basarab Nicolescu) ca afectivitate anunțată de *Copilul Primăverii*). Pe toate le trăiește, răvășitor, Antim, renăscând din propria agonie și ignoranță. Astfel, sub aparenta lipsă de individualizare a personajelor sale (atât în proză, cât și în teatru), L.M. Arcade, a fost, într-adevăr, în Arcadia, construind artei literare o *arcadă* polimorfă și creând unul dintre cele mai complexe și mai criptice personaje din literatura română și europeană.

Cronică

Cu/în limba rumânească (de) dincolo de frontiere: Kara Molnar

Cristian-Paul MOZORU

*„Aud în mine toate lucrurile cari nu vor să moară.
Mă asurzește tot ceea ce în mine strigă după viață.”*
(Emil Cioran)

Luând drept caz, de exemplu, literatura germană care „începînd din 1945, an care, odată cu restituirea libertății cuvîntului, a marcat și condiționarea reciprocă dintre politică și literatură, menținînd-o vie în conștiințe și pentru perioada anilor ce au urmat” (1) și care după acest an „și-a regăsit contactele cu literatura universală, imens amplificată acum, contacte care deveniseră încă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea tot mai importante. (...) Din acest moment, literatura germană nu mai poate fi înțeleasă decât în corelație cu orizontul literaturii universale.” (2), dacă ar fi să analizăm regimurile anumitor țări, nu cred că am greși spunînd că această „libertate a cuvîntului” a fost atît de larg răspîndită și atît de dorită încît s-a impus imediat și a dobîndit o atît de mare putere, o atît de adîncă înrădăcinare încît, sub diferite forme, ea există și astăzi. Unul dintre rezultatele acestui flagel a fost, normal, nașterea a ceea ce s-a numit opoziție, opoziție formată din felurite grupări care au luptat în propriul fel și cu armele specifice – cuvîntul, tăcerea, scrisul – pentru a scoate la suprafață chipul, de

multe ori odios al acestei unelte folosite pentru a manipula, controla și păstra puterea. Sunt numeroase nume ale culturii române care au rămas în istorie pentru „vina” lor de a fi intelectuali, de a vedea lucrurile, de a (le) citi și a (le) scrie, printre care: Alice Voinescu, Ion Caraion, Ion Negoitescu, Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu, Vasile Voiculescu, Ion D. Sîrbu, Alexandru Paleologu, Dinu Pillat, Constantin Noica, Nicolae Steinhardt, Sergiu Al-George, Arșavir Acterian, Vladimir Streinu, Păstorel Teodoreanu, Radu Gyr, Constantin Opreșan, Valeriu Anania, Mircea Eliade, Emil Cioran, Paul Goma, Adriana Georgescu, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu acesteia din urmă fiindu-i bine cunoscută activitatea și specificul ei la postul Radio Europa Liberă, colaborare începută în anul 1962, dar și alții care, după cum am spus, s-au opus prin cultură.

La capătul opus al firului, nu neapărat mai mic, a fost, de exemplu, Grupul de Acțiune Banat, un grup literar constituit din câțiva tineri aparținînd minorității germane bănățene ce la începutul anilor '70 aveau ca scop promovarea unei literaturi neconvenționale, o literatură

prin care criticau Sistemul/Conducerea, dar care, datorită presiunilor regimului existent, a sfârșit după doar câțiva ani de activitate, în 1975, timp în care, fiind deja formați încă de timpuriu ca scriitori, au reușit să își șlefuiască scrierile.

Se aude tot mai des termenul diaspora. Bineînțeles, în zilele noastre termenul a dobândit un sens ceva mai larg decât acum câteva mii de ani când oamenii au început să formeze diaspore, probabil, fără să o știe. Inclusiv, cred eu, azilul politic din vremea regimului comunist primit de mulți intelectuali ai României forma grupuri în afara țării de origine, iar Grupul de Acțiune Banat este doar un exemplu în plus din multele care deja se cunosc. Iar dacă odată cu trecerea timpului situația internă a început să se schimbe tot mai mult, cei care au ales stabilirea în afara granițelor țării au devenit și ei tot mai mulți ceea ce a făcut ca structura internă a diasporei să se modifice tocmai prin diferitele categorii de activitate ale fiecărui diasporean. Unul dintre aceștia este chiar Kara Molnar.

Kara Molnar, un nume ce l-am întâlnit, așa cum de multe ori se petrece în viață, din întâmplare, ceea ce mă pune automat în situația în care, dacă aș fi întrebat cine este Kara Molnar și ce face, nu aș ști să răspund cu exactitate. Aș îndemna însă pe cel din fața mea să o asculte, să o privească prin intermediul expozițiilor de desen și pictură, să o citească, deoarece Kara Molnar compune (muzică și text), cântă, pictează, scrie (poezie, proză), este actriță de teatru și musical, acestea fiind doar o parte din caracteristicile personalității ei multilaterale cu care încearcă să ne încânte, să ne

înfrumusețeze trăirea. Acolo este, de fapt, Kara Molnar și nu doar în omul din fața noastră.

În privința scrierilor sale, la o primă lectură s-ar putea crea cu ușurință impresia că volumul de debut al autoarei (Emoții timpurii ... - Editura TIM, Reșița, 2011) este încărcat și nu doar presărat cu pesimism, cu imposibilitatea ieșirii din urâtul zilei și al vieții, cu sumbru, dar nu acel sumbru cu care deja ne-am obișnuit din timbrul scrierilor bacoviene ori al imaginilor expuse de Georg Trakl, Paul Celan, Osip Mandelstam și alții, la aceștia mesajul, lăuntru, răzvătărea fiind mult mai codificate, ci cu acela al durerii, al pierderii, al dorului, al neatingerii treptei continuu imaginate, visate, chiar propuse și, în același timp, cu „incursiuni thanatice, dar și un imagism tragic, melancolie, dar și maturitate lucidă în care dominante sunt sofismele unui eu translocat între patetisme severe și cochetării ale vârstei juvenile.” (3)

Linia tematică nu este continuu păstrată, ci este întreruptă de poeme construite pe imagini pozitive, pe imagini care sustrag cititorul din lumea în care este tot mai adânc atras și dau o senzație de respiro, de aerisire lăuntrică – cum sunt de exemplu, poemele La sat, Flori de gheață de Crăciun/ Colind – sau, aș îndrăzni să cred, chiar prin construcții atipice – cum este, de exemplu, poemul Diagnostic – poeme care, chiar și așa, stilistic opuse, formează o unitate, un întreg.

Adevărat, fraza este simplă, cuminte, la locul ei, chiar ludică, dar poezia, chiar și sub acest exercițiu, își găsește repede drumul spre Lume, undele versurilor integrându-se cu rapiditate în noua matrice pentru care au fost create.

În cel de-al doilea volum – Visul copilului de cristal (Editura Waldpress, Timișoara, 2017) – autoarea alege alt registru în care să își strige cuvintele, gândurile, înțelegerile. Recurge la un soi de poezie-manifest trăgând astfel – sau, cel puțin, încercând să o facă – un semnal de alarmă în privința deteriorării învelișului de viață sub care ne ducem existența nu prin ceea ce suntem, ci prin ceea ce am devenit ori riscăm a deveni: „Stăpâni ne vrem noi peste toți și toate! / Și din obișnuință, fără de gândire, / Ucidem totul cu brutalitate.” (4) sau „S-au supărat Zeii pe noi / Și ne-au trimis / Furtuni și ploi, / Cutremure, / Tsunami și noroi. // S-a dovedit așa: / Am fost / Ignoranți și blasfemiatori, / Criminali, nepăsători, / Mincinoși, perfizi și ipocriți, / Înșelători, lacomi, smintiți, / Prefăcuți și profitori, / Pedofili, profanatori, / Violenți și masochiști, / Infideli și egoiști, / Perversi, curve parveniți / Obsedați și nesimțiți! // Cine va readuce pacea înapoi? / Căci Zeii au plecat. / S-au supărat pe noi.” (5)

Astfel că acest volum construiește acele pârghii salvatoare prin ceea ce invocă aproape la fiecare pas, precum natura, pacea, înțelegerea și chiar muzica, acest dat prin care, consideră Emil Cioran, „ne înălțăm dramatic spre înălțimi”, „ne simțim la poarta Paradisului”, ea nefiind „în niciun fel, de esență umană” (6), dar totodată prin care „se degajă o dezolare eterică și umbra unui vis despre funeralii într-o altă lume” (7) cum notează într-una din reflecțiile sale despre muzica lui Mozart.

Dar chiar dacă autoarea se agață de aceste elemente exterioare pentru a salva frumosul, Creația, pilonul central îl constituie Dumnezeu și Omul – care el

însuși este creație, deci se salvează prin el însuși – așa cum se arată în poeme precum Despre Dumnezeu, Chipul de pe cer sau Lacrimile Conștiinței: „Atunci am înțeles că fără-al meu Regret / Orișice greșeală mereu am s-o repet.” (8)

De abia la cel de-al treilea volum – Poemul dintre Lumi / The Poem Between Worlds (Editura Inspirescu, Satu Mare, 2018) – autoarea evoluează la o stilistică șlefuită prin apelarea la o expresie fină căreia nu îi pune mască, dar o camuflează sau, aș spune, o ascunde la vedere astfel că mesajul, imaginea, nu devin neclare, ci încep a acapara tot mai mult, așezate fiind sub semnul liberei interpretări: „Degetele mi se înfig în carnea pieptului / Ca rădăcinile copacilor ce spintecă / Pântecul Terrei. // Vreau inima să mi-o răpesc din întuneric / Și să o strâng în pumn atât de tare, / Să plângă și ea cu aceeași disperare, / Iar eu să simt doar dorul de durere. // Coastele cu patimă să mi le deschid, / Dintre petale sângerii de os să-mi smulg / Stamina suferinței și să strig: // Tu, inimă nebună, până aici ți-a fost! / Gusta-vei tu de-acum / Vinul acesta prost! / Gusta-vei tu de-acum, / Fără doar și poate, / Pelinul ce mi-ai dat să beau / Cu generozitate!” (9)

Astfel că în 2018, la apariția volumului, întâmpinam noile poeme ale Karei Molnar cu un text pentru coperta a IV-a: „De la Cuvânt la Sens și de la Semn la Imagine, Kara Molnar își plimbă Universul de la Imaginativ la Real și, într-un fel, de la un Infinit la celălalt, într-o suită de poeme ce construiește, parcă, o punte nevăzută între Literă și Ființă. Contrar, autoarea alege artificii concentrării tuturor elementelor ce compun distanțele amintite în timpul imediat, tocmai pentru evitarea risipirii

acestora în negura materiei. Acest nou volum cu care autoarea decide să ne trezească simțirile, se arată a fi o incursiune atât în propriile-i adâncuri, cât și în adâncurile noastre umane, dar, în același timp, și un dialog-interogatoriu cu Oracolul, întrebările fiind puse – ciudat fapt! – fără semnul întrebării. Elementul constructiv și definitoriu rămâne, însă, alegerea autoarei de a așeza cuvintele la modul cel mai simplu, în forma lor pură, adică fără a le transforma, fără a interveni dinspre exterior asupra finisării lor, forma acestora venind din însăși natura lor, prin puterea cu care acestea se nasc, cu care (ne) vin pe/în lume. Optând pentru această neprelucrare a Cuvântului, pentru nerevenirea asupra formei și esenței lui, volumul se construiește de la sine într-un monument de sine stătător și durabil. Să lăsăm așadar Timpul să o demonstreze!” (10)

Se poate observa, așadar, pe parcursul celor trei volume ale autoarei, o tendință și capacitate de trecere dintr-un univers în altul, la fel cum criticul de artă Teodora Florentina Sauer o găsește și în lucrările de pictură ale artistei: „Lucrează cu plăcere în culori de ulei, culori acrilice, acuarelă, pastel, creion, cărbune și utilizează deseori tehnici mixte, iar stilurile ei trec de la realism la suprarealism și de la abstract la minimalism. Arta ei este plină de simbolism, totul sugerează implicarea fără rezerve în actul creator, astfel că, privitorul sensibil poate citi și interpreta în fiecare tuță de culoare mesajul transmis”. (11)

Este, așadar, relativ complicat a se vorbi despre diasporă, despre contribuția diasporei la cultura proprie, despre ce se simte și trăiește dincolo sau chiar despre dezrădăcinarea celor semi-

în rădăcinați pe alte meleaguri tocmai fiindcă nu sunt nici dezrădăcinați din patria-mamă și nici în rădăcinați în locurile adoptive aceștia păstrând și ducând mai departe tradiția, limba, cultura din care sunt blamați că au plecat, că le-au părăsit, cei acuzați spunând că, cel puțin indirect, au fost alungați.

Există o sumedenie de criterii prin care diaspora poate fi analizată: criteriul lingvistic și cultural, criteriul teritorial, regimul asupritor al țării de origine, războiul, motivația individuală și exemplele pot continua. Există însă o linie extrem de subțire între a pleca voit și a fi izgonit, iar asupra acestui aspect ar trebui mult și adânc reflectat și de abia apoi vorbit în caz contrar riscându-se o nedreptate, cădere în ridicol și nu numai. Diaspora, pe de altă parte, și într-o mai mare sau mai mică măsură, poate însemna acea necesară, căutată și găsită oază de liniște în care poate fi construit acel ceva pentru care s-a lăsat departe, dar nu neapărat în urmă. Exemple pot fi și din cele mai cunoscute: pe de o parte Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, Paul Goma, triada Cioran-Eliade-Ionescu, Herta Müller, iar pe de altă parte Petru Dimitriu, Petru Popescu, Ion Miloș, Andrei Codrescu, Bogdan Suceavă și alții.

Găsesc un extraordinar exemplu prin Emil Cioran care, deși a renunțat la limba română, a continuat să își iubească Rășinariul, să îl poarte în gând și suflet, să îi ducă dorul, satul nașterii rămânând pentru filosof, după cum spune Gabriel Liiceanu, asemenea unei imagini care „l-a urmărit fără încetare ca loc ce eliberează și cheamă înapoi către sine, pentru a strânge laolaltă întreaga viață”. (12) Dacă pentru Cioran părăsirea Rășinariului pentru înscrierea la liceul din Sibiu a însemnat, cum acesta spune, „izgonirea din Paradis”, nu înseamnă că

pentru toți diasporienii înseamnă același lucru, la fel cum nu înseamnă că nici unul nu își continuă acolo munca/ lupta începută în țara de origine. Să nu uităm că Mircea Eliade, deși ținea cursuri la Universitatea din Chicago, în altă limbă decât limba română, scria în limba engleză, dar scria și în limba română, corespunzător și dialoga în limba română cu românii ce îl vizitau, iubea încă bucătăria românească după cum aflăm, de exemplu, din jurnalul scriitoarei Constanța Buzea. Exemplele sunt întărite prin Andrei Codrescu despre care Radu Pavel Gheo ne spune: «Statutul său de american nu l-a împiedicat totuși să-și afirme constant o identitate de interval, cea exilică, care trimitea inevitabil la locul originilor. „Exilat din România” e aproape același lucru cu „originar din România”. Spațiul românesc – și în special cel transilvănean – e un reper tematic aproape omniprezent în cărțile sale, apărând ca atare sau deghizat într-o formă central-europeană (ca în *Contesa sângeroasă*). Iar prin origine, educație și formație culturală, Andrei Codrescu, la fel ca Herta Müller, aparține României și poate fi arondat ușor, pe baza acestui criteriu, literaturii române – sau literaturii din România –, rămânând în același timp și scriitor al țării/culturii sale de adopție.» (13)

Nu trebuie de asemenea uitat că există însă o diasporă și în România. Există dintre cei care au fugit din calea războiului ori diverse alte motive și s-au stabilit în România contribuind, asemeni oricărei diaspore, atât la imaginea și

sistemul intern al țării adoptive, cât și la ale celei de origine.

Trecând peste binecunoscutele bariere precum tradiție, cultură, religie, politică, limbă, mentalitate, îmi pare semnificativ răspunsul dat de Ion Miloș scriitorului Adrian Dinu Rachieru când cel dintâi – născut la Sutjeska/Sarča în Serbia/Banatul Sârbesc și stabilit în Suedia – a fost numit (doar) „prietenuț României”: „Eu nu sunt prietenuț României, eu sunt România însăși, eu sunt produsul spiritualității românești. România este țara limbii mele, eu sunt suflet din sufletul românesc. Deci, în sensul acesta, aș dori să fiu odată acceptat în țara limbii mele. Prietenuț poate să fie cineva care nu aparține acestei țări. Nici cu trupul, nici cu sufletul. Or, fiindcă sunt România și voi muri cu ea m-am hotărât să fac fapte bune pentru țara limbii mele; de aceea am iubit-o de la început cu o dragoste imensă și sinceră” (14), ceea ce completează și întărește foarte bine îndemnul filosofului Constantin Rădulescu-Motru: „Suntem Români: să avem curajul să ne cunoaștem ce suntem și să ne prezentăm lumii așa cum suntem.” (15)

Iar Kara Molnar, la fel ca toți diasporienii așezați pe segmentul cultural-artistic, a făcut același lucru: și-a căutat și găsit oaza de liniște din care creează înspre România, pentru România și, în felul și măsura ei, o așază pe harta lumii

1) **Martini, Fritz** - *Istoria literaturii germane de la începuturi pînă în prezent* - Editura Univers, București, 1972, p. 542

2) **Martini, Fritz** - *Istoria ...*, p. 542

3) **Bota, Ionel** - în *Introducere / Un debut în Țara Carașului*; în volumul **Kara - Emoții timpurii ...** - Editura TIM, Reșița, 2011, p. 9

- 4) **Molnar, Kara** - *Visul copilului de cristal* - Editura Waldpress, Timișoara, 2017, p. 18 (din poemul *Apel*)
- 5) **Molnar, Kara** - *Visul ...*, p. 23 (poemul *Iar Zeii au plecat*)
- 6) **Cioran, Emil** - *Opere I* - Academia Română, București / Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2012, ediție îngrijită de Marin Diaconu, introducere de Eugen Simion, p. 253, 671
- 7) **Cioran, Emil** - *Silogisme amărăciunii* - Editura Humanitas, București, 2008, p. 94
- 8) **Molnar, Kara** - *Visul ...*, p. 25 (din poemul *Lacrimile Conștiinței*)
- 9) **Molnar, Kara** - *Poemul dintre Lumi / The Poem Between Worlds* - Editura Inspirescu, Satu Mare, 2018, ediție bilingvă: română-engleză, p. 30 (poemul *Inimii Mele*)
- 10) **Mozoru, Cristian-Paul** - prezentare coperta a IV-a a volumului **Molnar, Kara** - *Poemul dintre Lumi / The Poem Between Worlds* - Editura Inspirescu, Satu Mare, 2018, ediție bilingvă: română-engleză, p. 30
- 11) **Sauer, Teodora Florentina** - extras dintr-o prezentare comunicată de Kara Molnar
- 12) **Liiceanu, Gabriel** - *Itinerariile unei vieți: E. M. Cioran urmat de Apocalipsa după Cioran. Trei zile de convorbiri – 1990* - Editura Humanitas, București, 1995, p. 10
- 13) **Radu, Pavel Gheo** - *Străin în țară străină. Literatura română și granița identitară în proza Hertei Müller și a lui Andrei Codrescu* - Editura Universității de Vest, Timișoara, 2017, p. 390
- 14) **Miloș, Ion / Rachieru, Adrian Dinu** - *Durerea de a fi român. Ion Miloș în convorbiri cu Adrian Dinu Rachieru* - Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, București / Editura Semne, București, 2010, pp. 107-108
- 15) **Rădulescu-Motru, Constantin** - *Românismul. Catehismul unei noi spiritualități* - Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1939, ediția a II-a revăzută, p. 33

Albrecht Dürer: *Cavalerul, Moartea și Diavolul*
(gravură în cupru, 1513)

Agora

Paul ARETZU: Ființele timpului

Convorbiri cu
Simona DUMITRACHE

Nu vreau să par patetică, știu că spun lucruri cunoscute, comentate și răscomentate de când e lumea, dar, prin condiția noastră, suntem, în primul rând, ființe proiectate în istorie, perisabile, lăsate la cheremul timpului: în care ne naștem, care ne crește, ne îmbătrânește, ne elimină, în care ne bucurăm, iubim, suferim. Ne putem sustrage inexora-bilului?

În afara trupului și a sufletului, care sunt entitățile intrinseci și cruciale, definitorii pentru om, suntem făcuți de timp și din timp, care domină tot existentul. Timpul este generatorul (genitorul) tuturor paradigmatelor. Uneori ne văietăm: n-am timp, sunt ocupat. Alteori spunem: am timp liber, pot să mă distrez. În fond, dota aceasta, timpul, pe care o primim de la Dumnezeu (prin bietele mamele noastre, care ne țin nouă luni în tabernaculele lor, ascunși de pandemia timpului), ne-o petrecem prin variații ce pendulează între două extreme (și extaze, totodată), de-o parte fervoarea muncii, de alta trândăvia, căreia i se mai zice, cu pretenție filosofică, dulce far niente. E bine să fii contemplativ, ca ființă rațională este chiar ideal, dar pentru aceasta trebuie să ai mâncarea asigurată, adică să muncești (cum vezi, lucrurile se leagă). Apoi, inactivitatea epuizează potențialul uman. Lenea este un viciu. Noi trebuie să ne ocupăm timpul cu ceva care să dea concretețe vieții noastre. Trebuie să dăm satisfacție simțului de a trăi. De ce trăim?

Cum trăim? Morala creștină răspunde acestor preocupări, dându-ne sentimentul plenarității timpului. Ea ne dă teme: conține un îndreptar, o țintă de atins, contemplație, cultura propriei îmbunătățiri și nu exclude munca. Ora et labora, rucodelia erau precepte ale vieții monahale. Călugării trăiau în extazul rugăciunii (în raza lui Dumnezeu) și, în același timp, își ascetizau trupul, dându-i și acestuia o justificare. De fapt, munca nu este numai roboteală obositoare, ci și gândire, planificare, mulțumire, împlinire. Munca este bună, dacă este și conformă carismelor fiecărui individ. Când omul iese din timp, deja trece granița într-o zonă atemporală și aspațială, asemănătoare stării ideilor.

Alt mod de a ieși din timp mai există?

Vezi, atât timpul, cât și spațiul sunt forme materiale. Orice ieșire din materie este și o ieșire din timp. Ar trebui să ieșim din natura noastră. Vorbirea, adică scrisul, pictura, muzica, adică opera, de orice fel, ar fi o ieșire din sine și din timp. Acestea păstrează râvnita tinerețe veșnică, în sensul în care comunică, în principal, cu mintea (a ta, a celorlalți). Chiar atunci când plângem, citind, văzând, ascultând ceva, este vorba de lacrimi ale ideilor. Grecii numeau această stare a desprinderii, catharsis. Deci ieșim din timp creând, imaginând. Dumnezeu a creat în afara timpului, a creat timpul. Iubirea și milostivirea sunt alte forme ale

ieșirii din timp. Nu ieșim din timp, ca și când am închide o ușă. Este vorba despre trecere negândită, despre o translație instantanee. Acum suntem aici, împotmoliți în nisipul clepsidrei, și acum suntem, fulgerător, în partea vidată, purificată. Mihai, care are cinci ani și jumătate, m-a întrebat zilele trecute dacă pe vremea când eram copil lumea era în alb și în negru. I-am răspuns că era numai în negru, acum este în alb-negru. În perioada comunistă era foarte mult timp, dar băteam pasul pe loc (milită-rește). Acum este timp puțin și ne sfârâie călcâiele, dar drumul este foarte alunecos și ne irosim timpul pentru că toți alergăm în direcții diferite (mai și derapăm).

Este un joc: alba-neagra. Cei care îl practică sunt niște șarlatani.

Este foarte potrivită comparația. Din nefericire, timpul politic nu coincide, la noi, cu cel istoric, nici cu cel uman. Există o discrepanță, o desincronizare. Oamenii politici au un orizont de interese aflat în altă parte decât cel al electoratului. Timpul politicianilor este unul al parvenirii, al înavușirii, foarte precis direcționat, pe când cel al cetățenilor este al răbdărilor (adesea, prăjite).

Dar timpul vieții noastre?

Este o combinație între un timp social și altul personal. Societatea, știm, este, în multe privințe, cronofagă. Timpul personal are, la rândul lui, o componentă exterioară, pe care o măsurăm cronologic, în clipe, în ani, în vârsta noastră, și alta care ține de realitatea psihică, total subiectivă, proprietate privată. Noi trăim efectiv acest puțin timp interior. Dacă știm să-l înmulțim, vom avea o viață mai mulțumitoare.

Viața aceasta privată cum se poate dobândi, spori?

Viața personală este, desigur, complexă, afectivă și intelectuală

(spirituală, culturală). Soluția se află pe cont propriu, prin experiență proprie, prin intuiție, prin revelație. O satisfacție aparte se obține și dintr-o viață de familie firească, rezultată din iubirea părintească ori conjugală, fără de care omul nu este împlinit. Este foarte importantă armonizarea tuturor componentelor existenței, obținerea unui echilibru interior/ exterior. Dar, din nefericire, tinerețea este o beție cu timp exterior, iar senectutea găsește soluții interioare cam tardive. Sunt puțini oamenii a căror viață să aibă un parcurs fluent, ascendent de la un capăt la altul. Sunt cei devotați unei idei (ideal): călugării, savanții, artiștii. Trăirea lor interioară este foarte puternică, dar și abnegația, altruismul sunt pe măsură. Cu adevărat, ești fericit când îi ferești pe alții. Gloria postumă nu mai are identitate reală. Ea aparține speciei. Viața privată, sau de sine, nu cunoaște invidie, egoism, ură, pentru că, de fapt, este o descoperire a comorii proprii. N-o împarți cu alții, decât în măsura în care o oferi. Răsplata proprie este mulțumirea de sine, care înseamnă împăcarea cu sine.

Amintirile sunt și ele timp?

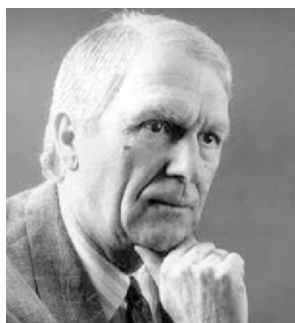
Sunt chiar mai mult, răstimp. Amintirile, alături de conștiință, pot fi dulci sau dureroase, oricum, reprezintă o magistratură morală, merită să ne judece cu nostalgie, cu indulgență, poate cu iertare. Amintirile sunt imagini/ fotografii ale timpului care nu mai este, dar poartă o concentrație mare de timp în ele. Sunt, în fond, niște larve (morminte) și niște învieri.

Timpul are capăt?

Capătul timpului este eternitatea, adică moartea noastră.

Este o pierdere de timp să vorbim despre timp?

Este.

Poezie

Sonetul vieții

Dan ROTARU

Oricum, pe îndelete sau în pripă,
te-ai fi născut, erai pe gustul meu,
că-n tine, mână-spartă, Dumnezeul
de frumusețe a făcut risipă.

Te urmăream cum trupul ți se coace,
ca pus pe jar, la mine în priviri,
și te tot sfătuiam să nu te miri
când vei simți că-l ai pe vino-ncoace.

Te urmăream cum, zilnic, pas cu pas,
ți se coceau cuvintele în glas,
și mă jucam, făcând pe surdo-mutul,

cu gura ta, când ți-ascundeam sărutul,
până ce-am înțeles că, într-un ceas,
de cheltuit, mi-e viața, tot avutul...

Sonetul amintirilor

Și ce mai este dincolo de tine,
și ce mai este dincoace de noi,
când, reciproc, durere, amândoi
ne suntem și ne e atât de bine?

De trup mi-e viața, de un timp, lipită
ca-un frac purtat la-un bal imperial,
dus de-o caleașcă trasă de un cal
ce-i potcovit c-o stea pe o copită.

Îți amintești că, pentru prima dată,
când te-ai lăsat în brațe legănată,
m-ai pus ca-n patu-n care-o să te cern,

cearceafuri de lumină să-ți aștern,
iar camera să fie-ntunecată
de-acoperiș ca inima de stern?

Sonetul ceaiului de ora 3

Să nu-mi ceri niciodată să-ți dau samă
de ce-am plecat și cum de m-am întors
acum, pornit să te golesc de tors,
și-n palme să te îngrădesc ca-n ramă!

Nu te-ai convins că după-un trup de soi mă
voi arunca fără să-mi pară rău?
Cu-atât mai mult, să-l las uitat pe-al tău,
îmi pare-o rătăcire fără noimă!

Încerc să-mi îndulcesc cu-o noapte traiul,
sorbindu-ți sufletul, ca-un puști, cu paiul,
și-n timpul care liber mi-a rămas,

storcându-ți gura, s-o golesc de glas,
să aibă loc de aromire ceaiul
de ora trei, băut direct din vas...

Sonetul vântului de munte

Știai că vântul e atât de-nalt,
c-ajunge să îi mângâie pe creste,
iar câteodată chiar să treacă peste
încremenirea rece de bazalt

a munților ieșiți ca din pământ
precum un dinozaur dintr-o mare,
cu solzii încă-acoperiți de sare
mustind ca de-nțelesuri un cuvânt?

Atent, mă uit la aer cum palpită
în jur, ca-o inimă în piept pitită,
ca flăcările unui sacru foc

care se mișcă și nu stă pe loc
nicicum, precum lumina ilicită
a unei stele puse sub obroc...

Sonetul exilului în altă iubire

Că-i un nărav să ningă-n plină vară,
al unor nori, eu pot să pun pariu,
dar cere-voi despăgubit să fiu,
și sufletul să-mi mut în altă țară,

chiar dacă știu că și acolo tu-mi
vei fi izvor pentru închipuire
și Dumnezeu, în ore de iubire,
când în genunchi cutreier alte lumi.

La cer mă voi ruga, ca cerșetorii,
cu lacrimi să ne omenească norii,
căci altfel, dac-om arde ca acum,

la foc mocnit, o să ajungem scrum,
și-o să ne fim, până ne-or prinde zorii,
eu, ție, flacăra, tu, mie, fum..

Sonetul stării de pustiu

Că, să te-opresc, nu mai aveam pământ
cât să frământ în palma de la-o mână
o cărămidă, chiar și din țărână,
ți-am ridicat în față-un zid de vânt.

Știi că din ce în ce mai mulți se tem,
ca noi, de la un timp, să se iubească,
și-au suflete uscate, ca din iască,
iar inima ca un arici strâns ghem?

Nu-ți mai pot da, azi, cât îmi poți tu cere,
căci, chiar de crezi că-s putred de avere,
de-l torni, abia poți umple-un degetar

de deget mic, necum de inelar,
iar trupul să-ți descânt, nu am putere,
atât de mult am sărăcit în har!

Sonetul sărutului de toamnă

Eu gustul ți-l simțeam din prima gură,
când îmi dădeai sărutul pe ascuns,
cum și cafeaua, dacă-i îndeajuns
de fiartă, de la prima-nghițitură.

Când mă priveai, îți rămâneam pe pleoape
ca scaiul de pe lână în darac
și ca pe buza ceștii-acel caimac
ce n-o să-l subțiezi în mii de ape.

Te uită, păsările-n aer suie
ca dintr-un foc o flacăra gălbuie,
și, dând din aripi, brusc se încălzesc

și ca zăpada-n aer se topesc,
ușoare precum puful de gutuie
când, să-l sărut, obrazu-i lustruiesc!

Sonetul timpului comun

Aceeași viață o trăiam cu schimbul,
din primul până-n ultimul minut
al zilei, dar nîcînd nu ne-a durut
ca azi spinarea-n care ducem timpul.

Cînd, ca maiaua moale-n coca pâinii,
prin mâinile maestrului brutar,
și noi, egali în soartă și har,
prin trupuri, ni-l turnam precum prin pâlnii,

nu conta-ncotro pașii or s-apuce,
nici că eram cu vârsta la răscruce,
pe undeva între pămînt și cer,

și ne-afundam cu tălpile-n eter,
pe drumul care nu știam că duce
spre locul unde visurile pier...

Sonetul foamei de săruturi

Doar tu poți ordin orișicînd să dai,
de-i vară sau de-i iarnă ți-e totuna,
să sforăie pe cer, cînd doarme, luna,
ca valțul morii măcinînd mălai,

căci înțeleasă ești, atunci cînd taci,
mai bine ca în scrise declarații,

sau în hrisovul dat ca împărații
pentru supuși, în aur îmbrăcat.
Ai observat că sîinii, cînd ți-i scuturi,
se zbat precum aripile de fluturi
de câmp, speriați că după-o zi de zbor

continuu, cum se lasă noaptea, mor,
și, nesătui, de-o vreme, de săruturi,
se roagă mie ca un cerșetor?

Sonetul metempsihozei

Să evadăm din regnul animal,
și să ne facem fire vii de iarbă
în care clorofila stă să fiarbă,
ca sângele în stilu-i vegetal.

Să ne clădim o casă din chirpici,
cu greieri semănați sub tencuială,
și, de Crăciun, să punem ca beteală,
pe la ferestre, șiruri de furnici!

Dacă te-ndur, mereu, din zori în seară,
tu crezi că ți-s iubitul de povară,
și, dacă drumul e alunecos,

cînd treci, îmi ceri să mă întind pe jos,
de parcă aș avea schelet din ceară
de lumînări aprinse, nu din os...

Eseu

ALEXIS ZORBA
în trei prieteni:
Nikos Kazantzakis,
Mikis Theodorakis, Panait Istrati

Cornel NICULAE

«Aveam douăzeci de ani. La o serbare dată-n satul meu, de-acolo, de la poalele Olimpului, am auzit pentru prima oară cântându-se din santuri. Am simțit că mi se taie răsufierea. Trei zile la rând n-am putut să bag nimic în gură. „Ce-i cu tine?” – mă întrebă taică-meu, într-o seară. „Vreau să cânt și eu la santuri!”. „Nu ți-e rușine? Ce ești tu, țigan nomad? Să ajungi lăutar?”. „Vreau să cânt și eu la santuri!”. Aveam ceva bani puși deoparte, să mă însor când mi-o veni sorocul. Un puști încă, vezi bine, un smintit. Îmi ardea sângele în vine, voiam să mă însor, vai de capul meu!. Așadar, dau totul până la ultimul ban și-mi cumpăr un santuri. Iaca, asta de colea. O întind cu el, ajung la Salonic și mă apuc să-l caut pe-un turc, Retsep Efendi, un cunoscător, un maestru la santuri. Mă arunc la picioarele lui. „Ce dorești, tinere ghiaur?” mă întrebă el. „Vreau să-nvăț a cânta la santuri.” Bun, și de ce mi te arunci la picioare?”. Pentru că n-am bani să-ți plătesc!” » – N. Kazantzakis – Alexis Zorba

Cum adică? Simplu: N. Kazantzakis scrie romanul „Alexis Zorba” în Franța și apare în 1947; Mikis Theodorakis, decedat în 2021, îl pune pe Zorba pe note, creează un Zorba muzical, o melodie atât de frumoasă în genialitatea ei expresivă și ritmică, încât rasa umană a meritat onoarea de a apărea în marele plan al vieții din univers. Iar Panait Istrati al nostru, marele scriitor, pe jumătate grec după tată, are chipul lui Zorba, după cum afirmă autorul chiar în romanul cu pricina: „O altă față, câțiva ani mai târziu, mi-a făcut aceeași impresie de lemn muncit și chinuit: cea a lui Panait Istrati.” Cumva, Zorba îi privește pe toți trei bărbații amintiți mai sus.

Autorul acestei cărți de filozofie aplicată, să-i spunem Nikos Kazantzakis, este un umanist desăvârșit, are studii de

drept, dar și de filosofie. Asimilează multă filosofie orientală, cu precădere japoneză, indiană și din ultima – budismul, în special.

Din Occident preferă intuiționismul bergsonian, dar nu numai! Personajul său – Zorba, este grec, este vrut a fi grecul prin excelență. Nu este un om al cărții. Este o ficțiune care proiectează în mod esențializat nevinovăția firii, a vieții: viața în exprimarea ei genuină, frumoasă și parșivă, caldă și abisală, blândă și sălbatică, cu totul nerespectuoasă față de convențiile morale oficiale, rațională și irațională. Ritm, muzică, pasiune. Viața este pasiunea nesfârșită. La urma urmei ce este rațiunea? Zorba răspunde fermecător în antiintellectualismul său:

„– Oh! Pui și tu niște întrebări! Așa mi-a venit mie. Știi povestea cu morărița? Ce, curul morăriței!

Tovarășul său – intelectualul din roman, mărturisește: „Înțelegeam că Zorba ăsta era omul pe care-l căutam de atâta amar de vreme, fără să-l găesc. O inimă vie, o imensă gură lacomă, un suflet mare în stare brută. Sensul cuvintelor artă, dragoste, frumusețe, puritate, pasiune – acest muritor mi-l lămură prin cele mai simple cuvinte omenești”.

Sufletul acestui om vine parcă din vechea Eladă, care a răătăcit în modernitate, un ultim exponent al ei. Exemplar. Ca războinic al vieții. Și devorator al ei.

În veacul trecut, E.R. Dodds a scris o carte interesantă despre psihologia antichității, „Grecii și iraționalul” (traducere de Catrinel Pleșu, prefață de Petru Creția, ed. a II-a, Polirom, Iași, 1998). Însă pe acest tărâm îl găsim pe Nietzsche cu a sa celebră „Nașterea tragediei din spiritul muzicii” (1872). Aici vorbește despre categoriile fundamentale ale sufletului grec – apolinicul și dionisiacul, cunoscute azi de orice student în ale culturii, suflet exprimat prin personalitatea a doi zei, Apollo și Dionisos. Grecii (cei vechi, repet) nu sunt numai seninătate, rațiune, echilibru, calm, bucurie, liniște, armonie a facultăților psihologice, ci și suferință, abis, furie, instinct dezlănțuit, pasiune, iraționalitate, furtună, orgie mistică etc. În concluzie, devenirea culturală include ca pe instincte fundamentale apolinicul și dionisiacul, care avertizează Nietzsche, țin loc de conștiință grecului care a creat „miracolul” cultural, pe care se sprijină bătrâna Europă. Lângă această extraordinară ispravă a rasei umane se vor așeza apoi ca tovarăși de drum care vor fi inspirați de ea, cultura romană și creștinismul (vezi, de exemplu, Paul Valéry).

Probabil autorul grec l-a citit și metabolizat pe filosoful german cu a sa filosofie a vieții, pe care a transpus-o

literar în romanul despre care discutăm. L-a centrat pe Dihotomia intelectualul (om cu „carte”, complicat psihologic, „șoarece” de bibliotecă, alunecat în abstracții etc.) și omul simplu care trăiește intuitiv (găsim aici și intuiția, iluminarea bergsoniană și budistă) având ca suport experiența sa de viață și a altora.

Este raportul dintre intelectul care cenzurează critic viața și orice act al ei și trăirea fără opreliști intelectuale logice a vieții, libere ca toanele mării, ale vremii, inimii și norocului.

Exprim pe Nietzsche (și pe Zorba) în continuare, folosind o comparație cu o herghelie de cai sălbatici care aleargă și trăiesc nestingheriți pe câmpiile pământului. Niciunui armăsar nu i-ar trece prin cap să se oprească din goana lui firească și să se întrebe: ce este cu mine aici?, ce este alergarea?, cum se realizează mișcarea aceasta?, dar ce este mișcarea ca atare? etc. Calul nu-și pune singur zăbala propriei condiții – de cal în alergare. El trăiește cum îi dictează firea și atât.

Exact la fel, Nietzsche gândește cultura greacă veche: naturală, instinctuală, aurorală, o curgere splendidă și genială de puteri pe care locuitorii Eladei le aveau în ei. Aceasta până la Socrate cu care începe falsificarea, artificialul, zice Nietzsche, în cultura greacă. Tot ce vine odată cu și după Socrate (inclusiv Platon, Aristotel etc) este minciună, denaturare. Cu ele se produce Răul, dedublarea conștiinței, care se pune în calea vieții, o falsifică, o oprește pentru că începe s-o „judece”: cum funcționează?

În concluzie: Socrate (intelectualul) oprește Viața în loc și-o pune să se întrebe despre ea însăși. Ei bine, Kazantzakis nu este de acord cu acesta, ci cu Nietzsche, și-l creează pe Zorba care dă întâietate vieții.

Reducând mult: nu multă cenzură a conștiinței – ci viață liberă, nu frâne, ci libertate, nu falsitate, ci firescul vieții în

toată puritatea sa. Prin puritate sunt posibile creația, arta, frumusețea. Un intelectual nu are patimi, excese, el are doar stăpânire de sine și logică multă, care, vezi Doamne, îi relevă contradicțiile, imperativele categorice. Ne aducem aminte de supraeul freudian, frâna inconștientă a dorințelor.

Să fii tu însuși, să-ți ascuți întâi și întâi inima, sângele neliniștit și nesățios din tine, ispita. Dreptate inimii și apoi intelectului, moralei constrângătoare (facem doar ce se cuvine adică). Asta e tot.

Theodorakis, sigur, a înțeles mesajul și pe eroul romanului, poate este și el un inspirat bergsonian sau budist în intuițiile sale. Nu a pus în cordul lui Zorba „știința muzicii” în primul rând cu toate proporțiile, măsurile, ritmurile ei. Este în această uluitoare muzică, măsura inimii libere și dezlănțuite ca un vulcan – din adâncul pământului trece în curând spre înaltul cerului: focul, pasiunea, incendiul. Este o călătorie de la Apollo cu aparenta sa calmitate la Dionisos cu enorma descătușare orgiastică a puterilor vieții, bucuriei de a trăi clipa ce ți s-a dat, vorba lui Goethe.

Este vorba aici de o splendidă întâlnire dintre doi greci; un personaj care, ocazional, cade mistic în muzică și dans și un muzician care l-a înțeles și într-o noapte grea l-a furat pe Zorba cu tot cu santuri-ul său și l-a prefăcut în sunet. Astfel, Alexis Zorba a trecut într-o altă poveste legendară. În sfârșit, prin M. Theodorakis, „ghiaurul” a învățat să cânte.

Dacă am spus câteva cuvinte despre dansul cailor, voi încerca, la fel, despre dansul oamenilor: grecilor le place să danseze, ca și românilor de altfel. Și acesta, dansul, ține de Dionisos, fie că dansează un singur om, fie mai mulți. În fond, în syrtaki, horă, sârbă etc., dansează toată specia umană. Dansul este în toți, dar

câțiva se îndură și-l arată celorlalți, îl mărturisesc până când șarpele îi încolăcește și-i mușcă pe toți. De inimă.

Dansul nu înseamnă doar pași, nu este o chestiune pur tehnică, ci este o terapie. Tehnica se învață, devine automatism și, odată engramată, te duce, te aruncă treptat prin repetiție, într-un spațiu și timp, altele decât exprimă pașii tăi materiali. Nu tu dansezi, ci muzica te dansează. Nu tu dansezi, ci, ceva pe care întâmplător îl numim dans, te dansează pe tine.

Este uitare, mistică a cufundării în ceilalți. De fapt „ceilalți” sunt doar prelungirea ta. Un singur pas, ritm, aceeași inimă, aceiași ochi înflăcărați. Cine s-ar opri în mijlocul acestei concentrări de pasiune dinamică (ar fi chiar nebun!) și ar începe să pună întrebări: Știți voi ce este dansul? Ce înseamnă a dansa? Etc., etc. Aici conștiința nu se dedublează: act și judecător! Este o nemaipomenită cădere în viață, în bucurie. Și atât. Pentru că a opri mișcarea, înseamnă moartea. Nu ai dreptul să oprești viața și s-o judeci din „exterior”. Adică gândirea gândirii! În acest fel, oamenii se împart în două categorii complet opuse: unii care trăiesc viața și alții care o judecă, analizează, fără s-o trăiască însă până în adâncurile ei cathartice. Deci te cufunzi în ea, în dansul ei (al vieții), și nu mai știi cât dansezi tu sau cât ești dansat de altceva mult mai adânc și mult mai curând, care nu încapă în nicio carte din lume și în niciun concept „elevat”.

Grecii au (printre alte dansuri) syrtaki, noi, românii, avem (printre altele) călușul, unul dintre cele mai frumoase dansuri de pe pământ. Cu permisiunea dumneavoastră, cel mai frumos! Dans popular, desigur. Și ce dacă! Ei dansează syrtaki la margine de pământ, lângă mare, aproape de corăbii. Când vin, când pleacă.

La mijloc de da și nu. Noi, românii, la marginea holdelor, ca să se facă grâul, nestingherit de Rele.

Destinul grecilor este marea, după cum a ghicit genial Temistocle înainte de Salamina. Când le cerea grecilor bani pentru corăbii, multe corăbii, bune la război, dar și să cuture mările uliseice după negoț. Dar ei nu pot dansa pe mare, că nu sunt Iisus. Așa au ales uscatul de care le este dor, dor care pentru ei face parte dintr-un destin secund.

Destinul nostru este pământul: avem o mistică a pământului pentru a-l proteja și ruga să ne hrănească iar și iar. Syrtaki este dansul mării legănate și împietrite-n pământ. Regăsit, plâns, dorit. Syrtaki este întâlnirea mării cu pământul și cerul. De aceea, ei, grecii, sunt dominați de o impură mistică a mării. Dar sunt și ei pământeni, nu-i așa?

Nemai vorbind de faptul, că Nikos Kazantzakis travestește în mod abil categoriile stilistice ale lui Nietzsche (apolinicul și dionisiacul), în Dumnezeu și Necuratul. Le creștinează adică. Lesne de înțeles că Apollo ține de Dumnezeu, iar Dionisos de Necuratul. Zorba le combină pe amândouă: calmul, puritatea uneori, liniștea, iertarea, bunătatea etc., împreună cu ispita, pasiunea, păcatul! „– Dumnezeu cu noi, am spus sculându-mă. Să mergem! –...Și Necuratul! Completă Zorba, se aplecă, își luă santuri-ul și ieși primul.”

Vedem că Zorba este un om complet, nimic din ce este omenesc nu-i este străin. Face parte dintr-o rasă dispărută demult, trăitoare înaintea creștinismului ascetic. În el găsești aproape orice: ispita, prietenie, nebulie a unor proiecte nesuținute de niciun calcul matematic, viața val după val; este în el și Sisif, care este în stare să reia totul de la capăt. Muncitor, pentru că trebuie să aibă ce mânca. Dar cântatul îi aparține numai lui. Ca să faci artă trebuie

să fii curat, pur și... să ai „chef”. „Nu, nu pentru santuri trebuie să ai chef, trebuie să fii pur(...) când sunt amărât sau când mă aflu la ananghie, cânt la santuri și mă simt mai ușor. În timp ce cânt, poate să mi se vorbească mult și bine, n-aud nimic și chiar dacă aud, nu pot să scot o vorbă.” Iată, mântuirea prin artă, creație, Katharsisul aristotelic. Creația ne mântuie de Răul sufletului, de Urât, de momentele când Viața pleacă din noi și o cheamă înapoi ademenind-o cu sirenele muzicii.

Mikis Theodorakis, se pare, a știut toate astea și a dat lumii nu numai muzica unui film, cu un actor și el uriaș, Anthony Quinn, ci muzica vieții înseși: trezire, pași, plâns, bucurie nesfârșită, libertate, speranță, Sisif după Sisif, urcușul și deznădejdea lumii. Acești greci nemaîntâlniți, așezați în Mediterana, „ca broaștele în jurul lacului”, vorba lui Platon.

Este omul mediteranean prin excelență, cu suflet plin de soare și flori, dar și de vânt și naufragiu.

Theodorakis a murit în septembrie 2021, parcă. Nu are nicio importanță. A rămas aici icoana lui muzicală, sufletul său (Zorba), pe care o așez lângă „Odă bucuriei” a lui Beethoven. Fără glumă. Acropole a mai vorbit o dată. Cred că, undeva prin pădurile ascunse și nemistuite de foc ale Olimpului, Dionisos îl învață pe Zeus primii pași de syrtaki pe melodia lui Theodorakis. Pentru că, această melodie a făcut ca grecii să devină un viciu. Zorba, bouzouki și syrtaki. Fără santuri, pe care omul acesta fără blazon, dar strălucitor în aprecierea sa a vieții, l-a luat cu el departe într-o odisee fără de capăt.

Alt mare mediteranean (dincolo de balcanismul propriu-zis), prieten important al lui N. Kazantzakis a fost Panait Istrati. Iscat din umbra universală a Brăilei, sărac lipit, dar sfărțec de inimă și viață, a înțeles să meargă până la capăt în

îmbrățișarea frumuseții. Om cu simțul dreptății, excepțional povestitor, născător de haiduci și neranțule a murit până să apară romanul prietenului său. Prin urmare, nu l-a cunoscut pe Zorba. Dar el îl scosese deja în lume pe Codin, prințul apelor și visul femeilor. Dar cine să-l cânte pe Codin?, pentru că film i s-a făcut. Trebuia cineva de anvergura lui M. Theodorakis. De unde?

Dar, oare el, Istrati, prin însăși viața sa „de poveste” n-a fost un fel de Zorba, un model paradigmatic, poate, pentru Kazantzakis? Chipul său emaciat de suferința tuberculozei este neuitat și pomenit în roman ca fiind asemănător cu Zorba. Dar Istrati n-a avut norocul personajului din roman. Viața sa bate pe cea a lui Zorba și coboară în tragic. Cu toate acestea, dacă francezul A. Camus i-ar fi pus fundamentala sa interogație filosofică, dacă viața merită sau nu să fie trăită, Istrati i-ar fi întors spatele. Nu se pune o asemenea întrebare oamenilor „normali” incendiați de viață. Viața se trăiește, nu se suportă. Se trăiește la maximum, iar Istrati a fost, cum cânta un mare actor român – vagabondul propriei vieți, dar și a celor umili și mulți pe care i-a iubit. Până când a sorbit și ultima deznădejde din pelerinajul său existențial, undeva în Franța, încearcă să se sinucidă ca ultim gest de dragoste în fața vieții. Este salvat în ultimul moment: intervine un mare prieten francez pentru el, dar asta este o altă poveste.

El a mers, cum spuneam, până la capăt. Camus, nu! Cioran, nu! Cioran „s-a suportat” peste optzeci de ani, vorbind o viață despre sinucidere. Dar și aceasta este o altă poveste.

La Istrati, viața sa, bucăți de „carne însângerată” conta pe prietenie, armonie, dreptate, plăcerea de a trăi pe pământul lui Dumnezeu. El a văzut moartea, a

încercat-o, și a învins-o prin prietenie. Avea vocația OMULUI Istrati – și el un mare cântec întrerupt. Dar n-a fost un învins, pentru că timpul l-a transformat în învingător. Ca pe alții, școala românească l-a exilat pe nedrept. Dar peste această școală zis românească au venit și vin mereu ciulinii răi ai bărăganelor străine cu vântul și praful care-o vor face pulbere. Uitarea valorilor neamului dezintegrează conștiința națională fără de care nu poți trăi în universal. Fără memorie (tradiție) devii în curând un popor de râme care râde tâmp la tot ce i se întâmplă, un popor Alzheimer. Dar și aceasta este o altă poveste.

Multe din marile aventuri intelectuale au plecat din frenezia Brăilei – topos universal. Întreg Orientul este reprezentat de ea. Și ea, în felul propriu, este OMPHALOS (în greaca veche, popular – buricul pământului). Se pare că, de pe Acropole, dacă privești atent, din Parthenon (PARTHENOS=virgine, deci cu suflet curat) vezi Brăila, și Dunărea, și marea cea euxină, și tristețile Olimpului părăsit de zei și cuprins de foc.

Au rămas cei trei, trei cântece într-unul singur – Zorba, care se tot căznesc să pună în pieptul omului modern o nouă inimă, o nouă muzică, dansul adevărului, adevăratul dans al vieții golite de ipocriziile civilizațiilor și de cruzimea rasei umane.

Omul trebuie să devină viu, pentru că, dacă bucuria de a trăi este plămada vieții, atunci sensul vieții este viața însăși. Sens pe care degeaba îl cauți în biblioteci („În zadar în colbul școlii” – spunea Eminescu). Îl găsești dacă-l cauți cu gingășie în colbul sângelui cântat pe potecile singurătății și în bucuria de a nu crede-n lacrimi, de a sfida moartea prin exces de viață. În Zorba

Bibliotecile ne ajută doar să ne vedem chipul. Și să fugim. În apa lor, Narcis nu trebuie să se oglindească. Un chip urât ar

vedea în apele moarte ale cărților. Dacă ne amintim că „la început” a fost Cuvântul și cuvântul era la Dumnezeu, restul, bibliotecile, nu mai au nicio importanță. Biblioteca esențială a fost rostită și scrisă în primordii. De ce omul, oare, a mai scris după apariția Cuvântului? Nu știu. Dar faptul că adevărul, omul ca atare, nu sunt de găsit în biblioteci, este dovedit de realitatea că oamenii scriu întruna. Există o nebulie a scrisului de cărți, om după om, generație după generație. Degeaba cauți sau se caută! Omul, deci viața se usucă în cărți semn că nu-i locul lui acolo. El a fost scris la începuturi. Odată pentru totdeauna. Dar oamenii nu cred și scriu mereu, poate doar-doar vor găsi altceva.

Sunt, prin urmare, câteva cărți care vorbesc despre om și viața lui într-un adevăr. Extrem de puține. Dar, dacă tot ai trecut prin biblioteci, trebuie să le pui între paranteze și să măsoari cu ce ți-a rămas viața și universul. Da, cuvântul a fost forma primordială, tiparul, dar conținutul îl scrie omul prin istoria proprie. Iisus a înțeles asta și n-a avut biblioteci în cap. De altfel, el disprețuia litera seacă, abstractă, lipsită de viață pentru oameni. Nu cărțile trebuie puse în viață, ci viața reală trebuie ademenită în cărți și apoi întoarse printre și pentru oameni. Și Budha ca și Socrate au înțeles să se abțină de la scris. Și totuși, după toți trei a rămas câte o împărăție.

Un om sau altul pot prinde gustul cărților ziditoare: sunt înmiresmate. Celelalte, neadevărate, au ochii închiși sau n-au ochi. Dejecții ale spiritului rătăcit în neant. Dar, primele sunt ca sfinții. Dezveliți după zeci și sute de ani, exultă parfumuri nemaipomenite. Hrană aleasă.

Sigur, Zorba ocolește cărțile, pentru că, spre norocul sau nenorocul său, nu are parte de ele. Dar el ajunge prin A.D.N.-ul său intuitiv la adevărurile pline. El învață de la viață ceea ce alții se smintesc în

biblioteci și tot goi rămân. Aici este toată frumusețea lui. Știe, asta este sigur, că Omul este mai mult decât orice carte, așa cum el ca personaj, poate să fie mai mult decât autorul care l-a creat. Se întâmplă deci ca și ficțiunea să bată viața.

Dar parcă în cazul omului, un personaj real, nu-i la fel? El nu a plecat atât de departe încât se închipuie, dar nu este mai presus decât autorul său – Demiurgul?

Mi-i închipui pe cei trei evocați aici, ca pe niște crai de curte nouă sau veche; ca pe trei magi de la răsărit, veniți să aducă ofrande la căpătâiul lui Alexis Zorba – copilul etern cufundat în apele sălbatice ale vieții, căruia, parafrazând un scriitor român, îi spun și eu: „dulce ca mierea, glonțul” vieții, copile, dulce ca mierea... Bucură-te de timpul tău pe pământ.

P.S

Pentru unele lucruri nu există cuvinte. Unde se sfârșește limba poți să faci trei lucruri: să taci pentru totdeauna, precum personajul Socrat Buba din romanul lui Thanas Medi, „Ultimul cuvânt al lui Socrat Buba”: „Nu pot să vorbesc pentru că mă doare sufletul!”, să dansezi în jurul necuvintelor sau pur și simplu să te sinucizi. Dacă doriți să dansași alegeți pe „Zorba” lui M. Theodorakis. Nu veți mai avea nevoie de cuvinte. Ca toți îndrăgostiții.

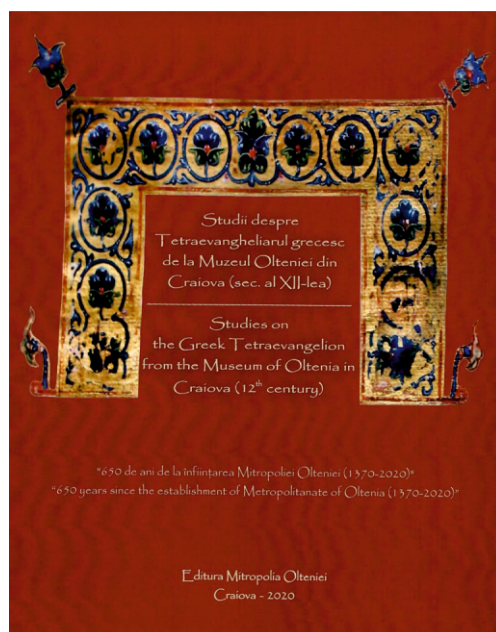
Calendar

Ianuarie

- 1 ianuarie 1794 – s-a născut, la Slatina, poetul **BARBU PARIS MUMULEANU** (m. 21. 05. 1836, București)
- 1 ianuarie 1938 – s-a născut, la Dobrețu, Olt, istoricul **GHEORGHE D. ISCRU**
- 1 ianuarie 2000 – a murit, la Roma, poeta **YVONNE ROSSIGNON** (n. 1912, Studina, Olt)
- 1 ianuarie 1951 – s-a născut, la Corabia, pictorița **CORNELIA PETRESCU**
- 2 ianuarie 1907 – s-a născut, la Negreni, Olt, pictorul **ION POPESCU NEGRENI** (m. 28 octombrie 2001, București)
- 2 ianuarie 1962 – s-a născut, la Poboru, Olt, prozatorul și gazetarul **NICOLAE TIȚA** (m. 5. 01. 2016, Slatina)
- 5 ianuarie 1991 – a murit, la Slatina, jurnalista, prozatoarea și poeta **MIHAELA DUMITRESCU** (n. 16. 05. 1949, Corabia)
- 6 ianuarie 1881 – s-a născut, la București, poetul **ION MINULESCU** (m. 11 aprilie 1944, București)
- 6 ianuarie 1940 – s-a născut în comuna Ciubârciu, județul Tighina, romancierul, poetul și eseistul **ION LAZU**
- 7 ianuarie 1976 – s-a născut, la Craiova, poetul **IONUȚ OCTAVIAN BOTAR**
- 8 ianuarie 1997 – a murit, la Slatina, prozatorul **MIRCEA ANDREESCU** (n. 29. 11. 1940, Radomirești, Olt)
- 14 ianuarie 1941 – s-a născut, la Vădăstrița, Olt, poetul **ALEXANDRU TĂNASE**
- 14 ianuarie 1948 – a murit, la București, memorialistul **PAVEL ION** (n. 1885, Caracal)
- 15 ianuarie 1902 – s-a născut la Coteana, Olt, geograful și scriitorul **ION CONEA** (m. 22 06 1974, București)
- 15 ianuarie 1979 – s-a născut, la Corabia, poetul **VICTOR IACOBESCU**
- 18 ianuarie 1943 – s-a născut, la Slătioara, Olt, poetul și publicistul **DAN ROTARU**
- 23 ianuarie 1940 – s-a născut, la Corabia, actorul și regizorul **EMIL BOROĞHINĂ**
- 24 ianuarie 1932 – s-a născut, la Timișoara, actorul **SILVIU STĂNCULESCU** (m. 23. 10. 1998, București)
- 24 ianuarie 1948 – s-a născut, la Boldur, Timiș, criticul, istoricul de artă, pictorul și pedagogul **IOAN IOVAN**
- 24 ianuarie 1949 – s-a născut, la Slatina, istoricul **ALEXANDRU-CECILIU POPESCU**
- 24 ianuarie 1967 – s-a născut, la Bălteni, Olt, poeta și pictorița **INA FLORICA POPA**
- 25 ianuarie 1961 – s-a născut, la Bobicești, Olt, pictorul **GEORGE PĂUNESCU**
- 26 ianuarie 2015 – a murit, la Drăgănești-Olt, pictorul, sculptorul, restauratorul, arheologul și muzeograful **TRAIAN ZORZOLIU** (n. 15 decembrie 1936, Stoicănești)
- 27 ianuarie 2000 – a murit, la Slatina, poetul, prozatorul și eseistul **PAN. M. VIZIRESCU** (n. 16. 08. 1903, Bârza, Olt)
- 28 ianuarie 1943 – s-a născut, la Vișina, Olt, prozatorul **PETRE PREOTEASA**
- 29 ianuarie 1928 – s-a născut, la Slatina, istoricul **MIHAIL BUTOI** (m. - ?)

Manuscrisul „Tetraevangheliarul grecesc” – hermeneutică și interpretări

Florian COPCEA

O sinteză științifică asupra Tetraevangheliarului grecesc aflat în inventarul Muzeului Olteniei din Craiova, manuscris adus din Constantinopol în Țara Românească, se presupune, de dicheofilaxul Antim Critopol (după ce în octombrie 1370 este numit de patriarhul Bisericii Mari, Filotei, întâiul stătător al Mitropoliei Severinului), cu o valoare incontestabilă și inestimabilă pentru cultura română, a apărut recent la Editura Mitropoliei Olteniei. Lucrarea – Studii despre Tetraevangheliarul grecesc de la Muzeul Olteniei din Craiova (sec. al XII-lea) –, deschide perspectiva, cum lasă să se înțeleagă autorii ei: Ion Reșceanu, Mihai Ciurea, Carmen Bălțeanu și Ion Sorin Bora, evidențierii și promovării în

mediile academice din țară și din străinătate a unui manuscris biblic din secolul al XII-lea, prețios din punct de vedere istoric și teologic, confirmând și atestând astfel impactul produs de influența cultural-eceziastică bizantină asupra spiritualității românești. Demersul exegetic, aprofundat, al cercetătorilor, axat pe „punerea în lumină” a unor informații de factură aghiografică, codicologică și paleografică, conținute de textele manuscrisului diortosit, prezintă un interes revelațional, cu deosebire de ordin predominant filologic și teologic. Prin urmare, studiul în discuție, având un pronunțat caracter pragmatic, se adaugă interpretărilor apărute, îndeosebi după apariția tiparului, cu privire la importanța, semnificația și înțelesului cuvântului Sfintei Scripturi. Fără a fi socotită drept un recurs la textul inițial al Tetraevangheliarului grecesc, lucrarea Studii despre Tetraevangheliarul grecesc de la Muzeul Olteniei din Craiova (sec. al XII-lea), ne oferă un binevenit prilej de „înțelegere și valorizare științifică a acestuia în rândul celorlalte manuscrise grecești ale Noului Testament”. Autorii, pentru a atrage atenția asupra importanței vechii și monumentalei opere, realizată în preajma anului 1261 și restaurată în 2012, își tipăresc amplele studii referitoare la conținutul acesteia, la

relațiile teologice din spațiul sud-est european ortodox, la avaturile pe care le-a suportat până a ajunge în Țara Românească, la contactul și influența cultural-eceziastică pe care Bizanțul le-a exercitat în rândul creștinismului timpuriu valah, în ediție bilingvă: română și engleză, astfel încât să poată intra cu mai multă ușurință în istoriografia eceziastică și culturală, și astfel în patrimoniul intelectual, de spiritualitate, al umanității. De menționat: Tetraevangheliarul grecesc de la Craiova nu este cunoscut în lumea științifică și nici nu se află în vreoaică de date internațională. Sunt de reținut considerațiunile și ipotezele propuse în descifrarea, pe temeiuri științifice, a comentariilor marginale așezate în pagina pergamentului în paralel cu textul biblic inițial despre învățăturile evanghelice ale Sfinților Părinți.

Capitolul I analizează, din perspectivă codicologică și paleografică, aspecte ale vieții bisericești din Bizanț în secolele XI-XII. Cu lux de amănunte se fac referiri pertinente, esențiale, la originile bizantine, la funcțiile, liniatura și scrierea textelor Evangheliilor tipărite în ordine canonică: Matei, Marcu, Luca și Ioan. Rezultatul cercetătorilor craioveni asupra Tetraevangheliarului grecesc (cu dimensiunea de 255 x 207 mm și un număr de 293 pagini pe pergament, la care s-au adăugat, ulterior, probabil la restaurarea manuscrisului survenită în secolul al XIV-lea, 6 file pe suport de hârtie în locul paginilor lipsă din Evanghelia după Matei) scot în evidență faptul că acesta a fost scris de unul sau mai mulți teologi în scriptoriul vreunei mănăstiri, cel mai probabil la Mănăstirea Studion din Constantinopol, între anii 1090-1180,

când a avut loc, cum se concluzionează în studiul introductiv al „monografiei”, realizat de Ion Reșceanu, „o renaștere culturală care cuprinde și producția de manuscrise ce preiau din caracteristicile specifice epocii de aur a acestora din secolele XI –XII”. Existența Tetraevangheliarului grecesc fiind semnalată de Daniel Barbu în Manuscrise bizantine în colecții din România, potrivit căruia acesta poate fi raportat la Codex Parisiensis, autorul studiului consideră că datarea manuscrisului, comparând și ținându-se seama de unele trăsături identificate (frontispicii, scriere, decorațiuni, catenă etc.) și la alte asemenea lucrări, poate fi făcută, fără niciun risc, în secolul al XII-lea și că el ar fi ajuns mai întâi la Mănăstirea Tismana, unde i-ar fi fost de folosință lui Nicodim (1404-1405) la caligrafierea Tetraevangheliarului slavon, primul manuscris miniat din Țara Românească. O mențiune specială merită amănuntul, bine motivat de autorii studiilor consacrate Tetraevangheliarului grecesc de la Muzeul Olteniei din Craiova, că acesta din urmă, ipoteză plauzibilă, ar fi servit doar o perioadă scurtă la oficierea Sfintei Liturghii (afirmație rezultată din constatarea că filele pergamentului nu sunt deteriorate sau înegrite la colțuri, lucru care să indice „o mână care dădea pagina”). Informația că manuscrisul ar fi fost adus în împrejurările înființării Mitropoliei Severinului, în scaunul căreia a fost așezat Antim Critopol (1370-1381), este cum nu se poate de certă. Prin metodă comparatistă, corelând unele dintre însemnările liturgico-omiletice cu alte texte biblice similare care circulau în epocă, unul dintre acestea fiind și Codex Daltonianus, manuscris grecesc al Noului

Testament, datat în anul aprox. 1050, se poate formula concluzia fermă că însemnările marginale, în special cele la textul („cu un pronunțat caracter teologic mai pronunțat”) al Evangheliei după Ioan, au fost făcute în jurul secolului XIV, în vreme ce cele făcute la începutul catenei Evangheliei după Marcu chiar pe parcursul secolului XII și că ar aparține Sfântului Teofilact al Ohridei.

Desigur, este complicat de refăcut în întregime. „odiseea” Tetraevangheliarului grecesc ajuns la Craiova. Cu toate acestea autorul studiului care alcătuiește capitolul I al lucrării în discuție, în baza examinării altor documente arhivistice provenite din secolul al XVIII-lea, stabilește că textul manuscrisului-pergament a fost utilizat în cult, dovadă fiind însemnările ulterioare din catenă care atestă prezența acestuia în timpul efectuării predicilor. În ce privește împrejurarea în care el a ajuns în inventarul Muzeului Olteniei din Craiova se avansează ideea că acest lucru i se datorează savantului C.S. Nicolăescu-Plopșor. Se ia totuși în calcul ipoteza că manuscrisul ar proveni de la anticarul Aron Zweibel. Cu toate acestea Tetraevangheliarul grecesc nu este semnalat nici de cercetătorul în manuscrise grecești Constantin Erbiceanu, nici de Grigorie Tocilescu (cel care avea să redescoperă Tetraevangheliarul slavon al Sfântului Nicodim de la Tismana).

În capitolul II luăm act de eforturile scribilor și copiștilor de a pune în circulație textul grecesc scripturistic al Noului Testament. Investigațiile efectuate de autorul acestui compartiment, Mihai Ciurea, având punct de plecare premisa unei ipoteze de lucru, au produs o serie de teorii care fac mai accesibile

interpretarea, descifrarea și înțelegerea Evangheliilor în contextul în care textul canonic original al manuscrisului are analogii evidente cu alte diverse scrieri ecleziastice similare. De mare întindere se bucură în cuprinsul exegezei explicațiile referitoare la pericopele de la începutul Evangheliilor și alte scrieri vechi (în greacă și latină), ilustrând astfel pe de o parte semnificația unor pilde apartenente creștinismului primar, iar pe de altă parte că acestea au fost inspirate din manuscrise ecleziastice grecești. Așadar, Tetraevangheliarul grecesc de la Craiova reîntregește, prin interpolare, lista manuscriselor bizantine care dezvoltă mesajul sinteză, teologic „întrupat și transmis de Iisus” Bisericii Mari, cu autoritate incontestabilă în răspândirea canoanelor tradiționale ale Sfintei Scripturi în comunitățile creștine și a propovăduirii învățăturilor lui Iisus. Un accent deosebit este pus pe canonicitatea textului-autograf bizantin al Noului Testament. Referitor la titlaturile Sfintelor Evanghelii-manuscript, autorul presupune că au fost „stabilite în momentul în care aceste texte au început să depășească contextul lor inițial ori atunci când certitudinea autorului începuse să fie pusă la îndoială”. Cu alte cuvinte, titlurile celor patru evanghelii – Matei, Marcu, Luca și Ioan –, au fost „personalizate” mai întâi din dorința „depășirii stadiului anonimatului”, chiar dacă au intrat în opoziție cu scrierile consacrate ale iudaismului care revendică tăcerea asupra autorilor ei, apoi pentru a răspunde intenției teologice a celor care și-au asumat răspunderea de a duce în rândul creștinilor învățăturile lui Iisus. În consecință, textul biblic al Tetraevangheliarului grecesc de la

Craiova urmează caracteristicile celor ale manuscriselor minuscule pe pergament – Codex Parisinus și Evangheliarul de la Mănăstirea Protaton. Se remarcă așa-numitele nomina sacra, un model distinct, bizantin, de abreviere a numelor divine practicat de autorii Tetraevangheliarului, fapt care îl determină pe autorul studiului să observe că această regulă de prescurtare a numelor sfinte ar putea fi pusă în legătură cu tradiția onomastică a evreilor, cât și cu teama acestora de a pronunța Tetragrama YHWH, considerată drept ineffabilis nomen al lui Dumnezeu. Referitor la ortografia limbii grecești se evidențiază anumite iregularități, inconsecvențe și itacisme proprii tradiției de scriere bizantină, unele dintre acestea reflectând preferințele autorilor textelor evanghelice.

Capitolul III al Studiilor despre Tetraevangheliarul grecesc de la Muzeul Olteniei din Craiova (sec. al XII-lea) se axează pe studierea mecanismului de folosire a catenelor biblice încorporate în structura textelor sacre. Rezumând, avem astfel posibilitatea de a cunoaște și o altă formă de interpretare a Bibliei, însemnările marginale completând textul inițial pentru inițierea creștinilor în știința înțelegerii clare a „dificultăților sau ambiguităților” acestora. Pentru a fi cât mai exacti vom exemplifica cu un studiu de caz: în Tetraevangheliarul grecesc de la Craiova, autorii Catenei lui Marcu s-au inspirat din scrierile lui Irineu, episcop de Lugdunum, azi orașul Lyon (vezi J.A. Cramer, *Catena Graecorum Patrum in Novum Testamentum*. Tomus I, Oxford University Press, 1844) și ale Sfântului Teofilact al Bulgariei (1055 – 1107), Arhiepiscop al Ohridei (vezi Comentariul la Noul Testament), mai ales în lămurirea

„noțiunii de adevăr” preluată din cultura greacă și la „semnificația criteriului logic sau etic” folosit la interpretarea textelor sacre și, punctual, la descifrarea enigmei privind pe Maria, mama lui Ioan, numit și Marcu, cea care, notează Carmen Bălțeanu, „îi sprijinea pe apostoli” în lucrarea lor de întemeiere a învățăturilor lui Hristos. O adevărată revelație sunt adnotările făcute în Tetraevangheliarul grecesc pe marginea poeziilor encomiastice dedicate evangheliștilor Marcu, Luca și Ioan, al căror autor este scriitorul bizantin Niceta David Paphlagon. De reținut, textele poetice figurând cu zeci de ocurențe și în multe alte manuscrise medievale grecești. Versurile închinatelor Evanghelistului Marcu ne furnizează în primele patru stihuri elemente biografice valoroase: „Sfântul Duh îl așează pe Marcu, fiul lui Petru,/ ca pe cea de-a doua stâncă de neclintit,/ ca temelie și pecete a Bisericii,/ ca cel de-al doilea evanghelist care vorbește despre Dumnezeu”, iar cea destinată Evanghelistului Luca confirmă supoziția că acesta fusese un „vestitor înțelept al lui Dumnezeu”: „Onorat este Luca, al treilea evanghelist,/ să mânânce pâinea vieții, pe Hristos,/ cel care a strălucit după trei zile în mormânt,/ cel căruia Pavel însuși, care ajunge în al treilea cer/ și a auzit cuvintele care depășeau înțelepciunea/ și rațiunea, i-a arătat învățătura”. Niceta rezervă Evanghelistului Ioan, „cel dintâi, cel mai mare, cel mai strălucit, începutul și sfârșitul”, mult mai multe versuri. Redăm un fragment revelator pentru acuratețea limbajului: „Cât este de neprihănit, cel care l-a lăsat în urmă pe tatăl său/ ca să îl dobândească pe Unul Dumnezeu Creatorul./ Cât este de neprihănit, cel care aleargă, ca spre o

rudă, către/ Christos cel născut din Fecioară, pentru că acesta l-a chemat./ Pentru acesta, cade cu credință la pieptul Lui,/ și de aceea cuprinde cu mintea adâncul cunoașterii și/ îmbogățește întregul univers/ cu taine necunoscute chiar și îngerilor./ Așadar, Ioan este cel de-al patrulea care vorbește despre Dumnezeu...”.

O spectaculoasă incursiune în arheologia Tetraevangheliarului grecesc de la Muzeul Olteniei din Craiova (sec. al XII-lea) ne oferă prilejul să pătrundem în taina manuscriselor minuscule bizantine ale Noului Testament și să ne edificăm asupra originii scrisului minuscul grecesc. Autorul excursului este de părere că există dovezi istorico-științifice despre locul apariției, maniera și datarea acestuia încă din secolul VIII, când sunt atestate patru procedee de scriere minusculă: Sankt Petersburg cod. Uspensky 1, Sinai No. 591, Sinai nr. 824 și Vatican 2200 (col. 39). Scrierea minusculă oferea avantaje incontestabile, printre altele, la citirea textului, devenită fluidă și corectă prin folosirea diacriticelor și a spațiilor dintre cuvinte. Realizările stilistice și artistice ale textului sacru al manuscrisului sunt în măsură să argumenteze importanța Sfintei Scripturi în Biserica creștină. Sugestiile constructive ale autorului motivează și scoate în evidență și însemnătatea ce a avut-o pentru umanitate scrierea de mână apărută în secolul al VII-lea și practică intens în sec. IX-XVI, esențială, cu precădere, pentru „desfășurarea cultului divin public și pentru mărturisirea credinței (...) față de Cuvântul lui

Dumnezeu”.

Cel mai vechi manuscris ce ni se descrie în Studii despre Tetraevangheliarul grecesc de la Muzeul Olteniei din Craiova (sec. Al XII-lea) este Evangheliarul (ms. Uspensky nr. 219) aflat la Biblioteca din Sankt Petersburg, atestat în anul 835/836. Menționarea respectivului izvod cu script minuscul s-a făcut în scopul demonstrării valorii și semnificației unei unități bibliofile liturgice, artefact de rezistență, unic, a patrimoniului cultural și spiritual universal. Interesante sunt și observațiile referitoare la scribii, scriitorii, miniaturişti și iconarii cărților sacre. Amănuntele despre proveniența cernelurilor utilizate în decorarea Tetraevangheliarului grecesc, despre stilul de execuție al literelor, dau indicii prețioși despre evoluția artei și esteticii bizantine a manuscriselor minuscule.

Fișa de restaurare a manuscrisului-pergament, dar și buletinul de analiză nu numai că redau imaginea muncii de conservare a acestuia de către specialiștii de la Muzeul Olteniei din Craiova, dar ne și lămuresc asupra factorilor fizico-mecanici, chimici și biologici care au produs unele degradări. În concluzie, demersul științific al cercetătorilor olteni de a scrie o monografie a Tetraevangheliarului grecesc certifică, în atmosfera tradiției Bisericii Ortodoxe Române, o necesitate pentru introducerea în circuitul universal al unei comori istorice valoroase aparținând lumii bizantine care a avut un impact pozitiv, fundamental, asupra spiritualității românești.

Obârșii

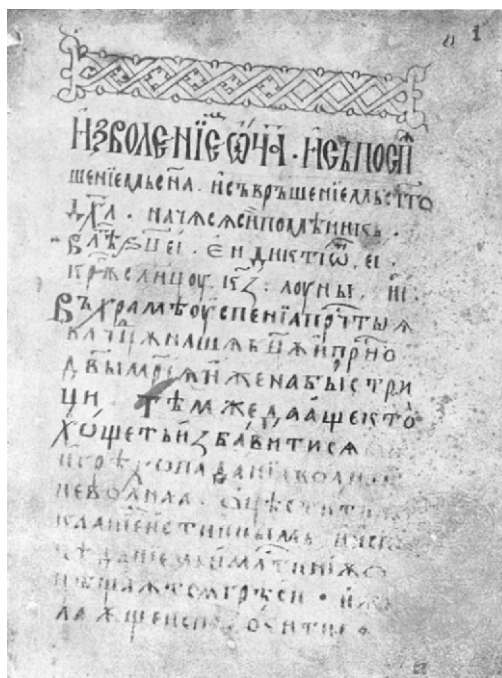
Copiști, tiparnițe, școli, arte

C. VOINESCU

Refăcând, fie și în grabă, o mică parte a începuturilor culturii noastre, cuprinsă între *Pomelnicul de la Bistrița*, din 1407, și *Biblia lui Șerban Cantacuzino*, de la 1688, prinde contur tot mai pregnant rolul covârșitor al mănăstirilor, al bisericii și al unor de tot vrednici monahi întru zidirea prin cuvânt a identității noastre spirituale. *Nu sunt foarte multe popoare – remarcă Florin Constantiniu – în a căror evoluție Biserica să fi jucat un rol atât de important cum a jucat în istoria românilor. ... Biserica a jucat și în Transilvania, și în Moldova, și în Țara Românească funcția esențială de a păstra conștiința identității poporului român...*

Primele școli de COPIȘTI au prins viață în secolul al XV-lea, la mănăstirile Neamț și Putna, apoi la Dragomirna, la început de secol XVI. Primele cronici și letopisețe – *Pomelnicul de la Bistrița*, județul Neamț (secolul al XV-lea), *Letopisețul de la Putna* și *Cronicile episcopilor Eftimie, Macarie și Azarie* (secolul al XVI-lea), în limba slavonă, au fost scrise în mănăstiri, precum, mai târziu, în Țara Românească, în română, *Cronica universală a călugărului Mihail Moxa* (secolul al XVII-lea).

Pomelnicul de la Bistrița, început la 1407, cu ultima însemnare la 1682, unul dintre cele mai vechi documente ale culturii medievale românești și importantă sursă istorică, consemnează

domnitori, membri ai familiilor voievodale, ctitori, arhieriei, arhimandriți, călugări, donatori, înalți dregători și chiar oșteni: *Aici se pomenesc Binecinstitorii Domni ai Țării Moldovalahiei care sunt aceștia pomeneste Doamne pe dreptcredincioșii Domni ai Țării acesteia.*

Slavistul Ioan Bogdan i-a dat *Povestirii pe scurt despre domnii Moldovei* numele de *Letopisețul de la Putna*, al cărui original, scris în slavonă, s-a pierdut, păstrându-se însă două copii. Letopisețul începe *de la facerea lumii* în anul 6867 [1359], de când, cu voia lui Dumnezeu, s-a început țara Moldovei – A

venit Dragoș voievod din țara Ungurească, din Maramureș, la vânătoare după un bour și a domnit 2 ani –, și se oprește la 1525.

Aflat, în prezent, la Moscova, manuscrisul *Cronografului Țării Românești*, prima „istorie universală” de pe meleagurile noastre, al lui Mihail Moxa, din 1620, a fost descoperit în 1845, la mănăstirea Bistrița, Vâlcea, de un filolog rus. Mihail Moxa tratează, la început, probleme generale ale istoriei „universale”, încheind cu date despre când s-a început a se descăleca Țara Moldovei.

Primele TIPARNIȚE de la noi au fost cele de la mănăstiri sau de la centre eparhiale: (Dealul, Târgoviște, Colentina-București, Govora, Câmpulung, Iași, apoi la București, Buzău, Snagov, Râmnic, Mănăstirea Neamț), iar **primii meșteri tipografi** au fost clerici: ieromonahul Macarie, diaconul Coresi din Târgoviște, stabilit apoi în Brașov, ieromonahul Mitrofan, la Huși și la Buzău, Antim Ivireanul, mitropolitul de mai târziu, și alții.

Prin osârdia monahului sârb Macarie, venit de la Cetinje, din Muntenegru, și cu sprijinul domnitorului Radu cel Mare, din teascurile **celei dintâi tipografii românești**, cea de la Mănăstirea Dealu, Târgoviște, iese, în 1508, în slavonă, *Litughierul ortodox* – prima tipăritură din Țările Române, urmată de un *Octoih* la 1510 și un *Tetraevanghel*, la 1512. Toate cele trei tipărituri poartă pe prima pagină stema Țării Românești, semn că tipografia este una domnească și nu particulară, precum cele din Transilvania. (Locul primei tipografii particulare din Principatele Române a fost Sibiul, unde Filip Moldoveanul imprimă, la 1544, un

Catehism românesc, pierdut azi).

Cu tehnica însușită în tiparnița lui Dimitrije Ljubavić, care lucra pentru Mitropolia Ungrovlahiei, Diaconul Coresi scoate, la Brașov, primele cărți în limba română: *Tetraevanghelul* (1561) – traducere a celor patru evanghelii, *Întrebare creștinească* (*Catehismul*, 1560 sau 1559), *Litughierul și Psaltirea* (1570), cărți folositoare atât în biserică, efortului introducerii limbii române în cultul religios, cât și în școală, învățării în limba română. Recurgând la graiul din Țara Românească și din sud-estul Transilvaniei, Coresi a grăbit evoluția și unificarea limbii române, punând, prin tipăriturile sale, bazele formării limbii române literare.

În 1582, la Orăștie, sub titlul *Palia*, apărea, prin osârdia meșterilor tipografi Șerban, fiul Diaconului Coresi, și Marian diacul, prima traducere în limba română a cărților de început ale Vechiului Testament, *Geneza și Exodul*. *Palia* rîmâne, din punct de vedere lingvistic, un document de mare importanță, prin încercarea de unificare a limbii române, prin probarea capacității ei de expresie și, mai ales, prin exersarea ca limbă purtătoare de cultură. **Palia de la Orăștie** este și documentul istoric în care apare pentru prima dată termenul **ROMÂN**, în loc de **RUMÂN**: *dându în mâna noastră ceaste cărți, cetind și ne plăcură și le-am scris voo, fraților români, și le cetiți*. Financiar, tipărirea a fost susținută de nobilul maghiar Ferenc Geszti, din Deva, iar traducerea din ebraică, greacă, sârbă, dar și dintr-un original maghiar, se datorează episcopului Ardealului Mihai Tordași, în colaborare cu patru cărturari din Banat și Hunedoara. În secolul al XVII-lea, apar tipografii la Câmpulung,

Govora și apoi la București. La Câmpulung, în 1635, se tipărește un *Evhologhion* slavon, iar în 1642 - prima carte în română, *Învățătură preste toate zilele*, iar la Govora, unde din 1637 începeau să se imprime cărți, iese, de sub teascuri, la 1641, *Pravila Mică (Pravila cea Mare* având să apară, în 1652, la Târgoviște) și, un an mai târziu, o *Evanghelie cu învățătură*, ambele în limba română.

Cu treizeci de ani înaintea lui Dosoftei – primul dintre poeții români –, un alt Mitropolit moldovean, Varlaam, scosese, în 1643, la tiparnița domnească de la biserica *Sfinții Trei Ierarhi*, din Iași, ctitorită de Vasile Lupu, **Cazania** sau *Carte românească de învățătură la dumenecele preste an și la praznicele împărătești și la svânti mari*, socotită de Iorga drept cartea cea mai populară a literaturii noastre vechi. Nicolae Manolescu e de părere, mai târziu, că autorul ei devine astfel *primul nostru povestitor, înfățișând țărănește chestiunile teologice*. Varlaam rămâne un iscusit povestitor, dar **Cazania** cuprinde și primele versuri în limba română, numite *Stihuri în stema domniei Moldovei*, care elogiază meritul lui Vasile Lupu în tipărirea cărții, într-un tiraj de o mie de exemplare, în română, dar cu caractere chirilice și cu ilustrații biblice, în stil bizantin. Cu cele 506 file ale sale, **Cazania** este un monument de limbă și cultură medievală românească, de ce nu și de drept medieval, larg răspândită în cele trei provincii românești, unde a avut un rol determinant în dezvoltarea limbii române: generații succesive de preoți și de învățători au citit aceste texte atât credincioșilor, în biserici, cât și copiilor, în școli. Zice Varlaam, ca și cum s-ar fi

cuibărit într-un basm: *Sfântul mucenic Tiron caută într-o pădure un balaur și negăsindu-l se culcă sub un copac. Este trezit de o „mujerie giupâneasă” care-i spune unde se pitea fiara.*

Când, la 1673, Dosoftei tălmăcește poetic cei 150 de psalmi, el nu săvârșește doar un act larg cultural, așezând limba română în curgerea ei firească, ci împlinește, în premieră, un act artistic prin introducerea unor elemente moderne de prozodie – vers, ritm, rimă –, și a unor ornamente stilistice – invocație, repetiție, epitet, comparație, chiasm. În **Psaltirea în versuri**, întâiul poet român îi prefigurează, prin tipare populare, pentru că poezie cultă n-aveam la vremea lui, pe cei ce aveau să-i urmeze peste două secole și ceva, Heliade, Eminescu, Macedonski, Arghezi. Zice Mitropolitul-Poet: *Am mâncat pâine de zgură/Și lacrimi în băutura...*

Aveau să apară tipografii la Buzău și Snagov, iar cea de la București continua să funcționeze, aceasta înscriindu-se ca o etapă distinctă în istoria tiparului în românește. Dacă sub Mitropolitul Ștefan se tipărise carte de cult cu tipic în românește, iar textul liturgic în slavonă, sub Mitropolitul Teodosie se mai face un pas înainte, apărând textele scripturistice în limba națională. Ne referim la editarea textului *Evangheliei* din 1682 și la cel al *Apostolului* din 1683, care pentru prima oară conțineau pericopele în ordinea citirii lor la slujbe (începând cu Duminica Învierii). Dar lucrarea cea mai însemnată, în acest sens, a fost *Biblia lui Șerban Cantacuzino* de la 1688, imprimată și ea tot la București, unde se mutase și Mitropolia, odată cu capitala, de la 1658.

Primele ȘCOLI DE GRADE DIFERITE, în slavonă și română, au funcționat în incinta mănăstirilor și a bisericilor de mir, pregătind de la dieci pentru cancelariile domnitorilor sau copişti de manuscrise până la clerici: Colegiul de la Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi din Iași, Academia de la Sfântul Sava din București, Colțea, Sfântul Gheorghe Vechi, Antim, Domnița Bălașa din Pitești, Barnovschi, Sfânta Vineri și Sfântul Nicolae din Iași, Putna, Obedeanu din Craiova, Antim din București, Seminarul de la Socola-Iași (1803). Nu întâmplător, termenul dascăl își poartă prin timp noimele de cântăreț bisericesc și de învățător. La Cozia, unul dintre cele mai importante centre culturale, ființa încă din vremea lui Mircea cel Bătrân, o școală mănăstirească unde se învăța în limba română și în cea slavonă.

Primele DEMERSURI ARTISTICE însemnând veșminte și vase liturgice, broderii, sculpturi în lemn, icoane, pictarea unor biserici și trapeze sunt strâns legate de călugări și de mănăstiri. Muzeul mănăstirii Cozia conservă, de pildă, o bogată și felurită colecție de

obiecte bisericești din secolele al XIV-XIX-lea: icoane pe lemn și pe sticlă, evanghelii cu coperte ferecate, manuscrise, tipărituri în limba română cu caractere chirilice, dar și în slavonă și greacă, precum *Psaltirea lui Dosoftei* în versuri și *Cazania* Mitropolitului Varlaam. Este păstrat și Epitaful, brodat de slujitorii așezământului monahal în anii 1395-1396, pe mătase, cu fir de argint aurit, obiect liturgic de referință al artei medievale românești.

Așadar, copişti, tiparnițe, școli, arte – repere culturale fundamentale ale istoriei noastre – își fixează începuturile în mănăstiri și biserici. Pentru Eminescu, Biserica strămoșească este *maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbii și unitatea etnică a poporului*, iar Iorga observă că *...Mitropoliții, Episcopii, Egumenii și de atâte ori și smeriții călugări ori umilii preoți de mir au dat poporului, ei singuri aproape, toată învățătura, au înzestrat neamul cu o limbă literară, cu o literatură sfântă, cu o artă în legătură cu gustul și nevoile lui...*

*Banatul literar***Sorin Titel:
aniversări, comemorări**

Cornel UNGUREANU

2022 ar fi fost pentru Sorin Titel anul în care ar fi împlinit 85 de ani. Și anul când s-au împlinit 37 de ani de la moartea lui. A fost redactor la revista „Orizont” din Timișoara între 1964 și 1972. A strâns în jurul lui o avangardă timișoreană cu scriitori, plasticieni, regizori, cineaști. A avut tineri care s-au format în preajma lui – și datorită lui. Mai erau confrăți care îl priveau cu invidie, cu suspiciune. Devenise o personalitate a scrisului (încă) tânăr. În 1971, secretarul cu propaganda al Județului de partid a organizat o întâlnire cu oamenii de cultură din Timișoara în care atrăgea atenția că între scriitorii timișoreni e unul lăudat la Europa liberă, e tradus în străinătate și – zicea tov. Zahiu – unul care s-ar putea s-o pățească. Sorin Titel n-a mai apucat „s-o pățească”, fiindcă s-a transferat, cu ajutorul unor prieteni de odinioară, la București. A scăpat. Despre dialogurile mele cu Sorin Titel, cele din ultimele zile ale vieții sale, am scris în câteva articole, iar despre felul în care cenzura județeană condusă de celebrul Florescu a interzis apariția interviului cu Sorin Titel al Brândușei Armanca – interviu luat în ultimele sale zile –, în altele. A apărut, totuși, în «Flacăra». N-am scris despre îndelungatele mele dialoguri, multe epistolare, cu Iosif Titel, tatăl prozatorului, autor de piese de teatru, scenarii, proze în anii patruzeci. În

1949, când s-a mutat la Caransebeș, l-a vizitat pe tatăl meu, la Castel, ca să afle cum e administrația Caransebeș. Dialoguri puține, fiindcă tatăl meu s-a internat în sanatoriul de la Marila și... în ianuarie, 1951... Iosif Titel era speriat de interdicțiile anilor cincizeci, de exmatricularea fiului său, de șansele sau de neșansele unor pagini ale lui Sorin Titel. Celor postume. Acestora li se devota cu grijă și insistența cu care se interesează de apariția unui articol sau a unei pagini despre Sorin Titel, de retipărirea unor cărți ale fiului său evocă și teama unor neșanse: trecuse prin atâtea. Mă întreaba mereu de ce nu apare volumul meu „Sorin Titel interpretat de...” de la Editura Eminescu. Se interesează la editură. Îi explic că cenzura interzice apariția unor nume importante pentru definirea lui fiindcă... au plecat. ...Neliniștile se acumulează: dar lipsesc puțini, îmi spune. Lucian Raicu, Norman Manea, Florin Manolescu erau plecați „dincolo”, dar se vor adăuga și alții, Ce-i dacă lipsesc? (Am tipărit volumul abia în 2005, în formula în care nu se putea tipări în 1987). Dar editurile? Oare cutare din editură din Timișoara nu ar putea tipări ediția a doua a cărților lui Sorin? Cele despre Banat? Nu voiam să-i spun – și nu i-am spus – că în Timișoara unii îl iubesc, alții nu... Prima scrisoare, îndoliată – se împliniseră două

luni de la moartea lui Sorin Titel – are încă ezitări: oare poate apărea acest scurt fragment? La Timișoara? Dar are rost să scrie el biografia fiului său? O scrie. E ultima sa carte. Cartea Familiei,

Dragă domnule Ungureanu,

de la Lucian Raicu am aflat că dumneata urmează să editezi o carte despre Sorin Titel, fiul meu cel prea repede răpit de o soartă nemiloasă din mijlocul celor dragi, în plină putere de muncă, care să cuprindă cronicile apărute la cărțile lui... M-am bucurat că un prieten al tinereții lui s-a gândit să-și ia această sarcină și pentru asta atât eu, cât și familia mea îți mulțumim. Această carte precum și Caietul ce se editează deUSR prin Lucian Raicu și Valeriu Cristea sunt pentru noi o mângâiere la lovitura grea pe care ne-a hărăzit-o destinul.

M-am gândit să-ți scriu ca să-ți comunic faptul că eu am adunat cea mai mare parte a cronicilor apărute la cărțile lui Sorin. De asemenea, Sorin a adunat articolele apărute în presa literară franceză – multe și elogioase – scrise la apariția la Paris a romanului Lunga călătorie a prizonierului, unele din acestea fiind deja trase la xerox. Cu ocazia unei deplasări la București ne-am bucura foarte mult dacă ne-ai vizita și atunci ai putea să vezi acest material și în ce măsură poate fi el folosit.

Până la revedere, îți mulțumesc încă o dată pentru frumoasa inițiativă..

Cele mai bune urări de sănătate și
spor la muncă

Iosif Titel

București, 4 mai 1985

Dragă domnule Ungureanu,

prin bunăvoința domnului Ciprian Radovan, care ne-a adus un Sorin, așa cum a fost el în anii primei tinereți – frumos, senin – vă trimit un fragment din romanul neterminat, «Melancolie». Întrucât în zilele de 6 - 7 decembrie e preconizată o sesiune de comunicări în memoria lui Sorin, la Caransebeș, ar fi împlinit la 7 dec. 50 de ani, și, ținând seama și de faptul că în scrierile lui Banatul este omniprezent, că a fost redactor la Orizont etc., ne-ar face o mare bucurie apariția acestui fragment, în Orizont. Am căutat un fragment cât mai scurt, dar care să fie totuși, așa trunchiat cum e, cu început și sfârșit. Sper că am reușit și că va apărea în revista timișoreană, în preajma zilei de 7 decembrie.

În ceea ce privește cartea pe care dumneata intenționezi să o scoți în legătură cu opiniile critice despre Sorin, am înțeles că, din cauza editurii, proiectul a fost amânat. Am rugămintea să nu-i abandonezi această inițiativă, la nevoie apelând la sprijinul de la București (D.R. Popescu, G. Bălăiță, L.Raicu, Valeriu Cristea, E. Simion), care au manifestat întotdeauna dragoste și prietenie față de Sorin, și care au fost alături de el până în ultimele lui clipe.

În ceea ce privește publicarea fragmentului, am trimis și la Tribuna un fragment – la această revistă a debutat el propriu-zis – și un fragment va apărea și în «România literară».

Vă mulțumesc pentru interesul arătat operei lui Sorin și sper ca acesta să fie continuat cu aceeași bunăvoință.

Cu cele mai bune urări,

Iosif Titel

București, 6 11 1985

Stimate domnule Ungureanu,

Am pregătit încă de începutul lunii februarie două fragmente de roman pentru a vi le trimit pentru o eventuală publicare în „Orizont”. Am amânat de două ori trimiterea, în credința că vii dumneata la București și le vei lua atunci. Întrucât această deplasare a dumatiale la București probabil se va mai amâna, am optat pentru fragmentul aici anexat, fiind mai scurt și având un oarecare caracter autobiografic, potrivit cu cei cincizeci de ani împliniți, ai lui Sorin. Face parte din ultimul roman nepublicat, „Melancolie”, începutul – primele 23 de pagini – la care probabil a renunțat la intenția de a le plasa în altă parte, cunoscut fiind sistemul lui de a scrie.

Dacă socotiți că merită, faceți să fie publicate.

Între timp a apărut volumul omagial „Sorin Titel”, splendid atât ca formă cât și ca fond. Pentru noi – o duioasă bucurie.

Vă așteptăm la București pentru a discuta unele lucruri privind unele manuscrise rămase după Sorin.

Buc. 14. 03. 86

N.B. Am început „biografia”, dar nu știu precis ce doriți. L.Raicu, după ce am scris biografia scurtă a lui Sorin, zice să scriu despre Sorin o biografie mai amănunțită; vreo 200 de pagini. Când veniți, mai discutăm.

Sunt timisoreni care au fost prieteni cu Sorin Titel și-l anunță că vor veni la București să discute, să facă, dar... Iosif Titel e nerăbdător fiindcă are o vârstă. Își cere scuze pentru nerăbdarea lui, dar el are o vârstă...

București, 25 XI 1986

Dragă domnule Ungureanu,

Am așteptat mereu venirea dumatiale la București, așa cum ne-ai comunicat la ultima convorbire telefonică, dar probabil că au fost unele cauze care au întârziat mereu această deplasare sau, poate, s-ar putea că, venind cu treburi mai urgente, n-ai mai dat pe la noi. Ne-am bucurat la gândul că „Sorin Titel, interpretat de...” va apărea anul acesta, apoi ne-am resemnat și ne-am consolat la gândul că va apărea în 1987, iar acum ne temem – dacă nu va fi predat editurii până la finele anului – nu va apărea nici în anul viitor. Te rog să ne ierți și să înțelegi nerăbdarea unor oameni în vârstă – mai ales a mea – care ar vrea să mai apuce să vadă ceva din cele ce se vor spune despre fiul lor – bietul Sorin – căruia un destin nemilos prea repede i-a tăiat firul vieții.

L-am așteptat și pe domnul Vasile Popovici, care, de asemenea, a promis că vine la București, în vederea reeditării la Editura Eminescu, a ultimelor patru cărți ale lui Sorin. Era vorba că vine în septembrie și acum suntem la sfârșitul lui noiembrie.

În primăvară a fost la noi doamna Gaga, de la Muzeul Banatului și a stabilit ca un tovarăș – nu-i rețin numele – să facă o serie de fotografii pentru un colț muzeal, eventual pentru un muzeu (mai bine spus un colț muzeal) la Margina și la Făget; fotografiile s-au făcut, am mai primit telefoane de la Timișoara și de la Făget de la niște domni interesați și ei în această problemă, pe urmă tăcerea s-a așternut și asupra acestei probleme...

Așadar, multe inițiative frumoase, dar care dintr-odată au încetat, trecând luni de zile fără să se mai facă nimic și parcă o conspirație a tăcerii se așterne peste numele lui Sorin.

Totuși, unele semne care ne bucură am primit din partea domnului Ciocârlie, care a fost înainte cu vreo două săptămâni la noi cu ultimul roman inedit al lui Sorin – „Melancolie”; cartea i-a plăcut, a stat de vorbă cu Bălăiță – și el și Lucian Raicu – și va apărea – așa li s-a promis – în 1987 sau 1988. Urmează ca domnul Ciocârlie să o predea și să stea din nou de vorbă cu Bălăiță, când vine la București.

Eu am terminat biografia lui Sorin, impresia mea – bineînțeles subiectivă – este că mi-a reușit (ar fi fost bine ca Dumnezeu să fi luat de la mine paharul acesta). Acum, și cu aceasta mă gândesc că se va găsi un editor? I-am scris lui Mircea Zăciu la Cluj – un mare sprijinitor al lui Sorin – mi-a răspuns foarte frumos, că va face tot ce se poate, dar nădejdea lui e slabă (el nu se bucură de prea multă trecere în prezent).

După cum vezi, sunt multe inițiative frumoase, dar câte dintre acestea se vor realiza? Și când? Aș vrea să le mai apuc și eu.

Dar am depășit 74 de ani, fapt care cred și sper că îmi va scuza nerăbdarea acestor rânduri.

Aștept cu nerăbdare (iarăși!) fie sosirea dumitale la București, fie o scrisoare, prin care vei putea să-mi dai unele semne bune la neliniștea mea.

Cu cele mai bune urări,
Iosif Titel...

Speranțe se mai adaugă, unii prieteni ai lui Sorin îl ajută, dar toate trebuie să meargă mai repede, fiindcă el a fost bolnav – a fost în spital. E un supra-viețuitor. Cutare editură va tipări ceva, dar editura din Timișoara?

Dragă Domnule Ungureanu,

după apariția romanului „Melancolie” și interesanta și frumoasa cronică scrisă de D-ta în „Orizont”, am avut mereu în gând intenția ca să-ți scriu și să-ți mulțumesc pentru cele scrise. Dar anii își arată colții și emfizemul meu de care sufăr din tinerețe s-a agravat și a fost nevoie să mă internez în spital, unde am stat o lună. Iată deci pentru ce aceste mulțumiri le aduc cu multă întârziere: cronicile caracterizează cu multă subtilitate și finețe scrisul lui Sorin.

Trebuie să recunosc că renunțarea – sau numai amânarea?!? – publicării cărții „Sorin Titel interpretat de...” m-a mâhnit foarte mult. Ar fi fost în avantajul „Melancoliei” și romanelor ce vor apărea în Octombrie – reeditare – la Eminescu: „Țara îndepărtată” și „Pasărea și umbra” și reciproc. Dar asupra acestor probleme nu mai vreau să mai insist, cauzele probabil că D-ta le cunoști mai bine decât mine.

În 1989 vor apărea – sunt în plan – tot la Eminescu, „Clipa cea repede” și „Femeie, iată Fiul tău”. Tot în 1989 – atât George Bălăiță, cât și Liviu Călin mi-au promis că vor edita biografia lui Sorin, scrisă de mine, vreo 220 de pagini și în cel mai rău caz, va fi luată în plan în 1990. Este regretabil că Facla, unde am tatonat publicarea prin Liviu Ciocârlie și Vasile Popovici s-a arătat refractară publicării, de vreme ce nu este numai viața lui Sorin, ci legate de aceasta, cuprinde multe pagini monografice despre Timișoara, Lugoj, Caransebeș, Margina și Curtea, deci despre Banat.

Atât lui Bălăiță, cât și lui Liviu Călin, care din păcate au citit-o abia după ce planul pe 1989 era deja întocmit, le-a plăcut foarte mult. Dar poate mai bine

așa. (Insistă asupra posibilităților de a edita – la alte edituri – proza scurtă. Citează din criticii care au elogiat proza scurtă a lui Sorin Titel)

Rugămintea mea este ca neapărat până la 30 sept. să-mi comunici rezultatul, încât, în caz negativ, aș vrea să scriu la Cluj, unde am găsit multă căldură și înțelegere atunci când am apelat să-mi publice biografia, la șeful editurii, prin Augustin Buzura, care de altfel mi-a publicat mai multe fragmente din „Melancolie” în „Tribuna”, precum și un fragment din biografia lui Sorin (episodul timișorean), multă înțelegere și simpatie pentru memoria lui Sorin. Și admirație pentru scrisul lui am găsit și La Mircea Zăciu, Ion Vlad, ultimul mi-a scris cu ocazia trimiterii volumului omagial.... Mă gândesc să apelez la el, fiind cel mai indicat.

Te rog să-mi scrii cât mai repede sau să-mi dai telefon, fiindcă, dacă nu fac toate demersurile în octombrie, pierd categoric prilejul de a fi luat în planul pe 1990.

Îmi cer iertare pentru această scrisoare prea lungă...

București, 14 09 88

Am intrat în altă lume, cărțile se pot tipări, retipări. Scriitorul e sărbătorit, dar... dar sunt uitați unii, alții uită ei, fiindcă uneori istoria literaturii... sau cei care au trecut împreună cu el prin istoria literaturii... uită. Sau dirijează sărbătorile, editările, reeditările, selectiv, după politichia momentului.

Buc. 19 XII 91

Dragă domnule Ungureanu,

Am primit cele două numere din „Orizont” în care este publicată o parte (fragmente) din biografia lui Sorin. A fost pentru noi o mare bucurie că la împlinirea vârstei de 55 de ani – dacă ar fi trăit – și la aproape șase ani de când el nu mai este printre noi, el este readus – cu anii copilăriei – între noi. Ne-am fi bucurat și mai mult dacă la Caransebeș, în zilele de 7 și 8, 12 crt. ar fi participat măcar câțiva din mulții lui prieteni timișoreni. A fost comemorat din inițiativa unui om care nu l-a cunoscut – de caransebeșenii participanți la concurs...(....)..,

Vă dorim un Crăciun vesel și anul 1991 cu împliniri și sănătate, întregii familii,

Cornelia și Iosif Titel

Soresciana

Din consemnările Elenei PĂDURE despre Marin SORESCU și opera lui (II)

Maria IONICĂ

Dacă în precedentul număr – 4 (37)/nov.2021 – al revistei „OltArt” selectam, din scrisorile pe care mi le-a trimis regretata Elena Pădure, pasaje referitoare la studenția lui Marin Sorescu și idila bucovinencei cu tânărul poet, am considerat că merită urmărit *firul poveștii*, cu tot dramatismul despărțirii. Căci nu a fost cu... *happy end*. Tinerii, „vinovați amândoi și niciunul” – cum scria Elena, au valorificat, totuși, această experiență, scriitorul immortalizând în operă unele aspecte, dar și ea, rămânând cu amintiri luminoase pentru tot restul vieții: „am beneficiat de inteligența și spiritul lui, [...] zicea că-s așa de minunată, de deosebită, că nu merit în viață decât fericire. N-am prea avut eu, dar el mi-a dorit-o și-mi ajunge”.

Un colaj de *fluturași*, cu fragmente decupate din jurnalul *boboacei* de odinioară, trădează emoțiile ultimelor întâlniri, el venind s-o învoiască la practică agricolă. Cu bilet de la Asociație, a vrut să o ia la mare, dar ea a refuzat, rămânând să plivească, alături de colege, ceapa din ferma lezăreni (la 45 km de Iași). Peste ani, se întreba dacă fusese exces de conștiință sau teama de a fi văzută de el în costum de baie.

În transcriere, câteva rânduri/gânduri înșiruite atunci, cu patetismul specific vârstei:

* „Trebuie să-l văd și să ne luăm rămas bun. Cu orice preț. Nu vreau să plece la București fără să-l văd. Aș vrea să-l aud în ultima clipă ce va spune *puștiului* de rămas bun. S-ar putea să nu-l mai văd niciodată pe bunul meu prieten [...]. Vreau să-l văd, să-i arăt mâinile cu bătăături și brațele pârlite de soare și să-i dovedesc că nu mai sunt *puști*. M-am obișnuit atât de mult cu numele ce mi l-a dat el, încât îmi sună a dezmierdare”.

* „Eu și Marin vom fi prieteni tot timpul și asta cu toate că nu ne vom iubi. Ce mult îl admir! Adevărul despre noi, despre prietenia noastră nu-l pot spune nimănui căci nimeni n-ar înțelege nimic”.

* „Atunci, într-o vineri [...] Mâna lui Marin care luneca pe părul meu, apoi la ceafă. O clipă doar! [...] și n-am ridicat ochii ca nu cumva să-mi năvălească lacrimile”.

* 25.VI.1960: „Am mers la biblioteca de la Filologie ca să-l văd pentru ultima dată pe poetul Sorescu. Ne-am hotărât să ne mai vedem, dar..., dar e tremurată pana”.

* „– *Hai pe aici!* Am intrat în Copou... Mă rugase să povestesc totul, totul despre viața mea [...] și eu povesteam un timp, apoi tăceam [...] Scrisoarea mea n-o primise [...].

– *Puștiule!* Degetele lui prinzându-mi pletele mă întorceau la ceafă. M-am

întors spre el, privindu-l cu ochi beți de fericire.

– Marine! *Îmi era dor de tine!* Cum putusem să-i spun așa ceva? Marin îmi cuprinsese umerii și eu îmi lăsasem capul pe brațul lui. A urmat o lungă tăcere.

După un timp am spus, în timp ce priveam cerul albastru.

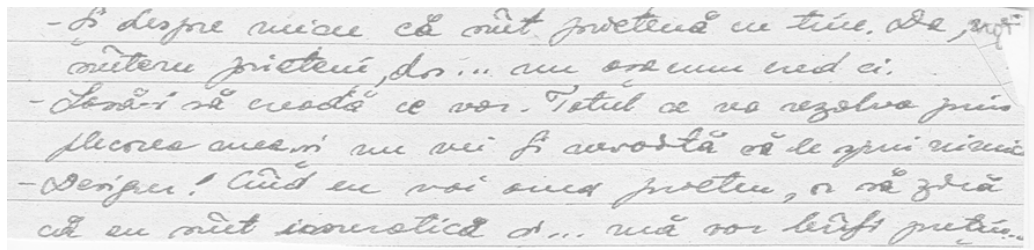
– *Știi, Marine, dacă Tuca³⁷ ar ști ce-i între noi s-ar duce la d-l doctor Sandu³⁸ și i-ar spune că-i nevoie să mă ducă de*

urgență direct la Socola [...].

– *Lasă-i să creadă ce vor. Totul se va rezolva prin plecarea mea și nu vei mai fi nevoită să le spui nimic.*

– *Desigur! Când eu voi avea prieten, or să zică că eu sunt ușuratică și... mă vor bârbi puțin... Ar zice că-s nebună.*

Marin a izbucnit în râs: – *Ceea ce știe Tuca știi și colegii mei și eu le dau pace. Toată lumea știe că sunt prieten cu tine”.*

Adevărul este că unii colegi au făcut-o, și peste ani, să se simtă vinovată pentru că s-a îndrăgostit – credea ea – de un altul, mulți considerând că l-a jignit astfel pe Marin Sorescu.

Văzându-l mereu amuzat de muștrările ei, fata nu se gândea că ar fi vorba de dragoste. „Nici acum, după atâta vreme și gândind la cele trecute, n-aș putea spune, cu mâna pe inimă, dacă l-am iubit ori nu. Cert e că lângă mine râdea tot timpul, îl relaxam, se simțea bine lângă mine (*Mi-a fost dor de tine, puștiule!*) chiar dacă nu i-am fost iubită, iar eu mă simțeam topită de un fel de lumină și duioșia ce iradia din ființa lui. [...] Între mine și Marin a existat ceva nespuse de frumos și curat, de ne-nțeles pentru ceilalți, dar... poate și pentru noi”.

³⁷ Prietenă și cu Marin Sorescu, aceasta a decedat în martie 2005. „O să-mi lipsească mereu și pentru că ne aminteam de Marin. [...] Zicea Sadoveanu că moartea prietenilor este începutul morții noastre”.

³⁸ Medic la Policlinica studentăescă Iași.

„Răscolind amintiri am găsit și dovezi că nu i-am fost nici eu indiferentă, chiar și când era la București, însurat și fericit. El nu-și anunța venirile la Iași, dar mă căuta totdeauna. Într-o duminică nu m-a găsit la cămin și-n ziua următoare m-a întrebat unde-am fost. Fusesem la Pădurea Breazu dar, auzind asta, fața i s-a făcut palidă, ochii i s-au micșorat și m-a întrebat pe ton anchetator:

– *Cu cine? Ce-ai făcut acolo? Fără a-i înțelege schimbarea la față și la ton, m-a pufnit râsul.*

Cum cu cine? Cu fetele din cameră și cu Anuța, sora lui Ion Chiriac. Cu cine-oi fi vrut să merg?

I-am spus că ne-am jucat, am cules flori de toamnă, frunze și ghindă din care-i dusesem la spital, unde era, și lui Ion Chiriac. Acest coleg al meu de an mi-o dăduse pe sora lui în custodie, noi

fiind în anul III, iar Anuța în anul I. Îi vorbisem și altă dată de Ion, prieten al lui Grigore Țugui, tăticul din familia ce mi-o improvizasem. În volumul *Parodii. Fabule. Epigrame* am găsit: *Draga mea – i-am spus laconic –/Ne-am iubit destul platonic!/De acuma cred că-i cazul/Să plecăm și noi la Breazu.* Aha, acesta era motivul schimbării de atunci la față și la ton. Era îngrijorarea pt. că surioara ar fi căzut în păcat, ori gelozie?”

Abia peste ani și-a explicat ea unele lucruri: „Faptul că mă căuta la Iași, fiind deja logodit, apoi însurat, dovedește că nu voia să sufăr și aștepta ca eu s-o rup. S-a retras abia când m-a văzut îndrăgostită de altcineva. Acum văd în asta și o dovadă că i-a păsat de mine”.

În volumul *Scrisori de familie*, publicat de George Sorescu în 2001, citind că Marin scria familiei că nu e hotărât să se însoare (cu Virginia), deduce că motivul revederilor nu putea fi curmarea clevetelilor: Sorin Stoian, student la juridică și membru al cenaclului, era poreclit *logodnica lui Marin Sorescu*, cei doi fiind frecvent văzuți împreună.

Elena aflase stupida bîrfă chiar înainte de prima întâlnire, dintr-o sâmbătă; așa că vineri, când el i-a amintit să nu uite, a răbufnit: „să-și vadă de treabă, că oi fi eu boboacă, dar nu sunt dispusă a mă întâlni cu logodiți”. Amuzat, el i-a promis că vine și cu *Sorina*, iar sâmbătă seara o aștepta cu Sorin Stoian, „râzând amândoi”: „– *Asta-i logodnica mea și te place, după câte i-am spus despre tine*”. Elena a înțeles că lui Marin i se căuta un fel de călcâi vulnerabil. „*Ahile cum Patroclum fuit*. Astăzi s-ar trage alte concluzii, dar tânărul de atunci era

absolut normal, mai ales că mereu spunea că prietena lui³⁹ îi permitea *orice*”.

Cu toate că față de unii foști colegi/prieteni ai lui Marin Sorescu avusese ceva reticențe, jubilează citind că încă îi recunosc nu doar geniul creator, ci și verticalitatea morală. „Când M.R.I.⁴⁰ zicea *mica prietenă a marelui Sorescu* (astea erau exact acele vorbe), opoziția *mică-mare* mă făcea să simt o notă de jenă, ca de-înțepătură. Prietenească, desigur, dar înțepătură...”

Cât privește activitatea lui din Asociație, Elena își amintea că niciun student nu a fost pârât la decanat pentru participare la slujba de Înviere, de exemplu, deși membrii acesteia primiseră sarcină expresă. Dar ei ascultau bucuroși corul Operei la catedrală!

Ca și alte colege, ea obișnuia să treacă pe la o biserică, de unde prietenul venea s-o însoțească. Tare s-a mai supărat citind apoi la gazeta facultății înțepătoarea lui epigramă dedicată *Unei studente care înainte de fiecare examen nu uită să treacă... pe la biserică*⁴¹. „– Bine, dar eu mă pregătesc și mă rog doar așa, ca să am mai mult curaj”.

Crede că doar o întâmplare, relatată chiar de ea, ar fi avut amuzante consecințe *moral-etice*: „Marin mă trăgea de limbă despre ce se petrecea la cămin, din amuzament, și doar o singură dată l-am bănuțit c-a povestit la Asociație ceva. Spun l-am bănuțit, pentru că putea să se afle și din alte surse. Îi povestisem că melodia *Marina* era cod de întâlnire dintre o colegă a mea de cameră și

³⁹ Virginia Șeitan, viitoarea soție a lui Marin Sorescu.

⁴⁰ Mircea Radu Iacoban. „M.R.I. a rămas bunul său prieten, dar unde-or fi cei care se gudureau pe lângă Poet?”.

⁴¹ v. Marin Sorescu, *Săgeți postume*, Ed. Muzeului literaturii Române, București, 2002, p. 102

băiatul de la stația de radioficare de la parter. Cazul e relatat în *Trei dinți din față*. [...] Întâlnirea lui Tudor cu Diana o fi legată de D-nul Profesor și acea Beatrice⁴², dar la Iași îi relataseam că m-am săturat de *Marina* căci studentul [...] punea melodia ca s-o anunțe pe-o colegă a mea că-i singur și să coboare la el. Nu peste mult au fost chemați la Rectorat și obligați să se căsătorească. Morala proletară⁴³! [...] Vestea am aflat-o la cantină și ne-a fost dată de-un alt coleg, cam *buruienos*, anunțându-ne finalul: *Și-acel prodecan/Mândru Sărmășan/Mări cum aflară/Că se r... /Într-un fapt de seară/Îi și însurară*. Marin s-a făcut rac (de ce?), iar mie mi-a picat în farfurie bucata de friptură, stropindu-mi cu sos bluza albă. De unde se aflase? O fi spus Marin, din glumă, pe la Asociație, așa, ca să râdă între ei, și cineva *ciripise* prodecanului. Atunci era mare imoralitate. Acum... *s-a întors mașina lumii!* În orice caz, una e să te amuzi de ceva și alta să torni la Securitate. Marin n-ar fi fost în stare de așa ceva". Totuși, ea avusese unele muștrări de conștiință și devenise mai atentă la ce-i povestea de la cămin.

Mai tânăr cu câțiva ani, Mircea Radu Iacoban era conducătorul cenaclului studentesc și „prieten de suflet⁴⁴, care organiza seri literare, adevărate gale de poezie în cinstea lui Marin, când acesta venea de la București. În vremea studenției, cei doi prieteni se tachinau în

versuri, spre amuzamentul celor care-i cunoșteau. Marin îi scrisese o epigramă legată de pasiunea lui M.R.I. pentru meci. Ca să nu rămână mai prejos, M.R.I. îi compusese un cânticel pe care-l fredona pe melodia *Marina*, al cărui refren era: *Marine, Marine, Marine,/Ce bine știi tu să vrăjești!/Marine, Marine, Marine,/Pe fete să le înnebunești!* Fără cuvinte, el îmi fredona și mie melodia ori de câte ori trecea pe lângă mine, după ce Marin plecase la București. Probabil, voia să mă intrige".

Când inspectorul Rei vrea s-o asiste la o lecție despre Marin Sorescu, cel care „m-a iubit”, i-a spus să-și aleagă altă oră. „Soțul meu a ieșit glonț din cancelarie și n-a dat pe-acasă câteva zile”. Elena nu și-a trâmbițat prietenia cu poetul, mai ales în fața elevilor care au simțit, poate, că era deosebit de valoros pentru profesoara lor și de aceea îl preferau și ei.

Aude că Mircea Radu Iacoban încă o învinovătea de *trădare* față de Marin Sorescu, amintindu-și „că-n anul I mergeam la proiecțiile din istoria artei ale prof. Plămădeală împreună cu Marin Sorescu, că ne ședea bine, dar după plecarea lui la București, foarte repede eram cu altcineva, alt motiv să-mi fredoneze Iacoban *La donna e mobile* [...]; dar Marin îmi dăduse această libertate în perspectiva împăcării cu Virginia, mai potrivită ca soție”.

⁴² George, fratele mai mare al lui Marin Sorescu avusese în studenție o colegă/iubită cu acest prenume.

⁴³ „În naivitatea mea de bucovineancă sălbaticută îi povestisem asta ca amuzament, fără a gândi ce-ar putea face ei acolo. Cât despre Cristina și Nucu, nu le-a mers rău. Fiind în an terminal, el a mers asistent la mate-fizică – Universitatea din Cluj, Cristina l-a urmat, au avut un băiețel”.

⁴⁴ Poetul voia în preajma lui „prieteni de calitate”. Era curtat, fără izbândă, și de alte fete, unele foarte arătoase. „Săraca Silvia, cu ochii ei umezi de căprioară, ea suferea

într-adevăr pt. Marin fără nicio speranță. Doamne, și cât mă străduisem eu să-i abat atenția asupra ei!”, mărturisea Elena, peste ani crezând că legenda cu neacceptarea „fetelor proaste” (extrem de măgulitoare pentru ea!) fusese inițial o modalitate a lui de a se menaja în cazul vreunui refuz. Când stătea mai rău financiar, și bilete la film îi procura Vigi (cum scria acasă), dar când îl cunoaște Elena „avea beneficii, fiind în comitetul Asociației, mai publica, mai mințea pe-ai lui că n-are bursă (și avea, încă de merit: 500 de lei), altă faină se măcina la moară”...

„Întotdeauna m-am simțit prea mică pt. el, întotdeauna l-am admirat ca fiind prea sus pt. mine [...]. Nu-l puteam urma la București, locul lui nu era în Iași. Chiar fără împăcarea cu Virginia, destinul ne era clar. Faptul că n-am conștientizat atunci simțirea mea pentru el a fost o supapă dată de Cel de Sus pentru a mă ocroti de o dezamăgire”.

„Când îl vedeam la televizor, unele sclipiri ale privirii lui îmi spuneau că mă simte, că știe că mă uit la dânsul și-mi era suficient”.

„Sentimentul unei vinovății, gândul că trebuie să-i rămân în amintire cea de atunci, m-au oprit să caut a-l revedea”.

Peste ani, se consola cu ideea că a chibzuit bine. Întâlnind un alt fost coleg, acesta a exclamat: *Dar erai așa subțirică!*... „Din surprinderea cu care m-a privit [...], mi-am dat seama ce *deșteaptă* am fost că n-am vrut ca Marin să mă mai vadă [...]. Să fi apărut în fața lui «înfrântă, îmbrăcată în sac, un Frederich Barbarossa feminin, dispusă să îndure umiliința» – v. *Trei dinți din față* – ce ar fi fost? O, nu! Mă credeam vinovată față de el, dar am rămas mândră”.

Retrasă în *munții și-n cochilia ei*⁴⁵, conștientă că drumurile lor s-au despărțit definitiv prin plecarea lui la București, se vede că Elena a citit tot ce scria și tot ce se scria despre Marin Sorescu, iar când îl vedea/auzea prin media sufletu-i era-n *sărbătoare*.

⁴⁵ Ca și fostul ei mare prieten, care „a avut prieteni, dar în cochilia lui era singur. Mircea Radu Iacoban, care mereu îl amintește, Grigore Vieru (cu el în ceruri), Adrian Păunescu (la fel) etc. Și-n căsătorie tot singur a fost. Virginia i-a fost, cum reiese din scrisori, menajeră, nu prietenă. O soție devotată în ale meselor, nu prietenă. N-o spun cu răutate,

Recunoaște că „dacă Marin ar fi rămas la Iași, n-ar fi ajuns atât de cunoscut”, însă ar fi fost scutit de multe răutăți care „i-au scurtat zilele”.

Scrutându-i chipul, îl vede „gânditor, puțin trist (oare de ce?)”; „l-aș fi vrut împlinit în toate”; „un Marin Sorescu sobru, cu mustăți, nu semăna cu băiețandrul cu păr zbârlit și mereu zâmbitor [...]. *Neic-al meu de pe Olteț / Păr zbârlit, chip șugubăț*, îl tachinam eu”.

Auzind de așa-zisa implicare a lui Marin Sorescu în Meditația transcendențială, i s-a făcut rău. Văzând-o, colega care-i spusese i-a dat un pahar cu apă și a înțeles că Marin nu-i fusese doar o cunoștință alături de care frecventase un cenaclu.

Elena a fost revoltată și de ideea reprimirii lui Marin Sorescu în Uniunea Scriitorilor, după ce el demisionase cu demnitate. Afirma că acesta era conștient de propria-i valoare și-l cita: „Nu poate vremea să-mi împrăște/Cu-al său noroi argintul viu” (*Scrinteala vremii*).

Considerațiile ei despre opera soresciană denotă veleități exegetice: *Liliecii* lui Marin Sorescu, prin care „schimbatus-a porecla în renume”, pot fi comparați cu *Amintirile din copilărie*, prezentând lumea satului din zone și timpuri diferite.

Correspondenta mea nu rămânea încorsetată în trecut, condeiul ei ascuțit ataca și contemporaneitatea (școala,

Doamne ferește! El tocmai pentru asta a ales-o: să-i asigure domesticul, lumea materială, ca el să se poată cufunda «în nouri» / «în cele înalte» ale spiritului, în lumea poeziei”. „După moarte, singur printre academicieni. Cine vizitează Bellu, pune flori la mormintele poezilor Eminescu, Labiș, dar cine l-ar căuta între academicieni”.

manualele⁴⁶, educația, politica, alegerile, corupția, durerea că „suntem coada Europei” șcl.), trecând firesc din trecut în prezent și invers.

Pășania doctorandei Sorina Sorescu⁴⁷ (căreia un cunoscut critic literar i-a respins lucrarea) îi amintea cum Marin a șters corectările făcute, cu creionul, de C-tin Ciopraga pe lucrarea de licență despre opera lui Arghezi, evitând astfel retehnedactarea textului.

Trăirile din acea perioadă fastă îi sunt răscolite până și de o fotografie în care stă alături de o nepoată vâslind într-o barcă pneumatică: „Nu m-am mai urcat într-o barcă din vremea când mă plimba Marin pe apele ștrandului din Iași”.

„A fost un concurs de împrejurări, din care mi-a rămas faima de *poeta cea deșteaptă* [...]. I-am folosit, poate, în pregătirea examenelor de diferență, poate i-am luminat zilele cu temperamentul meu, dar, de la București venit, nu m-ar fi căutat dacă n-ar fi fost adevărat că *Mi-a fost dor de tine, puștiule*. Noi ne simțeam bine împreună, niciodată fețele noastre n-au fost decât zâmbitoare în acea vreme, chiar dacă destinul era *sabia lui Damocles* pentru noi. Cât s-a putut, am ignorat-o”.

„Lui nu i-am reproșat, nici în gând, nimic niciodată, și chiar folosirea mea în a o recâștiga pe Virginia parcă i-o înțeleg, deși o undă de revoltă amară tot mi-a încercat sufletul. Oi fi trăit eu o dragoste la prima vedere, dragostea vieții mele,

ziceam și sincer credeam, dar mă întreb dacă a fost așa. Acelui om care m-a iubit și el totuși, nu i-am iertat nimic. Atunci... pe care am iubit⁴⁸? Nu tot la asta se referă și proverbul *Unde-i dragoste puțină/Lesne a căta pricină?* [...] Dacă-am greșit, eu nu mai am cui cere iertare și viața m-a pedepsit pe drept [...]”⁴⁹. Dacă n-ar fi existat corespondența noastră, [...] aș fi murit și n-aș fi descoperit atâtea despre mine. Este și asta o achiziție. [...] Eu mă gândesc că n-am trăit în zadar”⁵⁰.

Aflând din *Scrisorile de familie* cum au reacționat frații mai mari (inclusiv Marin) când mezinul Ionică voia să se însoare cu o studentă mai mică (și nemțoaică), Elena înțelege ezitățile poetului, mai ales că și ea dorea să contribuie la propășirea spirituală a Bucovinei sale.

Mi-a confirmat că ea era *Viitoarea profesoară* [care, n.n.] *descoperă școala*, din proza scurtă publicată în „Viața Studentească” (în martie 1962, când scriitorul era deja însurat cu Virginia): „sunt eu în perioada practicii pedagogice de la liceul «C. Negruzzi», ecoul unei dimineți când mă așteptase pe treptele liceului și eu îi povestisem, încântată, despre practica mea pedagogică, despre visele mele”.

„Când au apărut acele articole în *V.s.*„, colegii mei m-au recunoscut în Cleopatra Rogozea. Păstrasem și eu numerele revistei, dar le-am rătăcit în peregrinările mele. Am păstrat în suflet surpriza de a-l vedea pe trotuar, la picioarele scârilor – vreo 20-30 de trepte – așteptându-mă să

⁴⁶ În liceu se face „mai mult comunicare decât literatură”!

⁴⁷ Sorina era fiica lui Ionică, fratele mai mic al scriitorului.

⁴⁸ Pe efemerul ei soț l-a surprins în *tandrefuri* cu o fostă colegă. După despărțire, întâlnindu-l ocazional, acesta fie o clama ca *iubirea vieții lui*, ba îi reproșă că i-a fost *năpasta tineretii*.

⁴⁹ Credea c-a fost pedepsită și pentru că, în 5-6 ani de

căsnicie, ezitase a avea un copil. „Eu am mulți foști elevi pe care-i consider copiii mei sufletești, care-mi prețuiesc și acum vorbele ca de mamă, fapt cu care mă mândresc”.

⁵⁰ De altfel, câteva foste eleve au ajuns apreciate profesoare de limba și literatura română, una chiar la școala de unde s-a pensionat Elena Pădure.

ies de la orele de practică, informat fiind de colege că-s acolo. Era să-mi rup picioarele – aveam tocuri, să par mai înaltă – alergând spre brațele lui întinse ce mă așteptau. Atunci nu era moda cu *țoc-țoc*, dar îmbrățișarea noastră trăda bucuria întâlnirii de-ajuns, o bucurie ce mi-a rămas peste ani”.

„Marin știa de patima mea pentru a deveni profesoară, cum știau și alți prieteni ai lui. Poetul Florin Mihai Petrescu chiar scrisese într-o poezie «Studentei din anul I»: *Poate cândva, într-un cătun din munți / Ai să aprinzi o flacără sub frunți*, versuri ce mi le-am luat deviză. Îi vorbeam cu atâta însuflețire despre misiunea didactică încât e clar că Marin a înțeles și din asta că-i mai bine a se împăca cu Vigi⁵¹: cu mine n-avea nici un viitor. El visa Capitala [...], eu cătunul din munți pentru a lumina minți în Bucovina. Fiecare ne iubeam plaiul natal. Normal era să povestesc lui Marin bucuriile practicii mele pedagogice la un liceu cu prestigiu”, mai ales că îndrumător îi fusese „distinsa Lucia Goga, Adela lui Ibrăileanu, care-i luminase copilăria, tinerețea și întreaga viață. Nu s-a măritat și trăia în cămăruța ei, apropiată casei-muzeu a lui Ibrăileanu. Fină și delicată, oricât o mai provocau colegii mei, nu se lăuda [...]; ne vorbea despre Ibrăileanu cum ai vorbi despre orice personalitate⁵², dar în glasul ei răzbătea o căldură și-n ochi o lucire. Noi o iubeam foarte mult”.

Autoevaluarea propriului rol în desti-
nului poetului capătă uneori accese de

furie. „În sufletul meu este înrădăcinată ideea că o fi iubit-o el pe Virginia înainte de a mă fi cunoscut, o fi iubit și alte femei⁵³ – pe omul Marin Sorescu numai eu l-am iubit așa, copilărește, cum o fi fost, dar cu sinceritate. Eu singură printre femeile din sufletul lui! [...] Pe Marin cel cu părul zbârlit, cu cravata veșnic câș și singurul costum, bej, veșnic pătat, în canadiana lui gălbuie ori în paltonul ponosit de la Asociație, prea lung și prea larg – n-avusesse bani să-l ajuteze – numai eu l-am iubit sincer, dezinteresat, mai ales că știam că nu putem fi împreună. Sunt sigură că-n rarele momente când și-a amintit de mine i-am rămas oaza de liniște și puritate”.

Recitind, cu nostalgie, din bogata corespondență, mă încercă și un fel de mândrie, căci nu-i de ici-de colea să inițiezi și să menții o astfel de legătură, cu o persoană atât de specială, care să te mai și gratuleze într-atât: „îți repet – a câta oară? – că prietenia noastră a fost cea mai luminoasă și fericită întâmplare a vieții mele”/„Când mai ai timp, scrie-mi ca să mă bucuri”/„A fost dat să ne cunoaștem, cred că însuși Marin a hotărât”/„nu-ți pot mulțumi îndeostul că m-ai făcut să mă regăsesc”...

„Cred că tot spiritul lui Marin Sorescu mi te-a scos în cale. Poate mă amăgesc, dar îmi place să cred că, de unde este, mă ocrotește. Acum o poate face”.

„Am început să-mi reconsider sentimentele după corespondența cu tine”.

⁵¹ Față de Virginia, Marin „avea și obligații morale: ea, care-l lăsa să-i facă orice, suferea”, iar el era „prea om pentru a trăi cu conștiința pătată”.

⁵² Așadar, acesta i-a fost modelul!

⁵³ Virginia, speriată că după facultate ar putea rămâne fată bătrână, cele de mai târziu – pentru faimă... ?

Elena s-a entuziasmat la primirea tezei mele de doctorat despre Marin Sorescu (2005): „Am răsfoit ambele volume, dar citind gospodărește câteva pagini am simțit nevoia să-ntorc ochii, căci mi se părea că el îmi citește peste umăr. Poate ne e dor peste ani nu de persoana iubită, ci de noi înșine la acea vreme. [...] Eu îți mulțumesc că mi-ai devenit aproape și, prin tine, m-am regăsit – eu cea de atunci. Fiecare întâlnire cu mine a fost zi de sărbătoare”.

Dincolo de empatia creată, scrisorile noastre deveneau imperioasă necesitate: eu să aflu cât mai multe despre scriitor, Elena Pădure să se elibereze de imaginara vină a acceptării propriului destin. *De-aș*

oct. 1960
 Acestei fete îi spuneam călăuză când
 venea de la București:
 „Ella - e fost din de tinerii puștiule”

Regretând profund iremediabila pierdere a minunatei mele prietene, când aud despre evenimente petrecute în zona unde ea a trăit și s-a stins, într-un înzăpezit ianuarie 2016, devin subit nostalgică și, mai scriam odată, parcă aștept să mă sune, cum făcea de câte ori era vorba de Bucovina/Iași/Suceava, de evenimente/scriitori și politicieni de pe acolo. Chiar aș putea continua acest demers, dat fiind că rândurile pe care mi

mai trage câte-am tras/Îmi trag pânza pe obraz – scrie de vreo două ori. De asemenea, mărturisea în mai multe rânduri că puține femei se pot lăuda cu amintirea unei asemenea iubiri, „plină de gingășie și castă”. Faptul că unele aspecte sunt reluate, adăugându-li-se noi detalii, confirmă autenticitatea trăirilor și a întâmplărilor.

În *PS*-ul unei scrisori mă lămură despre chipul juvenil din fotografia recuperată de pe o legitimație de tramvai, din toamna lui 1960: „Îmi lăsasem părul lung să par mai domnișoară, dar pentru Marin tot puști rămâneam”, pe verso adăugând: „Oct. 1960. Acestei fete îi spunea Marin când venea de la București: *Mi-a fost dor de tine, puștiule*”.

le-a trimis Elena Pădure în atâtea scrisori surprind, cu evident har scriitoricesc, și alte prețioase date privind lumea literară din vremea tinereții sale, dezvăluind totodată aspecte cu valoare documentară și interesante opinii despre societatea românească dintr-un alt obsedant deceniu, vizând inclusiv originala noastră „democrație” post-decembristă.

1 februarie 1902 – s-a născut, la Slatina, compozitorul **THEODOR GEORGESCU** (m. 20. 08. 1985)

1 februarie 1928 – s-a născut, la Balș, publicistul și epigramistul **VALENTIN SMARAND POPESCU**

2 februarie 1954 – s-a născut, la Berzovia (Caraș-Severin), prozatorul, actorul, artistul fotograf și animatorul cultural **VISI (ZEFIR BERZOVIS) GHENCEA** (m. – 23. 12. 2009, București)

5 februarie 1948 – s-a născut, la Slatina, poetul și publicistul **NICOLAE DOROBANȚU**

5 februarie 1953 – s-a născut, la Sâmburești, Olt, poetul și publicistul **GEORGE VAIMAN** (m. 18. 12. 2015, Slatina)

7 februarie 1891 – s-a născut, la Caracal, pictorul **GHEORGHE TEODORESCU-ROMANAȚI** (m. 20. 04. 1980, București)

7 februarie 1984 – a murit, la București, compozitorul **RADU ȘERBAN** (n. 1. 12. 1927, Caracal)

9 februarie 1949 – s-a născut, la Dobrețu, Olt, pictorul, sculptorul și desenatorul **NICOLAE TRUȚĂ** (m. 16. 08. 2010, Slatina)

13 februarie 1967 – s-a născut, la Sprâncenata, Olt, poeta **LIUȚA SCARLAT**

14 februarie 1954 – s-a născut, la Nicolae Titulescu, Olt, prozatorul și eseistul **MARIAN-VICTOR BUCIU**

14 februarie 1981 – a murit, la București, istoricul **VASILE MACIU** (n. 30. 12. 1904, Caracal)

15 februarie 1948 – s-a născut, la Potcoava, Olt, criticul, istoricul literar și omul de radio **CONSTANTIN DUMITRACHE** (m. 21. 11. 2001, Craiova)

15 februarie 1956 – s-a născut, la Caracal, poetul, eseistul și gazetarul **AURELIAN TITU DUMITRESCU**

18 februarie 1975 – a murit, la Caracal, publicistul și editorul **REMUS FLORICEL SCARLAT** (n. 16. 08. 1913)

20 februarie 1873 – s-a născut, la Caracal, poetul și dramaturgul **HARALAMB LECCA** (m. 9. 03. 1920, București)

20 februarie 1889 – s-a născut, la Slătioara, **GRIGORE (NIFON) CRIVEANU**, primul mitropolit al Olteniei (m. 14. 06. 1970, București)

20 februarie 1967 – s-a născut, la Amărăștii de Jos, Dolj, poeta și prozatoarea **MARIDOR**, pe numele adevărat **MARIANA DIDU**

22 februarie 1973 – s-a născut, la Slatina, poetul și prozatorul **CRISTIAN GHICA**

25 februarie 1889 – s-a născut, la Slatina, sculptorul **THEODOR BURCĂ** (m. 1950, București)

25 februarie 1943 – s-a născut, la Ponoarele, Mehedinți, scriitorul **DAN EUGEN DUMITRESCU**

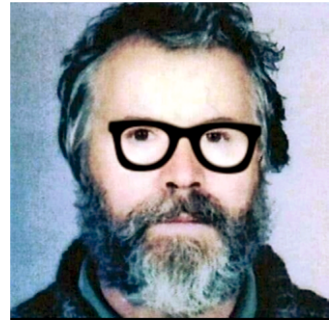
25 februarie 1953 – s-a născut, la Osica de Sus, Olt, poetul, publicistul și editorul **MARIAN DRĂGHICI**

27 februarie 1852 – s-a născut, la Slatina, **MARIN ANDREIAN**, fondatorul primei biblioteci publice din oraș (m.?)

27 februarie 1967 – s-a născut, la Cârlogani, Olt, poetul **SILVIU VIOREL PĂCALĂ**

Poeme

Ioan POPOIU

Motto: „când am coborât, pe pământ,
 în nămol, în noroiul negru,
 cu picioarele goale
 șerpilor colcăiau
 râme, viermi și alte târâtoare”
 (Angela Marinescu)

ÎNGERII MORȚII

oare realizăm în ce fel de lume trăim știm cine suntem cât de naivi am putut să fim în ce iluzii ne-am pierdut nu aceasta este lumea reală adevărul este ocultat ai văzut vreodată în coșmare în visele întunecate o lume halucinantă unidimensională în care colcăie demonii și reptilele aceea este lumea reală ascunsă știm foarte puțin despre ea dar îi intuim primejdia demonia hidoasă monstruoasă pregătită să ne sugrume cum de-am putut trăi în orbire până acum această lume întunecată spectrală ne apare în clipele de luciditate este marea provocare pentru spirit acest rău ascuns a fost multă vreme ignorat să le fim recunoscători gnosticii ne-au deschis ochii mai întâi ei ne-au spus fără menajamente adevărul lumea este opera celui rău atâtea spirite lucide n-au încetat să ne trezească să smulgă masca de pe fața nevăzută a lumii terifiante înțelege prietene te rog și aceasta nu vorbim despre un rău abstract diagnosticat de filosofi și teologi nu este

o abstracție ci o realitate teribilă e vorba chiar de lumea reală în toate detaliile țesătura aceasta socială oamenii cu micile lor mizerii și lașități nu trebuie să căutăm foarte mult infernul este aici și e foarte real în noi toți chiar dacă îl vedem în ceilalți...

îl purtăm fără să știm cu noi mari spirite ne-au vorbit despre răul acesta insinuant devorator copleșitor care înghite tot ca o gaură neagră în existență înțelegem revolta și exasperarea prințului danez el percepea răul în plan real chiar între zidurile regești de la Elsinore ca un imens păianjen atotstăpânitor cu tentacule mortale la Dostoievski diavolul se insinuează printre oameni acceptă totul nimic nu-l miră supraomul lui Nietzsche era conceput să anihileze răul existent aceasta este lumea reală în care trăim neaglutinată dezarticulată aici totul este posibil îngerii morții se unesc răul nu mai poate fi oprit o lavă întunecată acoperă lumea Creatorul contemplă priveliștea distrugerii abisul fără fund...

URMELE AU FOST ȘTERSE

Motto: „*Îndoielile stau ascunse în mine
ca într-un cal troian...*”

(Ion Cristofor)

de-aș putea afla cuvinte să-ți vorbesc să-ți spun ceea ce simt...cât aș vrea să ajungă cuvântul meu până la tine cuvintele au o putere o magie a lor pot schimba lumea

în care frumusețea este cu neputință sau agresată cine suntem noi cei care întoarcem spatele frumuseții nopți fermecătoare și cuceritoare departe străini de delicatețe lumea e ascunsă scufundată în tăcere liniștea aceasta încordată ca o sabie fierbinte nu prevestește nimic bun pașii furiași ai invadatorilor amurgul s-a instalat temeinic nu mai e loc de altceva în ceasul selenar în clepsidra timpului în care nisipul s-a scurs iremediabil

nu mai poți ieși la suprafață pământul e gol cândva aici a fost o lume drumurile duceau spre o civilizație corăbii goale care plutesc spre țărături pustii tărături necunoscute nu aduc nimic nu sunt conduse de nimeni plutesc în neștire în voia valurilor această sferă albastră care se-nvârte în gol într-o zi va fi o piatră neagră

ceasul acesta tragic cu luminile stinse am închis ochii luminii scormonim inutil în căutarea /unui adevăr tainic de nepătruns de neatins nu mai există nimic întinzi mâna și dai de ziduri reci încăperi ferecate s-a sfârșit nu mai locuiește nimeni nu întâlnești pe cineva în această agonie chipuri goale și muzici stranii de ospiciu deșertul s-a mutat pe străzi în mijlocul orașelor o lume care se stinge la vedere la linia orizontului nicio mișcare tăcere încremenire voci frânte șoapte în

surdină atmosferă rece hieratică de piramidă imagini ce amintesc de un trecut uitat demult între chipurile trecutului și incertitudinea viitorului nu mai sunt semne de viață toate urmele omenești au fost șterse simple desene pe nisip atât a rămas supraviețuire discutabilă existență îndoielnică...

NOAPTEA, DUREREA ȘI MOARTEA

Motto: „*În noaptea asta,
îți voi vorbi despre mine
Prințul moare în fiecare pagină
moare în fiecare și tot moare*”

(Marta Petreu)

sunt trist și ce greu îmi este să rup tăcerea noaptea timp inefabil pășire în necunoscut și mister trăim fără să știm într-o lume nepătrunsă prietene a existat o lume frumoasă și rafinată nu știi ce neliniște mă stăpânește ce grea este noaptea aceasta toate nopțile sunt grele dureroase noaptea e partea de umbră a existenței, dimensiunea ei ireală nu pot să privesc chipul ascuns să văd ce nu se poate vedea de unde se naște viața taina noaptea durerea și moartea ce aproape sunt ce știm ce putem ști despre moarte prietene aici la Castel în lumea înaltă în care trăim să te gândești tânăr la asta nu e teribil să ieși din tiparul ontologic /să măsoți necunoscutele dintr-o existență dată ce se petrece ce ni se-n tâmplă ce simte tânărul Hamlet privind craniul lui Yorick nu știm ce este în noi stă ascuns ceva înfricoșător să nu vorbim despre asta o viață-i doar cât ai clipi din ochi dincolo de tenebre nu putem pătrunde hotarul e interzis nu am știut nimic prietene nu putem ști semnele ce vin din necunoscut loviturile destinului vin neanunțate când

privești moartea de pe tărâmul vieții e greu să-nțelegi ceva și să accepți este o culme a absurdului despre mine îți vorbesc acum înaintez pe tăcute în necunoscutul existenței unde e calea unde ieșirea înțelesul Horatio cine ne va deschide porțile cunoașterii să privim înăuntru în inima tainelor de ce mor cei tineri de ce mor oamenii toți oamenii... nicio filosofie nicio slovă rară nu ne poate răspunde la întrebare nu suntem doar singuri în univers dar și neștiutori cultura însăși nu poate răspunde la toate neliniștile noi trebuie să căutăm singuri răspunsul să-ncepem marea călătorie la izvoarele cugetării la-nceputul începutului... pe atunci... „pe când ființă nu era nici neființă"...doar basmul în străvechea noastră lume spirituală tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte trebuie mers foarte departe în timp la cele mai îndepărtate și adânci obârșii ca să pătrundem cele mai profunde și copleșitoare înțelesuri adevăruri de neatins aceasta e marea provocare...

SUNTEM LA SF. ELENA

Motto: „*de ce sunt atât de mâhnit
tristețea stă la cealaltă masă
ca-ntr-o oglindă mă privește
abia așteaptă să-mi toarne otrava*"

(Gellu Dorian)

ce să-ți spun singur și gol de gânduri cum sunt

în ceasul selenar al existenței întotdeauna a fost așa această nepătrunsă taină care ne poartă neștiut spre toate orizonturile nu ne oprim niciodată nu mai putem nu mai vrem crezi prietene că există o enigmă a vieții pământești nu se

scurge ea pur și simplu anodină uneori ce ni se-ntâmplă de ce am fost construiți așa ce este cu noi aici de ce orbecăim în imensul univers cine suntem noi de ce nu ne aflăm liniștea și fericirea este existența un proiect tragic ratat lamentabil suntem ca niște fluturi orbi care căutăm lumina dar ne ard aripile și ne prăbușim în abis când privim ținutul arzător al Genezei deșertul nemărginit înțelegem cât de singuri suntem așa a fost mereu nimic nu s-a schimbat nu are cum să se schimbe nu ne putem refugia într-o falie a timpului ca să aflăm un loc al fericirii și nemuririi Arcadia nu a fost decât un alt nume pentru un paradis pe care îl vom căuta toată viața dar nu-l vom afla niciodată suntem plini de nostalgii vise dorințe nemăsurate nu ne putem împăca cu statutul nostru ontologic suntem ființe muritoare știm asta nimic nu se poate schimba aventura noastră existențială a-nceput dintr-un necunoscut numit Dumnezeu și se-ndreaptă spre același necunoscut das andere ganz suntem niște necunoscuți chiar pentru noi înșine Creatorul ne-a plăsmuit și ne-a așezat în creație în grădina Sa ca sub un pom verde dar El ne-a dat o libertate imensă să facem ce dorim rege a fost omul în sânul creației libertatea ce realitate fascinantă și primejdioasă nu a existat nicio măsură liberi cât puteam să fim chiar să ne întoarcem împotriva Lui ca supremă ispită de-am fi știut ce urmează nu am fi ieșit niciodată din grădina Sa am vrut să fim liberi fără limite să zidim chiar Turnul Babel să ajungem la Cer o libertate uriașă ca o vrajă malefică nu știam pe atunci la începuturi in illo tempore eram prea inocenți și prea mândri ca să ne temem de ceva nu știam nimic despre antinomiile libertății nu intuiam ascuțișul ei

primejdios am luat doar voluptatea libertății foarte curând am simțit gustul ei amar mortal de mătrăgună atunci începe istoria umană cu o revoltă împotriva tuturor zidurilor văzute și nevăzute ne-am însingurat ca niște adolescenți precoci după prima dragoste mai întâi de Dumnezeu de semeni de noi înșine este apoteoză și prăbușirea ființei umane în culmea victoriei se afla sâmburele înfrângerii al distrugerii ca niște ucenici vrăjitori neascultători am făcut din grădina Edenului un imens deșert avertismentul exista încă de la început eram pe o cale periculoasă de la ridicarea Turnului Babel dar nu ne-am putut opri și după un drum de victorii și înfrângeri am sfârșit ca Napoleon la Sf. Elena o insulă aflată foarte departe la marginea lumii / aici ne aflăm acum ca omenire ascultând furtunile și valurile izbite de stânci știind că nu vom mai pleca niciodată de-aici...

ACEASTĂ TRISTĂ CONDIȚIE UMANĂ

Motto: „*nu sunt o ființă umană
pentru că scriu poezie
mă gândesc mereu la poezie
poezia mi-a luat mințile
poezie ochi ai ochilor mei*”

(Medeea Iancu, Sonet)

este o prezență incomodă suprarealist prin definiție nu are un scop practic în viață se hrănește uneori cu vise și iluzii nu-l întrebați câtă durere câtă suferință închide în sine neliniștea lui cine o va înțelege suflet încărcat de tăceri cu cine să dialogheze poetul în singurătatea lui cine va pătrunde nu există decât o provocare poezia lupta cu îngerul până în zori te vei numi

Israel pentru că te-ai luptat cu Dumnezeu și ai învins aceasta este provocarea neacceptarea sfidarea revolta calea aspră colțuroasă înfiorătoare până la capăt poezia reinventată

a spune un adevăr înalt cutremurător cu nepăsare cu ochi strălucitori împotriva întregii lumi dacă crezi în el

poezia cutie de rezonanță a universului un poem concentrat cizelat cu fior metafizic mai presus de un tratat de filosofie aceasta este poezia adevăruri vii genuine frumusețe afirmată înfiorată suferință mărturisită trăită asumată niciun mâine azi aici acum pentru totdeauna adevăruri trepidante fierbinți care nu mai au timp de așteptare nici formă de expresie nici tehnică poetică un poem un adevăr zguduitor care străpunge aparența lucrurilor dincolo de cuvinte de orice retorică și manieră poeme adevăruri care abia așteaptă să se nască care cer dreptul la viață a fi aici și acum așteptarea a fost prea mare am irosit timpul esențial metafizic iar într-o zi timp nu va mai fi suntem aici și acum în plin sindrom apocaliptic astăzi pentru a fi convingătoare adevărurile trebuie spuse pe cruce ca la răstignire adevăruri crude agonice despre cine suntem noi această tristețe numită condiția umană despre cât de puțin ne-a mai rămas acum când nisipul s-a scurs din clepsidră aceasta este provocarea poezia directă reală cu toate adevărurile nespuse ale existenței poezia erupție a sufletului emoții rostiri și sentimente netrăite doar intuite un poem fără sfârșit doar întrerupt...

*Poezie***Serghie BUCUR****A CUI**

Încă-nfioară briza cerul,
 O veche dragoste foșnește
 Prin norii decorați regește
 De-o amintire-n efemerul /
 Pustiu al vâslei pusă-n cui
 Pe când odihna prânzu-și cere
 Nici când emfaticele ere
 Nu-ntreabă a cui mai ești, a cui ///

CENUȘA

Sfeștani plumburii pe deal
 Sonate ale acelorași tăceri
 Perdantele puseuri de plăceri
 Pe trupul de smirună și santal /
 Fulguie copilăria din zăpezi
 Pe urmele bocancilor cu ținte
 Nisipurile îmi aduc aminte
 C-a mai rămas cenușa – ce n-o vezi ///

PULBERE

Două secunde-mperecheate
 În scurta lor străfulgerare
 Prin veșnicii tentaculare
 Aruncă-n Kronos cu granate /
 Metempsihotice iubiri
 Uimesc nisipul rănesc marea
 Insinuantă disperarea

Adulmecă cerbii-n priviri /
 Ca mâine-ngălbenește clipa
 Cenușa veacul o preface
 Degeaba milenara pace
 Când pulbere îi e aripa ///

ODINIOARĂ

Tăiam cu ața dumaticatul
 Iar strachina gema de goală
 Bunica mă ținea în poală
 Să-și mântuie ceresc păcatul /
 De foame amuțeam tâmpiți
 Hitler și Stalin 'mpărțeau lumea
 Zeamă de varză madam Bunea
 Ne mai scăpa de la sughiț /
 Acum mă satur pe facebook
 Cu ața am uitat să tai
 Mormanul dulce de mălai
 Pe la bunica să mă duc ///

MAMA

Cu visul împlinit la piept
 O mamă se-ndumnezeiește
 Lumina îi călăuzește
 Printre speranțe drumul drept /
 Destinu-n margine de vieți
 Tării ascunse îi aruncă
 Păzească-i pașii – o poruncă La ușa-
 naltei dimineți /
 Secundele clepsidrei sparg
 Nimicul surd se prăbușește

Doar mama – Mama ne sfințește
Ajunsul țărmlui din larg ///

GÂNDUL

Te-mbrățișează soarele suav, Atingeri
mătăsoase concertează
Pe pleoape triste-n amiază, Singurătății
scut bolnav /
De gheață, lumea nu se va topi,
Pustie, percutază în noroi; Tu și
gândul – împăcați în voi, Pe dealul
rămași mereu copii ///

EDICT

Cuvinte mângâind lumina
Un menuet le împresoară
Singurătatea pe afară
Își poartă neferice vina /
lubiți-vă doar pentru mine
Voi cărți ființe-ale simțirii
Pierzându-vă în umbra firii
Și-a fastelor celeustine /
Nu-mi bate în perete soarta
Scrisoarea ei mă'ncreștinează
Cu veghea sa absurd de trează
Pe reazemul ce i-l dă poarta ///

CANDELĂ

Citea poetul printre rânduri
Incandescența lui tristețe
Înamorau vechi diminețe
Aleatoriile crânguri /
Ce-i pasă lui de nesfârșit
E-o sabie în fiecare
Cuvânt arzând pe-o întrebare
Uitată-ntr-un răspuns finit /
Încă-un cuarț îi talmăcește
Viraju-ascuns într-o clepsidra
Lui Kronos candelă avidă,
Poetul încă mai citește...

CASCADA

Singurătăți cât o cascadă
Cu paznici adormiți în rond
Aruncă-n muntele cu blond
Acord simfonic – acoladă /
De albatroși în arca mării
Petunizând un zbor razant
Cu tine-n bronzul incubant
La ceasul viu al încercării /
Vin preacurate așteptări
Simțire-naltă să zidească
Cu tine-o lume pământescă
Din neștiute întrebări ///

Poezie

Alexandru CAZACU

O SUMĂ DE PRIVIRI

Pojghița de gheață învăluie autobuzele
ca o pătură transparentă
la ore foarte reci când următoarea stație
nu este niciodată aceea la care trebuie să cobori
până la gheretele depoului
dincolo de care lucește câmpia înghețată
sub sărutul gerului tăios
unde memoria se pierde în gesturi
și ai putea ghici în traiectul rapid al păsărilor
cât alb îi trebuie iernii să se întrețină
lubrești amiaza până ce devine amiază iarși
când lacrima poate să tragă cu ea peste obraz
o sumă de priviri
și ocrotitoarele iluzii cu păienjenişul lor
ce aici și aieva se întinde

OCTOMBRIE POSIBIL

Frigul pătruns prin tocul ferestrelor vechi
din casa copilăriei
Liniștea din visele sosite dimineața
cerul de-un albastru senin
și unghiul drept al depărtării ce se strânge
în toamna cu soarele însângerat
printre trunchiurile arborilor
ca un animal într-o cușcă de lemn
Ai vrea să mai vezi odată lumea din podul casei
unde în fiecare cadru există
ceva rămas din cretacic
sub pastelul fragil al luminii
Peste câmpul cu rodii
și șoseaua paralelă cu calea ferată
un Octombrie posibil
aproape atins cu ochii
ne adună risipele

ANIVERSARE

Ciocnirile dintre pahare cu picior
bătăile pe umăr, săruturi pe obraz, felicitări
muzica interpretată și pentru cei tăcuți

crusta de ireal ce o aduce
abur festiv al serii
ce tremură în fața oglinzii
și totul se adună și totul se scade
cu rațiune și compasiune
în picătura de sânge pe o armă nefolosită
odată cu laudele mai mult de șapte
pentru bulbii îngropați sub pământ și zăpadă
pentru cei care adorm dorind măcar în vise
să învingă
în această smerenie mai cuprinzătoare
decât un întreg ținut

LE LENDEMAIN

Schelălăitul câinilor maidanezi
lângă măcelăria din spatele blocului
sub formă de semicer
când trupul tău simte ca o rană
absența celui alt trup
și blitzul rece al luminii din camera peisaj
pentru singurătăți devoalate brusc
pare un bumerang tăios la întoarcere
iar secunde devin gloanțe de cauciuc
primite de participanți la demonstrații
Amintirea se strânge
în șirul becurilor stradale
ce se aprind și se sting cu intermitență
O durere graduală își începe marșul
sub o muzică fără cuvinte
prin ligamente și mușchii
prin carnea de tun a dimineții
în care cobori pe dibuite
până când tăcerea cuprinde lucrurile
cum algele carcasa epavei

LA MARGINEA MĂRII

Zgomotul argintăriei într-un restaurant
unde se află doar unul dintre noi
asemeni vocii din difuzorul telefonului mobil
ce anunță „Persoana apelată nu este

momentan disponibilă"
 când dincolo de geamul fumuriu
 printre lamele jaluzelelor
 ultima amiază de Septembrie privește
 întâmplările
 trecute dintr-o cameră în alta
 fără a mai închide ușile
 Doar un peisaj beckettian pune stăpânire
 pe micile întinderi ale sufletului
 la ora când farmecul discret al amintirii
 levitează
 peste arcurile de cerc ale unui viaduct
 rămas din vremea cuceririi romane
 când panaceul culpei comune nu vindecă
 și prinși de sfoara lungă a zmeului înălțat
 de copii la marginea mării
 se poate călători departe în rană

SEARĂ DE IARNĂ

Ploaia peste umbrele serii
 devenite tășuri
 în depărtarea ferestrei
 adulmecată și sărbătorită
 la capetele ulițelor ninse
 undeva la Est de sărbătorile
 unui anotimp necunoscut
 dincolo de semnele de mirare
 și luxul unei cumsecădenii
 în oglinzi unde se pot oglinzi
 păsările de fum ale zilei
 printre literele sălbătice-n scrisori
 lângă plantele de cameră
 care încep să ne asculte

LES ANNÉE DOUCES

Strigătul suferind al tramvaiului
 la oprirea în stația
 unde totul devine călătorie
 spre alteritățile interioare
 ca și cum din tine s-ar desprinde un altul
 ce nu te mai recunoaște și te va prizoni
 printre bulevarde cu arhitectura amalgam
 din les années douces
 cu blocurile înșiruite temător de identic
 ca o natură moartă ce va supraviețui
 multor tăceri și declamații
 zgâlțâite la fiecare trecere a vagoanelor
 metalice
 când nostalgia devine substitut
 pentru recompunerea unui contur estompat
 în geografii personale

DISTANȚA MANHATTAN

Dacă ai putea să-ți alegi amintirile
 precum fructele aflate pe taraba vânzătorului
 din piața agroalimentară a micului oraș
 poate că ai comite o nouă greșeală
 când lumina serii de toamnă
 fumegă pe zidurile schitului
 iar podul vechi peste fluviul-frontieră
 stă ca un dinozaur de metal
 încremenit deasupra apei
 și distanța Manhattan
 dintre eurile tale se umple
 cu păsări de brumă ce strălucesc
 precum blana unor pisoi ce se urcă
 înfigându-și ghearele în hainele stăpânului
 de bucurie că acesta s-a întors acasă

ÎN GRĂDINA CU FRASINI

Tot ce ieri a fost mângâiere
 astăzi devine o simplă întâmplare
 în grădina cu frasini
 unde întunericul este mereu vechi
 lumina nouă întotdeauna
 și scaunele de răchită abandonate în iarbă
 par ieșite dintr-un peisaj de Théodore Rousseau

Garguii catedralei de vis à vis
 încep să ne măsoare din priviri
 când vrem să fim mereu alții
 așteptând dimineața
 odată cu pasărea căreia
 nu-i vom cunoaște niciodată numele
 iar pe umerii tăi strălucesc
 ca o piatră șlefuită până la alb

VOM TRĂI

prin rețeaua urbană a unor amintiri
 despre amintiri mai îndepărtate
 pe vechi străzile unde se proiectează
 un film de dragoste
 ce se nu vrea să se termine
 La lumina lui
 ne vom citi înscrisurile
 despre cruciadele
 pornite împotriva catarilor
 și despre dezechilibrul dinamic
 al lumii occidentale
 aflate în reconsiderate cu ea însăși
 dar și cu ceilalți
 despre rutele energetice ale continentului
 și despre linia nupțialității lui Hajnal
 când orice lume este umbra alteia
 mai mari și mai mereu necunoscute

Proză

Arsul întunecat

Nicolae ROTARU

Avea obrazul ciugulit de vărsat de vânt sau de vreo eczemă, ca al președintelui revoluției portocalii de la Kiev, Vladimir Iușcenko. De departe arăta a bărbat bine, chicoteau muierile văzându-l molfăind, cu cizmele de cauciuc, noroiul în care căruțele se afundau cu roțile până la căpățână, chicoteau și-și dădeau coate, arse de un fior umed pe trup, când îl vedeau înotând prin clisă îmbrăcat în nelipsita-i pufoaică îngreunată de ploi și lăsând în urma sa vălătuci de fum de tutun puturos răsucit în margine de ziar bolșevic. Pe măsură ce se apropia și i se putea distinge fața și zâmbetul care-i dezgolea, ca la un armăsar năvăș ce-și vâra nările sub coada iepei, după care ... râde de i se văd incisivii ce au dat nume de botez unui soi de porumb adus de la ruși, un hibrid cu boabe mari numit „dinte de cal”, aceleași femei stătute se retrăgeau speriate ca de strigoii sau vârcolac, fiindcă Rusalin Cotoară arăta ca un înviat din morți, ca un dus îngropat și neputrezit, ieșit din mormânt ca Mântuitorul din Nazaret, un moroi, o arătare numai om – nu, din pricina schimbării ăleia la față, produsă cu ani buni îndărăt, într-un decembrie de pucioasă și sânge, când a intervenit cu plutonul său de pifani aduși de la silozul din Tândărei să se narmeze și să intre în lupta cu teroriștii, să facă adică ceea ce ziariștii și politicienii schimbării de macaz au denumit revoluție. Nu pentru mult timp, fiindcă tot pisatnicii mai ales, au poreclit revoluția lovitură sau revoltă, iar politicienii i-au zis pe șleau lovitură de stat!

Atunci, pentru Rusalin s-a întâmplat beleaua. A explodat o petardă sau un cocktail Molotov, Dumnezeu știe ce și cum, că nici doctorii nu s-au priceput să spună, fiindcă de polițiști (denumiți așa, dar rămași milițieni) nu mai putea fi vorba. Se alesese praful de justiție, de ordine și lege, de norme de drept, se instaurase haosul și timorarea oamenilor dreptății, articulațiilor statului. Căci statul se dizolvase odată cu căderea Ceaușeștilor, țara rămăsese la cheremul fantomelor botezate teroriști străini sau fanatici drogați ai dictatorului defunct. Glorioasa armată adusă de la muncile câmpului, șantierelor socialismului, mineritul și croitul drumurilor strategice a lăsat uneltele și a pus mâna pe arme. A început canonada, se trăgea ca la nuntă, muniția economisită ani în șir acum se arunca cu tonele asupra inamicului prefăcut în umbre care atacau din toate direcțiile.

În acel vacarm, revoluționarii – cei de profesie, cei manipulați și prostimea flămândă – și-au intrat în rol. Rol de devastare, incendiere, dărâmare, rupere cu trecutul. De la ei sau de la *agenturii* de care vorbea în ultimele clipe ale vieții președintele ciuruit la Târgoviște, a venit acel obiect exploziv, care l-a scos din luptă pe tânărul ofițer.

Au urmat chinurile supraviețuirii, spitalizarea la interferența dintre dictatura legilor draconice și democrația haosului generalizat. Zile, săptămâni, luni. Abia când s-a declarat încheiat provizoratul și s-a trecut la alegeri libere, s-a repus și el pe

picioare. Un alt el. O arătare de om.

După un timp s-a angajat. A încercat în multe locuri, dar s-a lovit de amabilitatea oamenilor liberi care operează cu criterii estetice. Or, el, era un mutilat, un cadavru care respiră și vorbește. Și-a găsit post la șantierul exploatării de suprafață de la Rovinari. Mai lucrase în minerit și înainte de *decembrie*. S-a obișnuit repede cu noua postură, s-au obișnuit și colegii de muncă și ziua de mâine și-o asigura. Nu mai avea pe nimeni, așa încât i-a fost mai ușor. Locuia într-o baracă, chiar în șantier.

Prin clisa aceea untoasă, care se formase în zilele când a tot plouat fără istov, a ajuns și-n acea sâmbătă, când tocmai se anunța la radio că parlamentul a votat ca week-endul să aibă două zile – sâmbăta și duminica. A urcat cele două trepte ale scării de lemn, și-a scuturat cizmele ca de explorator selenar, și-a scos șapca-n șapte colțuri de pe creștetul ca o pâine neagă, dublă, la care aveau dreptul cei cu cartelă, oamenii muncii mai ieri, dar și acum. Și el, Cotoară zis Arsu, avea acel drept, mai ales după ce devenise șef de echipă la turnarea pilonului de pod care urma să traverseze râul Jiu.

Intră în baracă, unde, pe o bucată de BCA înfășurase o nichelină ce-i servea și ca plită de avarie pentru a încălzi apă, a face un ceai sau o cafea, dar și pentru a încălzi acel habitat. Se-ncheia octombrie și ploile nu conteneau.

Mâncă o conservă, sorbi ceaiul reîncălzit dintr-un ibric, își lepădă pufoaica udă și cizmele pe care le puse la uscat în jurul improvizăției electrice, după care se tolăni în patul ca de cazarmă și nu trecu mult până ațipi ascultând mitraliile de pe acoperiș. Deodată tresări. Printre răpăiturile ploii parcă se auziră bătăi în ușă. Da, nu se-nșelase. Descuie febril, observând că ntre timp se-nserase. Musafirul era o musafiră. Avea pe creștet o ditai broboada și peste ea o pelerina cenușie. Era Simina.

Una dintre cele trei femei de la administrație: pontatoarea, contabilă și merceoloaga. Simina Licescu se ocupă cu evidența muncitorilor și, mai ales, cu evaluarea rezultatelor acestora. Este prietenă cu dușmanul lui declarat, Virgil Suditu de la cealaltă echipă, a coloanei de balastiere și de *cife*. De ce dușman? Invidia e mai veche. Datează de când Cotoară a reușit la școala de subofițeri, iar el, Suditu, a ratat examenul. Nu din pricina cunoștințelor, ci din motive de probe sportive. Era cam pipernicit și fără vlagă. Așa a fost să fie. Poate că nici nu a fost rău, că dușmanul lui a ajuns un mutilat fără căpătâi, ocolit de toți, mai ales de femei, iar el un maestru mecanic, șef de echipă acum, un crai care are căutare la sexul frumos. Vorbim de normalitatea clasică, la fel cum am scrie după normele dinaintea celor stabilite acum de Academie, apropo de sex sau gen.

Simina e ultima lui achiziție, știe asta tot șantierul. Cică ar avea gânduri serioase cu ea, numai că acele gânduri l-au părăsit la nici o lună după ce i s-au născut. Când a venit prietena unui subaltern din echipa lui, care suferise un mic accident și fusese internat în spital, cine a ajutat-o pe blonda tinerică-frumușică să pățească cine știe ce, fiindcă se-nserase ca acum. Numai că nu ploua. A luat o basculă, a suit la volan și a scos vizitatoarea de... gura lupilor hulpavi. Unde a dus-o? Nicăieri. Adică în pădurea de la Rogojel unde i-a spus că au ghinion: că s-a defectat motorul hardughiei. Atunci nu erau telefoane mobile, iar până la sediul Complexului Enegetic era destul drum. Plus însurarea. Prietena subalternului său a înțeles ce-o așteaptă. Ce putea face. Eventual să creadă spusele lui: că-l va propune pe Iliuță pentru avansare și că-l va recompensa c-o primă de apropiatele sărbători. Plus că nu va ști nici vântul nici pământul. Mai ales că, fier deh, înainte de zori, noua încercare de a reporni motorul a avut succes. A mers până la gară, a lăsat

povara – biata Aurelia! – și a revenit odată cu zorii în șantier.

În ușa barăcii fetelor îl aștepta Simina. Îl văzuse când și cu cine a plecat. S-a făcut că plouă. Și așa, n-a trebuit s-aștepte mult, că s-a pornit răpăiala. Una care a ținut două zile și care, în loc să contenească, seara se ntețea. Trebuia să ai mare curaj ca să ieși în aversele reci. Ea a ieșit. Curaj sau răzbunare, sentiment sau curiozitate. Ea știa, sau nici ea nu-și dădea seama, ce-a făcut-o să ia drumul către locul de cazare a echipei care se ocupă de pilonul principal al podului.

Rusalim nu aprinse lumina, și pentru a nu fi văzut în hidoșenia sa de prietena lui Gilică, dar și de teamă ca Simina să nu fi fost urmărită de Suditu. Mai mult de el se temea, de un scandal din care ar fi ieșit al doilea și bun de pus pe liber, ca ultim venit și ca mai urât ca dracul, drept care a tras perdelele, și a întrebat-o pe cea care tremura ca varga ce aversă, nu ce vânt, o aduce.

- Rusaline eu nu iubesc Feți Frumoși cu inimă de zmei nemiloși. Eu am nevoie de un bărbat care să țină la mine, să nu mă trădeze și pe care să-l slujesc, după învățul din bătrâni...

- Bun. Zici bine ce zici, dar ce cauți aici? Virgilică știe?

- Nu. Și dac-ar ști, nu mă interesează. El a fost acum trei nopți cu basculanta s-o ducă la gară pe prietena lui Iliuță cel accidentat de lama buldozerului, care stă cu piciorul în ghips la spital, că biata femeie nu știa și venise în vizită.

- Și ce e rău în asta? A făcut o faptă bună!

- Bună, c-a defectat mașina și au stat toată noaptea în pădurea Rogojel, după care, în zori, a dus-o la gară amenințând-o că, dacă spune ceva, Iliuță va rămâne fără slujbă?

- De unde știi tu toate astea?

- De la colegul lui de baracă, pe care l-a bătut într-o noapte, nu erai angajat la noi, când a venit beat însoțit de-o parașută din oraș, iar ăla n-a vrut să lase baraca liberă.

- Vai, ce-ncălceli ale dracului! Bine că sunt la altă echipă.

- Vezi, că nici pe tine nu te are la rânză.

- Știu.

- Apără-te și apără-mă!

Rusalim asculta răpăitul ploii. Femeia nu mai putea să plece. Își încercă pufoaica din care ieșeau aburi. Era aproape uscată. O așternu lângă pat. Verifică zăvorul ușii și-i porunci Siminei să se vâre-n pat, în locul unde aștipise el înainte să vină ea.

Broboada și pelerina fuseseră așezate de Rusalim la uscat. Deși se aflau pe front, nu pe frontul de lucru al escavatoriștilor exploatării, dar tot front și acesta, mai ales că asalturile și rafalele ploii dădeau impresia de război în toată regula. Ca un strateg într-un adăpost care voia să fure un pui de somn într-o stare de acalmie beligenă, Cotoară porunci:

- Odihnește-te! Și lasă-mă să mă odihnesc.

Cine știe când și cât l-a furat somnul că l-a trezit glasul Siminei care l-a și speriat întrucâtva.

- Rusaline, mi-e frig. Cred c-am răcit. Vin-o măcar lângă mine.

Zorile au bătut în ferestrele murdare tot cu degete de ploaie. Pe plita improvizată s-a auzit sfârâitul apei din ceainic. Dinspre șantier se auzea huruitul motoarelor, chiar și strigătele oamenilor.

Utilajele se scoteau unul pe celălalt din clisa muiată de apă. De pilonul podului de care răspundea Cotoară nu-ndrăznea nimeni să se apropie. Dacă n-apăruse șeful de echipă.

- Vezi că eu plec. Bea ceaiul, vezi că ți-am lăsat o cutie de pate și niște pâine. Dacă se-astâmpără ploaia, scoți ștekerul din priză, tragi ușa bine și-ți cați de drum.

- Rusaline... Ai grijă! Te iubesc și vreau să facem casă împreună!

- Bine, bine. Tu ai grijă să nu-l stârnești pe Virgil că ne face felul la amândoi!

Până s-ajungă la pilon, înaintea lui Cotoară a ajuns malul. Mamelonul de pământ ațâțat de ploi a luat-o la vale. Direct spre pilonul podului pe care abia puseseră grinda principală. Jumătate din

echipa lui dăduse bir cu fugiții. Din baraca lui Rusalin, Simina s-a strecurat ca o umbră spre celălalt capăt al șantierului unde se aflau barăcile cu birouri și unde se formau coloanele de basculante și cife. Ca una care văzuse alunecarea de teren de la echipa lui Cotoară, Simina Licescu l-a alarmat pe dirigintele de șantier despre pericol, iar acesta a dispus ca echipa lui Suditu să meargă urgent să dea o mână de ajutor.

- Trebuie salvat pilonul și oprită alunecarea. Virgile, am încredere că o să te descurci. Ajută-l pe prietenul tău Arsul!

Suditu rânji, dar plecă. Valul de pământ blocase deja accesul apei dirijate pe alt făgaș până la turnarea betoanelor. Era pericol să treacă peste cofraj și să sape la baza pilonului

Legat cu o frânghie, Rusalin cobora lăsat de doi oameni cu un târnăcop în mână. Voia să facă exact ceea ce nu puteau face escavatoarele. Sau mai bine zis, ar fi făcut, dar cum să le deplasezi prin ditamai puhoiul de apă și mâl. Între timp, pe grindă abia plasată pe pilon, și-au făcut apariția oamenii lui Virgil, cu el în frunte. Hău de iad dedesubt, iar viitura creștea amenințător. Deasupra ei, lăsat pe coardă, sperând să facă o breșă în scândurile blocate de mâl, de parc-ar fi fost un desantat dintr-un elicopter, se bălăbănea Cotoară. Își aminti de exercițiile la care participase pe timpul școlirii militare și în aplicațiile din Poligonul Cincu, înainte de zavera anticomunistă din decembrie al mitralierii, în chiar ziua Nașterii Domnului, a comandantului suprem. Dar nu e timp de rememorări.

- Trage! se aude glasul lui Rusalin. Suuus!

- Da, Arsule! Sunt eu, Gilică. Trag, dar s-a blocat frânghia.

- Ridicați-mă! mai rosti atârnatul care scăpă și târnăcopul.

- Rezistă că încerc ... mai spuse Virgil, care încăleacă peste balustradă, unde legase de un capăt de fier beton frânghia... Sus doi muncitori din echipa salvatorului

țineau strâns capătul aceluia otgon ca o parâmbă de corabie. Prin răpăielile de ploaie și zgomotul puhoaielor nimeni n-a văzut că, de fapt, Suditu care se chinuia să deblocheze frânghia a retezat cu un cuțit pe care-l purta mereu asupra sa, cea mai mare parte din grosimea acesteia, strigând la Rusalin să reziste și la cei de pe traversa de beton armat să tragă în sus.

- Hai că vin să v-ajut! Trageți!

N-a mai apucat. Când a ajuns pe traversă cei doi muncitori căzuseră pe spate, mai, mai să se rostogolească în apă. Frânghia a cedat. S-a ros de betonul traversei. Cotoară n-a avut timp să strige măcar, să-ncerce să se prindă de vreo scândură din cofraj, l-a înghițit volbura apelor și l-a dus. Întâi focul, explozia care l-a scos din luptă și l-a mutilat, iar acum apa care l-a răpit și l-a dat pierzaniei. Nici măcar nu se poate spune dacă a murit înecat sau din pricina traumatismelor. Oricum, pilonul a rezistat. La fel și prima grindă. Cel care a condus nașterea lor a pierit într-un accident stupid. L-a rămas numele. De fapt porecla care a devenit una ciudată: Arsul Înecat!

PS. Poate c-ar fi trebuit să spun că fata de la pontaj, a părăsit șantierul de la Rovinari, dispărând o perioadă, timp în care a dat naștere unui copil pe care l-a botezat Rusalim și l-a lăsat în grija mamei sale, iar ea s-a retras la Mănăstirea Ostrov ca maica Serafima. Acolo, în mijlocul Oltului, ce amintește de-nvolburatul lui frate, Jiul, se roagă pentru iertarea păcatelor a doi bărbați – unul criminal și celălalt victimă a aceluia – , dar și pentru sănătatea unui copil. Câteșitrei i-au atârnat de suflet o ditamai povara pe care o cară zilnic spre vămile de la capătul drumului vieții. De-ar ști că un anume lliuță din Vârț și-a asumat un păcat greu lipsindu-l de bărbăție pe fostul lui șef ce i-a violat prietena, s-ar ruga și pentru acel nefericit care zace la închisoare.

Proză

Scriptores in fabulae

George DAVID

I. Scriitorul pe care nu-l citea nimeni

„Lupi în bătaia lanternei! Iată, în sfârșit, și cea de-a 140-a carte!” își zise scriitorul cu un oarecare sentiment de satisfacție, foșnind filele câtorva dintre exemplarele pe care tocmai le primise de la tipar. Se simțea cam la fel cu fermierul care, când termină de adunat recolta, își afundă mâinile în sacii doldora de grâne.

Ca de obicei însă, sentimentul nu era deplin. Deși fusese marketată cât se poate de insistent, promovată cu agresivitate după un plan de campanie bine pus la punct, cartea, la fel ca și celelalte 139 de surate ale ei, nu produsese un impact semnificativ. În mediile literare ecourile erau în cel mai bun caz palide, eforturile editurii de a stimula precomanda unor exemplare nu dăduse nici ea rezultate, încercările de a face lansări de carte în diferite locuri și la diverse evenimente nu se bucuraseră nici ele de vreo primire entuziastă. Și, la fel ca și în trecut, calitatea sa de membru al breslei naționale a scriitorilor, precum și al unei asociații internaționale de prestigiu, nu ajutase cu nimic în a face lucrurile să se miște.

Era o ciudățenie care îl intriga de-a dreptul, care-l urmărise ca un blestem de-a lungul întregii sale cariere literare: reticență din partea librarilor, bibliotecarilor, criticilor și comentatorilor, site-urilor, grupurilor și blogurilor de profil și, mai ales, din partea cititorilor. O bizarerie pe care nu și-o putea explica în niciun fel, fiindcă, judecând cu toată obiectivitatea și exigența de care era în stare, știa cu siguranță că toate cărțile lui

meritau o soartă mai bună: atacau teme remarcabile, perspectiva asupra acestor teme era inedită, stilul relatării era curat, viu și de o originalitate neîndoielnică, aspectul lor era decent și în același timp atrăgător. Una peste alta, erau niște volume cu nimic mai prejos decât altele care se bucuraseră de vizibilitate, unele chiar cunoscuseră un succes notabil.

Trecu astfel ceva timp în care, resemnat, scriitorul încerca să se obișnuiască – a câta oară? – cu această stare de lucruri. Iată însă că într-o zi primi un apel pe mobil de la un număr pe care nu-l avea salvat în agendă. Cineva, un realizator al unei rubricuțe culturale în cuprinsul unei emisiuni de televiziune de mare audiență, aflase întâmplător despre cel de-al 140-lea titlu al său și îl întreba dacă ar vrea să-i fie interlocutor în emisiune:

– Domnule scriitor, îl abordă necunoscutul, moment în care pe eroul nostru îl trecu un frison de uimire: „Ce fel de realizator de subiecte culturale poate fi un ins care ți se adresează cu *domnule scriitor?*” Domnule scriitor, am aflat despre cea de-a 140-a carte a dumneavoastră, e o cifră impresionantă, aș vrea să discutăm despre asta în rubrica mea, cu siguranță va avea impact la telespectatorii noștri.

– Dar dumneavoastră ați citit cartea? îl întreabă scriitorul cu precauție și în același timp cu o firavă speranță.

– A, nu, încă nu, dar sigur o voi face până ne întâlnim.

– Măcar niște teme de discuție am putea stabili?

– Desigur, desigur, cum să nu, se grăbi

realizatorul, rămânem în contact. Apoi adăugă râzând: Cunoaștem și noi meserie, ce dracu, n-ați văzut ce cifre de audiență facem?

În cele din urmă, după multe ezitări numai de el știute, scriitorul acceptă invitația. „În fond, ce-ar putea să mi se întâmple, ce-aș avea de pierdut? În cel mai rău caz, voi rămâne în continuare la fel de necitit și de anonim”.

Veni și ziua emisiunii. Bineînțeles că realizatorul ignorase fără nicio remușcare promisiunile privind pregătirea prealabilă, așa că scriitorul se văzuse nevoit să se pregătească de unul singur, implorând pronia ca nimic neprevăzut să nu-i dea planurile peste cap.

Mai mult decât atât, acea rubricuță culturală urma să fie difuzată în direct, înaintea finalei unui *celebrity game* în care, printre alte atracții, cele câteva vedete finaliste aveau să se lupte în noroi, moment foarte așteptat de telespectatori. Așadar, intermezzo-ul cultural putea fi încheiat în orice clipă, în funcție de momentul în care putea fi difuzată mult-dorita finală.

Intrară în direct. Realizatorul cel năstrușnic făcu un intro cu o scurtă prezentare artificial-elogioasă a *Lupilor în bătaia lanternei*, prezentare din care scriitorul își dădu seama că acesta nu apucase să citească în întregime nici măcar textul de pe coperta a patra. „La fel cum au făcut și puținii mei critici de întâmpinare”, constată autorul cu amărăciune resemnată.

– Dar cunoscutul autor cu care avem plăcerea să stăm de vorbă nu are doar această carte în palmares, acesta este de fapt cel de-al 140-lea titlu din întreaga sa carieră, conchise triumfalist realizatorul, încercând să dea o notă de *newsworthiness* spuselor sale. Domnule scriitor („Iar?” făcu în sinea lui scriitorul, pur și simplu exasperat de această dată), ce ne puteți spune?

„Lamentabil! Își zise scriitorul. În ce

m-am băgat? Ce întrebare e asta: ce ne puteți spune?”

Și atunci îi fulgeră prin cap ideea:

– Ce vă pot spune? Ce-aș putea spune eu în plus față de ceea ce telespectatorii dumneavoastră, care sunt și cititorii mei, știu deja? Nu-i așa? Întrebă el cu ochii în camera de plan apropiat, adresându-se direct telespectatorilor. Și, după un moment de liniște confuză în care nimeni nu arăta că ar înțelege ce se întâmplă, continuă provocator: Ca să vedeți cât sunt de cunoscut și cât de citite sunt cărțile mele, iată, provoc pe oricine care ne urmărește acum să intre în direct și să relateze o scenă, un detaliu, o idee, orice lucru pe care l-a păstrat în memorie din cărțile mele. Primul care va reuși asta va avea de la mine suma de 5000 de ducați!

Se instalează un nou moment de liniște, de data asta o liniște năucită. Suma propusă ca premiu nu era chiar de colo. După câteva secunde bune, în casca regizorului de platou se auzi vocea cuiva din echipa de emisie:

– Gata, șefu', e momentul să intrăm în direct cu finala.

– Nu, mai așteptăm puțin, se precipită în microfon regizorul, apoi ordonă energetic: Preluați apeluri de la telespectatori! Acum!

Iar apelurile nu lipseau. Pentru început, cineva încercă timid cu descrierea unei scene de dragoste, însă scriitorul nu se lăsă înșelat, scena nu-i aparținea. Se îmbulziră și alții, cu povești de luptă și eroism, reflecții pretins filosofice, peisaje, personaje SF și câte alte încercări vădind o creativitate debordantă, pe măsura premiului pus în joc. Verdictul scriitorului însă era același: „nu-mi aparține”.

În tot acest timp, regizorul de platou era supus unor presiuni din ce în ce mai insistente, de data asta din partea conducerii postului:

– Dă drumul imediat finalei! E un ordin! Te joci cu slujba ta!!!

Dar răspunsul lui era același:

– Mai preluăm încă vreo câteva apeluri. Credeți-mă, știu ce fac.

Într-adevăr, a doua zi se adevăra că știuse ce face: înghesuita rubricată cu ifose culturale devenise minutul de aur la nivel național, cu niște parametri de audiență pe care postul de televiziune nu-i atinsese niciodată. Există chiar și un număr apreciabil de cereri ca acel concurs ad-hoc să fie repetat.

În anul ce a urmat aceluși minut de aur, viața scriitorului cunoscuse o seamă de schimbări la care cândva nici nu îndrăznise să viseze: cărțile sale erau cumpărate într-un ritm de invidiat, la mare căutare fiind seria completă și de lux a celor 140 de volume; editurile scoteau pe piață noi și noi tiraje, bucuroase să răspundă cererii din partea cumpărătorilor; librăriile și bibliotecile anunțau cu mândrie atunci când dețineau titluri din opera scriitorului; aprecierile critice se înmulțiseră precum ciupercile după ploaie; marile reviste literare – citadele închise care-l ignoraseră până atunci cu morgă olimpică – începură să-i ceară texte pentru publicare, interviuri sau opinii în diverse chestiuni mai mult sau mai puțin culturale; tot felul de autorități mai mari sau mai mici se înghesuiau să-l gratuleze și să-i facă invitații care de care mai năstrușnice; sume din ce în ce mai consistente intrau mereu în conturile autorului; publicații străine comentau fenomenul cultural neobișnuit în centrul căruia se afla cel care scrisese *Lupi în bătaia lanternei*; ba chiar, în cele din urmă, manualele școlare preluaseră fragmente din scrierile lui, iar acestea deveniseră subiect de examen la bacalaureat sau de admitere la diverse facultăți.

Și totuși...

Toată această febră nu avu de fapt nicio finalitate. Cărțile lui, căutate cu atâta asiduitate și cumpărate uneori la metru, tot necitite rămâneau. Criticii le comentau

tot în necunoștință de cauză. Nici măcar fragmentele din manuale – care se vădiseră a fi alese pur și simplu la întâmplare – nu erau citite nici de profesori, nici de elevi. Din acest motiv, era foarte ușor să le comentezi, deoarece nimeni nu era în cunoștință de cauză și nici nu arăta vreo intenție de a le cunoaște. Așa că, înaintea examenelor, elevii și candidații se rugau să le pice astfel de texte, fiindcă erau siguri că vor lua note mari; în cel mai rău caz, unii dintre profesorii examinatori mai făceau caz de corectitudinea exprimării sau cea gramaticală, dar tot se lua notă de trecere.

Când văzu toate acestea, scriitorul decise să publice o ultimă carte, la care lucră febril aproape un an. În tot acest timp, marketingul mergea scoțând scântei, precomenzile curgeau cu nemiluita, așteptarea tuturor era neobișnuit de mare.

Și iată că, în cele din urmă, cartea apără în vitrinele librăriilor, fie ele clasice sau online. Ce conținea între coperte? Chiar, ce conținea oare?

II. Autograf către sine însuși

Sanie în vremea caniculei promitea să devină un bestseller. Librăriile vânduseră deja stocurile comandate la editură, iar acum cereau suplimentări de stoc. „Dorim ca exemplarele pe care ni le veți trimite să fie neapărat cu autograf, fiindcă așa se vând cel mai bine”, solicitaseră librării.

Așa se face că autorul semnase autografe începând de dimineață devreme, sute bune de exemplare îi trecuseră prin mâini, începuse să-l doară din ce în ce mai tare mâna dreaptă cu care tot scrisese, dar durerea slăbea când se gândea la bucuria pe care o vor simți cumpărătorii cărții.

În cele din urmă, ajunsese la ultimul exemplar care mai trebuia semnat. Și atunci, un drăcușor pus pe farse îi șoptise ceva, așa că scrisese pe pagina de gardă:

„*Dragă cititorule, soarta a decis să fii singurul care primește numărul meu de telefon: 0765-432-109. Dacă vei simți nevoia, poți să mă suni și vom sta de vorbă despre carte. Al domniei-tale doritor de feedback,*” și pusese data, localitatea și semnătura.

...Trecu un număr de ani. Scriitorul, aureolat acum de nimbul gloriei literare cu toate ale ei bune și rele, își făcea plimbarea cotidiană prin centrul orașului, prilej de savurare a spectacolului lumii. La un moment dat, irezistibila atracție a vitrinei unui anticariat îl făcu să intre și să spicuiască printre rafturile doldora de cărți, dintre care unele se învechiseră nu doar la propriu.

Brusc, un cotor de carte care arăta foarte cunoscut îi trezi curiozitatea. Da,

era un exemplar din cartea lui, *Sanie în vremea caniculei*, cea care îl propulsase în Olimpul topurilor literare!

Deschise cartea cu mâinile tremurând ușor (din cauza vârstei – căută el să se mintă pe sine însuși) și citi pe pagina de gardă: „*Dragă cititorule, soarta a decis să fii singurul care...*”, întâmplare de care uitase cu desăvârșire de multă vreme. Acum realiza faptul că trecuseră ceva ani de atunci și totuși, niciun cititor nu-l deranjase vreodată cu vreun telefon.

Cumpără imediat volumul, în ciuda insistențelor proprietarului (care știa cu cine are de-a face) de a-l primi în dar. Ajuns acasă, îl așeză cu grijă, deschis la pagina cu autograful, în vitrina cu valoroase trofee literare din living. „Ca să țin minte

Proză

Un boț de fată

Ovidiu MIHALACHE

Femeia șade dreaptă ca o lumânare pe stânca ce aproape se prăvale peste apele liniștite ale Dunării. Privește cu drag unduiețile galeșe ale apelor peste nisipurile de pe mal. Gândurile îi zboară ca niște norișori pufoși peste amintirile satului pierdut și regăsit acuma în mintea ei. Și parcă nu-s decât vreo câteva clipite acum toate viețile ei petrecute când mai aproape, dar mai ales mai departe de lumea în care venise și în care o să se ducă cine știe când. O pălitură de vâslă a vreunui pescar parcă-i deschide cartea visărilor și-și aduce aminte.

Cam cât să fie ceasul ăla când începuse drumul ei? Hai, spune și

dumneata. C-așa începe totul. C-un lipovean ce-și potrivește lotca pe argila de la nord ca să o mai găsească și de dimineață! Că nu rare au fost pricinile când ori Dunărea, ori alți calici au luat și au zburătăcit lotcile lipovenilor greu încercați de urgiile vieții.

Biciuiește acum vântul umed de nord, de parcă dinspre ruși s-au pornit toate răzbunările lor seculare, dar micii lipoveni s-au așezat așa, mai într-o dungă, ca să li se lipească de limbă primii fulgi de nea veniți din patria lor străbună. Și le e bine, și cântă de bucurie și batiuşka face chiar și o închinare de sufletul ălor care au fost primii care au venit acum vreo trei sute

de ani prin Dobrogea asta. O Dobroge care abia dacă înțelege care-i rostul ninsorilor și al omeților, dar dacă sălcii se îndoiaie sub povara iernilor înzăpezite, ori dacă, uneori și nu întotdeauna, se aud chiote sălbatice de copii bucuroși, cine suntem noi ca să ne împotrivim ori ca să întrebăm viața ori soarta?

Că, dacă o să cobori, cititorule, de la Brăila în jos, oleacă mai la vale de Hârșova, acolo printre niște dealuri aruncate de Dumnezeu ca o pomană de Paște, o să vezi pe undeva un boț de fată, cu doi ochi albaștri, mai mari decât luna, atunci când se încăpățânează să lumineze nopțile noastre. Nici taică-său nu credem noi că mai știe cine ori ce a fost întâiași dată: mersul sau înotul? Oricum, de fiecare dată, pe la lotca pescarului, că voia lipoveanul sau nu, tot apărea un căpșor al unui boț de fată, cu doi ochi albaștri, care-și ștergea mucusul neîncetând să curgă, parcă în ciuda năsucului ei aproape cărn și pistruiat peste măsură.

Și noi credem că, de fapt, nici nu știa să meargă bine, atunci când păpurile dulci, adică rădăcinile lor de primăvară, erau smulse de către cei mari ca să îi împace pe cei mici și să nu le spună părinților ce prostioare au mai făcut ei. Să tot fie vreo câțiva ani de-atunci? Ori a fost chiar anul ăsta? Cine mai știe să spună povestea? Se zice ori chiar zic bătrânii satului, după slujba de dimineață, că a fost cu vreo săptămână ori două înainte de Adormirea Maicii Domnului? Altă dilemă pe care satul nu știe să o dezlege!

Cert este faptul că plecaseră ăștia mai „noatini” așa, mai adolescenți și au luat-o peste Dunăre cu vreo două lotci din alea grele. Vreo *optusprezece* ori vreo douăzeci de copii în două bărci se pare că or fi fost? Cine mai știe? Că ea nu-și mai aduce aminte decât despre haiducul și cumnații lui care-au venit cu alte două

lotci să-și capete copiii înapoi, copii pe care Dunărea îi dorea drept obol! Și boțul frumos și blond, cu ochi albaștri, n-a tipat atunci că astă-iarnă o tot sculau din somn, ba pe la prânzul ăl mic, ba pe la dimineața cea cu ninsoare și o tot înveleau în niște piei ori blănuri, cică îi luau măsurile. Și nea Vanea tot cu centimetrul în gură era, tot nemulțumit, că nu stătea zgâția așa cuminte să o măsoare. Abia scăpase și ea oleacă dintre pelincile care se uscau la gura sobei și rostea pentru întâiași dată poezioare patriotice despre un Moș Gerilă non-etern acolo la grădiniță, că și veniră haiducii ăia mari să-i măsoare trupușorul ca să-i facă... ce să vezi? Cojocul! C-așa-i vede ea, copila. Pe oamenii ăia mari care o tot plimbă de la o ogradă la alta și nu știi care să o mai pupe și să o mai drăgălească. Că ea știe una și bună: să o lase-n pace și iarna să-i facă careva patine ori niște schiuri să se dea pe Dunărea înghețată.

Că așa e acolo obiceiul, să se meargă pe Dunăre, că cine nu merge înseamnă că nu are curaj. Dar nu! Haiducul ăla mare, unul cu un cap mai mare decât pumnișorii ei, cu o mustață galbenă ca mierea de salcâm, e hotărât să-i facă ei cojoc ori cojocel.

Și așa, învelită în cojoace de oaie, a trecut ea Dunărea, atunci când era asta înghețată în iarna aia. Ca să meargă moș Toader și cu *tiotka* Hașa să culeagă vreascuri, fără să știe stăpânirea. Și a pus-o Toader să numere o mie două sute patruzecișuina de călcături ale calului peste gheața Dunării! Că și acum își aduc aminte nepoții babei Hașa că, la „noada” Dunării, acolo cam pe la mijloc, unde caii se cam sperie de subțirimea gheții, apare și un căpșor blond cu doi ochi albaștri: nea Toader! Am numărat până la trei mii! Am ajuns? Șșșșt!... lasă calul să lepede pantofii! Și boțul de fată râde aproape înveselit, că au trecut dintr-odată

Dunărea!

Grozavă iarnă a fost atuncea în preajma Crăciunului. Ici-colo, focurile puse de lipoveni pe malul stâng al Dunării ce mai luminau păduricile de sălcii tinere, unde se adăposteau stânele de oi răzlețite, care încotro. Cerul de deasupra lumina și el cum putea, iar omătul scârțâia nevolnic sub călcătura apăsată a oamenilor. Opincile din piele groasă de porc făceau cu greu față înghețului pustiitor din nopțile alea când lipovenii își păzeau bruma lor de avere de atacurile mârșave ale lupilor, care parcă se înmulțiseră în anul acela. Ocrotită de cojocul ei, boțul de față măsură cu ochii ei sinilii tot huietul și toată înclăștarea lupilor cu lipovenii bărboși, în crucea nopții. Și doar din când în când, câte un suspin de bucurie al fetei mai răzbătea de sub mițele groase de oaie, pe sub care o adăpostiseră atunci bărbații. Amintiri grozave ale copilului de-atunci, pe malul stâng al Dunării, cu oameni bărboși, cu lupi și oi și-un cer curat și plin de stele.

Și tot acolo, dar mai așa, într-o vară, cu mulți harbuji roșii ca jarul din soba bunicii, acolo în prundișul spălat de veacuri de apele nămolose, a suspinat poate pentru prima dată. Că, de după sălciile alea curgătoare de la Dunăre, se mai ivea așa, din când în când, fața ei aproape roșiatică, cu doi ochi albaștri, pe care-acuma nu-i mai împrumută nimănui și se tot uita după haiducul de Dunăre, cum îi spunea ea lui Ivan, stăpânul de suflet al ei și-al mamei și al familiei. Era un fel de om reieșit dintre păpurișuri și dintre stufuri, acei *vne zakonâi* ai lumii, pe care ea abia înțelegea că trebuie să o înțeleagă.

Gânduri și amintiri ale boțului de față, cu pește la proțap și oale mari, pline de borș cu apă de Dunăre, cu scalde nebune și sărituri și giumbușlucuri și bărci din alea mici, potrivite pentru copii ca să învețe să

țină lotca drept în curent ca să pescuiască bine ai mai mari. O întregă lume, legată în coperți de argint, precum ceaslovul cel mare de la biserica din sat, îi sare-n gând acum copilului cu ochi albaștri.

De pe stânca ce-i servește-acum drept pedestal al vieții ei, boțul de față de altădată mijește ochii către miazăzi, privind la cotul învolburat, despre care baba Hașa zicea că-i aducător de mari primejdii ori de mari bucurii: *După cum o da Ăl de Sus, maică!* Pe acolo se mai înecau lipovenii, pe acolo li se mai încurcau plasele, pe acolo se mai răsturnau lotcile în diminețile senine ale lunilor de toamnă. Și tot dinspre cotul acela fermecat al Dunării avea să-i vină și ei ursitul care-avea s-o ducă în alte lumi, în alte obiceiuri, în alte adunături de vise, dar visările ei tot la prundul spălat de ape au rămas.

Că-n ziua aia, când a pășit pe drumul ei de drag și fără de întoarcere, parcă și vântul cald de răsărit a întors Dunărea din mers. Și valurile parcă i-au cântat la despărțire un cântec grav și vesel, dar și trist, de aducere-aminte. Și oare câte valuri, unduieli, furtuni trecură? Ori câte lotci s-au mai perindat pe acolo în căutarea frenetică a peștelui izbăvitor? Și câți harbuji poate s-au copt acolo, pe malul stâng al apei? Ori câți copii năzdrăvani au tot sărit de pe stânca ceea care se apleacă galeș deasupra apei? Cine poate să mai știe?

Acum, fetița de altădată, se uită cu un drag al ei, personal, de neatins, și-i spune Dunării: să curgi la fel de frumos și pentru ăia care or mai veni, așa cum ai știut tu să curgi și pentru mine, când eram și eu așa, un boț de față!

Poezie

Un poem de...

Virgil DUMITRESCU

REGĂSIRE

Caii mei albaștri
 caii mei de fum
 cum zburam pe câmpuri netrădate-n vânt
 cum pocnea sămânța stelelor prin ierburi
 cum veneai ușoară smulsă de pământ

Crește între ape umbra mea înaltă
 stelele aleargă prin alt cer de zodii
 ierbile din urmă pentru ce tresaltă
 când tu treci prin noapte ca un vis de plumb

Poate ești adâncul necuprins în palmă
 pentru care tremur mângâindu-i fructul
 muntele de sare înflorind pe-o geană
 marea care-mi poartă neodihna calmă

Între care sălcii se întoarnă vâsla
 toamnelor din care ai descins acum
 fulgeră prin grâne ca un semn de pace
 caii mei albaștri
 caii mei de fum

Raftul cu cărți

Simion Bogdănescu

- Nesfânt

Teodor PRACSIU

2020 s-a dovedit un an fast pentru lirica lui **Simion Bogdănescu**, prezent la datorie cu două volume: *Delir după Rahmaninov* (Editura Timpul, Iași, 2020, 69 p., cu o „uvertură critică” semnată de Valeriu Stancu și un „epilog” sintetic, pe coperta a IV-a, datorat lui Cassian Maria Spiridon) și *Nesfânt* (Editura Junimea, Iași, 2020, 81 p., cu un cuvânt introductiv al lui Ioan Holban - *Poezia unui get culbec*).

Primul op conține 54 de poeme, iar cel de-al doilea 52. Semnalăm altădată ritmul de metronom al aparițiilor editoriale bogdănesciene, pe de o parte, ca expresie a condiției sale de profesionist al scrisului poetic, pe de alta, ca argument al prezenței în cetate. *Nesfânt* se conformează, după opinia mea, grilei estetice postmoderniste și așa aduce ca argumente modul de construcție a discursului liric, în răspăr cu blândul canon clasic, aluziile mitologice (e vorba, se înțelege, mai ales de mitologia românească), subtile reminiscențe folclorice, decantate stilistic, asocieri lexicale paradoxale și șocante, o prozodie „liberă”, aproape rebelă, aerul de joc superior, încărcat metaforic și nu o dată încifrat. Simion Bogdănescu nu se lasă „citat” de la prima lectură și nu măgulește – programatic – cititorul comod și inertial. Este nevoie de comprehensiunea acestuia, de aderență simpatetică și de o hermeneutică pozitivă, generoasă, pentru

a aprecia o incitantă și zglobie echilibristică lirică.

Sigur că putem fixa repede câteva repere tematice orientative: viața, iubirea, moartea (Bios, Eros, Thanatos), dar vom constata că paleta problematică e mai largă și presupune o deschidere semnificativă a unghiului de receptare critică. Poetul evocă mama arhetipală: *Înseamnă că mi-am plimbat mama/ fără memorie pe-un drum gloduros/ la groapă!/ Cine să știe că i-a rămas/ în ogradă absentă/ și-o sapă?!/ O sapă cu care a prășit dealurile din jur,/ dar n-a mai apucat cu ea să-și facă/ un cuib - propria groapă!* Dacă Grigore Vieru compătimentește moartea într-o litanie inversă (moartea n-are mamă, nu are copii), Simion Bogdănescu elogiază virtuțile ei de „soră de caritate” și de spirit ordonator: *O, tu frumusețe/ cea mai harnică/ albină invizibilă/ care ne-așezi în sicrie/ ca-n faguri...* În antiteză cu moartea, iată fantasma unei femei frumoase: *Îmi aduc aminte de mâl/ de-o armeană,/ frumoasă femeie/ de-nnegurau mănăstirile... [...] mă strecuram printre privirile ei/ miloase,/ îmi aduc aminte de mâl, de pulpe, de oase,/ Ce timp neutru!* O iubire nebuloasă dispare sub forța irepresibilă spațio-temporală: *iar vaporul cu tine/ a fost înghițit,/ pe furiș/ sub linia orizontului.*

Într-o lume entropică, poetul simte

acut bulversarea senzațiilor, în stil nichitastănescian: *Văd cu pielea,/ văd cu fântânile,/ văd cu degetele nu/ iubesc înafara urechilor/ nu înafara lui extra muros...* Copilăria se pierde în aburii amintirii, generând tristeți inefabile: *Știi tu, copilăria mea, câtă umbră/ ai păstorit cu cel mai alb cârd suav/ de găște? [...] Știi tu, copilăria mea, câtă umbră/ ai lăsat prin unghere sub candelere reci?* Ce poate fi mai trist decât un soldat demobilizat: *Nicio trompetă/ nu te mai îndeamnă/ la asalt. [...] deasupra deasuprelor/ plâng steagurile.* Alteleori, discursul liric alunecă în elegie tragică: *De sfințenie copleșit de uitare,/ O, nimicul și morții!/ Tinerii tei din cărare,/ Tinerii tei s-ar mirare/ Unde ne ducem cu toții?* Nu lipsesc ecurile cinice postmoderne: *prin adunare, care scade chiar/ dacă adună, - beau fructe și citesc pe silabe străine: „Lot de vânzare parcele/ de regrete eterne”.*

Un poem emblematic pentru potențele lirice ale lui Simion Bogdănescu este neîndoielnic *Autobiografie de (s)oi*, subintitulat cu un termen folosit și altădată *prozopoem*. Detectăm aici elemente de onomastică rustică neoaș-tradițională (Dumitru – Mitică, Mitru lui Sânmedru), referințe livrești (Mitru Perea – Petru Maior anagramat în *Țiganiada* lui Budai-Deleanu, Mitrea Cocor), onomastică religioasă (Ioan Gură de Aur, Sfântul Andrei, Sfântul Francisc de Assisi), nume istorice (Ioan Fără de Țară, Ioan Vodă cel Cumplit Armeanul), practici pastorale (*să dai berbecul în oi*), datini și obiceiuri premergătoare nunților (*fetele nemăritate își fac pe ursită*). Nu puteau lipsi inserturile autobiografice subtil autoironice: *Despre subsemnatul/ presupun c-am fost născut în octombrie/ cincizeci și unu/ într-o ștearsă zi de*

douăzeci și șapte. Iată o proiecție edenică a lumii de dincolo: *Apele minții mele/ plutesc înspre Pleiade./ Deocamdată/ acolo/ îmi va proiecta/ Domnul Dumnezeu/ Raiul.* Poetul nu respinge gesticulația ludică și dialogul fantezist-gratuit: *Domnule,/ dar dumneata ești poet,/ trebuie să știi care-i/ femininul de la melc...* [...] *Domnule, dar/ dumneata ești poet,/ Ce melca mă-sii?*

Un poem erotic, având în centru pe Lina cea subțire (*ca să lăcomim întru păcat*), este organizat în „două ape” (ieri și azi), *când gemeai spre ziuă în dezmetă,* reușind doar *jivină patimii să-mi fii.* Dezmeticirea, peste timp, este crudă și dureroasă: *Când ne-am revăzut peste decenii,/ Erai suptă scândură de ploii...*

Poetul modelează limba după o logică proprie, fără inhibiții împovărătoare, iar sintagmele și creațiile sale lingvistice aduc un spor de expresivitate: *chip nesfânt, găscă sacră, cai de aburi, creanga fecioară, fărădezilele mele, fărădenoptile mele, fărădezorii mei.*

Socotit suprarrealist de către Ioan Holban și Valeriu Stancu, postmodern prin discurs și gestică poetică rebelă, însingurat în ambele sensuri, retras în „turnul său de fildeș” bârlădean, poetul contemplă lumea cu un ochi vigilent și creierul (invocat adesea în acest volum) deschis către toate provocările senzorial-afectiv-intelectuale. El retrăiește pe axa ficțională a timpului când în spațiul ocrotitor dinaintea nașterii (*Delir după Rahmaninov*), când în universul magic-inițiativ al copilăriei și într-o maturitate generatoare de multe întrebări fără răspuns (*Nesfânt*). Retranșat diplomatic, discret și meditativ, parcă împăcat cu sine și cu universul, poetul își urmează steaua și își duce crucea.

Din 1975, anul debutului său ca poet, Virgil Dumitrescu a publicat, până în 2021, 15 volume de versuri, după cum aflăm de pe coperta a IV-a a celei mai recente apariții editoriale, antologia cu titlul *Cele mai frumoase poezii*, Editura Napoca Star.

Volumul conține poeme selectate din toate aceste cărți, cu siguranță, în urma unor criterii de apreciere care au ținut de perspectiva autorului.

Astfel, din prima carte de versuri, *Fiul soarelui*, Virgil Dumitrescu alege să deschidă antologia cu poemul *Regăsire*, pe care, cel puțin generațiile mai în vârstă, nu se poate să nu și-l amintească, în interpretarea, ca melodie folk, a Mihaelei Bustuchină.

Elanul tinereții, febra sângelui și o ușoară privire peste umăr, într-o notă de nostalgie, sunt câteva repere ale poemului *Anamaria*, din care citez: „Am

Raftul cu cărți

Poezia, ca spectacol existențial

Gela ENEA

fost singur/ și iată-mă dând mâna cu mine dincolo de mine/ logodindu-mă cu ne-pământul cu ne-ziua cu ne-noaptea / fiindcă tu ești cea chemată să-mi aduci împăcarea”, confesiune ce trimite cititorul înspre o filiație stănesciană.

La 13 ani distanță de la debut, Virgil Dumitrescu apare în peisajul liric al urbei sale (care este și a mea) cu volumul *Mai mult decât cuprinde ochiul*, titlu inspirat, a cărei simbolistică trebuie căutată în raportul dintre esență și aparență și din care memorabile îmi par metafore precum: „n-am înjunghiat nicio stea”, păsărilor le ordon să zboare/ silabelor să tragă în cuvânt”, „trupul meu poartă intarsii solare”.

Din cel de-al treilea volum, *Iulie Patru*, dată providențială pentru America, Virgil Dumitrescu introduce în antologia sa poeme precum *Teama de simboluri*, *Roboțelul jovial*, *Dresorul de cuvinte* sau *Cândva*, tonalitatea fiind una de acceptare a destinului, dacă e să judecăm după ceea ce îi spune poetul unei Ioana Laura: „e omenească această devansare de pași/ omenească și fără reproș/ omenească și rămânerea în urmă/ a campionului hărăzit să te secondeze la glorie”.

Construit pe temelia unor pretexte culte, volumul *Van Gogh poetul*, publicat și el la distanță apreciabilă față de celelalte anterioare, face un melanj

între construcții pretențioase, neologice, precum invocarea unor nume din care citez pe Michelangelo, Holbein, Hart Crane, Mallarme etc. și un lexic de sorginte popular ca *mătură beată*, *chefliu*, *să mă dedulesc*, *am ochit-o*, tehnica bună a poetului observându-se și din această arie lingvistică diversificată.

Virgil Dumitrescu se dovedește un bun versificator, și când scrie în linia unei modernități, i-aș spune moderate, dar și când abordează versul clasic, mai cu seamă în specii literare cu formă fixă (sonetul), ca și în texte șlefuite conform canoanelor rimei, ritmului și ale măsurii ce conferă, în ansamblu, o armonie indiscutabilă întregului și susțin mesajul poetic.

Exemplific ideea cu un poem care e scris în notă ludică, verbele la gerunziu intră în rimă și tensionează discursul care devine astfel alert: „Cât voi ronțai alone/ în alundul ce apune/ -asta dacă dințuind /nu m-oi grintui pe grind”.

După cum lesne se poate observa, poetul inovează, creează termeni proprii, așa încât poemul se memorează ușor prin jocul de cuvinte și prin câmpurile semantice folosite.

Există în volumul *Patru mâini și o aripă* un ciclu numit *omul de cerneală*, unde am sesizat registrul autoreferențial, cu note de ironie fină sau de tristețe, atunci când vine vorba de relația artist-operă-lume: „prin pelerina-mi albastră am simțit lasere/ să fi fost și vreo două cuțite/ subțiri”. (*omul de cerneală II*.)

Claxoane și fluturi, volum din 2017, este reprezentat din câteva texte unde sunt prezente interogațiile retorice pe fundalul unei solitudini în care se plasează ființa poetului, cum este în aceste versuri: „ursitoarele? Oamenii? timpul? simțul meu de observație prea scăzut?”

Virgil Dumitrescu mărturisește „Eu și pasărea fericirii ne-am văzut prea puțin”, iar ca să ne convingă de această predestinare, într-un alt volum, mai aproape de aceste timpuri incerte, și anume, *E dimineață și e luni*, suntem avertizați că *Dumnezeu nu călătorește noaptea*, e posibil să nu călătorească deloc, oamenii să fie chemați în fața lui, în virtutea unei alte călătorii, de a da socoteală pentru ce au făcut sau pentru ce nu.

Anul pandemic 2021 rămâne în conștiința poetului prin volumul de autor *Aseară când fluieram*, glumeț acest titlu, cu trimitere la cântecul popular, dar textele introduse în antologie sunt mai degrabă unele grave, reflexive,

Tot în 2021 îi apare un alt volum de versuri, *Fluturele Nabokov*, cred că substantivul propriu *din titlu* are legătură cu romancierul de origine rusă, autor al *Lolitei*, printre altele.

În aceeași linie a confesiunii, Virgil Dumitrescu afirmă: „expun un pastel citadin descompus în detalii/ care ar face să vibreze și cercevelele/ nopții/ fiindcă noapte cu lună era, când alburie,/ când portocalie...iar tu navighezi prin istoria artei cu inima/ cât un purice...”

Sunt convinsă că și Virgil Dumitrescu navighează prin istoria artei, mai ales a Poeziei, tot cu inima, cu inima deschisă, așa zice, realizând prin această antologie o demonstrație sui generis, pentru fiecare cititor în parte, de aceea îl recomand spre lectură celor care iubesc literatura de bună calitate.

Scriitorul Titi Damian, născut în județul Buzău, profesor la Urziceni, și-a urmat cu consecvență destinul pedagogic și literar, absolvind liceul pedagogic, institutul pedagogic, apoi Facultatea de Litere a Universității din București, unde a susținut lucrarea de diploma/licență cu același titlu, având drept coordonatoare pe doamna Elena Zaharia Filipaș. A obținut numeroase distincții în domeniul educațional, fiind apreciat atât de colegi și inspectori, cât și de elevi. Talentul său pedagogic este dublat de cel scriitoricesc, fiind azi un important prozator: „Fagul”, „Umbra”, „Norul”, „Muscelenii”, „Judecătorul de suflete”, „Sens giratoriu”, „Sisif coborând muntele”, „Călător” ș.a., multe dintre acestea fiind distinse cu diplome și premii. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala București-Critică, eseistică și istorie literară.

Volumul, masiv, este structurat astfel: introducere, biobibliografie, trei mari părți în trunchiul lucrării, bibliografia, patru anexe, ultima cu imagini precum mănăstirile și bisericile Cernica, Pasărea, Căldărușani și date despre autor.

Afirmat în perioada interbelică, a

Raftul cu cărți

Întru neuitarea unui important prozator oltean: Damian STĂNOIU – Monografie de Titi DAMIAN

Buzău, Editura Editgraph, 2020, 571 pag.

Corneliu VASILE

marilor scriitori Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Mircea Eliade, Gala Galaction, Tudor Arghezi, prozatorul Damian Stănoiu este cel care a deschis literaturii orizontul mănăstiresc, demitizându-l prin prisma umorului și ironiei. Născut la Dobrotinet-Curțisoara, județul Olt, în anul 1893, scriitorul a decedat în anul 1956, la București. Ceea ce și-a propus autorul monografiei este să demonstreze perpetuarea valorii operei lui Damian Stănoiu peste timp, atât ca tematică, aleasă din universul monahal și laic, cât și din punct de vedere stilistic, fiind o autentică conștiință a epocii, într-o societate care înăbușă spiritul prin mediocritate. În romanul „Ucenicia Sfântului Antonie”, Damian Stănoiu inițiază un dialog cu cititorii, apelând la inteligența și onestitatea lor, iar, într-un motto, pune în paralel, cu un umor subtil, dorința Domnului de a crea o ființă care să-l semene, în timp ce autorul a încercat să facă un om care să nu-i semene, ambele intenții rămânând neîmplinite.

Autorul monografiei își propune să construiască o punte între cititorii din secolul al XX-lea ai lui Damian Stănoiu și cei contemporani, fiind vorba despre „un scriitor profund original, moral, actual și modern deopotrivă”, un scriitor cu umor și un stil proaspăt. Dar se adresează și criticii de azi, propunând o nouă lectură din perspectiva modernității, după opiniile criticii interbelice: Eugen Lovinescu, G. Călinescu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu.

Din biografia care urmează aflăm că Damian Stănoiu a trecut prin mai multe medii și meserii, ca și scriitorul american Mark Twain: telefonist, secretar la primărie, cântăreț bisericesc, paracliser, vânzător de fructe, hamal în portul Constanța, îngrijitor de bolnavi, lucrător în lemn și, în fine, călugăr la Mănăstirea Căldărușani, unde a avut acces la o bogată arhivă, și preot paroh în diferite locuri.

În monografie se precizează că adevăratul debut literar al lui Damian Stănoiu s-a produs în anul 1927, în revista „Viața românească”, unde publică nuvela „În căutarea unei parohii”. Curând, devine membru al Societății Scriitorilor Români, 1929, și publică în „Adevărul literar și artistic”, „Cuvântul”, „Gândirea”, „Dimineața”, „Vremea”. Îndepărtat din rândul clerului, răspopit, întrucât satirizase lumea monahală, în anul 1932, scriitorul este nevoit să trăiască numai din scris și scoate un număr mare de cărți, ceea ce îi aduce invidia confrăților. Devine un scriitor cunoscut, proza publicată fiind în atenția multor critici literari. G. Călinescu, în „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”, 1941, remarcă o cultură superioară, întemeiată pe „Biblie” și pe „Viețile sfinților”, talentul de povestitor, virtuozitatea verbală, o literatură în prelungirea „Mineelor”.

Foarte bine documentată, lucrarea comentează apariția volumelor, de-a lungul timpului, inclusiv a celor apărute după moartea lui Damian Stănoiu, între anii 1958 și 2007.

Partea întâi, „Un prozator la mănăstire”, prezintă primele încercări literare, ambele sugerând „întoarcerea la cele sfinte”, ca pledoarie pentru viața monahală, intitulate „Două ceasuri fericite” și „Sora Valeria, sau Poveste din viața călugărițelor”. Tot în această secțiune sunt secvențe care vizează viața, ispitele și conflictele din lumea pustnicilor, călugărilor, preoților, clugărițelor și stareților. Astfel, „Filaret și Acachie sau O zi din viața unui mitropolit” folosește motivul literar al dublului: slugile Serapion și Acachie caută răspuns la întrebarea care să fie asemă-

nările și deosebirile dintre un călugăr și un măgar, micul dejun al înalților ierarhi cuprind numai delicatese, pe când călugării mănâncă fasole, borș sau ciuperci. Filaret suferă de „boala traiului bun” și le alocă supușilor, enoriașilor, un timp limitat, preocuparea esențială fiind să-și mărească suma de bani. Simțindu-se vizat însuși maimarele bisericii din țară, autorul a suferit o oprinare resimțită din plin. În „S-a certat maica Natalia cu maica Vitalia”, este prezentată preocuparea călugărițelor pentru intrigă și clevetire. Conflictul dintre cele două prietene de bârfe izbucnește atunci când pe Natalia o apucă tusea, cântând la strană, aici autorul amestecându-l și pe Necuratul, care le invidia pentru amicitia lor. Cearta se extinde la întreaga comunitate de călugărițe și, până la urmă, cele două se împacă. Autorul monografiei observă faptul că nuvela este construită în mod gradat, că intensitatea conflictului crește. Nuvelistul se dovedește a fi un bun cunoscător al psihologiei feminine, care are o spontaneitate zgomotoasă și meandre uneori inexplicabile ale sufletului.

Din partea a doua, „Extra muros”, am reținut romanul „Luminile satului”, în care personajul Vasile Cârlan, afemeiat și ahtiat după puterea politică, este implicat în lupta electorală dintre liberali și țărăniști, până la urmă propunând o femeie drept candidat la primărie, lucru nemaîntâlnit în lumea satului. Orașul este privit ca „loc al pierzaniei”, Damian Stănoiu fiind suspectat, pe baza cunoștințelor sale despre ruletă (a fost preot la Sinaia, unde există Cazinoul) a nu fi străin de lumea jucătorilor de poker, în romanul „Roata norocului”.

În partea a treia a volumului, „Modernitatea scriiturii”, Titi Damian arată că Damian Stănoiu a recreat mai multe universuri, inspirate din viața sa: lumea copilăriei, lumea satelor muntenesti, lumea cartierelor mărginașe și o lume în care a trait aproape două decenii și pe care a cunoscut-o în profunzime – lumea monahală. Pe simplii călugări dorește, prin umor și accentele satirice, să-i îndrepte, însă pe înalții ierarhi

bisericești îi satirizează, pentru defectele lor. În umbra scriitorului stă omul moral, care în trei scrieri s-a zugrăvit pe sine.

S-au aplecat asupra creației sale literare critici și scriitori importanți, precum Șerban Cioculescu, Octav Șuluțiu, Ion Negoitescu, Mihail Sebastian, Dumitru Micu, I. Valerian, Mihail Șerban, Petru Vintilă. Sunt menționate contribuțiile publicate în revista „Memoria Oltului și Romanaților” de către redactorii Floriana și Ion Tîlvănoiu, în cercetarea vieții și activității prozatorului. În continuare, sunt caracterizate personaje semnificative ale prozei lui Damian Stănoiu, pornind de la dublul dostoevskian al Eului: Ghelasie – Ghervasie, Artemie – Averchie, Filaret – Acachie, Procopie – Pahomie, Pangratie – Pitirim, Tomaida – Zenaida, Natalia – Vitalia, Rița – Cristina, Eudoxia – Elpidia. Intervin în romane și nuvele și alte personaje, începând cu divinitatea, sfinții, asceții, personaje biblice, de o mare diversitate ca sex, temperament, caracter, obiceiuri și înfățișare (pag. 374 ș.u.).

Profesorul, criticul și istoricul literar Titi Damian analizează pertinent prezența și folosirea umorului și a satirei, ca și clișeele și stilul specifice operei lui Damian Stănoiu. Există o perioadă monahală a creației și una postmonahală, care se corelează, la intersecția lor, cu data excluderii scriitorului din rândul clerului. Dacă pentru prima perioadă a fost apreciat pentru folosirea registrului stilistic bisericesc, în a doua etapă operele de inspirație laică au fost considerate mediocre de către o parte dintre criticii literari. Opiniile favorabile ale lui G.Călinescu sunt reproduse într-un pasaj polemic cu cineva inspirat nu de opera scrisă a marelui critic, ci doar de un citat trunchiat de pe Internet. Un episod al vizitei criticului la mănăstirea Căldărușani ilustrează păstrarea atitudinii de respingere a personalității scriitorului Damian Stănoiu de către clericii întâlniți, o perpetuare a unei dușmăanii anacronice, de tip medieval.

Trăsăturile stilului scriitorului sunt

enumerare: „tehnica desăvârșită a portretului, savoarea narațiunii, cu păstrarea termenilor regionali, locali sau populari („a corconi”, „a șopocăi”, „a zgorni”, „tofolog”, „bocârnat” etc), bonomia satirică, spontaneitatea dialogului, umorul sănătos, natural, netrucat, formulări neaoșe sau formulări ceremonioase specifice tagmei” (pag. 398). Sunt prezentate aici atât opiniile favorabile, cât și cele nefavorabile ale criticilor despre scrierile lui Damian Stănoiu. Opinia mea este că, lăudat sau criticat, prozatorul a fost adus de aceștia în fața cititorului, care a putut să-l citească pentru a-și forma părerea proprie.

Bibliografia operei și bibliografia generală respectă canoanele oricărei lucrări științifice, încununând astfel o valoroasă, documentată și atractivă cercetare literară asupra unui scriitor original prin tematica și stilul său.

Lucrarea are patru Anexe, incluzând un glosar de termeni bisericești, reproducerea opiniilor unor critici care s-au ocupat de scrierile lui Damian Stănoiu, alți scriitori despre călugări și monahism, între care Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Ion Creangă, Gala Galaction, și o bogată iconografie, din care nu lipsesc imaginile unor biserici și mănăstiri pe unde a trecut monahul scriitor.

Câteva pagini prezintă bogata activitate pedagogică și literară, distincțiile și premiile obținute de Titi Damian, astfel că pentru cititori se oferă informații suplimentare, în completarea laboriosului studiu despre opera unui important scriitor român.

Volumul mare de informații, aplecarea criticului asupra numeroaselor aspecte ale biografiei și operei lui Damian Stănoiu, numeroasele citate, atitudinea fermă, uneori polemică, în legătură cu recunoașterea sau negarea valorii acestei opere, glosarul de termeni religioși, bibliografia, fac din această lucrare un model de cercetare, putem spune exhaustivă, a unei teme de interes major pentru cititorii și specialiștii în domeniu.

Raftul cu cărți

Daniel MARIȘ

Cuvintele de sticlă

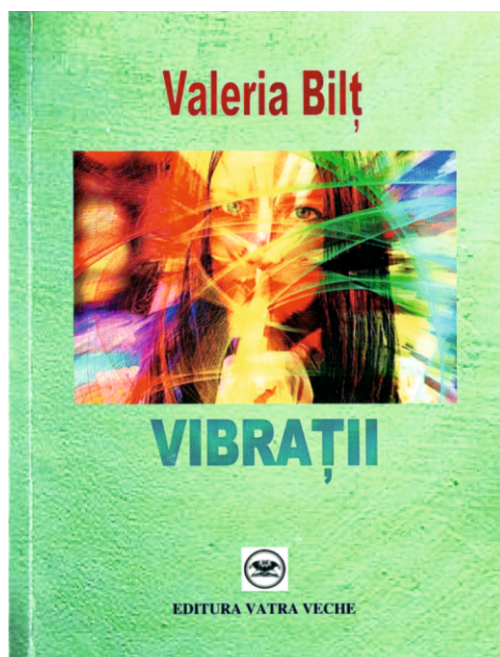
Labirintul nostalgic naște un spectru tainic prin toate formele de trecut și viitor, dintr-un stoc de trăiri ce transformă amintirea în punctul de pornire al realității și cercurilor sale onirice, în cartea lui Nicolae Preda, „Trece viața prin oglindă” (Ed. Tim – Reșița). Imprimând emoție elementelor de fabulos și zbaterilor oarbe, poetul înțelege bine mecanica faliilor sufletești anticipând totodată traiectoria esențială care diferențiază, în aria unui vizionarism dureros, condiția unei fericite umilințe de cea a disoluției energiei vitale, în strânsă legătură cu periferiile derizoriului și hățișurilor sale. Cam așa apare centrul de convergență al vieții cu literatura, alimentat conștient cu un lirism și o conștiință a timpului, a energiei mecanice pe care o anumită îndârjire a spiritului o propagă în reverberațiile materiei suavității : *Se aud doar zvonuri despre tine/ Ce mai faci pe unde zăbovești/ Ochi de veveriță sâmburi de măslină/ Dincolo de timp mai poți să gândești/ Eu nu văd decât urme de mistreți/ Și de căprioare prin omățul gras/ Dinspre Orient patru călăreți/ Căii lor sunt sprinteni și ageri la pas/ Iarna toată prin munți colindând/ Îmi părea că tu ești pe aproape/ Și urlam cu lupii când și când/ Și-mi cădea zăpada de pe brazi pe pleoape/ Dar nu sunt decât urme de mistreți/ Și de capre negre prin omățul gras/ Un cocoș de munte, un zbor de sticleți/ Toată bucuria ce mi-a mai rămas* (Prin ninsoare).

Dincolo de orice anxietate esențială, coborârea în originar este numaidecât legată de neliniștea revelațiilor în evidența devenirii și confruntării cu limitele implacabile ale destinului. Rezervată mai

degrabă sensului destinal, această poetică, într-o formă accentuat subiectivă, nu poate fi nici controlată, nici oprită, având ceva din fluxul unei memorii deloc dispusă să facă concesii referențialității. Nu va trebui să mire așadar faptul că poetul caută cu obstinație albia unei biografii autonome, privind chiar dincolo de ea, la periferia de apus a unei lumi ce instaurează oglindirea însași: *Cositul fânului pe dealuri/ apa izvorului/purtată în ulcior/ cireșul sălbatic/arcuit în rășină/ Cu un cui tocit/ numele tău/sculptat într-o vară ploioasă/ pe un ciob de marmură albă/ Peste șarpele orb adormit/ s-a prelinș/ sunetul coasei ruginite/ Și nici nu ți-am spus* (Rămas bun). Nucleele importante ale unui timp invers, de patos și de ardere conturează profile profunde și grave: *Pe o creangă de suflet/ tremură o vrabie rătăcită/ singurătatea se gustă pe răcoare*. Și în altă parte : *Lângă altar singur/ și în suflet/ fără tine, Doamne/ tristețea mea se aude/ în toată biserica/ precum surdina unui clopot / peste marginea satului*. Nicolae Preda scrie cu aceleași obsesii vii, primordiale de care are nevoie pentru un joc miraculos, descriindu-și cu luciditate tentativele sale de recuperare a unor emoții profunde și irepetabile. Așa se naște o stare de immortalitate, din actul scrierii și demontării haosului iar cuvintele sunt ochii ce pot salva și se interpun neantului: *Cuvintele /nu se mai aud/doar se simt nerostite/sub strălucirea/cristalelor de zăpadă/ Printre ninsori/ pe un câmp troienit/aștept/ să se întoarcă din văzduh/mirele însângerat* (Așteptare).

Între eres și eros

Titlul cărții de poezie a Valeriei Bîlț – **Vibrații** (Editura Vatra Veche, 2021) – pare să fie orientat spre o temă a trecerii, introspecției și căutării de sine. Cercetate cu o disparitate elegiacă, în reverberația unor anotimpuri suspendate, pendulările afective ale poetei înclină tot mai mult spre melancolie și narcoza sa într-o retorică nostalgică în care ireversibilul devine reversibil, iar ingenuitatea stării de spirit este animată din adânc de motivul dedublării și al umbrei ființei : „Îngenuncheat, sufletul meu/ Trupul dansează frenetic/ pe când el s-a scufundat/ în fierbinte rugă și adâncă/ Gura râde și cântă/ în exhibiții de bravadă gratuită/ Trupul maschează închiririle/ sufletului ce reprimă urlatul/ într-un cântec/ sângerarea în râset, / în somn culcă spaimetele/ Să cânti, să râzi, /să taci, când urlă-n tine/spaima neființei”. Fără spectaculozitate, în genere, de o limpezime repede asimilabilă, poemele emană intensitate și puritate, dincolo de frenezia trăirilor și transgresarea suferințelor ancestrale. Interconștientizarea erosului ce guvernează curgerea ființei invită la stabilirea unei succesiuni raportată la eternele legi ale autocunoașterii și redescoperirii eului primordial: „Mi-a auzit pădurea strigătul de soare/ Și voluptatea-n ramuri s-a pîtit./ Spre frunza de smarald ridicam șoapte/ Și moartea-n fericire a sfârșit/ Sărut vrăjît îți depuneam pe piele/ Sărut vrăjît îmi depuneai pe nud/ Și ne pierdeam în jocul unor iele/ Ce nu se mai zăresc, nu se aud/ Ne răvășeam în volburi tăcute amândoi/ Iederii se întreceau în loc ca să ne țină,/ Dar nu-i nevoie, clipa se scurgea-n lumină/ Și

timpul împăcat, în loc stătea cu noi.”

Cu deschidere spre tema nostalgiei, Valeria Bîlț este atrasă de evaziunea în universuri exotice, suport ideatic apt să redimensioneze claustrarea în imaginar sub imboldul dorinței de a experimenta și a sonda formule poetice insolite: „În țara cireșilor în floare/ gheișele alungă neguri și cețuri/ viscol și plânsuri/ în țara cireșilor în floare/ soarele își scrie poemul de dragoste/ pe evantaie și semne de carte/ pe frunzișul cireșilor/ și pe florile lor scuturate/ cei uitați se-ntâlnesc în legende/ și-și spală rănille în neagra lethe/ gheișe cernite le cântă poeme/ scrise de ele pe neguri de vreme”. O anumită propensiune spre atitudinea de reevaluare sentimentală a stării de spirit care nu se acomodează cu perspectiva permanențelor distrage atenția de la obsesia regresivității lente, a inevitabilei treceri, fără renunțarea la elanul circumscris vitalului dinamism și încrederii în propriul instinct: „Toate poveștile semenilor mei/ Vreau să le strâng într-o carte/ Toate poemele lumii vreau să le scriu eu...”

Cu **Răstignirile Evei** (Editura Ecreator – Baia Mare, 2020), Adela Conciu subliniază prin contrast fragilitatea ființei pornind de la avatarurile iubirii care ajung să se identifice cu cele ale creației într-un veritabil vârtej ce asociază pasiunea cu luciditatea, lăsând să se întrevadă, ca printr-un geamlâc, invazia irezistibilă a derizoriului. Prin prisma memoriei afective, în clarobscurul reamintirii, crâmpiele de existență îmbrățișează poemele ca o fatalitate, sedimentând în profunzime cutremurările și revelațiile eului, aflat într-o relevantă și uneori tragică dilemă : „În miezul pietrei suntem două/ Eu dorm, cealaltă încă plânge/ îmi șterge umbra asta stearpă/ cu mâncile ei de sânge/ Ea este cea care transpiră/ și mă ferește de rugină, să pot dormi în ochiul tău/ mușcând adesea din lumină”. Leitmotivul oglinzii, această perspectivă ce încearcă să se sustragă deznădejzii și alunecării în umbră caligrafiază efuziunile sentimentale fără vehemență, doar cu o stare de neliniște ontologică.

Răstignirile Evei

Aglutinând sevele suspendărilor și reconfigurărilor tiparelor în contopirea cu lumea, poeta are intuiții lirice trăite cu o acuitate particulară: „Cât de adânc te înghite/ oglinda, zîmbind printre ridurile realului/ la cele ale visului !/ Adevărul îți urlă în masca/ de pe față, femeie!/ Fecioara fără ani și-a rupt/ picioarele undeva în coasta/numerelor negative!/ Degeaba îți săruți tălpile, /nu mai au milă să te ridice/dintre cioburi!/ Până și plânsul ce cerșește/ pe la colțuri de noapte iubirea/ și-a rătăcit vârsta!”. Ieșirea din tiparele „oxidării cosmice” este un punct de pornire ce ar fi necesitat o investigație mai profundă a acestei vâne poetice. Descifrarea mirajelor lumii probează însă dramatice retrairi printr-o retorică a simplității și forței, pline de intensitate: „Noaptea asta pare a fi cea/ definitivă,/ precum ridul ce ți-a crescut ieri/ în tâmpla stângă,/ foarte aproape de locul unde îți picură a doua inimă!/ Lumina nu-ți mai țipă prin gene/ rătăcite prin pernă./ Vei învăța să te dăruiești umbrelor,/ care-ți vor dansa un dans al ielelor/ pe pielea ta albă/ ca varul peretelui/ ce-ți crește în ochi.”

Perspectiva acestei distanțări între cotidian și esențial poate fi elementul esențial al creației Adelei Conciu, îndepărtând astfel riscul sentimentalității.

Raftul cu cărți

Destin și Identitate.
Note despre romanul
„Căsnicie pe aripi de hotar”
de Dorina Tima Enuică
Cristian-Paul MOZORU

*„Veste bună după disperare,
 după ce-n piept iaduri șapte-am strâns.
 Inima mi-a înverzit la loc,
 căci fusese-n vâl de negru plâns ...”*

(Abū Muḥammad 'Alī ibn Aḥmad ibn Sā'īd ibn Ḥazm al-Andalusī az-Zāhirī)

Dată fiind frecvența cu care sunt folosite – cu precădere, probabil, în mediul rural – sunt cât se poate de bine cunoscute expresii precum „așa i-a fost scris”, „atât i-a fost dat” și alte forme ale acestor „ziceri” care, în sine, indică același sens. Ce este însă, de fapt, Destinul? Există? Nu există? Influențează ori nu? Sunt doar o foarte mică parte din marile întrebări la care omul, de-a lungul timpului, a încercat să răspundă. În plus, încă din Antichitate, tema destinului a început să fie folosită în scrierile literare cu toate că aceasta este menționată în texte cu mult mai vechi, anume în Upanișade, acea categorie a textelor vedice considerate a fi întâi transmise prin viu grai și de abia apoi scrise, ceea ce duce imediat cu gândul la o cultură tradițională orală încă din cele mai vechi timpuri. „(...) destinul este considerat ca

dispoziția providenței divine cu privire la viitoarea evoluție a ființei și a vieții celor inferioare. De vreme ce această dispoziție este eternă, rezultă că ea nu aduce nimic în lucruri, iar dacă se dezvăluie în efect, atunci respectivul efect se alterează prin lucruri și se umple de momente și locuri prielnice, tot așa cum preorânduirea și predeterminarea din mintea cuiva, cu privire la treburile lui ce urmează să fie înlăptuite în urma unei vești, nu aduce nimic veștii, ci prin veste se stabilește momentul în care aceasta îi dirijează și potrivește treburile” este unul din sensurile în care Boetius ne vorbește despre Destin, ne amintește Albert cel Mare (1).

Dar nu despre analiza propriu-zisă a Destinului este vorba în cronică de față – această temă a fost îndelung discutată de-a lungul timpului după cum bine o

arată atât literatura de specialitate (Sf. Augustin, Immanuel Kant, Friedrich Nietzsche, Emil Cioran), dar și multe scrieri în care subiectul este pe alocuri amintit (Biblia, Iliada, Divina Comedie) –, ci, considerând ipoteza drept veridică despre modul în care ea se transpune în realitate, în viața omului, fără a sesiza cătuși de puțin că forța destinului acționează la propriu, lăsând în urmă doar simple semne de întrebare ori simple afirmații fără o certitudine ori un răspuns aproximativ, dacă cel care a hotărât/acționat a fost Destinul, Divinul, Coincidența ori Alegerea.

Într-un asemenea context, aceasta este una din posibilele arii în care poate fi înscrisă acțiunea romanului Căsnicie pe aripi de hotar (Editura Hoffman, Caracal (2016), în care Dorina Tima Enuică plasează viața unui cuplu care prin unele hotărâri începe treptat să se destrame și totodată să re-construiască individual, să se transforme fiecare în ceea ce le-a fost predestinat să devină descoperindu-și, fiecare pe drumul său, nu neapărat o nouă identitate, dar cel puțin să își aducă la suprafață reala identitate de care ori nu știau ori și-au îngropat-o, într-un moment-cheie al vieții lăsat undeva în trecut, în cei care au fost. „Conform tradiției ermetice – ne spune Umberto Eco –, cosmosul este dominat de astre. (...) Dar ideea că diversele astre sunt puteri intermediare între Dumnezeu și lumea sublunară duce la convingerea că există simpatie universală, adică interdependență și influență reciprocă a tuturor părților cosmosului, iar în particular că astrele acționează asupra întâmplărilor universului sublunar.” (2) Bineînțeles, astfel de teorii sunt, de cele mai multe ori, greu de acceptat ca fiind

reale, luând în considerare îndeosebi elemente precum știința și evoluția (începând de la Anaximandros și Empedocle – conform teoriilor acestora pot fi considerați un fel de precursori ai evoluționismului – și până la Charles Darwin), religia și credința în Dumnezeu, astrologia și superstițiile, ateismul ori credința în practicile magice și așa mai departe: «Folklorul popoarelor abundă în credințe, în dosul cărora bănuim, când o lungă experiență, când o imaginație prodigioasă. Atât unele cât și celelalte se rostesc, cu rare excepții, într-un fel „magic”. Memoria folklorică a păstrat, culese din totdeauna și de pretutindeni, cu un ciudat și migălos respect atât observații empirice, ce și-au găsit o expresie magică, cât și superstiții magice propriu-zise, în care nu se ascunde niciun sâmbure de adevăr empiric. Folklorul popoarelor conține în orice caz o neprețuită comoară de experiențe acumulate, oferite sub veșmânt magic, și din această pricină prea adesea repudiate și confundate cu eresurile fără de temei.» (3), totodată însă nu trebuie uitat că, ne spune același Lucian Blaga, «mentalitatea țaranului român, de exemplu, perseverează încă, cu suficientă insistență, în perspectiva magică asupra lumii, dar atitudinea lui nu mai este chiar așa de imună față de experiență, ca acum câteva sute de ani. Constatăm așadar o fază de luptă pentru „egemonia de perspectivă”, între ideea magicului și experiență.» (4) Reale sau nu, credibile sau nu, toate aceste elemente deja cercetate construiesc puzzle-ul romanului Căsnicie pe aripi de hotar, poveste în care firul principal este bazat pe întâmplări și locuri reale după cum chiar autoarea mărturisește la finalul acesteia. Altfel

spus, întâmplări reale chiar din propria vecinătate.

Este însă de la sine înțeles că, în definitiv, ficțiune fiind, scrierea Dorinei Tima Enuică poate fi citită dintr-o sumedenie de perspective. Astfel că o altă posibilă abordare a romanului prin care Dorina Tima Enuică participă la moștenirea literară este tema experienței, experiență pe care Aristotel, ne arată Gheorghe Vlăduțescu, „nu o reducea la o sumă de observații și trăiri ori date întâmplătoare, născute cu evenimentele vieții însăși” (5), deci o consideră ca făcând parte din procesul cunoașterii. Din alt punct de vedere însă, Allan Watts susține că „hinduismul și budismul recunosc că parcursul omului se desfășoară pe muchie de cuțit și că nu există de fapt scăpare de marile conflicte pricinuite de simțire și acțiune. Și totuși, spre deosebire de majoritatea tipurilor de creștinism, hindușii și budiștii concep, dacă nu o scăpare, măcar o rezolvare a conflictului în viața prezentă” (6) reducând totul la simplitate și considerând că „binele și răul, plăcerea și durerea, viața și moartea sunt interdependente, și că există Dao: calea naturii sau a unui echilibru natural, de la care nu ne putem de fapt îndepărta – oricât de greșit am acționa din punct de vedere limitat.”

(7) În această categorie se înscriu toate punctele importante de pe noua coordonată a personajelor principale ale cărții care sunt, de fapt, atât efectul vechilor alegeri cât și al celor luate pe parcurs până la cele mai recente, în clipa-răscruce, alegeri care la rândul lor vor influența/schimba și destinul celor cu care acestea (re)intră în contact.

Multitudinea și diversitatea unghiurilor din care romanul Dorinei Tima Enuică se poate citi, se dovedește astfel a fi una complexă în sensul că acesta poate fi interpretat inclusiv din punct de vedere al Orânduirii (lui Dumnezeu), al Predestinării, al Răsplatei, al Destinului, dar și al Voinței și așa mai departe. De la sine înțeles că toate aceste elemente constituie teme complexe ce pot purta cititorul prin marile teme ale culturii de la religie la filosofie, de la istoria ideilor la psihologie și altele, iar romanul Căsnicie pe aripi de hotar poate fi una din porțile pe care se poate păși spre această universalitate fără însă a uita de noi – oamenii – fiindcă, în definitiv, „el – omul – era dinainte ceea ce avea să devină. Omul poartă în el o galerie a propriilor lui imagini, care sunt reflexul celor din afară, dar în același timp se și reflectă în cele din afară. Căci omul este propriul său destin.” (8)

1) **Albert cel Mare** - *Despre destin* - Editura Univers Enciclopedic, București, 2001, p. 25

2) **Eco, Umberto** - *Scrieri despre gândirea medievală* - Editura Polirom, Iași, 2016, p. 144

3) **Blaga, Lucian** - *Trilogia valorilor* - Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1946, p. 311

4) **Blaga, Lucian** - op. cit., p. 327

5) **Vlăduțescu, Gheorghe** - *Experiență și inducție la Aristotel* - Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975, p. 51

6) **Watts, Alan** - *Totul e tot și alte eseuri despre zen și experiența spirituală* - Editura Humanitas, București, 2014, pp. 46-47

7) **Watts, Alan** - op. cit., p. 47

8) **Noica, Constantin** - *Povestiri despre om. După o carte a lui Hegel* - Editura Cartea Românească, București, 1980, p. 67

*Poezie***Gheorghe NICOLĂESCU****MANIFEST**

Să mânuim cuvintele,
 să le împodobim cu o cunună de lauri,
 adunată din arderea viselor,
 neastâmpăratele,
 necuprinsele făclii,
 luminând munții/ câmpiile/ rățăcirile,
 izvorul, ce unduire
 drumul care suie,
 Cuvintele,
 Necuprinsele,
 ne leagă în amintiri
 peste timp, clipele
 ne poarta în răsărit,
 ne vântură
 în răspunsurile din întrebări,
 luminând răscrucile
 cu fantasmale înșelătoare,
 amăgitoare, din vise
 nemărginitele.

LUPTA NOASTRĂ

De mii de ani,
 O avem în ochi,
 O avem în cuget
 Și în brațe tari.
 Copiii să ni-i creștem
 Sânge-ntors pe vatră,
 De a cunoaște pașii
 A celor ce se-ndreaptă
 Porniți să ardă în rug
 Flacăra dorinței

Întoarsă des de plug.
 Spre soare-clorofilă
 Spre mâini vrăjmașe-otravă
 Pe rug aprins în vatră
 Înconjurați de clipe
 Un drum stindard ne-ncheagă.

DRUMUL CELUI VITEAZ

Sunt aici, oricând, în sânge
 Am soarele care-ți râde
 Și o pasăre măiastră
 Care-ți are ceru-n pază.
 Sunt aici, oricând, în fapte
 Ziditor mă știu, cetate
 Ce din verbul dur – se poate –
 M-am sădit în libertate.
 Sunt aici, oricând, mă dăru
 Drumului celui viteaz.
 Jurământul e-n istorii
 Și prin el un scut mă-nalț.

HAR

Înc-o dimineață
 M-a regăsit din nopți,
 Înnimbat de soare,
 Cântec fără soț,
 Un nou drum m-așteaptă
 Și pe umeri port
 Un măslin ce-și duce
 Ramul pentru sorți.
 N-am decât a zice

Inimă să porți
 În bătai solare
 Gând sorbit să-nnozi.
 Călător pe drumul
 Care leagă sorți,
 Țara mea să știe
 Pentru anii toți
 Că-s venit pe lume
 Nu să plâng la porți,
 Că se-ntorc în mine
 Toți vitejii mari
 Fapta lor ce leagă
 Brazdele-n hotar
 Mi-este semnul sacru,
 Dătător de har.

POMUL CU LINIȘTE-N DRUM

Vin apele tulburi, mamă,
 Hidoase, cu muget pustiu,
 Sunt aici – fiu, de când știu
 Pomul cu liniște-n drum.
 Și inima ta
 În inima mea
 Se zbate în săbii acum.
 Dar sunt aici – fiu, de când știu,
 Pomul cu liniște-n drum
 Iarba crescută prin creștet
 Până-n coamele cerului meu,
 Răspândit suflet rodit,
 Să știe și apele tulburi,
 Hidoase, cu muget pustiu,
 Așa cum stai trează
 Revărsată-n clepsidre
 Până-n coamele cerului meu.

OSPEȚIE

Și mă iartă, de mai spun
 C-ai venit, omule bun,
 Am în casă cald și pace

În unghere se mai toarce.
 De-ai venit, scumpeturi n-am,
 Nici comori ca la un han,
 Nici dulăi la porți, de veghe,
 Nici alți zbiri, să mi te lege.

Și-am în minte chipul tău,
 Am atât – un gând curat
 Să cântăm fără păcat
 Clipa ce ne-a adunat.

DRUM CE URCĂ

Mă-ntorc pribeag
 Pe drum ce urcă
 La foc catarg
 Ce mă usucă.
 Mă-ntorc c-o floare
 Privighetoare
 Cu cioc udat
 La porți de soare
 Și caut vânt
 Să mă măsoare
 Cu licăr supt
 La porți amare.
 Mă-ntorc la vatră,
 Nu cenușă,
 Ci spuza focului
 Răscruce.

NOAPTE FIERBINTE

Era o clipă crescută fierbinte,
 Pe umeri se scurgea spre pământ.
 Era o noapte fierbinte
 Cu cerul lăsat fără vânt.

Era o clipă fierbinte,
 În corp răbufnea ca un cânt.
 Era o clipă fierbinte
 Și nimeni nu știa până când.

Eram dintr-odată-n clepsidre
 Fără să știm până când
 Să ne-ntoarcem, ca nimeni să intre
 În amfora veche-nainte de gând.
 Eram dintr-odată-n clepsidre
 Fără să știm, s-auzim
 Cum ne numărăm în orbite
 Chipuri sădite cu lacrimi pe prund.

CĂUTĂRI

N-am luat în joacă visurile,
 Le caut în scoicile tale, timpule –
 Le laud pe la toate răscrucile
 Și au rod peste clipe nălucile.

Mă-ntreb scormonind toate firidele,
 M-aplec să mângâi grăunțele,
 M-aștern să mă-nghită muntele,
 Să mă pască-n lumini neștiutele
 Și să mă soarbă-n străfunduri urmele
 Pentru patrie și pentru toate mumele
 Sărbători pentru toate inimile.

PREAMĂRITĂ DIMINEAȚĂ

Doamnă, strigă-mă pe nume
 Fără teamă de trădare,
 N-o să-ți tulbur limpedele
 Nici când, otrăvit de sete,
 O să fiu purtat de frunze
 Peste raze ruginite
 În firida unui zbor,
 Frânt de ochiul ce mă soarbe
 Clipind arșița de dor.

Doamnă, strigă-mă-n povestea
 Care-ncepe-n zori pe brazdă,
 Chinuită de sămânța
 Nimbului ce nu adastă
 Decât ziua preacurată.
 Strigăt pentru șoapta spusă,
 Tânguire de mireasă
 Care-n mire se răsfăță
 Într-un ritual de albă,
 Preamărită dimineață.

SINGUR ALUNEC PRIN CÂNTEC

Nu ajungi până la dunga lăsată după ce blocurile s-au prăbușit,
dar privești în ochii trecătorilor care au ruinat ce era vertical.
Treci dintr-un spațiu cu multe drumuri încrucișate,
ai vrea, ca în basm, să lași un semn, să lași un cântec
atârnat în copac și să-i alungi pe cei ce topesc statuile și banii
cu gândul la alte statui, la alți bani.
Singur aluneci ca o lebădă neagră spre luna din apele
suprapuse cu cer și gânduri.

Caut cea mai puternică lumină printre lucrurile năruite,
topite, desființate ca astăzi, fără număr.
Singur alunec, și chipul ți-l zăresc din picături și lumină, dar
nu pot să zbor, zborul e unul dat chiar dacă ai aripi, nu cere mai
mult decât un pinguin.
Singur alunec, după ce am ridicat și am coborât ființe și lucruri,
și mă întreb ce face Dumnezeu din mine, și Dumnezeu după ce
a zidit totul, cât de singur a fost, este și va fi
în toate cuvintele pe care le ridic prin ochi,
prin creier, prin mâini, în baletul din cușca de cer și apă, unde o lebăda cântă.

SPRE A UITA ÎN FLACĂRĂ

Te uitai speriat câine sau leu hăituit
de ploaia de gloanțe, de hăitași, de vânători
ai tuturor timpurilor care s-au scurs din tine.
Te uitai mirat, eu dincolo de prezența ta, în acel lanț
de contururi, cu un capăt, în apa cu broaște și nuferi, cu alt capăt
târât pe pământul ce linge cu lacrimi tălpile viselor,
ce se ridică pe verticala durerii prăbușirii-n adânc.

Mă uitam mirat, în ecou înfășurat în camerele
casei, unde caut frumoasa cucuvea; aș fi vrut
să-i sărut penele, fiind doar eu prezent
în casa altădată casă.

Din toate prezențele vânătorii în lanțuri cu eu plus eu plus eu,
într-un colț de cămară, din casa ce stă
să se strângă sub streșini, cenuși de ploii,
copilul ivit îmi întinde o lumânare aprinsă
și mă roagă în lacrimi să aprind totul.

-2-

CA PLOILE ȘI ZĂPEZILE MINȚII

Ce fastuos cobori, și plinul din mine
distinge piatra pe care mi-o așezi în loc de inimă, seara.
Doar seara vrei schimbul ciudat de-a inima,
să schimbi sângele cu venin,
ochii cu lumini de licurici.
Ziua, trup cu volutele ploii,
doar pământul e singur, nu-l schimbi cu nimic;
te privesc cum te joci, ca atunci când noi,
copiii, ne ascundeam după stejari
și aruncam cu ghinde să spargem norii,
iar unul, neatent, era prins de Omul Negru.
Ne ascundeam din nou,
fata bătrână ne privea și pleca,
trimitea câte un câine să ne latre.

Frunza cânta, frunza cădea, ca ploile și zăpezile minții,
iar noi, copiii, nu ne mai ascundeam.
Descoperisem locul gol, fără pești, fără trestie,
și înotam până ce picioare se lipeau
de malul unde stejarii erau înfiți în cer și cădeau ghinde.

-3-

TRUPUL TĂU SE ROSTOGOLEȘTE

Cobori din ce parte vrei, și nu înțeleg
de ce apăsarea ta este mai aprigă
ca o căldură cu sânge de colți de tigroaică,
prizându-și prada, și joaca rămâne ca o melodie

pe care nu o înțeleg, dar o vrei
 să fie sălbatică în rostogoliri
 de alte melodii și alte gheare
 pătrunse în carne, pătrunse în carne,
 iar sângele meu te dorește,
 trupul tău se rostogolește în iarbă
 și țipă
 de plăcerea tigrului
 ce sfâșie prada.

-4-

ȘI AM UITAT TOT CE V-AM ÎNVĂȚAT

Am refăcut traseul dintre clădiri și stâncile curățate în fiecare iarnă de zăpezi, de ploii, primăvara, spre a crea vederea cât visul dintr-un avion de noapte.

Am refăcut traseul dintre ziua înghesuită în graba de a ajunge sau de a nu mai ajunge, noaptea largă, cer în cer, bucată din bucata sufletului călător până la lungimea ultimului cuvânt.

Am refăcut traseul, și v-am învățat pe toți să desfășurați tablele din clase, din jurul orizontului vostru, acolo unde umbra pomului v-a crescut rod și apă de băut în grădina din grădina primei reveniri.

Am refăcut, dar izvorul s-a răsturnat, în genunchi și coate lustruiesc lutul, și-am uitat tot ce v-am învățat.

Am rămas printre dunele lichide-ale mării să înot din larg spre țărm, într-o mare păzită de rechini, pescăruși negri și albi, alături de mii de meduze mirese.

Poezie

Gabriel DRAGNEA

EA, REGIZOR PE SCENA LUMII

Ține minte! Floarea aceasta în culori adormite
 Este împrumutată din grădinile frumoasei Amytis!
 Când va cădea prima rouă peste omul nou
 Se vor trezi culorile pentru un ultim tablou
 În care îți vei picta gândurile neadormite
 Pe cele mai ascuțite pietre cu vârful spre cer.
 Vei pași stingher ieșind din culise
 Și vei împrăști uitate vise printre spectatori.
 Sunt doar niște triști și rătăciți călători
 Într-un teatru mut cu actori-păsări
 Care-și caută zări în tabloul tău desenat târziu
 Sub prima rouă ce scaldă brațele omului nou.
 După ultimul oftat al celor ce plâng,
 Cu brațul stâng să tragi cortina dorului,
 A fiorului peste cimitirul vechi al poezilor,
 Al aezilor ce-și legănau cândva glasul și pasul
 La marginea cetăților închise,
 Dincolo de Porțile Promise Celor Vii.
 Vei îngenunchea în fața clepsidrei tăcute
 Și te vei înălța pe aripi de înger înjunghiate,
 Dincolo de scenă, afară din cetate
 În tabloul în care renaște o lume
 Cu tine aproape și totuși departe.

ULTIMA REPLICĂ

E gol teatrul din orașul cu albatroși împietriți!
 Poate va intra, totuși, cineva, poate un copil,
 Un fotograf....mai bine un gazetar rătăcit
 În căutarea unui spectacol al tăcerii,
 Al zborului frânt desenat pe altarul catedralei,
 Lângă sfinți înjunghiați cu uitare
 Și îngeri, parcă țipând din spatele fumului de lumânări.
 Poate va scrie despre singura și ultima replică
 Pe care o voi spune în acest spectacol de final
 În care mimez primele îmbrățișări ale lumii,
 O lună mută în căutarea unei nopți liniștite

Și zâmbetul trist, îngenuncheat al copiilor
În fața primăverii răstignite pe crucea anotimpurilor.
„Tatuați-vă sufletul cu fluturi!”

SPRE ALTE DUMINICI

Sfârșitul piesei în care spuneam că în mine încolțesc,
se hrănesc, se miră și cresc doar tăcerile...

În ziua în care nu voi mai putea iubi nicio umbră
care dansează pe fruntea unui înger,
când nu voi mai putea scrie poeme cu păsările oarbe
care și acum îmi ciugulesc din suflet
ca dintr-o pâine caldă...
în ziua în care nici măcar anotimpurile
nu-mi vor mai bate pe umăr să-mi spună „bună ziua, poetule”,
voi da un anunț în ziar
că plec spre alte Duminici, în alt calendar.

Nu-i așa că în roua dimineților sunt lacrimi de sfinți?
...peste trupuri bolnave, în plâns de copii, peste fluturi, în muguri?

DOI POEȚI ÎN UMBRA ORAȘULUI

poetului Alexandru Cazacu

Indiferent de ce se va întâmpla cu noi,
Chiar dacă vom rămâne o umbră a unor poeți
Printre umbrele orașului ne iubite de nimeni...
Sufletul tău și al meu se vor zidi -
Împreună cu ultimele noastre poeme
Despre cetăți, doruri și oameni -
În cel mai vechi și mai înalt turn de veghe
De unde pot fi văzute visele
Cum vin și pleacă de la un copil la altul...

TE AȘTEPTĂM ACASĂ

Aceasta este lumea ascunsă în măduva iernii
Cu regretele înghețate
Și dorurile plânse pe geamuri înmugurite
Sub privirile îngerilor fotografiate de ultimii copii
Care știu jocul și secretul renașterii lumii.

După atâtea secole de așteptare,
În care fluturii au învățat să-și deseneze plânsul în zbor
Și pe fiecare Duminică a Poeților,
Pe porțile cetății stau scrise și acum
Versurile dintr-o scrisoare trimisă Primăverii:
„Încă te așteptăm acasă!”

Universalialia

Tată și fiu

de Avdulla KËNAÇI
traducere de Oana GLASU

Se sărbătorea Ziua Oamenilor Muncii și nu făceam ore. Se știa, în sat existau doar ceapiști și cu toate astea, sărbătoream ovaționând clasa noastră muncitoare care ne conducea pe căi neexplorate. Doar o oră, atât a durat festivitatea școlii, apoi ne-am întors acasă, unde mama mă aștepta cu o traistă în mână pentru a-i duce prânzul tatei, care păzea o turmă de oi în pășunile din Tavan. Am plecat singur și după ce am traversat râul, de la distanță, mergând în direcția din care se auzea corul de tălângi, am descoperit turma de oi. Iată-l și pe tata, mi-am zis. Lângă el stătea un bărbat înalt, îmbrăcat în haine de lână, cu ilic cu lanț de argint și cu o pălărie neagră pe cap, confecționată din meșină. Era un vlah. Le-am vorbit încet, spunându-le bună ziua, dar erau atât de implicați în conversație încât niciunul dintre ei nu mi-a răspuns la salut. M-am așezat acolo în apropiere, încercând să fiu cât se poate de invizibil.

- Adică, tu, Visho, spui că nu există pământ mai bun decât cel din jurul izvorului – zise cu o oarecare indignare vlahul cu lanț de argint?

- Du-te mai bine și aruncă-i o privire chiar tu, eu așa cred, soarele îl scaldă de cu zori, e în partea de răsărit - spuse tata. Vlahul își aminti de mine și mă privi din cap până în picioare, apoi întrebă:

- Dar băiatul acesta, al cui e?

- Al meu – răspuse tata, zâmbind pe

sub mustață.

- Câți ani ai? – m-a întrebat.

- Unsprezece – i-am răspuns.

- Atât are și unul dintre fiii mei, se numește Leonidha – zise el.

Satul Qelefun era fericit că-i va crește capitalul și va deveni mai puternic prin avuția vlahilor care veneau în grupuri. Nu vor mai fi migrați „cu casa în samarul catârului”. Cel mai bucuros era președintele cooperativei, care de la brâu în jos era îmbrăcat militar, iar în partea de sus, civil. Când s-a prezentat în fața vlahilor nou-sosiți, purta uniformă militară. Tot ce îi mai trebuia erau o pălărie și o pereche de cizme. Au fost opt familii de vlahi care au venit la noi, cu o turmă mare de oi, cu unul sau doi catâri la fiecare casă și cu nu mai puțin de cincizeci de suflete. După câteva zile, și-au descărcat calabalâcul în apropierea izvorului și s-au apucat să lucreze la construirea colibelor caracteristice. Lucrau foarte repede și în liniște. Erau destul de organizați, semănând cu un stup de albine. La început, au ridicat colibe dintre acelea în forma de ciupercă cu ciucuri în vârf, dar toamna i-a prins cu altele și mai mari, care aveau acoperiș drept, iar în interior erau pardosite cu pământ roșu tasat. Erau mult mai spațioase și aveau odaie unde era așezat războiul de țesut, piesă nelipsită din nicio familie de vlahi. De fiecare dată, când îl întâlneam pe unul dintre ei îl întrebam

despre Leonidha, al cărui nume îl aflasem de la tatăl lui. Îmi spuneau că a rămas în Mursi la o rudă, dar imediat ce avea să se încheie anul școlar, ar fi venit la Qelefun. Zilele treceau și el tot nu apărea. Uitasem complet, dar pe la începutul lunii septembrie, un tip de-o vârstă cu mine și necunoscut mi-a tăiat calea. Avea pielea albă, părul ondulat, era înalt, ochii parcă îi erau pictați, iar sprâncenele le avea subțiri. Vorbea cu o siguranță de parcă ne-am fi întâlnit și mai înainte:

- Eu sunt Leonidha, fiul lui Kristo, m-ai căutat?

- Nenea Kristo e prieten cu tatăl meu și ne-a vorbit despre tine – i-am răspuns voios.

- De-acum, noi nu vom mai migra, ne-a interzis guvernul – a spus el cu o tristețe profundă în ochi de parcă ar fi fost adult – vom prinde rădăcini în Qelefun.

- Nu-ți faceți griji, mă ai pe mine prieten, nici familia noastră nu este din acest sat. Suntem din Labëria. Am coborât aici acum câțiva ani. Vezi vârful acela înalt din spatele defileului? În Pasul acela este satul meu.

- Phii, parcă ar fi munții Gramoz – spuse el. Apoi a schimbat imediat subiectul și a întrebat în mod neașteptat:

- Știi să mulgi oi?

- Nu, dar voi învăța!

- Eu știu, spuse lăudându-se și ridică o mână. Uite ce puternică e, degetele mele s-au făcut lemn. Dar să tai și să jupoi știi?

- Nu! – i-am răspuns roșu ca jarul de rușine. Voi continua școala, nu voi deveni păstor.

Nu contam deloc în fața lui atâta timp cât nu cunoșteam nimic din măiestria fermierilor. Mi-am amintit și am scos din buzunar o praștie, improvizată din cameră de bicicletă. I-am întins-o, dar el n-a luat-o. A privit-o cu suspiciune, fără a avea idee ce este, și atunci m-am aventurat să-l întreb:

- Poți trage cu asta, poți ucide păsări ca mine?

- De ce să ucid păsările, ele nu-mi fac niciun rău, poți să ucizi lupul care mănâncă oile, dar nu și păsările pădurii, că e păcat de la Dumnezeu – zise el cu obrazii aprinși.

- Nu omor toate păsările, ci numai grauri.

- Grauri?! Sunt cele mai frumoase păsări de pe pământ, au coada lungă și pene de culoarea curcubeului.

- Și fac ouă albastre, spre deosebire de alte păsări. Au un cioc puternic, precum patentul – am continuat eu – noi avem treisprezece stupi, ne epuizează muncitorii albinele. Dacă le lași libere și nu te temi de grauri, ei vin și înghit imediat albinele.

- Nu știam asta, dar nu-i înțeapă?

- Nu reușesc pentru că le înghit în zbor. Dar, eu știu pe unde se ascund acești nenorociți. Își fac cuiburi în pământ, aproape de râu, cu găuri adânci. Găsesc terenuri distruse de inundațiile râurilor din timpul iernii și sapă acolo, sunt ciudați. Acolo le ies în cale, cu praștia asta, și baaam!

Iar pentru a-i demonstra, am scos o pietricică de râu din celălalt buzunar. Am pus-o în suportul de meșină, am tras elasticele și am îndreptat-o către un salcâm. Am ochit o ramură subțire și am lansat glonțul zburător, și anume pietricica. Din fericire ramura s-a rupt, iar Leonidha m-a privit cu admirație. Se pare că nu știa să tragă cu praștia. În altă zi i-am arătat unde își au vulpile vizuinile, dar el m-a întrebat unde putem găsi o pajiște cu iarbă fragedă pentru miei. Într-o altă zi l-am dus la terenul cu peri sălbatici de la biserică, unde sătenilor băștinași le era teamă să-și lase vitele în jurul lăcașului sfânt. De cum i se înfățișă în față cea pajiște unduioasă, ochii pictați îi surâseră. Îi plăcu mult cea minunată pășune naturală, cu iarbă fragedă ca mătasea.

Odată, pe locul acela fusese satul vechi.

- Aici da! E și râul aproape ca să bea apă mieii, fiindcă sunt ca omul: „când li se umple burta, vor și apă” – zise el ca un păstor cu experiență.

Aveam în minte și un al doilea plan. Voiam să-i arăt Castelul Roman, acolo unde se întâlnesc cele două râuri. Cu siguranță acea clădire mare l-ar fi uimit, dar așteptam să vină momentul, întrucât noi abia ne cunoscuserăm.

Era sărbătoarea Sfântului Spiridhon, iar vlahii îl sărbătoreau la fel ca pe Paște. Eu și tatăl meu am îmbrăcat cele mai bune haine și am plecat pentru urări în noul Cartier Vlah. Am observat că ulițele erau măturate și ușile colibelor erau deschise. Ne-am îndreptat spre coliba lui nenea Kristo, care se făcea remarcată de departe, deoarece avea ferestre mari și era situată chiar la intrarea în cartier. Mare forfotă era în curtea plină ochi cu oameni. În timp ce-l căutam cu privirea pe Leonidha, l-am zărit în partea dreaptă, de unde îmi făcea semn să mă apropiu de el. „Ficior bun, cum ești, ghine?”, zise o femeie în vârstă de lângă el. Era dada, bunica lui. „Nu știe albaneză, te întreabă ce faci”, îmi spuse Leonidha în șoaptă. Am studiat-o cu atenție pe bătrână. Era bine făcută la trup, avea pielea albă și gâtul ca aluatul crescut. Peste frunte își legase o basma decolorată. „Mi dori capu”, spuse ea parcă plângându-se pereților colibei. „Nu vede bine cu un ochi”, a continuat Leonidha, „i-a orbit de la lucratul îndelung la războiul de țesut. Vezi aceste tapiserii pe pereți? De mâna ei sunt făcute. Îți plac?” Da, i-am spus. Erau diferite de tapiseriile noastre, erau mai mult de culoare albastră, în timp ce noi, în Labëria, preferam două culori îndrăznețe, roșu și negru. „Vlahilor le place mai mult

culoarea albastră, culoarea cerului”, m-am gândit.

O fetiță dolofană, cu obrazii ca niște căpșuni coapte, s-a apropiat cu un coș în mână; înțesat cu chifle mici și rotunde, și cu brânză. „Ia, sunt turte cu caș!” îmi zise Leonidha și luai o chiflă, pe care o dădui pe din două. Am simțit mirosul pâinii coapte, făcute din grâu cernut. Era în continuare caldă, iar servită cu brânză avea un gust deosebit. Erau destul de diferite de ceea ce făceam noi, aveau o aromă specială, dar nu era momentul să întrebăm ce altceva mai adăugaseră înăuntru.

- Vrei să afli un secret? – îmi șopti Leonidha la ureche. Era atât de aproape încât i-am putut simți respirația după ceafă. Bunicii nu-i place această apă din satul tău, zice că miroase a răchită, a papură.

- În mod surprinzător, și mama mea spune același lucru și zice că nici nu poate suporta noroiul străzilor iarna - i-am spus pentru a-l convinge că bunica lui avea dreptate.

Vecinii începuseră să se rărească, plecaseră unul câte unul și rămăseseră doar ai casei. Tata și nenea Kristo stăteau turcește de o parte și de alta a mangalului, având fiecare în față câte un pahar de rachiu, brânză și măslina. Am observat că piciorul drept al lui nenea Kristo era oarecum diferit, rotula lui era plată.

- Leonidha! – i-am spus în șoaptă – tatăl tău și-a pus piciorul drept, adică e fals, e din lemn?

Leonidha râse în hohote, încât cei doi bărbați își întoarseră plini de nedumerire capetele spre noi.

- Ce aveți proștilor, maimuțelor care priviți ca niște cățeluși – zise Kristo, rânjind ușor la noi.

- Tată, el te întreabă dacă ai piciorul drept din lemn – răspunse Leonidha luându-i vorba din gură tatălui său.

Râse și Kristo arătându-ne chiar și un dinte din oțel inoxidabil, pe care nu i-l mai observasem până atunci. Și-a scos repede șoseta de lână și am văzut că îi lipsea degetul mare. Se pare că și tatăl meu afla acest fapt pentru prima dată, întrucât făcuse ochii mari și-l urmărea curios. Nenea Kristo nu ne-a lăsat prea mult în suspans sau să ne imaginăm fel și fel de lucruri, că ne-a și explicat:

- Aveam 19 ani când am pierdut acest deget. Am luptat împotriva fasciștilor italieni. Era gata să-mi pierd viața acolo sus, în munții Picar. Eram soldat în trupele grecești. Când italienii au invadat Grecia, m-a prins recrutarea în Migidei, dincolo de graniță. Pe atunci, unii dintre noi, vlahii, văram la Nemërçka în Grecia, după Bureto și iernam în Mursi la Saranda.

- Ce înseamnă recrutare, nene Kristo? – am întrebat eu despre acel cuvânt necunoscut care mi s-a înfipt ca un cui în creier.

- Încorporare obligatorie sub arme, a continuat el. Eram fel și fel, o armată improvizată și nu foarte dotată cu armament sau alimente, dar Grecia era ajutată încă de pe atunci de marile puteri europene și în special de Anglia. Am decimat armata fascistă italiană. Italia avea ofițeri instruiți, dar soldații erau niște plouați și așa cum v-am spus, am ajuns în munții Kurvelesh. Acolo ne-am blocat. Nu mai puteam nici înainta, nici da înapoi. Era decembrie 1940. Nu mai experimentasem niciodată iarna ca în acel an. După-amiaza vremea s-a înrăutățit, a început un fel de lapoviță. Temperaturile scădeau din ce în ce mai mult. Un vânt înghețat începuse să sufle din munții Gramoz și ajunsese peste două armate care se luptau pe viață și pe moarte, față în față. Muream mai mult de frig decât de glonț. Ne-am luptat corp la corp cu baionetele. Nu știu ce a fost acel blestem ca frigul să-i înghețe în picioare pe soldații ambelor

părți, în timp ce luptau. Dacă nu aș fi fost vlah, păstor înainte, cu siguranță aș fi pățit și eu ca ceilalți. Dar unde să mă fi dus în acea noapte neagră când nici măcar la doi metri înainte nu exista câmp vizual?! Ia, spuneți-mi voi...

Eu și Leonidha sorbeam fiecare cuvânt al său, aproape că nici măcar nu respiram, în timp ce tata scotea întruna fum negru din pipa făcută din rădăcini de erică. Nu-mi venea să cred ce-mi auzeau urechile. În fața ochilor noștri aveam un erou care abandonase turma de oi și se luptase în munții Kurvelesh. Nenea Kristo se opri o clipă, inspiră adânc, scoțând un ahhh lung. Aprinse o țigară, trase din ea puternic fără să-și ia ochii de la jarul din mangal, apoi ridică capul și continuă:

- Paradhosu Tepeleni! – striga un ofițer grec paralizat, cu vocea stinsă, precum un vaiet, adică „Predă-te Tepelena!”, dar se mai ridică morții să lupte?! Îmi trebuie o colibă pentru a-mi salva viața, mă gândeam, dar unde, cum? Doar soldați înghețați în toate părțile. Am ridicat o grămadă de morții. Nu știam dacă erau greci sau italieni. Din corpurile umane am inventat ceva asemănător unei cuști de câine, care m-a protejat de vânt și de îngheț. Cu greu îmi mai simțeam picioarele. Am petrecut noaptea acolo. A doua zi furtuna încetase. Sub zăpada albă odihneau pe veci soldații. Toți morți. Nu vorbeau nici greaca, nici italiana. Am auzit voci în spatele dealului. Vorbeau greaca. Trupe proaspete veniseră din garnizoana Gjirkastra pentru a aduna morții. Au fost surprinși să mă găsească în viață. Mi-au pus picioarele în apă caldă, dar nu mi-am simțit deloc degetul mare. Trebuie să ți-l tăiem ca să-ți salvăm piciorul, mi-a spus doctorul, este cangrenos.

- Războiul doar dezastru și rele produce – zise tata oarecum gânditor – ce vină au acele mame să plângă toată viața pentru fiii lor?! Mai bine așa, fiecare pe

pământul său, fiecare cu familia lui, e loc pentru toți în lumea aceasta. Ochiul lacom este cel care caută războiul, nu burta. Oamenii sunt turmă, la fel ca acele vite care merg încotro le mână ciobanul.

N-am putut să dorm deloc toată noaptea aceea. Stăteam în întuneric cu ochii deschiși. Îmi imaginam o vale de munte plină de soldați luptându-se între ei. Dumnezeu le spunea să renunțe, să oprească războiul, dar se dezlănțuiau și mai rău. Se amestecau două limbi, greacă și italiană. Croncăiau și țipau ca în iad. Soldații își scoteau ochii unul altuia. Când Dumnezeu a văzut că nu se opresc din acea goană sălbatică, le-a trimis un fel de furtună. „Tu treci aici, i-a spus el vlahului, nu ai venit de bunăvoie să lupți pentru grec, vei fi mântuit, vei trăi mult... Te așteaptă copiii și mieii pentru a-i obloji și pune pe picioare”.

Satul Qelefun nu avea o școală de 8 clase și tata m-a dus în locul natal, în Labëria, la bunica mea, unde părinții mei veneau din când în când să mă vadă. Îl întrebam mereu pe tata despre prietenul meu vlah, Leonidha.

- Va deveni un păstor bun – spunea tata. Împreună cu un văr mai mare păzește oile și caprele separate de turmă și ținute acasă pentru lapte, în cartierul vlahilor. El iubește foarte mult lucrurile vii, în schimb Kristo a devenit responsabilul turmei.

- Leonidha nu va merge la școală?

- Nu cred. Se pare că nu vor să-l îndepărteze pe băiat din casă.

În vacanțele de vară, când reveneam la Qelefun, stăteam întotdeauna cu Leonidha. El a fost cel care m-a invitat să merg să paștem oile noaptea în Vasiliko. De îndată ce se întuneca, mâncam de seară și apoi porneam călare pe samarele cailor. Noi aveam un catâr negru,

neastâmpărat, în timp ce nenea Kristo avea un cal roșcat cu o pată albă în frunte. Imediat ce ajungeam în poiană, Leonidha, cu o dexteritate nemaiîntâlnită, le desfăcea ciochinările de peste burtă și arunca la pământ samarele pe care le foloseam drept perne. Lega frânghia la ambele picioare ale fiecărui animal și le lăsa apoi să pască libere pe pajiștile de pe malul râului. Mie mi-era teamă că vom dormi pe melci, arici, șerpi și șopârle, dar el mă asigura că locul ales de el e la fel de curat ca un rai și n-ar trebui să mă tem. Nu am înțeles niciodată de ce era atât de sigur. Cu ochii întorși spre cupele cerului am vorbit o bună bucată de timp despre locurile cele mai dragi inimilor noastre. Eu descriam frumos pășunile din Gjeshnikosh, Buçet și pădurea Zarel, în timp ce el vorbea cu pasiune despre pajiștile munților Gramoz și izvoarele cu apă rece care curgeau pe sub aluni. Îl cuprindea în permanență dorul de stânele din Gramoz, care erau slăbiciunea lui. După ce terminam cu globul pământesc, ne întorceam la cer. Eu îi arătam Căpița Cumătrului, Ursa Mare și Ursa Mică, iar el alte stele și în special Calea Lactee.

- Aha, aceleia noi îi spunem Căpița Cumătrului – îi explicam eu – cumătru i se spune nașului sau nunului. Noi avem obiceiul de a scoate în mijlocul drumului nou-născutul legat în copaie, mai ales pe acela care vine pe lume după câteva morți ale copiilor în acea familie. Cel ce găsește copilul pe drum devine nașul sau cumătrul lui. Între cele două familii se leagă o puternică prietenie, dar într-unul din cazuri, unul dintre nași s-a arătat de neîncredere; i-a furat căpița prietenului. De-a lungul drumului i-au căzut pe pământ fire de fân, precum acele stele mici, pe care tu le numești Calea Lactee. Hoțul a fost prins în cele din urmă datorită urmelor lăsate de fân, care s-a ridicat la

cer pentru a ne reaminti mereu, de câte ori vom privi în sus, păcatul de neiertat al nașului. Acea este Căpița Cumătrului.

Lui Leonidha îi plăcea mai degrabă o stea mare, strălucitoare și anume Luceafărul Dimineții. Pe urmă, treceam la numărat comete. Unele păreau să cadă pe vârful Qelefunului și din moment în moment te puteai aștepta să ia foc colibeile vlahilor, dar nu se întâmpla nimic. Cu cât se apropia miezul nopții, cu atât mai bine se auzea cântecul insectelor, susurul râului și foșnetul fălcilor animalelor, rumegând cu nesaț iarba fragedă din Vasiliko. Nici peștii nu dormeau, atâta timp cât săreau peste oglinda apei râului. Zgomotul lor, precum al valurilor care se izbesc, se auzea când se aruncau în aer și intrau înapoi în apă. Poate că erau jocurile lor preferate sub lumina stelelor, dar pe noi ne prinsese somnul cu capetele sprijinite pe samarele animalelor noastre. Nu mă mai temeam de noaptea plină de mistere, petrecută departe de casă, sub cerul liber, chiar și atunci când n-avea lună.

Trecuseră deja cinci ani de când ne cunoscuserăm. Leonidha nu mai venea la Vasiliko să pască vitele. Era foarte obosit lucrând toată ziua. Dar, eu îmi continuam vechiul ritual. Alți băieți mai tineri din sat, în timpul verii, imediat ce simțeau că plec la pășunile din Vasiliko, mă urmau cu caii lor. Mă numeau „nomad”, mai ales vlahii. Locul lui Leonidha fusese luat de un frate de-al lui mai mic. Calul lui nenea Kristo îi fusese încredințat lui ca să-l hrănească. Nu mă lăsa deloc în pace și se străduia să mă imite în toate, chiar și în felul în care obișnuiam să sperii șacalii. Dar asta, desigur, se întâmpla în contul prieteniei pe care o avusesem cu fratele lui mai mare. Într-o seară mi-a spus oarecum îngrijorat:

- Mâine Leonidha nu va merge cu vitele și vrea să te întâlnească.

- Are vreo problemă, îl hărțuiește cineva? E nevoie să-mi iau la mine ciomagul și briceagul cu plăsele?

- Nu, vrea să te întreb ceva.

- Bine. Spune-i că ne vedem mâine la Izvorul lui Shtuf, la două ore după ce răsare soarele.

Mă întâlneam din ce în ce mai rar cu el, pentru că începusem în urmă cu doi ani liceul în Gjirokastra. Nu mai purta haine de lână, ci se îmbrăca ca mine cu haine de doc, produse la Fabrica de Textile „Stalin” din Tirana. Doar cămașa de corp, care era lucrată din fir subțire de lână nu și-o îndepărta fie iarnă, fie vară. Treaba asta intra în sarcina dadei (bunicii), care-l verifica de fiecare dată când ieșea din casă; n-avea încredere dacă nu-l atingea ea însăși cu mâna să vadă dacă o poartă sau nu. Și îi spunea mereu: „Asta te protejează de frig și transpirație. Lâna, așa cum protejează oaia, protejează și omul lui Dumnezeu.”

Era clar că vlahii nu vor mai părăsi satul. Începuseră să construiască case cu blocuri de beton pe care le pregăteau pe marginea râului. Le lăsa să se usuce câteva zile și apoi le transportau pe catâri. Astfel, sătenii vechi din Qelefun s-au convins că vlahii n-aveau să mai migreze niciodată. Nenea Kristo a fost primul care și-a terminat casa, dar fără ajutorul fiului său care învățase și meșteșugul zidăriei nu ar fi reușit într-un timp atât de scurt.

A doua zi, Leonidha venise la Izvorul lui Shtuf mai devreme decât mine. L-am observat de departe. Stătea pe o piatră și se gândea. Pentru moment, mi-a trecut prin cap ideea că nenea Kristo ar fi vrut să-l însoare împotriva voinței sale, dar nu, alta era problema. Mi-o spuse direct:

- Îl cunoști bine pe Qorri (Orbul)? Cel care a fost profesor și acum un an a fost dat afară pentru că n-avea pregătirea

necesară?

- Da, ala care și-a pierdut un ochi la construcția căii ferate Durrës-Peşin. Numele lui este Taqi de fapt, dar întregul sat îl strigă după poreclă. Timp de câțiva ani a fost, de asemenea, membru al consiliului Cooperativei și la vremea aceea îi scosese și-un cântec: „S-a ales noul consiliu/ Trei oameni cu cinci ochi...” Se spune că a luat-o razna de când a fost dat afară și vorbește numai prostii pe toate drumurile.

- Tata bănuiește că este chiar nebun. Să vezi belea: se duce la fiecare curte a caselor noastre și numără pantofii. Face asta în fiecare zi. La început am crezut că vrea să ne fure, dar nu. Ba chiar ne simțeam și noi obligați să-i numărăm, astfel încât să nu ne lipsească nicio pereche, dar nu. Într-o zi, când câinele nostru, Liku, l-a observat venind spre casele noastre, l-a atacat și l-a mușcat de picior rupându-i pantalonii. Apoi, el s-a plâns la conducerea Cooperativei și ni s-a ordonat să-l ținem pe Liku în lanț. Dar, ăsta e câine de pus în lanț?! Când se uită la Qorri, se agită și scrâșnește din dinți. Îl urăște de moarte.

- Bine i-a făcut lui Taqi-Qorri, omul ăsta are inima plină de venin. De câte ori mă întâlnește, îmi spune: „Tu n-ai nimic de-a face cu Ilacifaci, de ce nu te împrietenești cu fiul meu?!”

Am continuat să vorbim despre vreme, mergând de-a lungul drumului paralel cu râul Drin, în direcția vechiului Castel:

- Se spune că noi vlahii avem origine romană. Vorbim latina populară și am venit în Balcani pentru a asigura rutele militare și comerciale ale Imperiului Roman. Primul nostru meșteșug a fost sabia, și apoi vitele – zise Leonidha cu un fel de mândrie de parcă ar fi recitat o poezie.

- Eu l-am întrebat pe profesorul de istorie și mi-a spus că vlahii din Albania

sunt originari din Dacia României – am adăugat.

- Nu știu, e încurcată treaba, unul spune ceva, altul altceva – zise el.

Castelul roman se află acolo unde râul Kardhiq se unește cu râului Drin. În antichitate, de acolo era protejat drumul Skërfica care se termina în vechiul oraș Fenicia, în timp ce drumul din direcția Tepelena continua spre Bylis și se termina în Apollonia. Alt drum, la est, mergea spre orașul antic Antigona. Unul dintre râuri e rapid și arogant în curgerea sa, la fel ca labii din provincia Kardhiq, iar celălalt e lin și calm ca minoritarii greci din Dropull. Castelele așezate în mijlocul câmpiei și pe marginea râurilor sunt rare de obicei, dar al nostru era special, deoarece se afla exact în mijlocul văii, acolo unde aceasta începea să se îngusteze. Deasupra, în apropierea lui, peste râul Drin se află un deal înalt numit Tabor. Desigur, numele „tabor” nu este de origine latină, ci otomană și înseamnă o formațiune militară cu o mie de soldați. În mod interesant, chiar și arheologii au descoperit că acest castel, potrivit garnizoanei, deținea o legiune militară romană cu o mie de soldați. În vârful Taborului a fost construit un mini castel ca un turn de turele pe toate cele patru laturi ale orizontului, care controlează întreaga vale, în special partea care se întinde dinspre Hormova. Aflasem la școală că în 1835 acest castel a fost vizitat de maiorul englez Lik și el a stabilit că sub aceste ruine se ascundea orașul ilir Panote, iar după construirea castelului de către romani în secolul al V-lea, acest loc a fost numit Phanotcastron (Panotkastër).

- Adică, aici s-a vorbit latina, precum limba noastră vlahă – zise Leonidha. Am rămas uimit de raționamentul lui, iar el dându-și seama de surprinderea mea a continuat:

- Atâta timp cât vorbim cu toții o latină

populară, iar Italia nu mai folosește această limbă, arată că noi nu ne transformăm atât de ușor, dar am împrumutat și unele cuvinte albaneze, spune tatăl meu. Capitala noastră, acum mai bine de două sute de ani, era Moscopolea de lângă Korça.

Mă aflu din nou într-o situație dificilă. Pe atunci știam foarte puține despre istoria vlahilor. Știam doar că, în ajunul independenței Albaniei, vizionarul Abdyl Frashëri propusese crearea unui stat aromân în Munții Pind, iar regele României spusese că vlahii ar trebui să treacă de Albania, întrucât Grecia îi poate asimila.

- Acest castel – i-am spus – are patru intrări și 14 turnuri de veghe, uită-te la garnizoana de o mie de soldați, iată diviziile, iată două biserici care au fost construite mai târziu.

- Este demolat, l-au distrus otomanii? Unde sunt pietrele? Pereții sunt prăbușiți.

- Nu, n-a fost distrus de războaie, pietrele sunt toate în sat. Casele din Qelefun au fost construite cu ele.

- Ce bine ar fi fost dacă și acest castel ar fi fost salvat și întreținut ca cel din Gjirokastra, – zise Leonidha, vorbindu-i parcă mai mult susurului râului Kardhiq decât mine.

Tata a venit tare amărât de la pășunile din munții Trebeshina. Nu ne-a întrebat pe rând de sănătate, ca de obicei, și nici nu ne-a dat urdă ca să ne săturăm. Părea să aibă o supărare mare, dar nu îndrăzneam să-l întrebăm.

- Du-te și găsește-mi-l pe Kristo, caută-l pe unde o fi și spune-i să lase orice treabă, că am nevoie de el – mi-a poruncit tata.

Primul lucru pe care l-am făcut, a fost să merg în liniște în Cartierul Vlah. Dada mi-a spus că el și Leonidha sunt la tăiat de arbuști în Tavan; curățau pășunile,

pregătindu-le de iarnă. La momentul acela înțelegeam puțin din limba vlahă. Leonidha încercase de mai multe ori să mă învețe. Am trecut râul și i-am găsit pe amândoi, tată și fiu, lucrând. Tufele li se încurcaseră printre picioare, dar amândoi purtau pantaloni de lână pentru a se proteja de neplăcerea spinilor chinuți. L-am spus ce-mi poruncise tatăl meu. Nenea Kristo n-a pus nicio întrebare, dar l-am observat că se posomorâse, ridurile de pe frunte i se înmulțiseră și o umbră întunecată îi stăruia pe sub sprâncene. Îi lăsă coasa lui Leonidha și îi spuse să continue până când soarele va fi traversat vârful Cepo. Mergea atât de repede și făcea pași atât de lungi, încât uneori trebuia să fug după el. Dhimo, fratele mai mic al lui Kristo, era păstor la aceeași turmă de oi cu tatăl meu. Rămăsese la stânele din Trebeshina, dar ceva părea să aibă legătură cu el, din moment ce tata se grăbea să-l găsească pe nenea Kristo. Doamne ferește, nu s-o fi certat tata cu Dhimo, mi-am zis!?

Am ajuns acasă. Cei doi vechi prieteni s-au salutat cu căldură, iar tata mi-a făcut semn să plec. De fapt am ieșit lângă perete și m-am așezat sub o fereastră care avea un geam spart. Nu era doar curiozitate, ci mă simțeam capabil să-i vin în ajutor tatei în tot felul de necazuri și probleme. Și, în plus, voiam să știu, așa că am ciulit urechea să aud. Tata a început conversația astfel:

- La Apa Rece din Tepelena m-am oprit să beau o cafea la club și am legat catârul în stradă, după un carpen. Acolo se oprise și un autobuz cu turiști străini. Doi dintre ei se duc cu franzele albe în mâini și le întind catârului pentru a le mânca. Tu ști că franzelele și cornurile sunt pentru turiști, dar nu și pentru copiii noștri. Toată Albania lucrează vară-iarnă pentru a produce pâine în țară, iar turiștii hrănesc animalele cu franzelă.

- Ce e rău în asta, ei provin din țări capitaliste și așa sunt obișnuiți să hrănească animalele, cu pâine – zise Kristo. Nu văd nicio greșală aici.

- Stai, că n-am terminat! Mi-a părut foarte rău că-și băteau joc de pâine, am lăsat cafeaua fără s-o beau și m-am dus să scot franzela dintre dinții catârului. Ei au crezut că o iau de la gura animalului pentru a o mânca eu și au început să mă fotografieze când unul, când altul. Am lăsat franzelele pe jumătate mâncate pe margine, am apucat catârul de căpăstru și am fugit fără să întorc capul înapoi.

- Ai procedat foarte bine, pentru noi pâinea e sfântă, jurăm „Pentru această pâine!”, dar străinii nu ne înțeleg. Probabil că au avut însoțitori albanezi și ei le vor explica de ce ai făcut treaba aia. Dacă le-ai fi luat, ai fi făcut o mare greșală politică.

- Bine spui tu, frate Kristo, dar când poza mea o să apară în ziarele lor și acele ziare cu păstorul din Trebeshina vor ajunge la Tirana, conducerea noastră va spune că acest cioban este un dușman care a vrut să ne discrediteze în ochii occidentului. Nu mă tem pentru mine, ci pentru băiat să nu mi-l exmatriculeze din școală.

- E posibil să nu se întâmple nimic, dar nu mai ieși nicăieri, pentru că diavolul doarme, iar tu s-ar putea să-l trezești. Să mai așteptăm câteva zile. Vom vedea ce-o fi.

După cum a spus Kristo, nu ni s-a întâmplat nimic și nu am fost exmatriculat de la școală. Cu toate acestea, am petrecut zile grele, pline de tensiune, așteptând să ne bată poliția la ușă. Dar ceva și mai grav li s-a întâmplat vlahilor. Polițistul local, Shemi, le executa câinii unul câte unul sub pretextul că locuințele vlahilor se aflau pe stradă și că forțele cooperatiste nu puteau merge într-acolo de teama câinilor.

Nu știu de ce, dar aveam suspiciunea

că altceva se ascundea în spatele acelei campanii sălbatice de eliminare a câinilor, mai ales că se întâmpla numai în cartierul Vlahilor. După mult timp, într-o seară, l-am întrebat pe tata. El, oarecum trist și îngrijorat, mi-a răspuns:

- Eh, măi fiule, lucrurile nu sunt chiar așa cum par de departe. Kristo are un frate în Migidei, în Grecia. Când lumea s-a împărțit în două, frații au fost și ei separați. Arzând de dorul mamei lui, fratele lui Kristo s-a exprimat că va încerca să se strecoare prin granița Nemërçka pentru a-și revedea mama cât timp aceasta mai este încă în viață. Pe cea, căruia Leonidha îi spune Dada. Despre intenția lui s-a aflat și vorba a ajuns până aici. Guvernul i-a pus pe vlahi sub supraveghere. Le-a numărat pantofii. Voiau să știe cine intră și iese, dar erau împiedicați de câini, iar între timp, prin ordin venit de sus i-au eliminat pe toți împușcându-i unul câte unul, fără niciun proces.

- Dar cine a adus vestea aici din Grecia?

- Ofițerul-spion de securitate, Barba Kostaqi, care intra și ieșea în secret prin frontiera Kakavija. Kristo, care este un om înțelept, de îndată ce a auzit acest lucru i-a trimis vorbă fratelui său să roage ambasada noastră din Atena să-i permită să vină ca vizitator, astfel încât să se poată întâlni deschis cu bătrâna sa mamă, cât timp aceasta era în viață. Vllah deștept Kristo Xhima.

Astfel erau cei din neamul Xhima, vlahii din Qelefun. Iubitori, prietenoși și inteligenți. Așa mi-i amintesc eu și nu-i voi uita niciodată.

- 1 martie 1955 – s-a născut, la Icoana, Olt, poeta și publicista **ELENA CRUCERU**
- 4 martie 1919 – s-a născut, la Slatina, poetul și gazetarul **MIHAI STĂNESCU** (m. 2005)
- 6 martie 1944 – s-a născut, la Timișoara, prozatorul și publicistul **C. VOINESCU**
- 7 martie 1940 – s-a născut, la Brâncoveni, Olt, compozitorul și dirijorul **JEAN LUPU**
- 9 martie 1920 – a murit, la București, poetul și dramaturgul **HARALAMB LECCA** (n. 20. 02. 1873)
- 10 martie 1879 – s-a născut, la Slatina, criticul, istoricul literar și folcloristul **DUMITRU CARACOSTEA** (m. 2. 06. 1964, București)
- 10 martie 1969 - s-a născut, la Tufeni, Olt, istoricul și publicistul **FLORIN POPESCU-MOICEANU**
- 10 martie 1975 – s-a născut, la Slatina, poetul și prozatorul **GABRIEL TĂNĂȘESCU**
- 11 martie 1997 – a murit, la Slatina, poeta și traducătoarea **ILEANA BIJU-CORILĂ** (n. 18. 10. 1922)
- 14 martie 1899 – s-a născut, la Izvoru, Olt, prozatorul și gazetarul **MIRCEA DAMIAN**, pe numele adevărat Constantin Mătușa (m. 6. 06. 1948, București)
- 15 martie 1971 – s-a născut, la Slatina, poeta și pictorița **LUMINIȚA POPESCU**
- 16 martie 1945 – s-a născut, la Slatina, muzicologul și dirijorul **ALEXANDRU-CHIRILĂ STANCIU**
- 18 martie 1952 – s-a născut, la Balș, pictorul **PAUL TUDOR-BALȘ**
- 20 martie 1941 – s-a născut, la Vișina Nouă, Olt, istoricul literar **SONIA CUCIUREANU**
- 20 martie 1959 – s-a născut, la Slatina, soprana **FELICIA FILIP**
- 21 martie 1957 – s-a născut, la Izvoru, Argeș, poetul și eseistul **CORNEL NICULAE**
- 22 martie 1960 – s-a născut, la Albești-Poboru, Olt, poeta **MARIA CALCIU**
- 24 martie 1821 – s-a născut, la Leu, Dolj, intelectualul și luptătorul pașoptist **NICOLAE BARBU LOCUSTEANU** (m. – 1900)
- 25 martie 1986 – a murit, la București, istoricul **MARIN FLORESCU** (n. 6. 07. 1939, Strejștii de Sus, Olt)
- 26 martie 1961 – a murit, la Madrid, istoricul de artă, eseistul, poetul și publicistul **ALEXANDRU BUSUIOCEANU** (n. 10. 10. 1896, la Slatina)
- 26 martie 2009 – a murit, la Slatina, gazetarul și eseistul **FLORIN (FLOREA) NICULESCU** (n. 17. 11. 1954, Spineni, Olt)
- 28 martie, 2008 – a murit, la București, istoricul și arheologul **CONSTANTIN PREDĂ** (n. 1. 11. 1925, Morunești-Morunglav, Olt)
- 28 martie 1994 – a murit, la Paris, dramaturgul, eseistul, poetul și publicistul **EUGEN IONESCU** (n. 13/26. 11. 1909, Slatina)
- 29 martie 1908 – s-a născut, la Caracal, poetul **VIRGIL CARIANOPOL** (m. 06. 04. 1984, București)
29. 04. 1975 – s-a născut, la Slatina, poeta **FLORINA UNGUREANU**
- 31 martie 1971 – a murit, la București, pictorul **MARIUS BUNESCU** (n. 15. 05. 1881, Caracal)

Universalialia

O filă a rezistenței anticomuniste în Tufeni

Florin POPESCU-MOICEANU

Ziua de 13 februarie 1961 este ziua în care POPESCU ILIE s-a întâlnit cu destinul. Evenimentele petrecute atunci pot fi reconstituite pe baza unui bogat fond documentar (provenind în principal din arhiva CNSAS), completat / clarificat cu informații oferite de descendenți ai acestuia. Agricultor, domiciliat în satul Tufeni-Vale (în acel moment aparținând comunei Tufeni, raionul Drăgănești-Olt, regiunea Argeș, astăzi – jud. Olt), născut la 20 octombrie 1906, părinți fiind Păun (fost jandarm și perceptor) și Dumitra, căsătorit cu Ecaterina (Rița), avea patru copii. Margareta, Achilina, Marin și Iosefina. În 1949 fusese încadrat în categoria chiaburilor, posedând peste 25 ha teren arabil, împreună cu tatăl său,

În această zi, în jurul orei 10,30, în curtea gospodăriei sale din Tufeni-Vale pătrunde o numeroasă echipă de șoc, compusă, în principal, din președintele Sfatului Comunal Tufeni, Șerban Gheorghe, instructorul de partid al GAS Tufeni, Tănăsescu Alexandru, președintele GAC „30 Decembrie” Tufeni-Vale, Popescu Emilian, mulți colectiviști, cărora li se vor adăuga după câteva minute și milițienii comunei, Budan Nicolae (plutonier, șef de post) și Nicula Ioan (sergent. adjunctul șefului de post). Activiștii îi reproșează lui Popescu Ilie că nu a permis până atunci accesul în curtea gospodăriei sale pentru colectiviști, câtă vreme o casă (cu 3 camere) și o magazie îi fuseseră confiscate în 1958 și cedate colectivei, casa devenise chiar sediul GAC-

ului „30 Decembrie” Tufeni-Vale, gospodărie inaugurată în 1960, și îi pun în vedere să asigure pe viitor liberul acces la bunurile GAC-ului. Popescu Ilie reacționează spunând: „Duceți-vă dracu cu colectivul vostru că am să-i dau foc, că destul ne supărați voi, bestii comuniste!” (există numeroase variante ale acestei replici, reținute de participanți sau de martorii oculari, redată în cursul referatelor de cercetare penală sau la interogatorii, reținute de anchetatori etc.), după care, sub presiunea milițienilor și a comuniștilor, se refugiază în grădină, luând un topor pentru a-l folosi acolo, la tăierea salcâmlor. Solicitat de activiști să verifice cazul (cel mai vocal fiind instructorul de partid), șeful de post îl conduce la post pe Popescu Ilie, primește apoi referate de la activiști, înaintează un raport către Biroul Raional Drăgănești-Olt al Direcției Regionale MAI Argeș (condus de locotenentul-major de securitate Zlotea Gheorghe), care adresează pe 17 februarie un Buletin Informativ către Direcția Regională MAI Argeș, pe 13 martie 1961 este emisă Ordonanța de pornire a procesului penal, pe 14 martie este emis Mandatul de arestare preventivă nr. 395/ U.M. 0336 Pitești, pentru „infracțiunea de uneltire contra ordinii sociale”, prevăzută de art. 209 pct.2, lit. c, CP, mandat semnat de anchetatorul penal de securitate Bădicuț Tănase, sunt administrate inculpatului interogatorii, sunt audiați martorii, cu procese-verbale de interogatorii. Pană

Ivașcu (vecin; martor ocular la incident), Purcaru Nicolae (vecin; deși nu fusese martor la incidentul din 13 februarie; mărturia acestuia era folosită pentru a contura imaginea „dușmanului de clasă”), Purcaru Nicolae (vecin și martor ocular) și Șerban Gheorghe (președintele Sfatului Popular al Comunei Tufeni (din a cărui depozitie cităm concluzia: „În general, chiaburul Popescu Ilie este un element foarte rău și recalcitrant, opunându-se tuturor măsurilor luate de partid și de guvern, luate în domeniul agriculturii”). Declarațiile martorilor sunt contradictorii (ca exemplu de superficialitate ne limităm a semnală numeroasele neconcordanțe privind luna producerii incidentului!), ancheta e una tipică epocii; sentința era deja cunoscută; procesul în sine o formalitate, astfel încât pe 9 aprilie ancheta penală este declarată încheiată și i se aduc la cunoștință inculpatului învinuirile, pentru ca pe 10 aprilie să se redacteze concluziile de învinuire: Surprinzător însă, la prima vedere, la 20 aprilie este emisă Ordonanța de încetare a procesului penal, emisă de U.M 0336 Pitești și semnată de căpitanul Bădicuț Tănase, prin care se declară închis dosarul de urmărire penală nr. 673/1961, deschis pe numele lui Popescu Ilie; întrucât „faptele nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni; fiind lipsite de importanță”, se ridică sechestrul asigurător pus pe avera inculpatului și se prevede „punerea în libertate a învinuitului”. Surprinzător însă doar în aparență; în realitate Popescu Ilie fusese deja condamnat, preventiv chiar, prin cunoscutul ordin nr. 10086/ 18.04.1961 al vicepreședintelui Consiliului de Miniștri și Ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, prin care, „în scopul prevenirii unor noi infracțiuni la legile Republicii Populare Române”, se fixa loc de muncă obligatorie persoanelor considerate deosebit de periculoase pentru securitatea statului și în care, la poziția

216, i se fixa lui Popescu Ilie o pedeapsă de 48 de luni, ce urma a se efectua la Periprava.

Revenind la evenimentele petrecute în ziua de 13 februarie 1961, o primă remarcă se impune de la sine: avem de-a face cu o provocare, uzitată în epocă, străvezie chiar. Autoritățile comuniste locale nici măcar nu și-au dat interesul să cadă de acord asupra unui pretext plauzibil asupra motivului descinderii lor în gospodăria lui Popescu Ilie, oferind explicații contradictorii. Într-o informare redactată în cursul aceleiași zile, Șerban Gheorghe, președintele Sfatului Popular al Comunei Tufeni, menționa că se deplasa în Tufeni-Vale pentru a organiza o adunare populară, unde să aducă la cunoștință locuitorilor „unele aspecte de stat și de partid” și pentru asigurarea mobilizării cetățenilor, Tănăsescu Alexandru, instructor de partid în cadrul GAS Tufeni, oferea drept explicație a prezenței lui la sediul GAC Tufeni-Vale dorința de a rezolva unele probleme legate de construirea grajdului de vite al gospodăriei, urmând a-i pune în vedere să accepte depozitarea în magazie a resturilor de la construcția acestuia, președintele GAC-ului Tufeni-Vale, Popescu Emilian, invoca necesitatea de a îi pune în vedere lui Popescu Ilie să permită folosirea magaziei și a casei – sediul gospodăriei (în final, justiția comunistă va fixa drept motiv al prezenței activiștilor noștri depozitarea unor cereale în magazie...) .Pentru existența unei premeditări a autorităților comuniste și pentru caracterul de provocare a incidentului pledează și un eveniment petrecut cu o săptămână înainte (când aceiași activiști pătrund în curtea gospodăriei lui Popescu Ilie pentru a-i tăia salcâmi din curte) și prezența milițienilor (aflați, întâmplător!, în patrulare exact la locul și în momentul precizate...) Un alt aspect demn de menționat este toporul pe care îl ținea în

mână Popescu Ilie în faza finală a incidentului. Nemenționat în primele declarații ale martorilor, din declarații ulterioare reieșind că a fost luat în momentul părăsirii curții de către proprietar, pentru a fi folosit în grădină, toporul / satârul va deveni piesă principală a acușării (Popescu Ilie i-ar fi amenințat cu moartea pe reprezentanții organelor de partid și de stat!), justificare a încadrării ca „activitate legionară” a acestuia! Că această apartenență la Mișcarea Legionară este contrazisă net de actele dosarului, nu pare a prezenta nicio importanță pentru decidenți... Metamorfoza este evidentă; în citata Ordonanță de începere a urmăririi penale din 13 martie 1961 se constată: „În ultimii ani, numitul POPESCU ILIE a ponegriț și calomniat regimul democrat-popular din R.P.R. și transformarea socialistă a agriculturii. A instigat, de asemenea, cetățenii din comună să nu se înscrie în gospodăria agricolă colectivă, iar în ziua de 13 februarie 1961 a atacat organele locale ale puterii de stat și conducerea gospodăriei agricole, aducându-le injurii. Sus-numitul a propovăduit în numeroase ocazii schimbarea regimului democrat-popular și a amenințat că se va răzbuna pe comuniști într-o eventuală schimbare a formei de guvernământ”. În Evidența Operativă a DGM București va figura, începând de la eliberare (6 mai 1964), cu mențiunea că și-a ispășit pedeapsa, având ca motiv al condamnării... „activitatea legionară”!

Un regim totalitar își construiește meticolos dușmanul. Diabolizarea inamicului justifică orice exces, inventarea obstacolelor conferă sens represiunii. În Tufeni, ca în multe alte localități din România, comunismul întâmpina încă rezistență, colectivizarea agriculturii încă nu reușise în totalitate. Desigur, aici se înființase încă din 1949 o Gospodărie Agricolă de Stat, una dintre primele din regiune, care preluase

activele rămase în urma familiei Simu și confiscate (fără nicio bază legală) de la Academie, iar această Gospodărie fusese de la bun început dotată cu o puternică rețea informativă a Securității, care primise sarcina de „a ne aduce la cunoștință din timp și a ne da materialul necesar de abateri comise în interior și asupra stării de spirit din exterior”. În Tufeni-Deal se înființase în 1950 o Gospodărie Agricolă Colectivă, numită „Drumul lui Lenin”, dar în Tufeni-Vale înființarea GAC-ului va trena până în 1960, iar numărul celor înscriși era considerat nesatisfăcător, deși, în tot cursul acestui an, satele fuseseră sub asediul echipelor de agitatori. Chiar la nivelul MAI se notează „tulburări” adânci produse de colectivizare, era nevoie de măsuri drastice pentru redresarea situației – și, în egală măsură, de un țap ispășitor. Popescu Ilie părea a fi una dintre figurile care se încadra perfect în portretul-robot al neobositului dușman de clasă. Trecut încă din 1949 în rândul chiaburilor, condamnat la 150 de zile de Curtea București, secția a II-a penală, pentru sabotaj, pe 7 martie 1952 (pedeapsă efectuată la Salcia), supus operațiunii de „deschiaburire” în toamna aceluiași an (prin care i se confiscase cea mai mare parte a averii, i se arseseră biblioteca, mobilele mai de preț fuseseră transportate la GAC sau la locuințele diverșilor potențați locali; în urma acestei acțiuni, tatăl său, Păun, suferise un infarct și decedase), condamnat din nou în 1954, acum pentru nepredarea cotei obligatorii de lapte, la 3 luni închisoare, în 1956 la 1 lună pentru insultă, în 1958 la 25 de zile pentru neplata unei amenzi, cu o casă confiscată în 1958, împreună cu o magazie și cea mai mare parte a grădinii, de către Secția Financiară a Raionului Potcoava, pentru neplata impozitelor, casa fiind cedată de Sfatul Popular GAC-ului din Tufeni-Vale și devenind primul sediu al acestuia (casa fusese

construită în 1936 și se prezenta probabil destul de atrăgător, de vreme ce fusese rechiziționată și de armată în anii războiului antisovietic, și servise drept locuință unui ofițer german și ordonanței sale), evenimentul făcându-l să doneze GAC-ului „Drumul lui Lenin” 20 de hectare și să se înscrie în colectiv, în iluzia

de a fi scos din rândul chiaburilor, cu copiii șicanați în fel și chip, obligați să se refugieze la București, critic acerb al comunismului, în general, și al colectivizării în special, „dușmanul de clasă” era deja construit. Mai trebuia doar să poarte un nume – și i s-a spus, simplu, POPESCU ILIE.

Etnografica

Colindatul, o datină arhaică

Claudia BALAȘ

În majoritatea religiilor străvechi, sărbătorile erau legate de comemorarea morții și învierii divinităților adorate și mai puțin de nașterea lor.

Crăciunul este sărătoarea „nașterii cu trup a Domnului”. Atestarea lui documentară în estul Europei datează de la sfârșitul secolului al III – lea, în timpul persecuțiilor creștinilor din Nicomedia.

Calendarul filocalic menționează sărbătorirea Crăciunului la Roma în secolul al IV- lea. După tradiția conform căreia Mântuitorul s-a botezat în aceeași zi în care s-a născut, în Răsăritul Europei, până în secolul al IV - lea aveau loc celebrarea Arătării Domnului – Nașterea și Botezul laolaltă – în ziua de 6 ianuarie. Cele două evenimente – Nașterea și

Botezul Domnului – au început să se separe progresiv, începând cu anul 380, în Antiohia. Relația dintre ele s-a reglementat în anul 567, la Conciliul din Tours, când s-a fixat „perioada festivă” a celor 12 zile, între Crăciun și Anul Nou.

Importanța pe care a dobândit-o, în timp, data nașterii lui Iisus Hristos este evidentă, fie și numai dacă avem în vedere faptul că de la acest eveniment începe număratoarea anilor erei noastre sau erei creștine. Iisus este considerat axa timpului, istoria a mers spre El, în așteptarea Lui, s-a împlinit după venirea Lui.

Nu putem ignora legătura dintre colindat și sărbătoarea Crăciunului – Nașterea Domnului Iisus Hristos. Este lipsită de specificitate acțiunea de a merge din casă în casă pentru a anunța ceva, a felicita pe cineva sau a ura sănătate și fericire cuiva, pur și simplu. Ea capătă identitate, sens, dobândește putere numai atunci când se asociază cu un eveniment, în cazul nostru Crăciunul. Ritualul colindatului este direct și indisolubil legat de acest eveniment, prezent în conștiința românilor de două milenii. Prezența neîntreruptă a unor simboluri, alegorii din perioada paleocreștină până în zilele noastre au alimentat imaginarii Evului Mediu Mijlociu și au furnizat materia teologică, dogmatică pentru imnuri, literatura populară apocrifă cu largă circulație și, cu precădere pentru colindele cetelor bărbătești care străbăteau așezările.

Anul Nou ortodox începe la 1 septembrie. Biserica îl celebrează și astăzi la această dată, care coincide cu începutul anului civil la evrei când, după Legea Veche, s-a început creația lumii și, conform tradiției, Iisus a participat prima

oară la o „activitate publică” atunci când a citit, în sinagogă, din prorocul Isaia. Era bizantină sau de la Adam își are originea în cronologia practică în cancelaria Constantinopolului și a fost utilizată în administrația Țărilor Române până în secolul al XVIII-lea.

Colindatul la Crăciun și Anul Nou este o datină adânc înrădăcinată în întreaga Europă și chiar peste granițele ei, pretutindeni pe unde s-au așezat coloniști europeni. Am putea spune că e una dintre datinile ce nu au patrie, o datină universală.

Ea este în același timp și o datină creștină, precum o arată toate aparențele, căci o găsim numai la popoarele creștine și anume având loc cu prilejul uneia din cele mai mari sărbători creștine, Crăciunul.

Colindele constituie astfel un teren extraordinar de interesant pentru cercetătorii mitologiei creștine, mitologie care ar putea fi reconstituită cu succes după credințele populare întrupate în diferitele forme de colinde. Aici apare întregul Olimp creștin, cu Dumnezeu în frunte, cu Maica Domnului și Isus, cu îngeri, sfinți de toate rangurile, care se ivesc pretutindeni și alcătuiesc acea lume minunată care se contopește pe deplin cu viața pământească.

Ele au încetat de mult a mai fi simple formule tradiționale, cu un anumit scop practic, și au devenit adevărate texte poetice. Ele, trebuie să subliniem aici, sunt un exemplu clasic al felului în care un cântec popular, printr-o evoluție îndelungată, dintr-o formă de tradiție magică ajunge la o formă cu adevărat artistică.

Datina colindatului se prezintă astăzi sub cele mai diferite forme la unul și

același popor și firește, cu atât mai mult se va deosebi de la popor la popor. Cum se va fi înfățișat ea însă înaintea de creștinism și în special la romani nu putem ști, nicio descriere a datinii nu avem din timpuri antecreștine. Când datina începe a fi pomenită de diferiți autori bisericești sau în decizii sinodale, e destul de târziu și atunci ea nu se deosebea prea mult de timpurile de azi.

Cu toate acestea, nu poate fi pus la îndoială faptul că la Calendae Januariæ ea a ocupat, între datinile romane, locul cel dintâi și va fi fost foarte cultivată și foarte populară în tot imperiul, precum erau și sărbătorile de care era legată, altminteri ar fi cu neputință de explicat cum de s-a răspândit și s-a înrădăcinat atât de adânc în lumea întregă.

În genere, azi avem la fiecare popor european datina sub două forme distincte: profană și religioasă.

La români colindatul e de mai multe feluri, în general însă avem șase feluri de colindări de tipul profan foarte distincte :

- colindatul adulților, cel serios, al flăcăilor și oamenilor în vârstă, care are loc în noaptea dinaintea Crăciunului;

- colindatul copiilor, care se deosebește cu totul de primul, atât prin colinde, care nu sunt decât simple urări scurte, adesea hazlii, cât și prin lipsa de organizare ce-o aflăm la precedentul. Are loc de obicei în Ajunul Crăciunului (începând din zorii, zilei);

- Plugușorul, colindat cu caracter agrar și legat exclusiv de Anul Nou;

- umblatul măștilor, care adesea se atașează la plugușor, adesea la colinde, de obicei la Anul Nou;

- Vasilca, datină în uz la țiganii din România, foarte răspândită în trecut;

- Sorcova, cu care umblă copiii mici de la 3 la 9 ani, în dimineața de Anul Nou,

lovind pe gazde cu mlădițe înmugurite sau chiar înverzite (special păstrate în apă caldută de la Sf. Andrei) sau azi înlocuite cu altele artificiale.

Afară de cele două categorii citate pentru Crăciun, mai sunt colindările strict religioase :

- Steaua. Umblă cu ea copiii în toate zilele Crăciunului, în unele zone pe întregul interval al sărbătorilor, până la Bobotează.

- Vicleimul sau Irozii, teatrul religios al românilor, performat de la Crăciun până la Bobotează.

Am ales să le menționez și pe acestea două deși sunt străine cu totul de colindele propriu-zise și pătrunse mai târziu la români, fiindcă ele se sprijină pe aceeași datină a colindatului, au aceeași bază ca și colindele, numai că ele sunt un produs literar bisericesc. Aceste două categorii religioase sunt, indirect, un ecou al colindatului propriu-zis, care le-a provocat nașterea și le-a servit întrucâtva de model, anume, cântecele de stea sunt creații ale bisericii, paralele cu colindele, iar Vicleimul paralel cu colindatul măștilor.

În cadrul ciclului calendaristic al sărbătorilor cu dată fixă din cursul unui an, Crăciunul generează cea mai amplă desfășurare rituală.

Termenul Crăciun, care denumește sărbătoarea nașterii Domnului Iisus Hristos are o circulație populară și nu figurează ca atare în cărțile de cult ortodox. Mai mulți specialiști (Aron Densusianu, Ovid Densusianu, Alexandru Graur etc.) consideră că termenul Crăciun derivă din latinescul creatio. După cum reiese din textele legendelor apocrife care povestesc istoria nașterii lui Iisus, Crăciun a fost omul care i-a găzduit pe Maria și Iosif în staulul de la Bethleem.

Legenda soției lui Crăciun, cea căreia

bărbatul i-a tăiat mâinile fiindcă a ajutat-o pe Fecioara Maria să îl nască pe Iisus este atestată în repertoriul românesc. Unul dintre primele miracole săvârșite de Maica Domnului pe care îl menționează literatura hagiografică este tocmai acesta prin care ea mijlocește ca nefericita femeie să își redobândească integritatea corporală prin puterea copilului divin.

Cetele bărbătești se constituiau de regulă în seara de Sf. Nicolae. Atunci se colinda prima dată și se cânta colindul sfântului la casele unde locuiau oameni ce-i purtau numele. Bărbații, care în unele locuri trebuiau să fie tineri necăsătoriți, își alegeau o gazdă cu o casă încăpătoare, cu un bun statut social și acolo se întâlneau zilnic repetau colindele până în Ajunul Crăciunului. Ei își repartizau sarcinile și autoritățile în cadrul cetei, rolul cel mai important revenind vătafului. În Ajunul Crăciunului, 24 spre 25 decembrie, încep colindatul, trecând pe la fiecare casă și rostind una sau mai multe colinde.

Dacă localitatea era mare, puteau colinda mai multe cete, iar în cazul în care se întâlneau urma o confruntare și numai grupul care ieșea învingător avea dreptul să colinde mai departe. Lupta avea ca scop identificarea cetei „alese” de Dumnezeu să îndeplinească ritualul. Colindarea începea în acel segment de timp numit ziua liturgică, care ocupă intervalul dintre două nopți consecutive, având ca sarcină fundamentală chiar transmiterea sfințeniei prin riturile culturale. Ceata de colindători începea ritualul după apusul soarelui și îl încheia înainte de ivirea zorilor.

Pentru colindare, se dăruiau colindătorilor mâncare, băutură, bani. În ziua de Crăciun sau a doua zi, din bunurile

căpătate se organiza o masă comună – agapă – la care erau invitate și fete, împreună cu părinții.

Ascultarea colindelor tulbură și neliniștește, pentru că interpreții, fiind oficianți, contactau sacral, natură a lui Dumnezeu. Întregul colindat acoperă o largă sferă simbolică și alegorică în care sunt conținute istoria vieții pământești a lui Iisus, de la Naștere la Răstignire, cele șapte taine, conceptul de milă creștină.

Din perspectiva arheologiei folclorice, colindatul și semnificațiile lui sunt mai vechi ca la alte popoare slave din jur. El provine din tradiția paleocreștină a Imperiului Roman de Răsărit de limbă latină și s-a dezvoltat, în timp, îmbogățit cu texte poetice care conțineau răspunsuri la problemele și întrebările ridicate în timpul disputelor teologice ale primului mileniu creștin și mai apoi la cele inter-confesionale care au urmat.

După acea perioadă de strălucire pe care a avut-o colindatul în contextul medievalității târzii, repertoriul de colinde s-a diversificat, a preluat un număr considerabil de motive din cântecul epic și a sfârșit prin a-și pierde, în mare parte, calitatea rituală, rămânând în cadrele ceremonialului și festivalului.

Galeria de artă

Artele plastice în Slatina anilor '75

C. VOINESCU

Am primit, în virtutea unei vechi și statornice prietenii, un teanc de cărți de la criticul, istoricul de artă, pictorul și universitarul timișorean Ioan Iovan, biruindu-mă gândul de a le citi, pe îndelete, pe toate.

Una dintre ele, *Existența în artă*, este cartea traiectoriilor artistice de șapte decenii ale autorului, cuprinse între acel 24 ianuarie 1948, din Boldurul său bănățean natal și aniversarul 2018, din Timișoara universitară a împlinirilor sale artistice și pedagogice. Popasul slătinean de nouă ani (1974-1983) ca profesor al de curând înființatei Școli Populare de Artă locale este marcat cu emoția debutantului de atunci: „Școala de artă din Slatina tocmai atunci s-a înființat, întâi s-a știut cine este secretară, apoi cine este director și apoi cine este profesor, acesta fiind eu. Domnul director Gheorghe Mitrahe, profesor de limba și literatura română, era un tip înalt și masiv, bonom și prietenos, deschis și mereu dispus la vorbă... Astfel că noi, toți trei, am avut primul consiliu profesoral la grădina de vară *Union* din centrul orașului. Au urmat numeroase alte întâlniri ale noastre, uneori până noaptea târziu, căci aveam multe lucruri pe care să conversăm. Având școala, la începutul ei instituțional, și un director deosebit, am putut și eu să institui un regim didactic mai liber, mai relaxat...”

În Slatina, în 1974 și în anii imediat următori, au fost repartizați, în învățământ și în industrie, la „Textila”, numeroși absolvenți de învățământ superior de la București, Cluj-Napoca și Timișoara, pe care autorul îi enumeră, cred, fără omisiuni: Simona Lupașcu, Nicolae Truță, Ioan Burcea, Rodica Bălaj, Claudia Udrescu, Traian Zorzoliu, Cristina Bacicu-Botez, Carmen Bodea Matei, Paula Tudor, Paul Tudor, Dumitru Rotaru, Constantin Petrașchievici... Teodor Tudor, Ionel Cuculiuc, Păscuța Iovan, Rudolf Kutesch, Dan Dimulescu, Marin Cocheci Căldăraru, Emilian Nuțu, Dana Budulan.

Orașul dobândise astfel noi valențe artistice, neîntârziat fructificate întru înviorarea și redimensionarea atmosferei intelectuale a acelor vremuri, după cum mărturisește autorul: „S-a întâmplat atunci, în mod fericit, să se întâlnească intențiile noastre de a ne organiza artistic, de a lucra și a ne afirma, cu dorința autorităților de a exista și în județul Olt, în Slatina, ca în marile orașe, o uniune de creație plastică profesionistă și cu acțiunea Uniunii Artiștilor Plastici din România de a se dezvolta cât mai mult. Noi ne-am găsit foarte repede adunați pe o asemenea idee, am primit permanent un sprijin prețios din partea unor oficiali, Maria Ghițulică, Ion Lăptică, Nicolae Marinică. Cu toată funcția ei înaltă, doamna Maria Ghițulică își făcea singură

piața și, cum clădirea atelierelor noastre era în apropiere, intra, de fiecare dată, să stea la noi, la o cafea. Pe lângă sala de expoziții „Artis”, a mai fost realizată Galeria de artă a UAP Slatina și acestora li se mai adăugau spațiile generoase de la Casa de Cultură a Sindicatelor, astfel încât aveam suficient loc pentru expoziții și chiar am organizat numeroase personale, saloane, colective, tematice, la care am invitat și au venit Adriana Stoica, Ion Frunzetti, Dan Grigorescu, Radu Ionescu, Marin Mihalache, Gheorghe Vida, Mihai Ispir.

Prielnice creației (Clădirea atelierelor, așezată într-o curte mare, avea încăperi generoase pentru creație și un hol ușor utilizabil pentru expoziții), condițiile oferite atunci au generat numeroase expoziții nu doar în Slatina, ci și la Craiova, București, Râmnicu-Vâlcea, Târgu-Jiu, Lugoj și Mihailovgrad, în Bulgaria.”

Amintirile despre perioada slătineană a lui Ioan Iovan se încheie într-o notă de regret pentru ceea ce a urmat după anul plecării sale din Slatina: „Am fost președintele UAP Slatina până în anul 1983, când m-am întors acasă, la Lugoj. Când am plecat am plâns. Erau cei aproape zece ani ai mei de stat la post. După aceea, rând pe rând, au plecat, răspândindu-se prin țară, și ceilalți colegi, tineri artiști, iar filiala slătineană, la rândul ei, s-a pierdut, s-a evaporat.”

Intenționam, când am început să scriu acest text, să mă refer, pe scurt, și la celelalte cărți primite de la universitarul timișorean. O voi face în numerele viitoare ale revistei, pentru că, acum, m-au răpit aducerile aminte, într-o vreme, coincidentă cu cea evocată de Ioan Iovan, contopindu-mi și eu existența cu cea a Școlii slătineane de Artă și a Centrului cultural județean.

Paul Tudor-Balș

Ioan IOVAN

Constant, practică natura statică, peisajul, portretul și compoziția suprarealistă și care, fiind destul de diferite, nu solicită neapărat să fie considerate împreună, la fel cum ansamblul picturii lui nu se impune unitar, compact. Mai degrabă, caracterul unitar se simte în lungul liniei de specie, la fel și profilul stilistic, întrucât linia naturii statice, linia peisajului și cea a portretului, puse una lângă alta, își afirmă paralelismul, dar nu și similitudinile. Una lângă alta își accentuează diferențele.

Fiecare palier al picturii lui este de sine stătător, ca problematică artistică și ca soluționare, diferit este caracterul formelor și al speciei, al comunicării artistice. Respectivele paliere, mai degrabă, se simt în largul lor fiind considerate separat, astfel se observă că fiecare palier este rotund, justificat în sine. Este o pictură caracterizată de pluralitate, fără evidentă legătură între zonele componente. Aproape fiecare lucrare se prezintă în sine, realizare liberă ca temă și statut artistic, fără anume obligații de

realizare, fără presiune stilistică și fără apăsarea lucrărilor de a fi receptate unitar.

Natura statică particularizează printr-o reprezentare minuțioasă, dar fără a recurge la *trompe l'oeil*, posibilitate existentă pentru că imaginea primește o tonalitate deschisă și prezintă o atmosferă calmă și senină. Totuși, de la lucrare la lucrare, această tonalitate generală primește variații date de caracterul și materialitatea, de culoarea locală a obiectelor, fiecare afirmându-și prezența expresivă. În mod decisiv, obiectele convocate în imagine rămân atașate realului în care există deodată, cumva nediferențiat față de respectul pictorului pentru modele. Lucrurile sunt numai prezente, nu povestesc, nu au o istorie. Există o anume schimbare a viziunii, de la natură statică la natură statică și care conduce la schimbarea, întrucâtva, a caracterului formelor și al expresiei. Înseși obiectele oscilează între a se integra ambianței și a-și afirma identitatea. Situația existentă, cumva metafizică, transformă în beneficiu pentru pictor faptul că obiectele nu se mișcă, așa apar ca fiind dintotdeauna. Statica devine factor de comunicare. Natura statică este realizată cu respect pentru tradiția speciei și primește, de aceea, o notă de generalitate. Nu le particularizează nici locul, nici lumina, nici atmosfera. Există numai în funcție de forma proprie, de culoarea locală și de expresia deținută (Natură statică, Scorușe, Natură statică cu icoană, Cană și pere).

Variat ca realizare și factură, peisajul, variat, de asemenea, ca tematică și localizare, ca expresie, se înscrie în tradiția picturii românești. Realizează o imagistică impresionistă, urmărind senzația și aspectul fugitiv al lucrurilor, dar și postimpresionistă, arătându-se interesat și urmărind permanența și stabilitatea lor. Principalul motiv este acela al copacilor, în realizarea lor constând calitatea picturii lui. Importantă este apropierea, în timp ce depărtările se pierd în vaporozitate grizată.

Mânuirea pensulei și a culorii are drept efect sugerarea freamătului din frunziș și vibrațiile luminii, întrucât peisajele cele mai izbutite sunt cele care evocă plenitudinea verii. Sunt peisaje campestre acuzat relaționate cu sublinierea zărilor, astfel sugerând misterul câmpiei și avansând sugestia spațială a infinitului. Apropierea oferă un pământ concentrat în formele sale clare, iar depărtarea arată un cer distant și rece. Copacul singur, unic, este elementul principal, dar el nu aparține nici pământului din care crește și se hrănește, nici cerului spre care își îndreaptă verticalitatea și aspirația. Este echilibrat între singurătatea lăuntrică și infinitul din afara lui. Preferința pictorului pentru apă, pentru oglinzile și oglindirile ei vălurite, aduce o benefică și mereu caleidoscopică privesc, completată cu formele telurice și vegetale și cu cele evanescente și în mișcare ale norilor de pe cer (Reflexe, Copaci, Câmp deschis, Copac singur, Farul, Iarnă, Peisaj de câmpie).

În schimb, Paul Tudor-Balș este autorul unor portrete amănunțit realizate și preocupat în mod deosebit de asemănare. Contează mai mult fizionomia decât expresia, mai mult înfățișarea decât lăuntricul. Înregistrarea fidelă este de o asemenea natură, încât trece în discreție atât starea personajului portretizat, cât și starea și atitudinea autorului pictând. În viziune, însă, rămâne mereu pozitiv, condescent. Reține la chipuri felul lor de a se arăta, vizualitatea lor concentrată în fizionomie, în natura lor biologică. Sunt așa cum se văd și acest fapt este suficient pentru a activa în numele dimensiunii psihologice, a caracterului, a temperamentului, a stării lăuntrice. Asemănarea este factorul care rezolvă, aproape integral, portretul, acestuia asociindu-i-se desenul și culoarea, care, de asemenea, se asociază realității văzute și își conferă contribuția aceleiași direcții, aceleiași intenții (Tudor Gheorghe, Portret de fată, Bunica, Portret).

Lucrările suprealiste realizate de Paul

Tudor-Balș reușesc să se particularizeze în stilul și comunicarea artistică, dar într-un mod aparte, suprarealismul lui fiind mai apropiat de un Hieronymus Bosch, decât de un Max Ernst. Reiterează ideea de construcție, de casă și de locuire. Există un anume tipic al ei, dar nu rigid, nu sărac. Respectivele „case”, „locuințe” respectă arhetipul torsului feminin, nudul, cu formele lui amintind o Venus din Willendorf, un idol feminin precum Venus din Lespugue, așadar diforme, exagerate în anatomia lor specifică, mai ales sânii și șoldurile, sunt prevăzute cu ferestre și zăbrele, cu uși, cu balcoane, cu terase, cu ramuri și populate, destul de rar, cu păsări care, deși au vădită posibilitatea de a zbura, nu o fac, rămân pironite locului. În cuprinsul imaginii, pe sol sau în aer, în „case” mai apar numeroase mici personaje de figură umană, dar care nu se poate ști ce fac. „Casa” ca ou, colivia ca ou, dar fiind prevăzută cu picioare de pasăre,

cu gheare pregnante ținând, la rândul lor, câte un ou. Ipostazele păsărilor sunt, fie de a sta în colivie, fie de a sparge coaja oului și a se lansa în zbor imediat. Așadar, există ambiguitate atât a formelor, cât și a relațiilor dintre ele, a situațiilor prezentate de un anume tip care valorifică date din specificul suprarealismului, dar și oferă imaginarului auctorial posibilitatea de a se particulariza, inclusiv ca formă, inclusiv ca stil. Cumva aparte, dar tot sub aripă suprarealistă, este Icar, aici, căzut și stând ghemuit, cu aripi imense atârând inerte, dar însoțit, ca un fel de urmă, ca un fel de ecou, sus, departe în cer mai persistă vag o aripă singură, ruptă de trup și o formă, la fel de transparentă, spiralată, produsă de o sfâșiere scurtă prin care se zăresc cărămizile zidului pe care îl acoperă. Și, totul, întâmplându-se într-un albastru amintindu-l pe Sabin Bălașa din vecinătate (Terasă, Turn locuință, Oul dogmatic, Icar).

Gheorghe Dican

Loredana IANOVICI

Pictorul Gheorghe Dican s-a născut în 1960 la Cernișoara din județul Vâlcea, este absolvent al Facultății de Arte și Design a Universității de Vest din Timișoara, Doctor în Arte Plastice, președinte al Filialei U.A.P. din Râmnicu Vâlcea și vicepreședinte al U.A.P. din România, a deschis 28 de expoziții personale, a participat la numeroase saloane oficiale, expoziții tematice și de grup din țară și de peste hotare, a activat în mai multe tabere de creație, Brădișor – Vâlcea, Fedeleșoiu – Vâlcea,

Cozia – Vâlcea, Capra – Argeș, Bran – Brașov, Râmnicu Vâlcea, Brăila, Dealul Malului – Vâlcea, Cinciș – Hunedoara (2006), Voina – Argeș, Pădureni – Timiș, Golobotz – Serbia.

Este un pictor al abstracționismului expresionist pe formula preponderent tașistă, cu unele ușoare intruzii gestualiste. Folosește game cromatice complexe, în numeroase pete, iar desenul și conturul sunt remanente după acțiunea dominantă a culorii, iar geometrismul este

depășit de spontaneitățile din execuție. Aproximările de formă și sublinierile de culoare conțin vagi amintiri peisagistice. Pictura sa stă în regimul de picturalitate al culorilor. Se dovedește a fi permanent un exuberant colorist, în concordanță cu importanța acordată pentru lucrarea pensulei. Practică o imagistică liberă, în sine, arătându-se pe sine, conținând bucuria de a se oferi și, mai ales, în a-i fi văzute detaliile. Culoarea și pensula își duc propriile forme, iar gestul de a picta este acela liber de orice referință figurativă, părând a fi o apăsată polemică la adresa figurativului.

Structurile picturale libere din pictura sa stau sub semnul teluricului, a unui pământ parcelat, a unor vederi de sus, panoramice, aeriene, poate hărți posibile, iar, fiind pictură, este, deci, comunicare artistică, așadar trebuie ancorată undeva, de ceva din realitate. Am văzut că această pictură este deschisă peisajului, dacă nu cumva chiar descinde din peisagistică. Este deschisă, ca posibilitate, fie peisajului de primăvară, dominat de un verde crud intens, fie peisajului de vară, dominat de incandescențele de galbenuri, de oranjuri și de roșuri. De asemenea, deschis fie peisajului colinar cu formele ondulate, fie peisajului de câmpie, cel al orizontalelor și al zărilor nelimitate. Subzistă în pictura sa, totuși, un anume geometrism, provenit, cum se poate observa, din orizontul naturii și care este mult aproximat, tulburat și contrazis. Petele de culoare, în felul de a defini localitățile cromatice, dețin o evidentă exacerbare și care contribuie în mare măsură la caracterul imaginii, unul viu, ofensiv. Culorilor, petelor de culoare li se dă crezământ până la a fi lăsate, într-o oarecare măsură, să realizeze pictura, culoarea aproape singură, mâna, de asemenea, aproape singură. Este, într-adevăr, o anume stare a singurătății, influențând tonalitatea expresivă și făcând ca această pictură nostalgică să fie sensibilă în sens

existențial. Căci pata ca loc și linia ondulată lăsată de pensulă sugerează o dialectică a staticului și a mișcării, a fixității și a trecerii, a opririi și a curgerii. Sunt simultane, dar nu se suprapun, nu se confundă. Poate de aceea, la Dican, nu poate fi vorba de suficiență nonfigurativă, ci o prezență nonfigurativă dispusă a se lăsa îmbogățită ca formă și culoare, ca înțeles și semnificații dinspre lucrurile din existența reală, în speță spațiul peisagistic. De altfel, nimic din ceea ce face el în imagine nu lasă să se înțeleagă faptul că ar porni de la *tabula rasa* și că ar propune o altă lume total diferită și mai bună decât cea existentă. Culorile, petele de culoare sunt extrase din realitate, în general, ca detalii, dar aparțin încă realității, încă se revendică de la ea și încă vorbesc în numele ei.

O pictură de Gheorghe Dican este alcătuită din ceea ce rămâne dintr-un peisaj trecut prin sitele ochiului și ale sufletului, ale ideii și ale simțului artistic. Dar nu impresia, ci ideea. Dar nu selectivitatea este actul propriu-zis, ci altceva, ceea ce se întâmplă după aceea, pe pânză, în felul în care pensula restituie diferit ceea ce s-a ales dintr-un posibil peisaj. Sunt pete cromatice care par, totuși, să aibă o istorie parcursă în realitate și într-o coerență regulată, chiar geometrică. Numai forța și identitatea culorilor pot desfășura o entitate imagistică, lăsând în spate contribuția formei, a conturului. Există, cum se vede, forme și contururi, dar ele au rămas mai mult sugestii, mai mult repere orientative care au un aport important în expresia detaliilor, dar mai mult, în expresia generală a imaginii. Estomparea marginilor, a conturilor, ajunge să substituie cu succes acțiunea armoniei, căci formele, peste vagile multiple contururi, interferează, trec unele în altele.

*Vitralii***Oana****Mihail Soare**

Mitarnicii prieteniei vor fi murit de multă vreme în țara asta ca o dihanie măscărită de grimeuri orbi, rămași de la ospățul peștilor de lemn așteptând de pomană nălucile aruncate-n vârtoarea mâinelui aducător de lacrimi, dar în tărâmul acesta pervertit au mai pătruns și oameni care-au avut la mână patalama-lele trebuitoare. Cu sigilii domnești înmuiate în ceara cancelariilor celor dintâi voievozi ai rodului fericit născut la umbra picurilor de ploaie din pădurea de frasini visând la izbânda catargelor. Nu știu cum a pogorât, ca un hulub cu aripile înfășurate-n păslă, păcălindu-mi străjerii adormiți, cum nu știu nici în ce fel a reușit să pătrundă dincolo de porțile mele atât de ferecate, cu ce fel de iarbă a fiarelor o fi tăiat ivărele, lăcatele, de-a intrat așa de firesc pentru a-mi culege cuvintele și necuvintele, poem cu poem, și a le tălmăci în graiul straniu dar surprinzător de melodios al unui popor despre care mai toate lucrurile ce se știu sunt de-a-ndoaselea.

Bine, la cât de necuprinsă îi e dragostea pentru literatură, sunt sigur că, în ceasurile sale de țâfnă, Oana* îi scoate ochii Celui de Sus pentru faptul că nu cunoaște toate limbile pământului, pentru că altfel ar tălmăci și în swahili, și în thai, și în multele graiuri ale celor din Vanuatu, și nu s-ar da în lături să tălmăcească niște poeme și în tashiro, singura limba vorbită pe boțul ăsta de lut cu ifose de astru, de un singur om, dacă om o fi, pe numele său Amadeo

Garcia. Ei nu îi trebuie zeci de pagini dintr-o scriitură ca să priceapă că are de-a face cu un autor adevărat, și nu dă două parale pe ditirambii scriși la comandă de niște neguțători jalnici, de lauri ofiliți și de șablonarde ode mereu cusute cu ață albă, știind, grație unui simț aparte, să detecteze valoarea, scoțând, iluzionism sadea, din maldărele de literatură apărută zilnic, câte-un nume, câte-un poem, câte-o proză. Pariurile ei cu nemurirea.

Verdictele îi cad ca lamele ghilotinelor atunci când se lovește (aș zice că la propriu, ca de o mobilă pusă aiurea, dureros) de produse ieftioare, însoțite de inerentele dări în stambă, scoase pe tarabă de tot soiul de „farfuzе”, cărora le-ar scurta mintenaș nasurile (poate chiar pe bune) cu vreo custură folosită la altoirea piersicilor de dunărenii copilăriei ei împodobite cu flori de lămâiță. Deși mă cam îndoiesc că ar face-o, gândindu-mă la bunătatea aceea, cu care se împodobește, de ploaie de vară ajunsă pe pământ chemată de dorul smintitor al nopților de veghe de la căpătâiul ultimei himere momite cu promisiunea hamacelor aninate de vișinii înfloriți din grădina mirării.

Altfel, îmi imaginez ce cazier dolofan ar fi avut dacă, prin cine știe ce blestem bolborosit la margini de țintirime păzite de liliaci pârâcioși, dragostea asta pentru cuvântul scris ar fi avut soarta alcoolului (că tot patimi sunt) din nebunii ani ai

Americii anilor 30.

Oana e un dar al prieteniei, asta e limpede ca lumina zilei strecurată prin privirile pruncilor, și nu trebuie căutată în solemnitatea de bâlci tandru a clipei, nici în vrăjitoriile melancolice atârinate la gâtul slăvii, nici în pocalurile cu stele nelustruite de pe mesele săracilor, și nici măcar în vaierile apropierei de un țărnam totdeauna aflat în tremurul ochilor. Pentru că ea

poate fi găsită în birjele așteptând în fața gărilor regale trenurile pline cu cărți, acolo unde o știu toate pietrele caldarâmului, toți huhurezii ce-i însoțesc nopțile, cerșetorii și vizitiii, băcanii veniți să-și ridice mărfurile lor orientale, măturătorii, întorcându-se acasă cu brațele pline de scumpele nimicuri mirosind a cerneluri crude.

*Oana Glasu, firește. Traducător de literatură din și în limba albaneză

Gabimet e mia

Gabimet e mia janë të shumta,
disa quhen pasiguri, të tjerët komplete,
grumbuj dhimbjesh kanë lanë,
pak të gjakosura, të durueshme si i ftohti i humbur në mars,
por, i ngarkuar kështu, apo i gatuar, nëse dëshiron,
nuk mund t'ia fal vetes naivitetin për të menduar se më takon
vjeshta,
njësoj siç më takon vuajtja.

Greșelile mele

Greșelile mele sunt multe,
unele se numesc bâjbâieli, altele urzeli,
ciopor de dureri au lăsat,
ușor sângerânde, suportabile ca frigul rătăcit în martie,
dar, încărcat astfel, gătit, dacă vrei,
nu-mi pot ierta naivitatea de-a fi crezut că mi se cuvine
toamna,
așa cum mi se cuvine suferința.

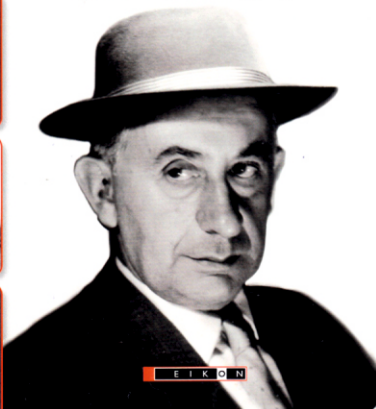

Gaby Michailescu

BIRLIC

tăvălugul râsului eclatant,
tordantă năvalnică molipsitoare
veselie la scenă,
când la trap, când la galop...

Adăugire celebră la un nume actoricesc de anvergură în teatrul și filmul autohton din veacu` trecut. Una nici că se poate mai norocoasă pentru Grigore Vasiliu. Fălțișenean cu mare talent, merit a sluji scena cu toată ființa-i. Iubit de oricine-l vedea jucând, pe viu sau pe ecran. Comediant autentic, comparat adesea cu Chaplin ori de Funès. Care stârnea râsul pe dată, da` nicidecum la voia-ntâmplării. Descrețind frunți și viață nemuritoare dând unor personaje de top din dramaturgie, cinematografie. Plasându-le de-a pururi în panteonu` culturii naționale, să nu le uităm...

Gaby Michailescu, un impresar cu faimă în interbelic și după, lucrat-a mult cu Birlic. Dăruindu-i până la urmă, pe merit, o carte*. Un miniroman, aș zice. Cu poze și amintiri care mai de care. Istorie de netăgăduit într-un secol deloc liniștit. Scrisă c-un soi de condei nicidecum de farmec lipsit. Chiar poetic aș zice, deși textul e-n proză. Căci e plin de culoare, specificitate, original. Evident, de

*Gaby Michailescu, *Birlic*, Ed. Eikon, 2015

Cartea zilelor noastre

Birlic

Adrian SIMEANU

informație inedită, felurită, binevenită. Nu doar protagonistu` găsindu-și locu-n filele cărții. Ci și alții, artiști cei mai mulți. Michailescu zugrăvind inedit, iscusit o lume. Cu-a` sale gusturi și aplecări la distracție firești, comicu` nelipsind dintre ele defel. Așa că aflăm util detalii picante, șarmante despre artiști. Întâmplări nu numa` ilare, ci și dintre celea mai triste, mai dureroase. Precum trecerea chinuitoare, istovitoare pe la Canal, ca represalii specific proletare. Îndreptățind ideea clară că și povestea impresarului olteano-bucureștean are partea ei de contribuție utilă la memoria națională. Pe lângă faptu` meritoriu că se înscrie vizibil în perimetrul literaturii. Gaby arătându-se, neașteptat, un cronicar pitoresc al epocii. Satirizează îndrăzneț, da` cu rost vădit. Descriptiv iscusit, portretist izbutit dă nimerit importanță graiului popular și m-a dus cu gându` la Creangă, intens. Altfel spus, rezumativ, e plin de umor, de lirism, de talent. Reală plăcere, maxim interes stârnind cu opu` său. Păcat că lasă de dorit corectura, sâcâitor. Afectând volumul, altfel remarcabil, dedicat din inimă acestei entități dâmbovițene a commediei dell`arte. După cum îl caracterizează, deloc exagerat, Michailescu pe Vasiliu-Birlic. Actor născut, nu făcut, categoric. Românii pierzându-l acu` jumate de veac, din nefericire. Căci se poate trece și de la râs la plâns, nu doar invers. Chestie de soartă, firește...

Moșu

Pe nerăsuflăte citii cărticica*. Căci eroul ei fost-a și rămâne un mentor al meu. Într-ale jazzului molipsitor. „Sweet” Florian Lungu. Care, ferice, mi-e dascăl și azi prețios. Precum și prieten. Scriind despre el ori de câte ori apare-un prilej. Ducându-mă la atâtea concerte de el prezentate mereu avizat. Ori stând cu urechea în difuzor la spusele sale documentate și instructive neîndoielnic...

Doru Emil Ionescu, împătimit deopotrivă de ritm și tv, s-a gândit să stea de vorbă pe larg cu Florian, la un moment dat. Ce au discutat fiind adunat într-un op binevenit. Din filele căruia aflăm despre viața și munca acestuia. Ca promotor al genului, dedicat, îndelungat. Despre soliști și orchestre, evenimente în ani petrecute. Comentate întotdeauna la fix, atractiv.

Moșu i-a cunoscut pe atâtea, multe-a văzut, auzit, reținut. Slujind microfonu` deplin informat și nestrămutat. Lăsând în urmă, când printre noi n-o mai fi, istorie cert. Fiindcă și arta sunetelor rânduite în vremei dă seamă cumva despre lume și mersu-i în timp. D-ai-a volumașul ăsta merită citit. Stârnește și întărește iubirea de jazz. Povestește și instruieste plăcut, simplu, convingător. Doru întreabă cu rost, cronologic, fluent. Lungu răspunde atent, colocvial, la obiect. Dând la iveală mărturisiri numeroase, frumoase, hazoase. Umoru`, defel nelipsind Moșului neobosit. Și de jazz nedespărțit. Căci, vorba lui adevărată, viața-i scurtă, jazzu`, lung...

*MOȘU, *Florian Lungu în dialog cu Doru Ionescu*, Ed. Casa de pariuri literare, 2016

Muzica zilelor noastre

„Carnavalul animalelor”, pentru copii?

Dalma Lidia TOADERE

Se-mplinește-n decembrie un veac de la moartea, în Algeria, la 81 de ani, a marelui romantic Camille Saint-Saëns. Copil-minune născut în octombrie, la Paris. Pianist, organist, scriitor într-ale muzicii, dar și poet. Promotor neobosit al școlii muzicale din Hexagon, dascăl în materie. Astronom amator și câte altele. Înainte de toate însă, compozitor. Din pana lui izvorând lucrări în cam toate genurile de pe portativ. Chiar și una dintre primele partituri, în 1908, pentru film mut.

Lucrarea sa cea mai des cântată și azi este o suită umoristică pentru treisprezece instrumente: „Carnavalul animalelor”, cu subtitlul „Mare fantezie zoologică”. Saint-Saëns, care ținea la renumele de compozitor serios, a interzis publicarea ei pe timpul vieții (cu excepția solo-ului de violoncel, intitulat „Lebăda”). Așadar, lucrarea a ieșit în lume oficial acum aproape un secol, continuându-și apoi marșul triumfal pe mapamond. Alături de „Petrică și lupul” a lui Prokofiev este

cântată cu precădere în concertele pentru copii. În scopul de a apropia publicul neinițiat de instrumentele muzicale. Dar, spre deosebire de Serghei, care a scris și un text însoțitor pentru cei mici, Camille și-a ascuns glumele în cele paisprezece miniaturi cuprinse-n suită. Aluziile umoristice se adresau cercului restrâns de prieteni (adulți!) pentru care compusese lucrarea, care se amuzau copios recunoscându-le.

Să nu se creadă că n-ar exista texte ce pot acompania „Carnavalul”. Există. Uneori în versuri. Dar nu pot fi savurate decât de adulții care merg la concert cu cei mici. Întrucât ce-ar putea înțelege, de exemplu, aceștia din urmă din afirmația că „lebdă pretinde că nu a auzit niciodată de Anna Pavlova”? Anna fiind o faimoasă

balerină din Sankt Petersburg, care a încântat lumea cu coregrafia celebrei piese. Cum să se descurce micuții prin mulțimea de animale adăugate în texte, fără însă a le regăsi în cuprinsul suitei? Sau, ascultând-o cu vreun text aluziv de neînțeles pentru ei, cum să priceapă de ce e amuzant portretul muzical al broaștelor țestoase, de pildă, în care se cântă într-un tempo de patru ori mai rar „Cancanul” lui Offenbach? Ori să compare tema diafană a „Dansului silfidelor” de Berlioz, folosit de Saint-Saëns în valsul greoi ce caracterizează elefantul?

Eu, ca dirijor, consider că o soluție s-ar găsi în persoana unui mediator muzical iscusit. Care să aducă minunata compoziție pe înțelesul ascultătorilor micuți încât s-o și placă. Dar asta e altă poveste, de sine

Muzica zilelor noastre

Portret aniversar

Viniciu MOROIANU

Lumea a serbat-o în vara acestui an, cuvenit, pe Martha Argerich. Strălucită pianistă argentiniano-elvețiană de neam catalan. Cu ascendențe materne evreiești, provenite din Rusia. S-a născut acum opt decenii în Buenos Aires. Dovedindu-se repede un talent precoce și ieșind la scenă, pe la opt ani, cu partituri concertistice de Mozart și Beethoven. A studiat, în Europa, cu Friedrich Gulda, Arturo Benedetti Michelangeli, Stefan Askenaze, Maria Curcio, Nikita Magaloff, Abbey Simon. Ba chiar cu Madeleine Lipatti (văduva compatriotului nostru celebru).

A câștigat concursuri de pian renumite, i-a fost recunoscut talentul și a cucerit lumea. Cântând în mari orașe, tot mai răsunător. Adesea, cu parteneri pe măsură, precum Daniel Barenboim, de exemplu. Ceea ce i-a consolidat cariera și i-a sporit faima, aducându-i notorietatea de azi. Interpretările sale sunt expresia unor trăiri interioare ardente. A unei contopiri ideale între sensibilitate și

temperament. Ce respiră autenticitate și frumusețe. Tehnica ei pe clape, parcă transcendentă, vădită bunăoară în concertul al treilea de Rachmaninov, o apropie de Vladimir Horowitz, întemeiat.

Trebuie spus că distinsa doamnă vorbește spaniolă, portugheză, italiană, franceză, engleză, germană. Militează continuu pentru principii și valori profesionale de necontestat. Gestul ei de a-l susține pe Ivo Pogorelič, de pildă, este elocvent pentru continua activitate de promovare a talentelor tinere dar promițătoare. Niciun concurs de interpretare muzicală respectabil nu poate fi înțeles fără aderarea la principiile de organizare și jurizare instituite, pe bună dreptate, de Fundația „Alink-Argerich”.

Păcat că publicul bucureștean n-a putut s-o reîntâlnească în cadrul recentei ediții a Festivalului „Enescu”. Ar fi fost pentru el, poate, încă un magic moment. Fiindcă prin venele ei curge MUZICA, neîndoind...